

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ | ΣΧΟΛΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ

Δ.Π.Μ.Σ. ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ - ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ : ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑ - ΧΩΡΟΤΑΞΙΑ

Θεοδωράκη Σοφία

Προσφυγικές/μεταναστευτικές εγκαταστάσεις, πολιτισμικές
μεταλλαγές και αστικός ιστός_

Επικέντρωση στα δίκτυα κοινωνικών οργανώσεων σε

Νέα Σμύρνη, Καλλιθέα και Λεωφόρο Συγγρού.

Μεταπτυχιακή Διπλωματική εργασία_ Υπεύθυνη θέματος: Μαρία Μαντουβάλου

Οκτώβριος 2015

Περιεχόμενα

Περιεχόμενα	1
Εισαγωγικά	3
Αφετηρία μελέτης και ερευνητικά ερωτήματα	3
Πρώτη προσέγγιση βασικών εννοιών	9
Πολιτισμός Κουλτούρα	9
Πολιτισμός καθημερινότητας Πολιτισμός Ιδρυμάτων	11
Κοινότητα Ταυτότητα.....	12
Κοινωνία και πολιτισμός.....	14
Ενδιάμεσος χώρος	17
Κύριο Μέρος	21
Η Λεωφόρος Συγγρού ως πεδίο αστικών/κοινωνικών μετασχηματισμών	22
Το σχέδιο και η κατασκευή της Λεωφόρου	22
Ο άξονας και η επέκταση της πόλης	24
Αστικοί μετασχηματισμοί στις παρυφές της Συγγρού	26
Κοινωνικοί μετασχηματισμοί	29
Το πεδίο των συλλόγων και των ιδρυμάτων	33
Τα τελευταία χρόνια και προοπτικές	35
Νέα Σμύρνη.....	41
Τα πρώτα χρόνια της ανοικοδόμησης	41
Σύλλογοι που απαντούν στις πρώτες ανάγκες	45
Εκπαίδευση.....	49
Ανάπτυξη του οικισμού και των δραστηριοτήτων πολιτισμού μετά το '50.....	52
Τα δίκτυα κοινωνικής οργάνωσης.....	55
Καλλιθέα	67
Αστική ανάπτυξη και κοινωνική σύνθεση: τα πρώτα χρόνια	67
Πρώτες βάσεις κοινωνικής οργάνωσης	69
Η άφιξη των προσφύγων	73
Η δεκαετία του '30	78
Μετά τον Πόλεμο.....	84
Τα δίκτυα κοινωνικής οργάνωσης.....	89
Συμπερασματικά.....	99
Παρατηρήσεις στην περιοχή μελέτης	99
Ανοιχτά ερωτήματα.....	110
Βιβλιογραφία.....	114
Παράρτημα	117

Εισαγωγικά

Αφετηρία μελέτης και ερευνητικά ερωτήματα

Αφετηρία της παρούσας εργασίας αποτελούν προβληματισμοί σχετικά με την πολυπλοκότητα -τη συνύπαρξη ή τη σύγκρουση- των σχέσεων μεταξύ κοινωνικών ομάδων, ατόμων και κλιμάκων δραστηριοτήτων στον αστικό χώρο. Από αυτό το σημείο εκκίνησης ανακύπτουν ερωτήματα σχετικά με τις πιθανές συγκρούσεις του κεντρικού, ολοκληρωμένου αστικού σχεδιασμού και των μεθόδων παραγωγής του χώρου που ενεργοποιεί, με τις υπαρκτές -ήδη διαμορφωμένες- σχέσεις και τις δραστηριότητες των χρηστών του. Στην συγκεκριμένη προσέγγιση στοιχείο «κλειδί» που αποκαλύπτει τις πολλαπλές πτυχές του κεντρικού σχεδιασμού και του υπαρκτού χώρου αποτελεί η έννοια του πολιτισμού νοούμενη, όχι αποκλειστικά ως λειτουργία-χρήση στο χώρο, αλλά ως στοιχείο που διαπερνά όψεις της καθημερινότητας (την κατοίκηση, την εργασία, συνήθειες του ελεύθερου χρόνου κ.ά.) και αναδεικνύει τις ιδιαιτερότητες και τις διαφορετικότητες του εκάστοτε τόπου. Μέσα από τη μελέτη, διερευνώνται οι παράλληλες μετατοπίσεις και μεταλλαγές των διαφορετικών αυτών εκφάνσεων κουλτούρας και πολιτισμού σε ένα πολύ συγκεκριμένο τόπο-χώρο της πόλης. Με τον τρόπο αυτό επιχειρείται να εντοπιστούν οι συνέχειες και οι ασυνέχειες που δημιουργούν ο χρόνος και οι πολιτισμικές επαφές, αλλά και το πώς καταγράφονται αυτές στο χώρο και στις κοινωνικές σχέσεις. Η έρευνα εξετάζει εάν η σχέση μεταξύ του χώρου που παράγεται άμεσα από τους χρήστες του και του χώρου των επίσημων σχεδίων έχει χαρακτήρα κυριαρχίας του ενός πάνω στον άλλο, ή αμφίδρομης επίδρασης και επιρροής.

Το πεδίο όπου αρθρώνονται τα ερωτήματα και αντλούνται οι σκέψεις που θα ακολουθήσουν είναι η Αθήνα. Από την σκοπιά της έννοιας του πολιτισμού, όπως ορίστηκε παραπάνω, παρατηρείται ότι στις μέρες μας σημαντικό ρόλο στις μεταλλαγές του χώρου διαδραματίζουν τα μεγάλα ιδρύματα, όπως κληροδοτήματα και άλλοι μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί. Με έναν τρόπο η πόλη, ως αντικείμενο, “μπαίνει” στα ιδρύματα, και τα ιδρύματα αντίστοιχα “ανοίγονται” προς αυτήν. Διαπιστώνεται, επίσης, ότι στην εικόνα που αναπαράγει η οικονομική κρίση, με την απόσυρση του κράτους από τον πολιτισμό, αφήνεται ακόμα πιο μεγάλο περιθώριο παρέμβασης για τα ιδιωτικά ιδρύματα, που αναλαμβάνουν το ρόλο του γενναϊόδωρου χορηγού, υλοποιώντας ηγεμονικές δράσεις τόσο στην παραγωγή πολιτισμού και υποδομών όσο και στη διαμόρφωση του δημόσιου χώρου (Τραμπούλης 2014).

Η εμπλοκή των ιδρυμάτων στη ρύθμιση του δημόσιου χώρου –εκτός των επιδράσεων που παραδοσιακά είχαν στη δημόσια ζωή- είναι εμφανής με δύο τρόπους. Αρχικά, πραγματοποιείται άμεσα με τη χρηματοδότηση μεγάλων έργων, ως ευεργέτες για την πολεοδομία της Αθήνας. Παραδείγματα αυτών των δράσεων είναι το Πάρκο Πολιτισμού στο Δέλτα Φαλήρου από το Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος, αλλά και η χρηματοδότηση της μελέτης για

την πεζοδρόμηση της οδού Πανεπιστημίου από το Ίδρυμα Ωνάση. Οι ενέργειες αυτές συνιστούν ένα πρόδηλο 'άνοιγμά' τους προς τον χώρο της πόλης. Παράλληλα όμως, με έναν πιο έμμεσο τρόπο, μέσω δράσεων προς το σύνολο της πόλης και τους κατοίκους της, τα ιδρύματα αυτά «παράγουν πολιτισμό». Για παράδειγμα, για το έτος Καβάφη (2013) η Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών ανέλαβε την αναγραφή στίχων του ποιητή στα Μέσα Μαζικής Μεταφοράς. Επιπλέον, το Σεπτέμβριο του 2015 πραγματοποιήθηκε έκθεση φωτογραφίας στο Κέντρο Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος για τα «πιο όμορφα κτήρια της πόλης».

Έτσι, ο πολιτισμός των ιδρυμάτων, με τη μεταφορά του και την αξιοποίησή του στους χώρους της πόλης, μετατρέπεται σε αντικείμενο-αγαθό. Φαίνεται πως αποτελεί ένα ζήτημα υπό διαπραγμάτευση, ένα αντικείμενο προβληματισμού και σχεδιασμού 'ορίζει προορισμούς, κέντρα, ταυτότητες χώρων και καθορίζει την αστική ανάπτυξη. Στη λογική αυτή, ο πολιτισμός λειτουργεί ως μέσο και ταυτόχρονα ως σκοπός.

Δεν είναι λίγα πλέον τα χρόνια που ο πολιτισμός πρωταγωνιστεί στην «αστική αναγέννηση» περιοχών, κυρίως στα κέντρα πόλης. Κατ' αυτόν τον τρόπο, η συμβολική οικονομία έχει ηγηθεί των σχεδίων για την πόλη, αποδίδοντας στην έννοια του πολιτισμού νέα νοήματα. Στον όρο «συμβολική οικονομία» περιλαμβάνεται ένα ευρύ πεδίο παραγωγής αγαθών και υπηρεσιών που συναντιούνται στη βάση της κατανάλωσής, κατασκευάζοντας ατομικές και κοινωνικές ταυτότητες (Σουλιώτης 2009). Ανά περίπτωση μπορεί να περιγράφει τον Τύπο, τις γκαλερί, τις υπηρεσίες διασκέδασης των mall. Στη νέα συμβολική οικονομία στην πόλη εντάσσεται ο τουρισμός -με στόχο μουσεία αλλά και συνέδρια- τα μέσα μαζικής επικοινωνίας, η διασκέδαση -ιδιαίτερα αυτή που στρέφεται γύρω από τις τέχνες, τις αγορές αναψυχής και τις δραστηριότητες φαγητού/ποτού- και τα ειδικά γεγονότα (Δέφνερ 1999) - mega- events που αφορούν κυρίως τον πολιτισμό ή και τον αθλητισμό (Ιωαννίδης και Κωνσταντάτος 2002).

Στην Αθήνα, αντίστοιχες αλλαγές που έχουν λάβει χώρα έχουν πολύ συγκεκριμένο χαρακτήρα, όπως στην περίπτωση του Γκαζιού, του Ψυρρή ή του Μεταξουργείου. Σε αυτά τα παραδείγματα, η πόλη αποκτά πολιτισμικό κεφάλαιο ενώ εντοπίζονται διάφορα μοντέλα «πολιτισμικής επένδυσης». Με βάση αυτά διαμορφώνεται μία κοινωνική ιεραρχία που κατασκευάζει ταυτότητες στις οποίες η κατανάλωση γίνεται τρόπος έκφρασης και μέσο κοινωνικής προβολής (Κομπρεσέρ 2015).

Ωστόσο, στη σημερινή συνθήκη, ο πολιτισμός στις παρεμβάσεις του αστικού χώρου έχει πολύ διαφορετικές διαστάσεις από τα - κατατεταγμένα και συγκεντρωμένα- κέντρα διασκέδασης και τις γκαλερί. Τις διαδικασίες αυτές αναλαμβάνουν οι φορείς του πολιτισμού (τα μεγάλα ιδιωτικά ιδρύματα με την εξωστρεφή δράση τους), ενώ ο τελευταίος ορίζεται ως μία διαδικασία βελτίωσης των θεσμών, της νομοθεσίας, της εκπαίδευσης (Cuche 2001, 21). Η διαδικασία αυτή θυμίζει την προαστιοποίηση και την αναβάθμιση των γειτονιών του δυτικού κέντρου της Αθήνας με τη διαμόρφωση αξόνων κύρους, (Σουλιώτης 2008).

Έχουμε εισαχθεί πλέον σε μια καινούργια εποχή όσον αφορά στον πολιτισμό και την “αξιοποίησή” του ἔ πρόκειται για τη συλλογή έργων τέχνης, την πολιτιστική χορηγία και τη σύσταση πολιτιστικών μη-κερδοσκοπικών ιδρυμάτων με πολιτισμική δράση. Οι δραστηριότητες αυτές δεν έχουν να κάνουν με την κλίμακα των γκαλερί, για παράδειγμα, που απασχόλησαν την προηγούμενη περίοδο με την πυκνή ανάδυση τους στην πόλη και τη συμβολή τους στην αστική αναγέννηση γειτονιών. Αντίθετα, έχουμε να κάνουμε με δραστηριότητες που προϋποθέτουν υψηλότατους οικονομικούς πόρους και δημιουργούνται με σκοπό να αποφέρουν εξίσου σημαντικά συμβολικά οφέλη (Σουλιώτης 2009).

Το κοινό απεύθυνσης δεν περιορίζεται ούτε και αλλάζει σημαντικά ἔ πρόκειται για την ίδια ευρεία μεσαία βάση, χωρίς ιδιαίτερους στιγματισμούς και αποκλεισμούς. Από την άλλη όμως, δημιουργείται απόλυτη ανισότητα σε ότι αφορά τον «έλεγχο των πολιτισμικών αγαθών, είτε αυτός εκφράζεται στην κατοχή τους (όπως στη συλλογή), είτε στον καθορισμό του τρόπου δημόσιας παρουσιάσής τους (όπως στα μη-κερδοσκοπικά ιδρύματα)» (Σουλιώτης 2009). Το φαινόμενο αυτό δείχνει μία πολύ σημαντική αλλαγή στον τρόπο διαχείρισης ζητημάτων πολιτισμού.

Παράλληλα ωστόσο, όπως ήδη αναφέρθηκε, ο πολιτισμός εντοπίζεται στις “αυθόρμητες” συμπεριφορές των ατόμων, φορέων ταυτοτήτων και κουλτούρων, στη συνύπαρξη και την καθημερινότητά τους. Η πολυεπίπεδη κουλτούρα της καθημερινότητας περιγράφεται από τον Ντε Σερτώ ως «τρόποι του πράττειν». Στην περιγραφή του αυτή συμπεριλαμβάνονται και οι χιλιάδες πρακτικές μέσω των οποίων οι χρήστες επανιδιοποιούνται τον χώρο που οργανώνεται από τις τεχνικές της κοινωνικοπολιτιστικής παραγωγής (Ντε Σερτώ 2010, 59).

Διαπιστώνονται, δηλαδή, διαφορετικές κλίμακες χρήσεων και δραστηριοτήτων πολιτισμού που διαπερνούν τους χώρους της πόλης, από την ιδιωτικότητα των σπιτιών, στα πάρκα και τις πλατείες, έως και τα μεγάλα συνεδριακά κέντρα και πάρκα πολιτισμού. Αποτελεί ερώτημα κατά πόσο όλα αυτά τα διαφορετικά μεταξύ τους στοιχεία, που, βέβαια, αφορούν όλα στον πολιτισμό, μπορούν να συνυπάρξουν, ή αν, αντίθετα, συγκρούονται καθώς το ένα επιβάλλεται στο άλλο.

Στην περίπτωση της Αθήνας, τα στοιχεία που αναφέρθηκαν συγκεντρώνονται ταυτόχρονα πάνω και εκατέρωθεν του άξονα που δείχνει το άνοιγμά της προς τη θάλασσα. Η Λεωφόρος Συγγρού είναι το ίχνος πάνω στο οποίο η Αθήνα επεκτείνει τις μητροπολιτικές της χρήσεις στα πρότυπα μίας διεθνούς, εξωστρεφούς, βιώσιμης πρωτεύουσας. Με τον τρόπο αυτό η λεωφόρος λειτουργεί ως πεδίο αστικού εκσυγχρονισμού, όπως και στο παρελθόν της (στην κατασκευή της ως υποδομή-λεωφόρος, στη στελέχωσή με κτήρια του τρίτου τομέα κ.λπ.).

Πιο συγκεκριμένα, η Συγγρού, σε επίσημες προτάσεις, αναδεικνύεται από αυτοκινητόδρομος σε αστική λεωφόρο επιχειρηματικότητας και πολιτισμού¹. Κατά μήκος της τοποθετούνται χώροι πολιτισμού διαφορετικής κλίμακας και έντασης σε σχέση με το κοντινό παρελθόν της Αθήνας. Βασικοί κόμβοι σε αυτόν τον άξονα αποτελούν το Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης – στην είσοδο της Αθήνας, στο πρώην εργοστάσιο του Φιξ-, η Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών του Ιδρύματος Ωνάση και στην απόληξη της στο παραλιακό μέτωπο- στην ανάπτυξη του Δέλτα Φαλήρου- το Κέντρο Πολιτισμού Σ. Νιάρχος που θα φιλοξενήσει την Εθνική Βιβλιοθήκη και την Εθνική Λυρική Σκηνή.

Η αλλαγή του προσώπου της Συγγρού είχε προοικονομηθεί ήδη τα προηγούμενα χρόνια με το «διπλό μέγαρο της Εθνικής Ασφαλιστικής» (2006, των Μάριο Μπότα, Ρένας Σακελλαρίδου και Μόρφως Παπανικολάου), το νέο κτήριο της Αγροτικής Ασφαλιστικής (2010, του Νικόλαου Βαλσαμάκη) αλλά και το συγκρότημα κινηματογραφικών αιθουσών στα πρότυπα multiplex (Odeon Starcity). Η τάση αυτή για αλλαγή σημειώνεται και στο νέο προφίλ του Ιδρύματος Ευγενίδου, καθώς το ψηφιακό Πλανητάριό του αποτελεί πλέον σημείο συνάντησης και εξόδου, παράλληλα με την επιστημονική και τεχνική δράση του υπόλοιπου Ιδρύματος.

Το θέμα όμως αποκτά το ιδιαίτερο ενδιαφέρον του παρατηρώντας τις περιοχές που διαπερνά η Λεωφόρος, καθώς αποτελεί το διοικητικό, αλλά και το νοητό, όριο μεταξύ των Δήμων Νέας Σμύρνης και Καλλιθέας. Και οι δύο αυτές περιοχές υπήρξαν τόποι της πρώτης εγκατάστασης προσφύγων της Σμύρνης. Βέβαια, στη συνέχεια αποτέλεσαν τόπους προσφυγής και εγκατάστασης και άλλων εθνοτικών και κοινωνικών ομάδων.

Οι πληθυσμοί αυτοί, μετέφεραν μαζί τους τη βάση ενός υλικού πολιτισμού, με πολύ σημαντικό για αυτούς συμβολικό χαρακτήρα- ένα γνώριμο κομμάτι της πατρίδας τους (Ράποπορτ 1976, 79). Εκτός όμως από τον απτό κόσμο, ήταν φορείς μίας κουλτούρας που εγκαταστάθηκε μαζί τους στα νέα τους σπίτια και τις νέες γειτονιές. Είχαν, με λίγα λόγια, μία πολύ συγκεκριμένη ταυτότητα η οποία, παρόλο που δεν είχε εθνικό πρόσημο κάποιου έθνους- (αποκλεισμένοι καθώς ήταν στη χώρα υποδοχής και από τη χώρα καταγωγής), καθόρισε τους τρόπους κατοίκησης ζωής και συνύπαρξης. Η πολιτισμική αυτή βάση, καθόρισε τόσο το χώρο που έγινε η εγκατάσταση, όσο και τις σχέσεις –κοινωνικές, οικονομικές, δραστηριοτήτων- που αναπτύχθηκαν εκεί. Σταδιακά τα στοιχεία αυτά μπορεί να έχουν εξαφανισθεί, να έχουν μεταλλαχθεί ή ακόμα να έχουν γίνει αδιόρατα. Είναι εντούτοις χαρακτηριστικά που συνέβαλαν στην καθημερινότητα της ζωής στους συνοικισμούς –ακόμα και της συνύπαρξης των

¹ Αθήνα, 2011, Συγγρού_ Αστική Λεωφόρος Πολιτισμού και Επιχειρηματικής Δραστηριότητας Οργανισμός Ρυθμιστικού Σχεδίου Αθήνας, παρουσίαση συνάντησης εργασίας (workshop) από κοινού με τις Αρχιτεκτονικές Σχολές Paris – La Villette, Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου και Στρασβούργου. Η Συγγρού θα γίνει ξανά αστική λεωφόρος, Καθημερινή (Δημοσιεύτηκε 1.6. 2013) Παρουσίαση: 'Συγγρού: Από τον αυτοκινητόδρομο στην αστική λεωφόρο', ομάδα έρευνας Παναγιώτη Τουρνικιώτη.

κοινωνικών ομάδων που εγκαταστάθηκαν στη συνέχεια- και καθόρισαν τους τρόπους ανάπτυξής της.

Στην παρούσα εργασία με αφετηρία τις παραπάνω παρατηρήσεις και σκέψεις, πολλές από τις οποίες εκκινούν από προσωπικά βιώματα στις εν λόγω περιοχές, επιχειρείται η μελέτη των πολιτισμικών συνεχειών αλλά και των μεταλλαγών που έχουν καταγραφεί στη ιστορία της πόλης, παράλληλα με τους χωρικούς μετασχηματισμούς που προκύπτουν ή είναι αποτέλεσμα στρατηγικού σχεδιασμού. Η εργασία επικεντρώνεται ανάμεσα στη μεγάλη και τη μικρή κλίμακα, ανάμεσα στη μαζική κουλτούρα και τον πολιτισμό των Ιδρυμάτων, από τη μια, και τις στιγμές που παράγει η καθημερινότητα, από την άλλη. Έτσι, ερευνώνται τα δίκτυα κοινωνικής οργάνωσης: οι σύλλογοι, οι οργανισμοί, οι ενώσεις, τα ιδρύματα των δύο περιοχών. Με τον τρόπο αυτό προσεγγίζονται κοινωνικές ομάδες μέσα από δραστηριότητες που αφήνουν ίχνη στο χώρο και το χρόνο, ως απτές ενδείξεις των παραπάνω συσχετισμών.

Οι σύλλογοι εντοπίζονται στο ενδιαμέσο: δεν αποτελούν ούτε απλές πρωτοβουλίες της καθημερινότητας ούτε και μεγάλης κλίμακας, εξωτερικές οργανώσεις. Επιπλέον, είναι το σημείο συνάντησης του ιδιωτικού -δηλαδή των διάφορων τρόπων έκφρασης μίας ταυτότητας στους χώρους της οικογένειας και του σπιτιού- με το θεσμικό και το δημόσιο. Από αυτήν ακριβώς τη θέση φωτίζουν, κατά κάποιον τρόπο, και τις δύο πλευρές. Παράλληλα, ξεκλειδώνουν τη σχέση πολιτισμού και κοινωνίας. Στο σύλλογο κάθε άτομο καταθέτει ένα μικρό κομμάτι της πολιτισμικής του ταυτότητας. Επίσης, ο κάθε σύλλογος είναι πυλώνας και φορέας του πολιτισμού της ομάδας που τον εκπροσωπεί. Μέσα από τη δράση του εντοπίζονται παράλληλα στοιχεία κοινωνικής οργάνωσης και αστικής δομής –και με τις δύο έννοιες που αποδίδονται στον όρο.

Σύμφωνα με τους παραπάνω προβληματισμούς, ένα ερώτημα που προκύπτει είναι το κατά πόσο οι μεταλλαγές που πραγματοποιούνται δημιουργούν ένα κοινό-δέκτη πολιτισμού και όχι δημιουργό-παραγωγό του. Στους συλλόγους που μελετώνται η συμβολή του κάθε μέλους φαίνεται να έχει εξαιρετική σημασία για τον τρόπο που μια κουλτούρα αναπαράγεται και ανανεώνεται, σε αντίθεση με την έννοια του παθητικού κοινού. Είναι αυτοί δύο κόντρα ρόλοι ή συνυπάρχουν μέσω συνδιαλασσόμενων αρχών και πρακτικών;

Η μελέτη περίπτωσης προσφέρεται για τους σκοπούς αυτούς καθώς δίνει τη δυνατότητα να καταγραφεί η ακολουθία των δράσεων των οργανώσεων από την οικοδόμηση των περιοχών και την πρώτη κατοίκησή τους. Στο διάστημα που μεσολαβεί μέχρι σήμερα, εντοπίζονται οι παράλληλες μετατοπίσεις και μεταλλαγές των διαφορετικών εκφάνσεων κουλτούρας και πολιτισμού σε ένα πολύ συγκεκριμένο τόπο- χώρο της πόλης. Με τον τρόπο αυτό αναδεικνύονται οι τομές και συνέχειες που δημιουργεί ο χρόνος και οι πολιτισμικές επαφές –λόγω, για παράδειγμα, της παγκοσμιοποίησης ή των μεγάλων μετακινήσεων- αλλά και

πώς καταγράφονται αυτές στο χώρο και στις κοινωνικές σχέσεις ἔκδιπλώνεται η σχέση του κοινωνικού και του αστικού ιστού υπό το πρίσμα του πολιτισμού (την απόχρωση της ιδιαίτερης ομάδας που εμπλέκεται). Η μεταβολή των τρόπων οργάνωσης, των ιδιαίτερων στόχων, των ομάδων και των ατόμων στα οποία απευθύνονται, των δραστηριοτήτων που επιλέγουν οι σύλλογοι ανά εποχή και συνθήκη μπορεί να οδηγήσουν σε ορισμένα συμπεράσματα σχετικά με τους παραπάνω συσχετισμούς.

Το θέμα αυτό καταπιάνεται με επιμέρους ζητήματα, τα οποία έχουν αναδειχθεί από τη βιβλιογραφία. Εμπλέκεται με πεδία που αφορούν τις κοινότητες, τις ταυτότητες -ατομικές και συλλογικές-, το ρόλο του πολιτισμού, το πολιτισμικό και συμβολικό κεφάλαιο. Όλες αυτές οι έννοιες λειτουργούν ως εργαλεία για την ερμηνεία των σχέσεων που παρατηρούνται, επεκτείνοντας το νόημά τους μέσα από το ιδιαίτερο παράδειγμα των προσφύγων της Σμύρνης. Στο παράδειγμα αυτό οι αστοί πρόσφυγες, πρεσβευτές ενός πολιτισμού που έχει θεωρηθεί “ανώτερος” από τον πολιτισμό υποδοχής, οργάνωσαν συνειδητά και μέσω αυτών των συλλόγων τη ζωή τους - την κατοικία, την εκπαίδευση, τον ελεύθερο χρόνο -, στο νέο τόπο εγκατάστασής τους.

Με την αύξηση των μεταναστευτικών ροών και των προσφύγων και την όλο και μεγαλύτερη παρουσία τους στο ιστορικό προσκήνιο, τα παραπάνω θέματα αποκτούν ιδιαίτερη σημασία στην ερμηνεία των κοινωνικών φαινομένων στον αστικό ιστό. Οι μετανάστες, κατά τη μετακίνησή τους, εισάγουν στη χώρα υποδοχής «αποσπασματικά υπολείμματα από την κουλτούρα καταγωγής» (Cuche 2001, 115). Το ζήτημα που προκύπτει είναι, κατά πόσο τέτοια στοιχεία καταλήγουν θραύσματα που εξαφανίζονται, που απομονώνονται ή ακόμα μπορούν να συνυπάρξουν μαζί με τις αποσπασματικές συνεισφορές της κυρίαρχης κουλτούρας από την οποία περιβάλλονται. Η οπτική αυτή, δεν απομονώνει το φαινόμενο της μετανάστευσης στην πράξη της μετακίνησης, αλλά το προσεγγίζει μέσα από τους τρόπους που διαπλέκονται με τον τόπο στη συνθήκη της εξαναγκασμένης συνύπαρξης. Το συγκεκριμένο παράδειγμα αποτελεί σημείο εκκίνησης για περαιτέρω σκέψη και αναδεικνύει εκ νέου ερωτήματα σχετικά με την κοινωνικο-πολιτιστική παραγωγή του χώρου.

Πρώτη προσέγγιση βασικών εννοιών

Πολιτισμός| Κουλτούρα

Η κουλτούρα δεν αποτελεί ένα κλειστό σύνολο αξιών, δεδομένο και σταθερό. Αντίθετα, έχει μεταβλητές διαστάσεις στο χώρο και στο χρόνο · είναι μια ιστορική παραγωγή, μια κατασκευή, δηλαδή, που εγγράφεται στην ιστορία, και συγκεκριμένα στην ιστορία των σχέσεων μεταξύ κοινωνικών ομάδων (Cuche 2001, 119). Με αυτήν την οπτική, στην παρούσα εργασία μελετώνται οι συσχετισμοί μεταξύ κοινωνικών ομάδων, ως ενδείξεις αλλά και ως παράγοντες για τη συνδιαμόρφωση του κοινωνικού και του αστικού ιστού.

Αρχικά, είναι απαραίτητο να αποσαφηνιστεί η έννοια του πολιτισμού και ο τρόπος χρήσης της στην παρούσα μελέτη. Η έννοια αυτή έχει αποκτήσει πολλαπλές ερμηνείες και χρήσεις ανά εποχή, ενώ συχνά εναλλάσσεται με ή υποκαθίσταται από την έννοια της 'κουλτούρας'. Και οι δύο λέξεις συναντώνται συχνά στο καθημερινό λεξιλόγιο, ενώ έχουν απασχολήσει και τις κοινωνικές και ανθρωπιστικές επιστήμες (ανθρωπολογία, κοινωνιολογία, πολιτική οικονομία). Επιπλέον, κατέχουν κεντρική θέση στο λόγο και τα σχέδια που διαμορφώνουν τον αστικό χώρο, κυρίως τις τελευταίες δεκαετίες. Παρατηρούνται, δηλαδή, διαφορετικά επίπεδα και κλίμακες χρήσης των εννοιών αυτών, όπως και των δράσεων και των δραστηριοτήτων που προέρχονται από αυτές.

Για το διαχωρισμό της «κουλτούρας» από τον «πολιτισμό» θα πρέπει να ανατρέξουμε στις πρώτες χρήσεις της λέξης «κουλτούρα» (καλλιέργεια μιας ικανότητας που μπορεί να αναπτυχθεί) με μεταφορικό νόημά, στα μέσα του 16^{ου} αιώνα. Έπειτα, μέχρι τον 18^ο αιώνα, το νόημά της μεταφέρεται και σε άλλα σημασιολογικά επίπεδα: από την «καλλιέργεια» ως κατάσταση στην «καλλιέργεια» ως δραστηριότητα και, στη συνέχεια, αντίστροφα πάλι, από την «καλλιέργεια» ως πράξη (του εκπαιδεύειν) στην «καλλιέργεια» ως την κατάσταση του καλλιεργημένου πνεύματος μέσω της εκπαίδευσης (Cuche 2001).

Την εποχή του Διαφωτισμού οι στοχαστές συλλαμβάνουν την κουλτούρα ως ένα διακριτικό, χαρακτηριστικό γνώρισμα του ανθρώπινου είδους · χρησιμοποιείται πάντοτε στον ενικό, πράγμα που αντανακλά τον οικουμενισμό και τον ανθρωπισμό των φιλοσόφων της εποχής. Στη Γαλλία του 18^{ου} η λέξη «κουλτούρα» έχει αντίστοιχη χρήση με τη λέξη «πολιτισμός», αλλά τείνει να συνδέει το όνομά της περισσότερο με ατομικές προόδους. Από την άλλη, ο πολιτισμός διατηρεί το νόημά του ως μία διαδικασία βελτίωσης των θεσμών, της νομοθεσίας, της εκπαίδευσης, κάτι που θα πρέπει να διαδοθεί σε όλους τους λαούς που αποτελούν την ανθρωπότητα (Cuche 2001).

Η διαφοροποίηση όμως των δύο εννοιών μετά τον 19^ο αιώνα (μέχρι και τις αρχές του 20^{ου} αιώνα) αποκτά μία πολιτικό-γεωγραφική εξάρτηση, καθώς Γαλλία και Γερμανία, λόγω των

διαφορετικών σχέσεων μεταξύ της τάξης των αστών και της αριστοκρατίας, αναδεικνύουν πολύ διαφορετικές πτυχές στην αντίθεση «κουλτούρας»- «πολιτισμού». Πιο συγκεκριμένα, στη Γερμανία, έχει καλλιεργηθεί κοινωνική απόσταση μεταξύ αστών και αριστοκρατών, γεγονός που δε συναντάται στη Γαλλία. Η συνθήκη αυτή οδηγεί ένα μεγάλο μέρος διανοούμενων να αντιπαραθέσουν τις «λεγόμενες «πνευματικές» αξίες –θεμελιωμένες στην επιστήμη, την τέχνη, τη φιλοσοφία και τη θρησκεία- στις «ιπποτικές» αξίες» (Cuche 2001, 23), ως τις μόνες αυθεντικές. Η αριστοκρατία θεωρούταν αντίστοιχα φορέας επιφανειακών και υποκριτικών αξιών βασισμένων στη φαινομενικότητα των πράξεων. Έτσι, δίνεται χώρος σε μία μεσαία τάξη που «αμφιβάλλει» για τον εαυτό της να βρει μία άλλη μορφή κοινωνικής νομιμότητας· η γερμανική ιδέα της κουλτούρας και ο πολιτισμός είναι η κατ’ αναλογία αντίστιξη βάρους και επιφάνειας. Η διάκριση αυτή καταλήγει στον ορισμό της κουλτούρας ως την έκφραση ποιοτήτων μιας συγκεκριμένης κοινωνικής ομάδας², σε αντιδιαστολή προς τον πολιτισμό που φαντασιώνεται μία τεχνολογική και οικονομική πρόοδο σε γραμμική πορεία.

Οι προσπάθειες να οριστεί η κουλτούρα, οι διαδικασίες και οι δραστηριότητές της, προκάλεσαν ρήξεις στους επιστημονικούς κύκλους, δημιουργώντας έτσι τις βάσεις διάφορων κουλτουραλισμών, που με τη σειρά τους διέδρυναν την έννοια. Σταδιακά η κουλτούρα έπαψε να αφορά μία σειρά από συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, απομονωμένα στο χώρο και το χρόνο. Ήδη από νωρίς ο Tylor³ όρισε την κουλτούρα ως την έκφραση της ολότητας της κοινωνικής ζωής του ανθρώπου.

Στην παρούσα εργασία, η έννοια («κουλτούρα») προσεγγίζεται σύμφωνα με τον Cuche, ως ένα οργανωμένο σύνολο αλληλεξαρτώμενων στοιχείων του οποίου η οργάνωση ενδιαφέρει τόσο -αν όχι περισσότερο- όσο και το περιεχόμενό του. Επιπλέον, ο όρος «πολιτισμός» συμπεριλαμβάνει το «σύνολο κοινωνικών φαινομένων τα οποία δεν προσδένονται σε ένα επιμέρους κοινωνικό οργανισμό· αυτά τα φαινόμενα εκτείνονται σε περιοχές που υπερβαίνουν το εθνικό έδαφος, ή αναπτύσσονται σε χρονικές περιόδους που υπερβαίνουν την ιστορία μίας και μόνον κοινωνίας» (Cuche 2001, 49)⁴.

² Η γαλλική έννοια της κουλτούρα παραμένει συνδεδεμένη με την ιδέα της ενότητας του ανθρώπινου είδους στα πλαίσια της οικουμενιστικής σκέψης.

³ Sir Edward Burnett Tylor, (2 Οκτωβρίου 1832 – 2 Ιανουαρίου 1917) Άγγλος ανθρωπολόγος

⁴ Ο ορισμός αυτός μπορεί να υποστηρίξει τη συγκεκριμένη έρευνα, καθώς στη μελέτη περίπτωσης οι περιοχές κατοικήθηκαν από διαφορετικές κοινωνικές ομάδες –φορείς διαφορετικών “πολιτισμών”- αποτελέσματα πολλαπλών “μεταναστεύσεων”. Μελετώνται οι αλληλεπιδράσεις των “πολιτισμών” και των κοινωνικών ομάδων στην παραγωγή του κοινωνικού και του αστικού ιστού. Το ζήτημα αυτό θα αναπτυχθεί καλύτερα σε επόμενα κεφάλαια.

Όπως έχει ήδη αναφερθεί εισαγωγικά, ο πολιτισμός εμφανίζεται με πολλαπλές μορφές σε διαφορετικές δραστηριότητες. Κατά τη Ruth Benedict, κάθε κουλτούρα προσφέρει στα άτομα ένα ασυνείδητο “σχήμα” για όλες τις δραστηριότητες της ζωής, ενώ, παράλληλα, το άτομο είναι ελεύθερο να “επανερμηνεύει” την κουλτούρα του με έναν ιδιαίτερο τρόπο (Cuche 2001). Η περιγραφή αυτή προσομοιάζει στις προσεγγίσεις του De Certeau σχετικά με τις καθημερινές πρακτικές του χώρου και τους τρόπους «να υπάρχουμε σε ένα τόπο, στις πολύπλοκες μεθόδους της μαγειρικής τέχνης και στους χιλιάδες δρόμους για να εγκαθιδρύσουμε μία αξιοπιστία μέσα στις καταστάσεις που μας επιβάλλονται» (Ντε Σερτώ 2010, 73). Αντίστοιχες ερμηνείες στήνουν ένα πλαίσιο γύρω από τη φράση «πολιτισμός της καθημερινότητας», που συμπεριλαμβάνει όλες αυτές τις καθημερινές διαδικασίες, δραστηριότητες, πράξεις με καθορισμένο –σε χώρο και χρόνο- στίγμα πολιτισμού.

Η εστίαση στο καθημερινό και το συνηθισμένο αποτελεί μια “εισαγωγή” στη μελέτη διαδικασιών που εκτυλίσσονται σε διαφορετικές και διαπλεκόμενες γεωγραφικές κλίμακες, από το ανθρώπινο σώμα ως το παγκόσμιο σύστημα. Οι καθημερινές δραστηριότητες δεν αποτελούν μόνο θέμα τοπικό. Είναι η προέκταση των κοινωνικών, πολιτικών και οικονομικών σχέσεων στο χώρο και καθορίζουν την άρθρωση των κλιμάκων του σώματος, του σπιτιού, της πόλης, της περιφέρειας, των εθνών, της παγκόσμιας κλίμακας (Dyck 2005).

Ακολουθώντας αυτή τη σκέψη, αποκαλύπτονται οι διαφορετικές κλίμακες στις οποίες εκδιπλώνεται ο πολιτισμός καθώς και η αλληλεπίδραση των πολλαπλών εκφάνσεών του. Αντίστοιχα, διαφοροποιούνται και οι κλίμακες του σχεδιασμού, της παρέμβασης στον αστικό ιστό –τοπικά, κεντρικά, στρατηγικά. Έντονα διαφορετικές κλίμακες μπορεί να συμπυκνώνονται χωρικά προκαλώντας ερωτήματα σχετικά με την αλληλεπίδραση των δραστηριοτήτων ή των παρεμβάσεων μεταξύ τους, τις επιπτώσεις και τον αντίκτυπο στον υπόλοιπο αστικό ιστό, όπως φυσικά και στον κοινωνικό.

Από την άλλη, παρατηρείται, παράλληλα με τις δραστηριότητες της καθημερινότητας, η οικοδόμηση του «πολιτισμού των ιδρυμάτων». Το φαινόμενο αυτό δεν είναι καινούργιο, καθώς τα ιδρύματα αποτελούν μονάδες παραγωγής και αναπαραγωγής του πολιτισμού από την εμφάνισή τους στον αστικό ιστό. Μέσα από την περίπτωση των ιδρυμάτων διαπιστώνεται η πολυπλοκότητα του πολιτισμού ως αντικείμενο. Τα ιδρύματα μπορεί να φιλοξενούν πολιτισμό, όπως αποδίδεται σε δραστηριότητες τέχνης, ενώ ακόμα μπορεί να «παράγουν πολιτισμό», υπηρετώντας μία ανάγκη κοινωνικής προόδου.

Η βάση των ιδρυμάτων εντοπίζεται συνήθως στην πρωτοβουλία και στην ενέργεια ενός ατόμου, που με τη βοήθεια της μόρφωσης και της επιφάνειας(κοινωνικής, οικονομικής) συμβάλλει και ευεργετεί υπέρ ενός συνόλου. Με τον τρόπο αυτό, οι ιδρυτές εμφανίζονται μέσα από τις ατομικές τους διαδρομές και τους κοινωνικο-οικονομικούς συσχετισμούς. «Η δημιουργία μη-κερδοσκοπικών ιδρυμάτων συνιστά ενός είδους συμβολική “επένδυση”, της οποίας τα

οφέλη απορρέουν από τη δημόσια αναγνώριση της οικονομικής ανιδιοτέλειας του ιδρυτή» (Σουλιώτης 2008).

Με αυτό τον τρόπο, προκύπτουν διαφορετικές μορφές ιδρυμάτων ανάλογα με τον τρόπο σύστασης και λειτουργίας τους. Για παράδειγμα, υπάρχουν ιδρύματα- κληροδοτήματα που θέτουν συγκεκριμένους στόχους και προγραμματίζουν τις δραστηριότητές τους βάσει διαθήκης. Ακόμη, υπάρχουν οι μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί, απόγονοι και παρακλάδια μεγάλων εταιρειών και επιχειρήσεων, που στόχο έχουν την κοινωφελή δράση (δωρεές και χορηγίες). Οι τελευταίοι, μέσα από τις συγκεκριμένες μορφές δραστηριοποίησης κάνουν καταφανή την εμπλοκή του επιχειρηματικού κόσμου με τον πολιτισμό. Εντοπίζεται, ως εκ τούτου, μία πολυπλοκότητα στις μορφές ύπαρξης των ιδρυμάτων πολιτισμού και της ερμηνείας που αποδίδουν στην ίδια την έννοια. Ο πολιτισμός γίνεται στόχος, αντικείμενο, τέχνη, φιλανθρωπία, κοινό κτήμα και παράγωγο, ανιδιοτελής προσφορά. Το ίδιο πολύπλοκα είναι και τα ερωτήματα που προκύπτουν σχετικά με τους συσχετισμούς μεταξύ των διαφορετικών μορφών και των κλιμάκων πολιτισμού.

Κοινότητα| Ταυτότητα

Η επίδραση της κοινωνίας στο άτομο έχει προσεγγιστεί με διαφορετικούς τρόπους. Ανοιχτά παραμένουν τα ερωτήματα σχετικά με τις αλληλεπιδράσεις της κοινωνίας και των κουλτούρων, όπως αναφέρθηκαν νωρίτερα. Ωστόσο, κανένα άτομο δεν μπορεί να (ανα)συνθέσει μέσα του το σύνολο της κουλτούρας στην οποία ανήκει, και παράλληλα κανένα άτομο δε διαθέτει μια ολοκληρωμένη γνώση της κουλτούρας του (Cuche 2001, 70). Το ζήτημα αυτό αναδεικνύει την ανάγκη να μελετηθούν ερωτήματα στο εσωτερικό των διάφορων κοινωνικών ομάδων, και πιο συγκεκριμένα στις οργανωμένες δομές τους, στις δράσεις και δραστηριότητες τους.

Κοινωνικά σύνολα με αυτά τα χαρακτηριστικά συναντώνται στη βιβλιογραφία, αλλά και στην καθημερινή γλώσσα, με το κοινό όνομα «κοινότητες». Αυτή η λέξη συχνά συμπεριλαμβάνει στο νόημα της μία συνθήκη «κλειστότητας». Τα ίδια τα μέλη της κοινότητας κατασκευάζουν ένα σχήμα περιγεγραμμένων συμπεριφορών σε μία αντίφαση κλειστότητας και διάκρισης.

Στις διαστάσεις της «κοινότητας» προσδένεται η έννοια της «ταυτότητας» (σύνολο αξιών, κανόνων, εννοιών, πρακτικών), ως αποτέλεσμα και σύνθεση των επιμέρους χαρακτηριστικών -συμπεριφορών και δομών, αλλά και ως επιθυμητός σκοπός. Στην εποχή μας, το στοιχείο αυτό αναγνωρίζεται ως κρίσιμο τόσο για τα κοινωνικά σύνολα όσο και για τα άτομα που επιζητούν να ενταχθούν σε αυτά. Η παραγωγή νοήματος και ταυτότητας μπορεί σταδιακά να αποκτά εντατικό και εμμονικό χαρακτήρα: «η γειτονιά μου, η κοινότητά μου, η πόλη μου, το σχολείο μου, το δέντρο μου, ο ποταμός μου, η παραλία μου, το εκκλησάκι μου, η ειρήνη μου, το περιβάλλον μου» (Castells 1997). Το «ανήκειν» σε μια ομάδα έχει συνδεθεί και με τις περιγραφές

του «κοινωνικού κεφαλαίου»⁵. Για παράδειγμα, αυτό ακριβώς το συνδυασμένο αποτέλεσμα της εμπιστοσύνης, των δικτύων, των κανόνων και της αμοιβαιότητας δημιουργεί μια ισχυρή κοινότητα που προστατεύει το κοινωνικό κεφάλαιό της από οποιαδήποτε εκμετάλλευση (Cox στο Καραμάνου 2006).

Έτσι, η έννοια της κοινότητας μπορεί να παίρνει θετικό πρόσημο, αλλά ιστορικά έχει χρησιμοποιηθεί πραγματικά και εννοιολογικά με αρνητικό χαρακτήρα, όπως στην περίπτωση του γκέτο. Ο Wirth, βέβαια, μας θυμίζει πως στις αρχές της ύπαρξής του, το γκέτο δεν είχε το χαρακτήρα της εξαναγκασμένης εκδίωξης, αλλά δημιουργήθηκε χάρις σε οικειοθελή απομόνωση σε αυτό που ονομάζει «πολιτισμικές περιοχές» (cultural areas). Η απόσυρση αυτή σε συγκεκριμένο χώρο προκύπτει από μία σειρά δεσμών συγγένειας αλλά και γνωριμίας που ορίζουν τη βάση της κοινότητας, το *esprit de corps* (Wirth 1956, 20). Στον κύκλο μίας κοινότητας, τα μέλη δέχονται εκτίμηση, συμπάθεια και κατανόηση που δεν μπορούν να βρουν στον ευρύτερο 'κόσμο' τους, ενώ δέχονται την αλληλεγγύη και την υποστήριξη της οικογένειας (Wirth 1956, 280).

Αντίστοιχα χαρακτηριστικά ηθελημένου αποκλεισμού έχουν εντοπιστεί και σε κοινότητες με διαφορετικές ιστορικές και γεωγραφικές αναφορές. Μία τέτοιου είδους απομόνωση προωθεί διαδικασίες αυτοοργάνωσης σε επίπεδα που, υπό διαφορετικές συνθήκες, θα ήταν δεδομένα και εγγυημένα από μία ανώτερη αρχή πρόνοιας. Το γκέτο, σε αυτήν την περίπτωση, αναλαμβάνει δράση στα ζητήματα που το αφορούν και δεν τα προσπορίζεται από το ευρύτερο σύνολο· υποκαθιστά, ίσως και αγνοεί, το κράτος και κατασκευάζει καθημερινότητες βασισμένες στη δική του πραγματικότητα. Όπως το γκέτο των Εβραίων άφηγε περιθώρια συνεύρεσης εκτός του καθολικού κράτους στις συναγωγές που όριζε μόνο του, σε αντίστοιχα 'γκέτο', σήμερα, μετανάστες/-στριες προσεύχονται με το κοράνι στα υπόγεια μιας χριστιανικής ορθόδοξης κοινωνίας.

Το γκέτο σαν έννοια ορίζει την πιο ακραία συνθήκη απομόνωσης μίας ανεπιθύμητης κουλτούρας μέσα σε μία κυρίαρχη. Μια τέτοια αντίληψη του γκέτο – που διέρχεται μέσα από τις αντίστοιχες μεγάλες αντιθέσεις – μας απομακρύνει από το συλλάβουμε ένα απλό γεγονός: πολλές κοινότητες διαχειρίζονται με τρόπο που θυμίζει γκετοποιημένες κοινωνικές ομάδες τον τρόπο που ζουν και εκφράζουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους - πού κατοικούν, πού μιλούν, πού συναντιούνται. Ο τρόπος που πραγματώνονται όλα αυτά στο φως της σύγχρονης κοινωνίας, μέσα από συλλόγους, συνδέσμους, ενώσεις ή κοινότητες συνθέτουν αυτό που ονομάζουμε κοινωνία των πολιτών⁶. Σε αυτήν, τα μέλη των ομάδων, με εθελοντική δράση και πρωτοβουλία, βρίσκονται σε μία κίνηση που παράγει και/ή αναπαράγει πολιτισμό –με την

⁵ Βλ. Κοινωνικό Κεφάλαιο

⁶ Παράλληλα σε αυτήν, στη σκιά της, εντοπίζεται η άτυπη δράση και οργάνωση αποκλεισμένων κοινοτήτων.

ευρεία έννοια που αντιστοιχεί στον όρο-, μέσα από συνήθειες, συναντήσεις και εκδηλώσεις βασισμένες σε ένα σκοπό.

Ο Wirth εξηγεί πως, στα γκέτο του μεσαίωνα, οι παράγοντες που οδήγησαν στη συγκρότηση ξεχωριστών εβραϊκών κοινοτήτων ήταν συνυφασμένοι τόσο με τον ιδιαίτερο χαρακτήρα των εβραϊκών εθίμων, παραδόσεων και συνηθειών, όσο και με τον τρόπο κατοίκησης στη μεσαιωνική πόλη⁷ (Wirth 1956, 19). Αντίστοιχα, η δημιουργία μίας κοινότητας σήμερα δεν είναι αποκλειστικά αποτέλεσμα της συνειδητής επιλογής και δράσης των μελών της, αλλά και των συγκεκριμένων κοινωνικών συνθηκών μέσα στις οποίες γεννάται. Η κρατική απουσία αλλά και η ανάγκη για αυτονομημένες δράσεις των διάφορων κοινοτήτων ή κοινωνικών ομάδων συμβάλλει προς αυτή την κατεύθυνση.

Κοινωνία και πολιτισμός

Κρατώντας αυτά υπ' όψιν, τα πρώτα βήματα έρευνας ξεκινούν από τη μελέτη της κουλτούρας μιας ομάδας - μιας τοπικής κουλτούρας που συνδέει τα άτομα μεταξύ τους και τα διατάσσει σε άμεση αλληλόδραση. Στοιχεία τέτοιων ομάδων εντοπίζονται εύκολα στα όργανα της κοινωνίας των πολιτών, στους τρόπους οργάνωσης και ανάδειξής τους. Η κοινωνία των πολιτών, κρατώντας αποστάσεις από το κράτος και παράλληλα αποτελώντας αντιστήριγμα του, φέρεται και ως εκφραστής των ιδιαίτερων αναγκών και επιθυμιών μίας ομάδας, στα 'χρώματα' των πολιτισμικών χαρακτηριστικών της.

Σύμφωνα με τον Putnam, η κοινωνία των πολιτών ανάγεται στην εξέταση των λειτουργιών των εθελοντικών οργανώσεων. Οι εθελοντικές ενώσεις είναι η πιο σημαντική μορφή οριζόντιας αλληλεπίδρασης αμοιβαιότητας⁸ και μόνη πηγή κοινωνικής εμπιστοσύνης⁹ (πολύ σημαντικό συστατικό της προσέγγισης του Putnam) (Siisaiainen 2003). Βέβαια, ο Putnam δεν είναι ο μόνος ο οποίος τονίζει τη σημασία των εθελοντικών οργανώσεων στο σχηματισμό και την ανάπτυξη της σύγχρονης κοινωνίας. Αντιθέτως, μπορεί κανείς να κάνει τη γενίκευση ότι οι εθελοντικές οργανώσεις και τα σύγχρονα δημοκρατικά έθνη γεννήθηκαν ως διαλεκτικά δίδυμα με τέτοιο τρόπο ώστε «δεν μπορείς να βρεις το ένα χωρίς το άλλο» (Siisaiainen 2003).

⁷ Ήταν σύνθητες, την εποχή αυτή, άτομα του ίδιου επαγγέλματος να μένουν στον ίδιο δρόμο ή στην ίδια περιοχή.

⁸ Ο Putnam αγνοεί, ακόμα και ως πιθανή τάση, την κατακόρυφη διάσταση και τις σχέσεις εξουσίας με τις οποίες είναι συνυφασμένες όλες οι σύγχρονες εθελοντικές οργανώσεις. Στην αντίθετη πλευρά, ο Max Weber (1911) παρατήρησε ότι οι εθελοντικές οργανώσεις δομούνται σε σχέσεις κυριαρχίας από δύο απόψεις: πρώτον, εντός του πλαισίου της οργάνωσης (κυριαρχία που ασκείται από την ηγεσία στα μέλη) και δεύτερον, σε σχέση με τον έξω κόσμο (από τον οργανισμό προς εξωτερικούς παράγοντες) (Siisaiainen 2003).

⁹ Το κοινωνικό κεφάλαιο γίνεται αντιληπτό ως εμπιστοσύνη προς τους θεσμούς και προς άλλους ανθρώπους (Σωτηρόπουλος 2006).

Ωστόσο, τα όργανα της κοινωνίας των πολιτών δε γίνεται να μελετηθούν στατικά στο χώρο και το χρόνο. Η σχέση κοινωνίας και πολιτισμού δηλώνει μία δυναμική συνθήκη, μια σειρά από διαδικασίες που συνδιαμορφώνονται. Η έννοια της οργάνωσης αποκτά μία ενεργητική σημασία. Μια οργάνωση υπάρχει μεν αλλά συνεχώς ανανεώνεται, όπως και οι άνθρωποι μεταβάλλουν και μεταβάλλονται (Williams 1994, 245).

Ο Williams υποστηρίζει πως η έννοια της κουλτούρας¹⁰ απέκτησε στα νεότερα χρόνια το σημασιολογικό της βάρος μέσα από τη συσχέτισή της με δύο άλλες έννοιες: την κοινωνία και την οικονομία. Πιο συγκεκριμένα, στη σύγχρονη εποχή, οι τρεις έννοιες δεν ακολούθησαν διαφορετικό δρόμο εξέλιξης, αλλά η κάθε μία, σε κρίσιμα σημεία καμπής, επηρεάστηκε από τις αλλαγές των άλλων.

Πολιτισμικό κεφάλαιο

Ο Bourdieu συμβάλλει και αυτός στο συσχετισμό οικονομίας, κοινωνίας και πολιτισμού. Αρχικά, προσδιορίζει τρεις διαστάσεις του κεφαλαίου, η κάθε μία από τις οποίες έχει διαφορετική σχέση με την τάξη: το οικονομικό, το πολιτισμικό και το κοινωνικό κεφάλαιο, τα οποία νομιμοποιούνται διαμέσου του συμβολικού κεφαλαίου (Bourdieu 1986). Προχωρώντας, διατυπώνει πως το πολιτισμικό κεφάλαιο έχει τρεις μορφές ύπαρξης. Υπάρχει, κατ' αρχάς, όπως ενσωματώθηκε στο habitus και σε μεγάλο βαθμό δημιουργείται μέσω της πρωτογενούς παιδαγωγικής, δηλαδή σε πρόωρη παιδική ηλικία. Δεύτερον, υπάρχει με τον τρόπο που πραγματώνεται στα πολιτισμικά/πολιτιστικά αντικείμενα. Τρίτον, υπάρχει θεσμοθετημένο σε πολιτιστικά ιδρύματα και εκφράζεται με όρους των πιστοποιητικών, διπλωμάτων και εξετάσεων (Bourdieu 1986).

Τα χαρακτηριστικά αυτά του πολιτισμικού κεφαλαίου είναι πολύ συγκεκριμένα και διαφοροποιούνται από τις άλλες διαστάσεις του κεφαλαίου. Για παράδειγμα, το συμβολικό κεφάλαιο δεν μπορεί να θεσμοθετηθεί, να πραγματωθεί ή να ενσωματωθεί σε έξεις.

Το οικονομικό και πολιτισμικό κεφάλαιο έχουν τους δικούς τους τρόπους ύπαρξης – από τη μία χρήματα και μετοχές, από την άλλη, εξετάσεις και διπλώματα. Η κατανόηση των μορφών και των χαρακτηριστικών των κεφαλαίων, όπως ορίζονται από τον Bourdieu, βοηθά στην προσέγγιση των επιμέρους ζητημάτων που στέκονται κάτω από την ίδια ομπρέλα.

Κοινωνικό κεφάλαιο

Το κοινωνικό κεφάλαιο περιλαμβάνει όψεις συλλογικής συμπεριφοράς (χωρίς τον στόχο της επικερδούς οικονομικής δραστηριότητας) με τη μορφή των κοινωνικών δικτύων σχέσεων μεταξύ ατόμων, που καθορίζονται από εσωτερικούς κανόνες βασισμένους στη «γενικευμένη αμοιβαιότητα». Δηλαδή, το κοινωνικό κεφάλαιο αναφέρεται σε «σχέσεις, κοινή

¹⁰ Κουλτούρα ως η κοινωνική διαδικασία που παράγει συγκεκριμένους και διαφορετικούς "τρόπους ζωής" (Williams 1994, 24)

γνώση, πεποιθήσεις και τύπους αλληλεπίδρασης που χρησιμοποιούνται από ομάδες ή δρώντες» (Σωτηρόπουλος 2006). Είναι ένας πόρος που έχει τη πηγή του στη συλλογική δράση και μπορεί να έχει αποτελέσματα σε ευρύτατη οικονομική και κοινωνική κλίμακα (Καραμάνου 2006). Παραδείγματα των παραπάνω δικτύων μπορεί είναι οι χορωδίες, οι συνεταιρισμοί, οι εξωραϊστικοί σύλλογοι, τα αθλητικά σωματεία και τα κόμματα.

Επιστρέφοντας στον Putnam, το κοινωνικό κεφάλαιο έχει τρία συστατικά: τις ηθικές υποχρεώσεις και τους κανόνες, τις κοινωνικές αξίες (ιδιαίτερα την εμπιστοσύνη) και τα κοινωνικά δίκτυα (ιδίως τις εθελοντικές οργανώσεις). Βασική ιδέα που αναδεικνύεται στο έργο του είναι πως ο συνδυασμός εύρυθμης οικονομικής λειτουργίας και υψηλού επιπέδου πολιτικής ενσωμάτωσης σε μια περιοχή, είναι αποτέλεσμα της επιτυχούς συσσώρευσης κοινωνικού κεφαλαίου σε αυτήν (Siisaiainen 2003). Ο Putnam ορίζει το κοινωνικό κεφάλαιο βασισμένος σε ένα μοντέλο το οποίο ενισχύει τους θεσμούς και τη συνεργασία των ατόμων μεταξύ τους. Με τον τρόπο αυτό εισάγει μία έννοια δημοκρατικότητας μέσα από την προσπάθεια για συλλογική ευημερία, για όλα και από όλα τα άτομα ως ομάδα, μέσα από «την ανάπτυξη της εθελοντικής συλλογικής δράσης με το κληρονομημένο από την κοινότητα κοινωνικό κεφάλαιο» (Siisaiainen 2003).

Η έννοια του κοινωνικού κεφαλαίου έχει υποστεί περαιτέρω επεξεργασίες, πάνω σε αυτές τις πρώτες βάσεις, στην κατεύθυνση εργαλειοποίησής του για σκοπούς κατανόησης των κοινωνικών ζητημάτων, αλλά και χάραξης στρατηγικών προς την επίλυσή τους. Σύμφωνα με τους Woolcock και Bougarel (στο Σωτηρόπουλος 2006) το κοινωνικό κεφάλαιο μπορεί να διαχωριστεί σε δύο κατευθύνσεις: σε αυτό που δημιουργεί γέφυρες και αποτελείται από σχέσεις μεταξύ ομάδων ή κοινοτήτων και σε εκείνο που δημιουργεί δεσμούς και αποτελείται από σχέσεις εντός της ίδιας ομάδας ή κοινότητας. Ο Σωτηρόπουλος χαρακτηρίζει θετικό και αρνητικό κεφάλαιο αντίστοιχα τις δύο αυτές διαδικασίες: λειτουργικά κοινωνικά σύνορα, οριοθετημένες κοινωνικές σφαίρες. Πιστεύει ότι, αν στις κοινωνικές σχέσεις υπερισχύει το αρνητικό κεφάλαιο, δεν υπάρχουν οφέλη για την ευρύτερη κοινωνία των πολιτών (Σωτηρόπουλος 2006), και διαβλέπει στρατηγικές δράσεις για τη συσσώρευση θετικού κεφαλαίου.

Αντίστοιχοι τρόποι εργαλειοποίησης του κοινωνικού κεφαλαίου το φέρουν στην επιφάνεια ως προϋπόθεση για οικονομική ανάπτυξη και για αποτελεσματική διακυβέρνηση. Σύμφωνα με τον ορισμό της Παγκόσμιας Τράπεζας, το κοινωνικό κεφάλαιο είναι η συνεκτική «κόλλα» που κρατά δεμένες τις κοινωνίες¹¹. Έτσι, διατυπώνονται και καινούργιες έννοιες για την προσέγγιση τύπων επικοινωνίας και δικτύωσης: bonding (οι δεσμοί μεταξύ μελών της

¹¹ Social capital refers to the institutions, relationships, and norms that shape the quality and quantity of a society's social interactions. Increasing evidence shows that social cohesion is critical for societies to prosper economically and for development to be sustainable. Social capital is not just the sum of the institutions which underpin a society – it is the glue that holds them together.
<http://web.worldbank.org/>

οικογένειας, μελών ίδιας ομάδας ή φίλων), bridging (η γεφύρωση των διαφορών και η διάδραση μεταξύ διαφορετικών εθνοτικών ομάδων, ηλικιών, συνεργατών ή και κρατών –η διαπολιτισμική συνεργασία), linking (σύνδεσμος και επικοινωνία μεταξύ διαφόρων κοινωνικών και πολιτικών επιπέδων, π.χ. μεταξύ των πολιτικών elite και των ψηφοφόρων-κάθετη δομή – πελατειακές σχέσεις) (Καραμάνου 2006).

Η έννοια του κοινωνικού κεφαλαίου εμφανίζεται πλέον πιο πυκνά στη βιβλιογραφία τη σχετική με τη μετανάστευση. Αποτελεί ένα τρόπο προσέγγισης και εξήγησης των φαινομένων γύρω από αυτήν, όπως τους μηχανισμούς επιλογής του τόπου υποδοχής, αλλά και άλλων αποφάσεων ρύθμισης των διαδικασιών της μετανάστευσης, θεσμικών και ανεπίσημων. «Η διαδικασία της μετανάστευσης βασικά στηρίζεται σε δεσμούς φιλίας, αίματος και κοινής καταγωγής, από τη χώρα προέλευσης μέχρι τα ενδιάμεσα στάδια και τον τελικό προορισμό» (Καραμάνου 2006).

Η εμπλοκή του κοινωνικού κεφαλαίου με τη μετανάστευση μπορεί να φανεί καθαρότερα στο παράδειγμα της Σουηδίας, όπου οι διαδικασίες για τη βελτίωση της ζωής των μεταναστών/-στριών και για την ομαλή ένταξή τους στην κοινωνία υποστηρίζονται από περίπου 1.200 οργανώσεις μεταναστών/-στριών με 175.000 μέλη. Περισσότερες από τις μισές οργανώσεις, βέβαια, λειτουργούν κάτω από 34 ενώσεις-ομπρέλα, που έχουν ως βάση την εθνότητα. Το μεγαλύτερο πλήθος τους δημιουργήθηκε κατά την δεκαετία του 1970 και 22 από αυτές μετά το 1977, όταν η Σουηδική κυβέρνηση άρχισε να επιδοτεί τους/τις μετανάστες/-στριες και να τους προσφέρει σχετικά εκπαιδευτικά και συμβουλευτικά προγράμματα (Yasemin Nuhoglu Soysal στο Καραμάνου 2006). Ο εξαγγελλλόμενος σκοπός των σωματείων αυτών είναι «να προωθούν τα συμφέροντα των κοινοτήτων τους, να διαπραγματεύονται με τις αρχές και να προβάλλουν την πολιτισμική τους ταυτότητα» (Καραμάνου 2006).

Ενδιάμεσος χώρος

Σε μία διαφορετική προσέγγιση ο Καστοριάδης, απέχοντας από τις έννοιες της κουλτούρας και του πολιτισμού, κάνει ξεκάθαρη την υποβολή του ατόμου στην κοινωνική συνθήκη. Τα πραγματικά άτομα εμφανίζονται «πάντοτε διαπλασμένα ήδη από την κοινωνία, με την προσωπική τους ιστορία και τα πάθη τους, τις κάθε λογής επιμέρους επιλογές τους· δηλαδή όπως τα έχει ήδη κατασκευάσει η κοινωνικο-ιστορική διαδικασία και η εκάστοτε θέσμιση της κοινωνίας» (Καστοριάδης 2000, 276). Βλέπει την κοινωνία και τη σχέση της με το άτομο μέσα από το πρίσμα της φαντασιακής θέσμισής της, όλα εκείνα δηλαδή που επιθυμεί και αξιώνει μία κοινωνία για τον εαυτό της. «Τα άτομα ‘ανήκουν’ σε μία κοινωνία επειδή μετέχουν στις κοινωνικές φαντασιακές σημασίες της, στις ‘νόρμες’, στις ‘αξίες’, στους ‘μύθους, στις

‘παραστάσεις, στα ‘πράγματα’, στις «παραδόσεις» της κ.λπ. και επειδή θέλουν και αυτά (είτε το ξέρουν είτε όχι) να ανήκουν σε αυτή την κοινωνία και να τη διαιώνίζουν» (Καστοριάδης 2000, 25).

Επιπλέον, ο Καστοριάδης εντοπίζει μία συγχρονική και διαχρονική αγορά που εμποδίζει την κάθε υποκειμενικότητα να φυλακισθεί μέσα στη δική της κλειστότητα. Πιστεύει πως μόνο στο κοινωνικό-ιστορικό, και χάρις σ’ αυτό, δημιουργούνται δημόσιος χώρος και χρόνος ανακλαστικού στοχασμού (Καστοριάδης 2000, 161). Δανείζεται από την αρχαία Ελλάδα την αγορά ως τον τόπο συνδιαλλαγής και συγκέντρωσης. Το κοινωνικο-ιστορικό, όπως το διατυπώνει, απαιτεί ένα χώρο στον οποίον «τα άτομα συναντιούνται ελεύθερα, συζητούν, συμβάλλονται μεταξύ τους» (Καστοριάδης 2000, 272).

Πιο συγκεκριμένα, διαμορφώνει τους χώρους που κινούνται τα άτομα βασισμένος στην αρχαία ελληνική γλώσσα και πολιτική πρακτική των Αθηναίων. Έτσι, οι ανθρώπινες δραστηριότητες διαχωρίζονται σε τρεις σφαίρες: τον οίκο, την αγορά και την εκκλησία, ή με άλλα λόγια την ιδιωτική, την ιδιωτική/δημόσια και την (επίσημα και έντονα) δημόσια σφαίρα που ταυτίζεται με τη ρητή εξουσία (Καστοριάδης 2000, 271). Κάθε μία από αυτές έχει ξεχωριστή σημασία: «είναι προς το καλό όλων τα άτομα να κινούνται ελεύθερα μέσα σε σφαίρες ιδιωτικής δραστηριότητας αναγνωρισμένης από το νόμο» (Καστοριάδης 2000, 283).

Σε όμοια ίχνη σκέψης, η Άρεντ διακρίνει την ιδιωτική από τη δημόσια σφαίρα ζωής, κατ’αντιστοιχία της οικογενειακής και της πολιτικής σφαίρας, ως ξεχωριστές, ανεξάρτητες οντότητες από την εμφάνιση της αρχαίας πόλης-κράτους. Με την εμφάνιση όμως της κοινωνικής σφαίρας, στην έλευση της νεότερης εποχής, εισάγεται μία νέα διάσταση η οποία δεν είναι ούτε ιδιωτική ούτε δημόσια, και βρίσκει την πολιτική της μορφή στο εθνικό κράτος (Άρεντ 1986, 46–47). «Όσα ανήκαν πρώτα στην ιδιωτική σφαίρα της οικογένειας, έχουν γίνει «συλλογική» μέριμνα. Στο νεότερο κόσμο οι δύο αυτοί χώροι στην πραγματικότητα έρρεαν συνεχώς ο ένας μέσα στον άλλο σαν κύματα μέσα στο ασίγαστο ρεύμα της ίδιας της πορείας της ζωής» (Άρεντ 1986, 53).

Σε αυτό το πλαίσιο, η οργανωτικές επινοήσεις της κοινωνίας φέρνουν στην πλευρά της δημοσιότητας στοιχεία που ανήκαν στο κλειστό νοικοκυριό. Το γεγονός έκανε ασαφή τη διαχωριστική γραμμή ανάμεσα στο ιδιωτικό και το πολιτικό, ενώ μετέβαλε το νόημα των δύο όρων και τη σημασία τους για τη ζωή του ατόμου και του πολίτη (Άρεντ 1986, 59). Ονομάζει το φαινόμενο αυτό κατάδυση της ιδιωτικής και της δημόσιας σφαίρας στη σφαίρα του κοινωνικού, η οποία, με την εμφάνιση της μαζικής κοινωνίας και ύστερα από μια εξέλιξη αρκετών αιώνων, περικλείει και ελέγχει όλα τα μέλη μιας δεδομένης κοινότητας εξ’ ίσου και με την ίδια δύναμη (Άρεντ 1986, 63). Τέλος, καταλήγει πως «η αντίφαση μεταξύ ιδιωτικού και δημοσίου, χαρακτηριστικό των αρχικών σταδίων της νεότερης εποχής, υπήρξε ένα παροδικό φαινόμενο, με το οποίο άρχισε ακριβώς η ολοκληρωτική εξάλειψη της διαφοράς μεταξύ τους» (Άρεντ 1986, 99).

Από μια διαφορετική οπτική, ο ενδιαμέσος αυτός χώρος έχει περιγραφεί από τον Habermas με τη φράση «αστική δημόσια σφαίρα» και έχει τοποθετηθεί μεταξύ κράτους και κοινωνίας. Ο Habermas εντοπίζει την εμφάνισή της το 18^ο αιώνα ως τη «σφαίρα των ιδιωτών που απαρτίζουν ένα κοινό το οποίο χρησιμοποιεί τη ρυθμιζόμενη από τις αρχές δημοσιότητα εναντίον της κρατικής εξουσίας» (Καραμεσίνη 2003). Στην περίπτωση αυτή, η δημοσιότητα της αστικής δημόσιας σφαίρας ενυπάρχει στην καθημερινότητα των ιδιωτών που απαρτίζουν ένα κοινό το οποίο συναναστρέφεται και συνδιαλέγεται σε καφεενεία και λέσχες και δε σχετίζεται με τη δημοσιότητα των επίσημων εμφανίσεων.

Στο έργο του «Αλλαγή δομής της δημοσιότητας», κάνει αναφορά στην ανεπτυγμένη ελληνική πόλη- κράτος. Αντίστοιχα, διαχωρίζει σφαίρες ανθρώπινης δραστηριότητας βασισμένος στο δίπολο του κοινού και του ιδιωτικού. Από τη μία, υπάρχει η σφαίρα της πόλης, κοινή σε όλους τους ελεύθερους πολίτες. Στο αντίβρο της υπάρχει η σφαίρα του οίκου που ανήκει στο άτομο. Αυτό που ονομάζει ο Habermas δημόσια ζωή, στην αρχαία Ελλάδα, εκτυλίσσεται στην αγορά και συγκροτείται μέσω της λέξης και της πράξης (Habermas 1997, 55).

Ο δημόσιος χώρος όμως, ανά χρόνους και τόπους, διαφοροποιείται στο τι τελικά περιλαμβάνει: «δημόσια όργανα είναι άλλοτε τα κρατικά όργανα και άλλοτε τα μαζικά μέσα» (Habermas 1997, 54). Για παράδειγμα, η αντίθεση *publicus-privatus* στον ευρωπαϊκό Μεσαίωνα είναι ανύπαρκτη. Τόσο οι «ιδιωτικές» όσο και οι «δημόσιες» αρμοδιότητες καταλήγουν σε μία ενιαία εξουσία, που απορρέει από τη γαιοκτησία (Habermas 1997, 58). Μετέπειτα, ο διαχωρισμός της ιδιωτικής από τη δημόσια σφαίρα, υπό την ειδική νεωτερική έννοια, γίνεται με αναφορά στον κρατικό μηχανισμό. Ιδιωτικός σημαίνει έξω από τη σφαίρα του κράτους, καθώς αυτό αποτελεί πλέον το δημόσιο (Habermas 1997, 64). Μπορούν να γίνουν πολλές αντίστοιχες διαπιστώσεις, αλλά σκοπός του συγγραφέα είναι να αποκρυσταλλώσει τη δομή της «αστικής δημοσιότητας» στη σύνδεσή της με την ιστορική εξέλιξη της «αστικής κοινωνίας». Αυτή, «γενικευμένη σε ιδεατό τύπο, μπορεί να μεταφερθεί σε τυπικά όμοιους σχηματισμούς οποιωνδήποτε άλλων ιστορικών συγκυριών» (Habermas 1997, 49).

Σημείο τομή για την αστική δημοσιότητα είναι ο 18^{ος} αιώνας, κυρίως στις τελευταίες δεκαετίες του, και η αύξηση ενός πολιτικά διαλογιζόμενου κοινού που συναντιέται συζητάει, ανταλλάσσει απόψεις¹².

«Η «πόλη» [το άστυ] δεν είναι μόνο από οικονομική άποψη κέντρο ζωής της αστικής κοινωνίας· σε αντίθεση προς την «Αυλή», από τη σκοπιά μιας πολιτιστικής πολιτικής, χαρακτηρίζει προπάντων μια παλαιά λογοτεχνική δημοσιότητα, που έχει τους θεσμούς της στα *coffee-houses* [καφεενεία], τα *salons* [σαλόνια] και τις συντροφικές των συνδαιτυμόνων. Οι κληρονόμοι εκείνης της ουμανιστικής-αριστοκρατικής κοινωνίας, στις συναντήσεις με τους αστούς διανοούμενους, γεφυρώνουν με τις συντροφικές συνομιλίες τους, που δεν αργούν να

¹² Διακίνηση ιδεών στη Διακήρυξη Δικαιωμάτων του ανθρώπου και του πολίτη 1789

εξελιχθούν σε δημόσια κριτική, τα υπολείμματα μιας διαλυόμενης, της αυλικής δημοσιότητας, με το πρόπλασμα μιας νέας, της αστικής δημοσιότητας» (Habermas 1997, 86).

Μέσα από αυτές τις διαδρομές καταλήγει στην αστική δημοσιότητα γενικής πρόσβασης, όπου το κοινό αποκτά την ιδιαίτερη σημασία του. «Μία δημοσιότητα από την οποία κατονομάσιμες ομάδες θα αποκλείονταν από μόνες τους, όχι μόνο δεν είναι πλήρης, αλλά δεν είναι καν δημοσιότητα» (Habermas 1997, 151).

Σε μετέπειτα περιόδους παρατηρούμε την ενδιάμεση συνθήκη, το ιδιωτικό/ δημόσιο να ακολουθεί τις δραστηριότητες του κοινωνικού κεφαλαίου σε βαθμό που η κοινωνική οικονομία ορίζεται ακριβώς έτσι: η οικονομική δραστηριότητα που δεν ανήκει στον ιδιωτικό ή τον δημόσιο τομέα. Σταδιακά συνειδητοποιείται ότι ούτε το κράτος ούτε η αγορά μπορούν να λύσουν, κατ' αποκλειστικότητα, τα οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα, δημιουργώντας, έτσι, την έννοια του κοινωνικού κεφαλαίου, ως έναν “τρίτο δρόμο” που γεφυρώνει τη δημόσια με την ιδιωτική σφαίρα¹³ (Καραμάνου 2006). Με οικονομικούς όρους, η κοινωνική οικονομία αφορά «δραστηριότητες συλλογικής συμμετοχικής ‘ιδιοκτησίας’ ελέγχου και διοίκησης · οι πάσης φύσεως συνεταιρισμοί, πιστωτικοί, καταναλωτικοί, παραγωγικοί, τα αλληλοβοηθητικά ταμεία, υπήρξαν οι παραδοσιακοί φορείς τη κοινωνικής οικονομίας» (Σκλαβούνος 2004).

Στην εργασία προσεγγίζεται ο ενδιάμεσος χώρος όπως αναφέρθηκε. Κατ' αναλογία ανιχνεύεται η άρθρωση της κοινωνικής ζωής με το χώρο της πόλης, το κατώφλι ανάμεσα στο νοικοκυριό και τον αστικό ιστό. Στα πρώτα βήματα ερευνώνται τα όργανα της κοινωνίας των πολιτών των περιοχών μελέτης, οι στόχοι και οι τρόποι οργάνωσής τους, όπως και η σύνδεσή τους με τον τόπο.

¹³ Η έννοια αυτή έχει χρησιμοποιηθεί και στην πολιτική με πρώτο εισηγητή της στην Ευρώπη τον Tony Blair το 1995.

Κύριο Μέρος

Προχωρώντας στη μελέτη περίπτωσης, καθεμία από τις τρεις υποπεριοχές –Λεωφόρος Συγγρού, Νέα Σμύρνη, Καλλιθέα- μελετώνται ξεχωριστά. Αρχικά, καταγράφονται ορισμένα ιστορικά γεγονότα που έχουν σημασία στα πλαίσια των πρώτων ερωτημάτων της εισαγωγής¹⁴. Έπειτα, κάθε κεφάλαιο κατατείνει στην ανάλυση των δικτύων κοινωνικής οργάνωσης, το πεδίο δηλαδή μεταξύ του ατόμου και του δημόσιου. Για το λόγο αυτό, ερευνώνται τα δίκτυα κοινωνικής οργάνωσης, οι σύλλογοι των περιοχών μελέτης, οι συνθήκες ίδρυσής τους (τόσο από την πλευρά της κοινότητας, όσο και από την πλευρά του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου), αλλά και οι τρόποι δράσης τους (οι ιδιαίτεροι στόχοι, οι τόποι και οι σκοποί της συνάντησης τους). Μέσα από τις καταγραφές και τις παρατηρήσεις επιδιώκεται η ανάδειξη της σχέσης των πολιτισμικών ομάδων με την κοινωνία στο χρόνο και το χώρο, όπως επίσης και η συνδιαμόρφωση του κοινωνικού με τον αστικό ιστό. Η προσέγγιση των τρόπων που οι ομάδες συνυπάρχουν μεταξύ τους, αλλά και των δραστηριοτήτων και συνηθειών που δημιουργούν, παράλληλα ή απέναντι στα σχέδια κεντρικής παρέμβασης, έχει ως στόχο να εντοπιστούν στοιχεία-σταθερές και μεταβλητές στις διαδικασίες κοινωνικής παραγωγής του χώρου.

¹⁴ Τα γεγονότα των πρώτων χρόνων παρουσιάζονται παράλληλα για τις τρεις υποπεριοχές σε πίνακα που βρίσκεται στο παράρτημα.

Η Λεωφόρος Συγγρού ως πεδίο αστικών/κοινωνικών μετασχηματισμών

Στην ενότητα αυτή μελετάται το παρελθόν της Λεωφόρου Συγγρού, ο τρόπος με τον οποίο καθόρισε τη συγκρότηση των δύο περιοχών και ο ρόλος της σήμερα. Σε μία διαδικασία επέκτασης, της πρώτης Αθήνας στα προάστια της και των χρήσεων και δραστηριοτήτων πολιτισμού κατά μήκος του άξονα από την αφετηρία του ιστορικού Κέντρου στην απόληξή του στο πάρκο πολιτισμού, έχει συμμετάσχει στους χωροκοινωνικούς μετασχηματισμούς που εξελίχθηκαν και εξελίσσονται επί της λεωφόρου αλλά και στις περιοχές εκατέρωθεν. Ο άξονας έχει αποτελέσει δείκτη του αστικού εκσυγχρονισμού, μεταβάλλοντας τις όψεις του σύμφωνα με το χαρακτήρα κάθε εποχής και απεικονίζοντας, για την Αθήνα συνολικότερα, το πνεύμα προόδου της κάθε περιόδου. Η περιγραφή των μετασχηματισμών ξεκινάει με τη σύννοψη το γεγονότων που καθόρισαν την ανάπτυξη της λεωφόρου, ενώ στα επόμενα υποκεφάλαια επιχειρείται μια βαθύτερη ανάλυση για τα αίτια, τους στόχους και τις συνθήκες πίσω από αυτά. Οι εξελίξεις πάνω στον άξονα μελετώνται παράλληλα με αυτές στη Νέα Σμύρνη και την Καλλιθέα. Ο άξονας, ενώ αποτελεί στοιχείο που καθορίζει αυτά που επέρχονται, ταυτόχρονα με το δικό του στίγμα διαφοροποιείται και ενίοτε έρχεται σε αντίθεση με τις υπάρχουσες συνθήκες μέσα στις γειτονίες.

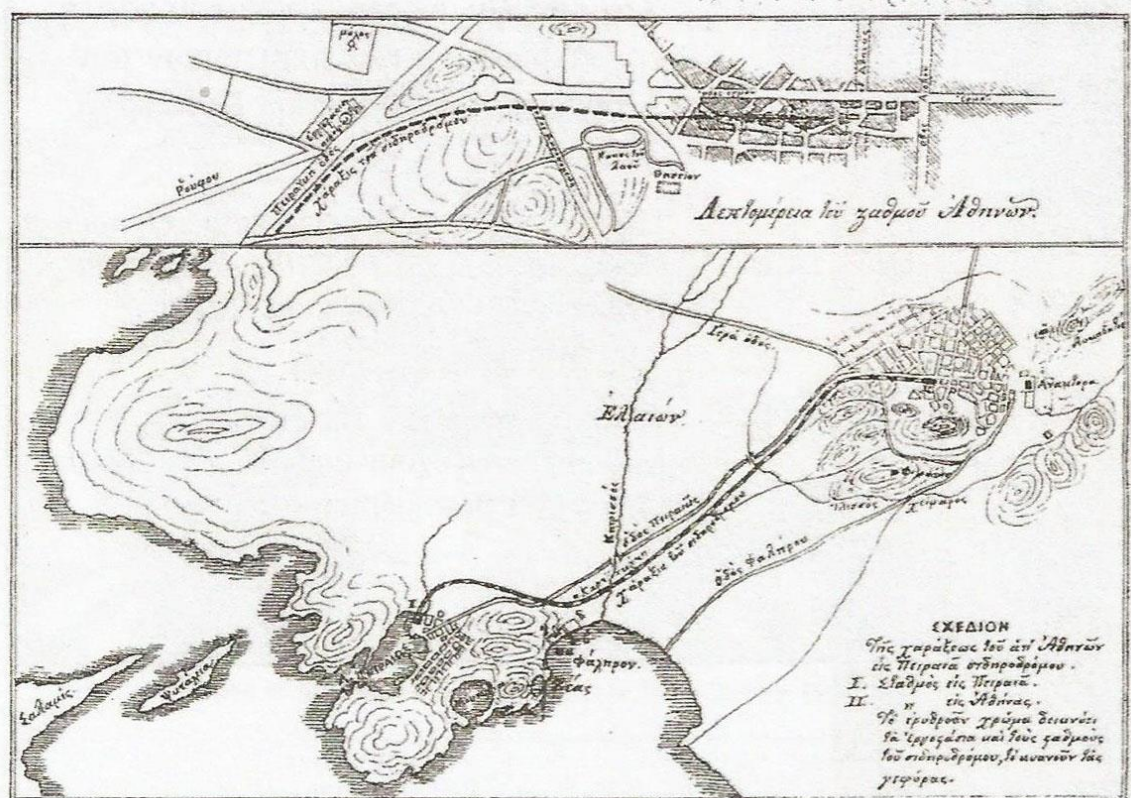
Το σχέδιο και η κατασκευή της Λεωφόρου

Η λεωφόρος Συγγρού κατασκευάστηκε πάνω στο ίχνος της κύριας φαληρικής οδού, που συνέδεε κατά την αρχαιότητα την Αθήνα με τον αρχαίο λιμένα της πόλης στην περιοχή του Φαληρικού Δέλτα (‘Διερεύνηση Στρατηγικών για τη δικτύωση των αστικών παρεμβάσεων στο μητροπολιτικό Κέντρο Αθηνών’ 2013). Η κατεύθυνσή της ήταν προς την περιοχή των τριών πύργων οι οποίοι κατά το Μεσαίωνα προστάτευαν το Παλιό Λιμάνι στα όρια Νέας Σμύρνης και Παλαιού Φαλήρου. Μέχρι και το 1862 η οδός χρησιμοποιούταν από έφιππους κυρίως για λόγους αναψυχή, καθώς «είχε τύχει των φροντίδων της Αμαλίας δια τη διαμόρφωσιν και δενδροφύτευσίν της» (Μπίρης 1999, 111).

Η σκέψη για την αναβάθμιση του άξονα στο ίχνος της οδού Φαλήρου –όνομα που της αποδόθηκε κατά τον 19^ο αιώνα (‘Συγγρού_ Αστική Λεωφόρος Πολιτισμού και Επιχειρηματικής Δραστηριότητας’ 2011)- εμφανίζεται το 1864 με τη θεσμοθέτηση γενικού σχεδίου για την Αθήνα και τη μελλοντική της ανάπτυξη. Με αυτό δημοσιοποιούνται/νομοθετούνται διατάγματα σχετικά με τη λεωφόρο από την Αθήνα προς το Φάληρο.

Κοντά στο 1869, ο Ιωάννης Γενίσαρλης (τοπογράφος), θέλοντας να καθορίσει και να ελέγξει τις άλογες επεκτάσεις της Αθήνας, σχεδίασε δύο δρόμους πολύ σημαντικούς για το μέλλον της Πρωτεύουσας : προς βορρά τη λεωφόρο Αλεξάνδρας για τη σύνδεση της Πατησίων με την Κηφισιάς, προς νότο τη λεωφόρο Συγγρού για τη σύνδεση της Αθήνας με τη Φαληρική

ακτή. Εξ αρχής, ορίστηκε για τη Συγγρού πολύ μεγάλο πλάτος, ενώ η σύνδεση σχεδιάστηκε ευθύγραμμη, τροποποιώντας την κατάληξη του ίχνους της υπάρχουσας οδού στη θάλασσα (Μπίρης 1999, 189). Το 1874, ο Ιωάννης Σέχος υπολογίζει τα διαγράμματα και τον προϋπολογισμό για τη διαπλάτυνση και την ευθυγράμμιση της οδού. Στη διαδικασία αυτή, ρυμοτομεί σε αυθαίρετες κατασκευές που υπήρχαν αριστερά και δεξιά του δρόμου και ήταν εκτός σχεδίου (Χατζηκωνσταντίνου 2014, 141). Το ρυμοτομικό εγκρίνεται το Μάρτιο του 1885 (Χατζηκωνσταντίνου 2014, 147). Η ιδέα εκσυγχρονισμού της, όμως, τέθηκε σε εφαρμογή κατά την περίοδο των μεγάλων δημοσίων έργων της πρωθυπουργίας του Χαρίλαου Τρικούπη. Έτσι, το 1898 ξεκίνησε η κατασκευή της σύγχρονης αμαξιτής οδού με την οικονομική συμμετοχή του Ανδρέα Συγγρού, υπό την επίβλεψη του μηχανικού του Υπουργείου Εσωτερικών Νικολάου Γαζή.

Χάρτης 1

Σκαρίφημα από άρθρο του υπολοχαγού του Μηχανικού Ιωάννη Γενήσαρη σχετικά με τη σιδηροδρομική γραμμή Αθηνών – Πειραιώς, 1864. Πηγή: Ιωάννης Γενήσαρης, «Γενικές σημειώσεις περί σιδηροδρόμου και ιδίως περί του απ' Αθηνών εις Πειραιά.», Ονήσανδρος 9, 1 Δεκεμβρίου 1864 (Χατζηκωνσταντίνου 2014)

Το 1900, ένα έτος μετά το θάνατο του Συγγρού, η χήρα του Ιφιγένεια θέλησε να εκπληρώσει την επιθυμία του και διέθεσε στο Δημόσιο ποσό για τη διάνοιξη και κατασκευή την «απ' Αθηνών εις Φάληρον λεωφόρου», με την προϋπόθεση να έχει εσαεί το όνομα Λεωφόρος Ανδρέα Συγγρού. Μετά από σχετική μελέτη, τον Ιούλιο του 1903 ψηφίστηκε νόμος με τον οποίο η λεωφόρος κηρύχθηκε εθνική οδός και ρυθμίστηκαν οι απαλλοτριώσεις του σχεδίου πόλεως που αφορούσε αυτό το τμήμα. Η λεωφόρος κατασκευάστηκε με οικονομική συμμετοχή των

παρόδιων ιδιοκτητών (Μπίρης 1999, 252) και ολοκληρώθηκε το 1904 ('Συγγρού_ Αστική Λεωφόρος Πολιτισμού και Επιχειρηματικής Δραστηριότητας' 2011).

«Ο Νομομηχανικός κ. Γαζής, ο εκτελέσας την χάραξιν και επιβλέψας εις την κατασκευήν της μεγάλης Λεωφόρου Συγγρού, δι' εγγράφου του προς το υπουργείον των Εσωτερικών ανήγγειλεν ότι η κατασκευή της Λεωφόρου επερατώθη και ότι από της σήμερον Κυριακής 21ης Νοεμβρίου 1904 δύναται να παραδοθή εις κοινήν χρήσιν. Ο κ. Γαζής ταυτοχρόνως παρουσιασθείς εις τον κ. Πρωθυπουργόν και την κ. Συγγρού εξήτησε την γνώμην των αν θα γίνη επίσημος παράδοσις της Λεωφόρου ίνα κανονίση τα της τελετής. Και ο κ. Πρωθυπουργός και η σύζυγος του διαθέτου κ. Ιφιγένεια Συγγρού απήντησαν ότι προτιμότερον είναι να παραδοθή εις κοινήν χρήσιν ανεπισήμως, ώρισαν δε ως ημέραν παραδόσεως την σήμερον Κυριακήν. Κατόπιν τούτων η Λεωφόρος από της σήμερον, αφαιρουμένων των φρασσόντων την διάβασιν δοκών, παραδίδεται εις την χρήσιν του κοινού, αφού ο κ. Γαζής διά τελευταίαν φοράν χθες μετά των εργοδηγών κ. κ. Κωνσταντινίδου και Δαπόντη και επιτροπής δημοσιογράφων επιθεώρησαν την οδόν διελθόντες αυτήν εφ' αμαξών» (εφημερίδα ΣΚΡΙΠ, φύλλο της 21ης Νοεμβρίου 1904).

Πρόκειται για τον πλατύτερο δρόμο που κατασκευάστηκε ποτέ στην Αθήνα (Χατζηκωνσταντίνου 2014, 238) γεγονός που επιφέρει και άλλες ερμηνείες για τις ανάγκες της εποχής και τους στόχους που εκπλήρωναν τα μεγάλα δημόσια έργα σε κοινωνικό επίπεδο. Μέσω της Συγγρού, η Αθήνα έκανε το πρώτο βήμα στην προσαρμογή της προς τη σύγχρονη εποχή. Συνεπώς και παράλληλα, παρατηρούνται διαδικασίες όπου ο αστικός και ο κοινωνικός ιστός διαπλέκονται, γράφοντας συχνά κύκλους μεταξύ αιτίου και αποτελέσματος, στην κοινωνική παραγωγή του χώρου.

Ο άξονας και η επέκταση της πόλης

Η αφετηρία της σκέψης για την ανακατασκευή της Λεωφόρου Συγγρού βασίστηκε σε δύο σημεία. Αρχικά, υπήρξε πρόθεση για την επέκταση της πόλης, ιδιαίτερα μετά την αύξηση του πληθυσμού που ξεκίνησε το 1870. Στην πρόταση του Λελούδα (1919) η επέκταση της Αθήνας ακολουθεί γραμμική μορφή - ένθεν και ένθεν της λεωφόρου προς το Φάληρο (Κοσμάκη 1991, 129). Οι χαράξεις για τη κατασκευή της λεωφόρου ήταν εκτός των ορίων της ρυμοτομίας της πόλης. Μόνο το μικρό τμήμα του δρόμου στο ύψος του Μακρυγιάννη ήταν εκείνη την εποχή στο σχέδιο. Έτσι, θεωρήθηκαν χαράξεις υπεραστικής οδοποιίας και υλοποιήθηκαν από την υπηρεσία Δημοσίων Έργων του Μηχανικού του Στρατού. Με αυτό ως σημείο εκκίνησης, αναμενόταν η σταδιακή προσθήκη τμημάτων των περιοχών σε επαφή προς αυτήν την κατεύθυνση και σε συμμόρφωση προς γραμμές των συγκοινωνιακών αρτηριών (Μπίρης 1999, 190).

Παράλληλα, όμως, η μετατροπή του δρόμου σε λεωφόρο εξυπηρετούσε το μοντέρνο όραμα ενός περιαστικού οδικού άξονα που ακολουθούσε τα «πρότυπα της περιόδου για την

υγιεινή, την αναψυχή και την επαφή με τη φύση» (Χατζηκωνσταντίνου 2014, 239). Αφορμή για την ανακατασκευή του δρόμου προς το Φάληρο αποτέλεσε αίτηση των ενοικιαστών των δημόσιων λουτρών, καθώς η οδός είχε γίνει πλέον αδιάβατη για τις άμαξες. Μάλιστα, πρόκριναν την ευκολία με την οποία μεταβαίνουν οι πολίτες στις εξοχές ως ένα από τα πιο κρίσιμα συστατικά της «καλής πόλης».

«Η μόρφωση των οδών της Πρωτευούσης συντελούσα εις την ευεξίαν των κατοίκων προσβάλλει πρώτα την όραση των επισκεπτόμενων τας Αθήνας ξένων, οίτινες, εντεύθεν κρίνουσι κατά μέγα μέρος περί του βαθμού του ημετέρου πολιτισμού [...] (Γενίσαρλης Ι. Αναφορά προς τον Υπουργό Εσωτερικών για τα έργα οδοποιίας στην Αθήνα, 1863)»

Η οδός προς το Φάληρο χρησιμοποιούταν από ένα πλήθος ανθρώπων, που αποτελούσαν την ελίτ της εποχής, για να πάνε στα θαλάσσια λουτρά. Η κακή κατάσταση του δρόμου προκαλούσε αγανάκτηση τόσο στους ίδιους, όσο και στους αμαξηλάτες που επιβαρύνονταν με τα διόδια και δεν έβλεπαν ανταπόκριση στη φορολογία τους. (Χατζηκωνσταντίνου 2014, 138–39). Με την παράδοση της λεωφόρου στο κοινό το ζήτημα αυτό είχε λυθεί, ενώ επίσης υπήρχαν ξεχωριστές διαδρομές «Δια τους πεζούς» και «Διά τους ιππείς». Η εικόνα αυτή, του καινούργιου εξοχικού δρόμου προς το Φάληρο, αλλά και της ευρύτερης περιοχής του, συνδέεται με τις αναδυόμενες αντιλήψεις της περιόδου για τη μετακίνηση και την αναψυχή (Χατζηκωνσταντίνου 2014, 125).

Στη λειτουργία της λεωφόρου ως άξονα αναψυχής και περιπάτου ιδιαίτερη σημασία είχε η αφετηρία της, η εμβληματική σύνδεση με την Αμαλία, αλλά και η δημιουργία ενός πόλου αναψυχής στο τέλος της, στο σημείο που έφτανε στη θάλασσα. Για το σκοπό αυτό έγιναν επιχωματώσεις στο αλίπεδο του Φαλήρου (Χατζηκωνσταντίνου 2014, 249–50). Η ανάδειξη αυτού του ιδιαίτερου χαρακτήρα του άξονα αποτέλεσε και μετέπειτα κεντρικό στοιχείο στην πολεοδόμηση της Αθήνας. Το 1927 ψηφίστηκε διάταγμα για το χαρακτηρισμό 198 τμημάτων οδών ως εθνικών αξόνων προς περιοχές με τουριστικό ενδιαφέρον. Η Συγγρού, ως Εθνική Οδός, αποτέλεσε τμήμα του ευρύτερου οδικού άξονα «Αθηνών – Παλαιού Φαλήρου – Βουλιαγμένης – Σουνίου» (Χατζηκωνσταντίνου 2014, 336). Σε αντίστοιχο πνεύμα, κοντά στο 1935, ο Κώστας Κιτσίκης εκπόνησε μελέτη για την ανάπτυξη του μηχανοκίνητου τουρισμού.

Σε αυτήν την κατεύθυνση σημαντικός ήταν ο ρόλος των εταιρειών μεταφορών : η σύνδεση μεγάλης Βιομηχανίας- Κέντρου Αθήνας και ανάπτυξη πόλων αναψυχής. Άμεσος και κεντρικός στόχος των εταιρειών ήταν η αύξηση του αριθμού των επιβατών και των μετακινήσεων και συγκεκριμένα των σχετιζόμενων με την αναψυχή. Η ηλεκτροκίνηση δύο γραμμών σιδηροδρόμου κατά την περίοδο 1900 - 1910 αποσκοπούσε σε αυτόν το στόχο. Η ανάπτυξη της αναψυχής συνέβαλε στη δημιουργία και μιας νέας εικόνας της πόλης. Εκτός από τη διαμόρφωση των υπαρχουσών περιοχών από τις οποίες περνούσε ο σιδηρόδρομος,

συγκροτήθηκαν σταδιακά και νέοι οικιστικοί πυρήνες, ανάμεσα τους και η Καλλιθέα (Κοσμάκη 1991, 158–59).

Στη βάση των παραπάνω κατευθύνσεων, διαμορφώθηκε ο χαρακτήρας και ο ρόλος της Συγγρού ως το πρόσωπο της Αθηναϊκής πόλης, αποτελώντας τον πρόδρομο των επικείμενων αλλαγών τόσο στο χώρο της πόλης, όσο και στον κοινωνικό χώρο. Όπως περιγράφεται και στη συνέχεια, στην περίπτωση της Συγγρού, ο εκσυγχρονισμός, οι νέες συνήθειες, οι προσθήκες των οικισμών, οι ανάγκες των ιστορικών εξελίξεων περιπλέκονται ταυτόχρονα και συνδιαμορφώνονται. Μετά από μία γενική ματιά στα πράγματα, οι διαδικασίες προσεγγίζονται ξανά μέσω των συλλόγων και των ιδρυμάτων που φέρει ο άξονας.

Αστικοί μετασχηματισμοί στις παρυφές της Συγγρού

Όπως αναμενόταν, η ανακατασκευή της οδού Φαλήρου σε Λεωφόρο Συγγρού συνέβαλλε στην επέκταση της πόλης, με νέους οικισμούς στα πρώτα νότια προάστια. Σε πρώτη φάση, δόθηκε δικαίωμα δόμησης στα «παρακολουθήματα του δρόμου», με πρόσωπο στον άξονα, χωρίς να εντάσσονται στο σχέδιο κάποιου οικισμού (Χατζηκωνσταντίνου 2014, 248). Μετέπειτα, με τις ανάγκες που έφεραν οι ιστορικές εξελίξεις, ακολούθησαν επεκτάσεις από το γραμμικό μέτωπο στα εσωτερικά των περιοχών, σχετιζόμενες όμως με την ισχυρή δομή του άξονα.

«[...]προβλέπεται ότι δε θα παρέλθει αρκετός χρόνος καθ' ον θ' ανεγερθώσι μέγαρα αριστοκρατικά (Εφημερίδα Ακρόπολις, 1904).»

Η σταδιακή αύξηση του πληθυσμού στην πόλη και στη συνέχεια η μεγάλη κοσμοσυρροή, αποτέλεσμα της Μικρασιατικής Καταστροφής και της Συνθήκης της Λωζάννης, έδωσαν νέες διαστάσεις στην επέκταση της πόλης με τη δημιουργία νέων οικισμών και την έγκριση ρυμοτομικών σχεδίων. Αρχικά, αναπτύσσονται τέσσερα κηποπροάστια: η Γλυφάδα, η Κυπριάδου, το Ψυχικό και η Εκάλη¹⁵. Σχεδόν παράλληλα αναγέρθηκαν και οι τέσσερις μεγάλοι προσφυγικοί συνοικισμοί: Βύρωνας, Καισαριανή, Κοκκινιά, Ν. Ιωνία. Κατά την πενταετία 1925-1930 πολλαπλασιάστηκαν τα σχέδια και οι εγκρίσεις νέων οικισμών, ενώ παράλληλα δημιουργήθηκαν και τα πρώτα προσφυγικά κηποπροάστια (Ν. Σμύρνη, Ν. Φιλαδέλφεια, Υμηττός, Ελληνικό, Ν. Ερυθραία). «Οι επεκτάσεις της δεκαετίας 1930- 1940 χαρακτηρίζονται κυρίως από εγκρίσεις σχεδίων οικισμών που μιμούνται μεν σχεδιαστικά τις κηπουπόλεις,

¹⁵ Ως προς τη χωροθέτηση των οικισμών τα μη προσφυγικά κηποπροάστια, τα επόμενα χρόνια, ακολουθούν κυρίως δύο άξονες χωροθέτησης, την Κηφισίας και την παραλιακή και δευτερευόντως την προέκταση της Πατησίων, τη Μεσογείων και τη Βουλιαγμένης. Τα περισσότερα είναι ανεξάρτητα από τις υφιστάμενες γραμμές των τροχιοδρόμων και σιδηροδρόμων (Κοσμάκη 1991, 248).

ακολουθούν όμως την προϋπάρχουσα διαδικασία έγκρισης ρυμοτομικού σχεδίου» (Κοσμάκη 1991, 246–48).

Η έλευση των προσφύγων, ανέτρεψε κάθε δεδομένη συνθήκη και επικείμενο σχέδιο και κλόνησε τις προσπάθειες ρύθμισης του χώρου. Από το Μάιο του 1917 μέχρι και τον Ιούλιο του 1923, δεν έγινε καμία προσθήκη στο σχέδιο Πόλης λόγω της εμπόλεμης κατάστασης (Πολύζος 1984). Στη συνέχεια, η Επιτροπή Καλλιγά επιχείρησε να προσαρμόσει τις προτάσεις της στις νέες συνθήκες, αλλά η προσπάθεια θα παραμείνει μερική μπροστά στα μεγάλα γεγονότα των ημερών. Ενδεικτικό είναι το γεγονός ότι, από το σύνολο των προβλεπόμενων οικισμών για την περιφέρεια της πόλης, τελικά η επιτροπή περιέλαβε μόνο το σχέδιο της Νέας Σμύρνης (Χατζηκωνσταντίνου 2014, 316). Η συνθήκη δεν μπορούσε να ελεγχθεί από τους πολεοδόμους και ο επίσημος λόγος των τεχνικών δεν πρόλαβε να κατανοήσει τη νέα χωροκοινωνική γεωγραφία της Αθήνας (Χατζηκωνσταντίνου 2014, 320). Το 1923 οι προσφυγικοί συνοικισμοί εξαιρούνται από τον οικοδομικό κανονισμό και το ρυθμιστικό σχέδιο (Γκιζελή 1984).

Όλα τα παραπάνω ακολουθούσε και η λεωφόρος καθώς οι εργασίες της ολοκληρώθηκαν πολύ αργότερα, κατά τη διακυβέρνηση του Ελευθερίου Βενιζέλου (1928-1932), ενώ κατά μήκος της προσκολλήθηκαν γειτονιές από πρόσφυγες: η Νέα Σμύρνη, ο Νέος Κόσμος και η Καλλιθέα. Πρόκειται για μία περίοδο πυκνή σε γεγονότα, που αποτέλεσε οδηγό στη δημιουργία της πόλης της Αθήνας σε χωρικό, οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο.

Εικόνα 1

Φωτογραφία του 1900 που διακρίνεται η Λεωφόρος Συγγρού (‘Διερεύνηση Στρατηγικών για τη δικτύωση των αστικών παρεμβάσεων στο μητροπολιτικό Κέντρο Αθηνών’ 2013)

Χάρτης 2
Χαρτογραφική Υπηρεσία Στρατού, τμήμα χάρτη Αθήνας, 1927. Πηγή: ΕΛΙΑ (Χατζηκωνσταντίνου 2014)

Εικόνα 2
Παραμονές 1940, στρατιωτική αεροφωτογραφία (αρχείο Καθημερινής)

Κοινωνικοί μετασχηματισμοί

Στη συνέχεια, παρατηρείται στον ίδιο χρόνο ο τρόπος με τον οποίο οι παραπάνω πολεοδομικές εξελίξεις καθόρισαν τον κοινωνικό ιστό, αλλά και η συμβολή που είχαν στις εξελίξεις διάφορες κοινωνικές ομάδες, (επιφανή) άτομα, συλλογικότητες και συνασπισμοί της εποχής. Συχνά, αυτό πραγματοποιούταν μέσα από συγκρούσεις, όπως η καθυστέρηση εφαρμογής των πρώτων σχεδίων της Συγγρού, ως αποτέλεσμα της ενεργούς συμμετοχής και διαπραγμάτευσης των κτηματιών με την κεντρική εξουσία σε συζητήσεις στο Δημοτικό Συμβούλιο της Αθήνας (Χατζηκωνσταντίνου 2014, 145).

Η Λίλα Λεοντίδου (1989) (στο Χατζηκωνσταντίνου 2014, 133) παρατηρεί τις αντιλήψεις διαφορετικών κοινωνικών ομάδων σε σχέση με την αστική ανάπτυξη, την περίοδο που ανασκευάζεται η Συγγρού. Σημειώνει πως οι μικροαστοί γαιοκτήμονες ανέπτυξαν μία κερδοσκοπική αντίληψη ως προς την ακίνητη περιουσία, ενώ παράλληλα οι αστοί που

ασχολούνταν με τη βιομηχανία, το εμπόριο και τα τραπεζικά ιδρύματα συνέβαλλαν με έναν άλλο τρόπο: ενθάρρυναν την κατασκευή των δικτύων και των μεταφορικών υποδομών. Από την άλλη, πολλοί ήταν και εκείνοι που θέλησαν να ενισχύσουν τη σύνδεση του οράματος της μεγάλης λεωφόρου με τα εκσυγχρονιστικά έργα -τους νέους δρόμους, τη Γέφυρα του Ιλισού, τον Άγιο Σώστη¹⁶ - συστατικά στοιχεία της εικόνας της στην αρχή του 20^{ου} αιώνα. Για παράδειγμα, υπήρξαν δωρητές, μέλη της βασιλικής οικογένειας και εύποροι κάτοικοι της Αθήνας και του Πειραιά, που υποστήριξαν οικονομικά την ανέγερση και συντήρηση του Ζωολογικού κήπου στο Παλαιό Φάληρο. Ορισμένοι μάλιστα, που είχαν ήδη ιδιοκτησίες στο μέτωπο της Συγγρού, μετείχαν οικονομικά σε ένα μέρος του κόστους κατασκευής.

Εικόνα 3

Η Φαληρική οδός το 1890 (‘Διερεύνηση Στρατηγικών για τη δικτύωση των αστικών παρεμβάσεων στο μητροπολιτικό Κέντρο Αθηνών’ 2013)

Η έννοια του εκσυγχρονισμού βέβαια δεν αφορά μόνο στην ύλη, αλλά και σε μία σειρά από συνήθειες και δραστηριότητες που προσδένονται στην καθημερινότητα των κατοίκων, μεταλλάσσοντας τις κουλτούρες της πόλης. Οι αθηναϊκοί περίπατοι είναι ένα βασικό παράδειγμα που περιγράφει αυτές τις διαδικασίες καθώς μετασηματίστηκαν στο πέρασμα από τον 19^ο στον 20^ο αιώνα μέσα και κατά το μετασηματισμό της λεωφόρου Συγγρού. Πρόκειται για μία συνήθεια των ανώτερων, αλλά και των μεσαίων κοινωνικών τάξεων που συχνά μιμούνται τις πρακτικές τους. Με την ανακατασκευή της λεωφόρου, είχαν τη δυνατότητα στο τέλος του περιπάτου, σε όσους το επέτρεπε η οικονομική τους επιφάνεια, να επισκέπτονται τα εξοχικά καφενεία όπου, σε αντιδιαστολή με το κέντρο της πόλης, σύχναζε και ο γυναικείος πληθυσμός (Χατζηκωνσταντίνου 2014, 261). Σε μια «γραμμή προόδου», κάθε κοινωνική ομάδα

¹⁶ Ελληνικό περίπτερο στη διεθνή έκθεση του 1900 στο Παρίσι

ακολουθούσε διαφορετικά και ετεροχρονισμένα τις κοινωνικές πρακτικές, κάνοντάς τες κομμάτι της ιδιαίτερης κουλτούρας της¹⁷.

Έτσι, παρατηρώντας την κίνηση και μετακίνηση ως κοινωνική πρακτική και, παράλληλα, αναγνωρίζοντας τη Συγγρού ως σύμβολο του ελληνικού εκσυγχρονισμού και της ιδεολογίας της προόδου, εντοπίζονται και άλλες αντίστοιχες μεταλλαγές, όπως τα ποδηλατικά σωματεία που οργάνωναν δραστηριότητες με βάση τη λεωφόρο στα τέλη του 19ου αιώνα. Η ποδηλασία εμφανίζεται αρχικά ως πρακτική των αριστοκρατών, έπειτα όμως διαδίδεται και στα χαμηλότερα στρώματα (Χατζηκωνσταντίνου 2014, 264). Όπως αντίστοιχα έγινε στη συνέχεια και με το αυτοκίνητο.

Η Συγγρού, αν και δε σχεδιάστηκε με σκοπό την απρόσκοπτη και τάχιση ροή κινήσεων, αλλά ήταν αποτέλεσμα ενός άλλου τύπου ορθολογισμού, δημιούργησε, λόγω του πλάτους της, μία συνθήκη αναψυχής μέσα από την ταχύτητα –πρώτα με τις άμαξες και έπειτα με τα αυτοκίνητα.

«Εντός της πόλεως δεν επιτρέπεται να αναπτύσσεται ταχύτης πλέον των 10 χιλιομέτρων. Εκτός της πόλεως όμως, όπως και εις την λεωφόρον Συγγρού, φρονώ ότι η διάταξις αύτη δεν δύναται και ούτε πρέπει να εφαρμοσθή, διότι, όπως κάθε άλλος άνθρωπος θέλει με την άμαξάν του ή με το ποδήλατόν του να διασκεδάση αναπτύσσων μεγάλην ταχύτητα, ούτως επιτρέπεται και εις τα αυτοκίνητα να αναπτύσσωσιν εκτός της πόλεως όσην ταχύτητα θέλουν. Και διά τα αυτοκίνητα ο μόνος κατάλληλος προς τούτο τόπος είναι η λεωφόρος Συγγρού» (Ο Αστυνομικός Διευθυντής Δαμηλάτης το 1907, εφημερίδα ΕΜΠΡΟΣ, φύλλο της 6ης Μαρτίου 1907).

Η εικόνα όμως παγώνει με τη μικρασιατική καταστροφή και τα κύματα των προσφύγων που συρρέουν κατά χιλιάδες στον Πειραιά και την Αθήνα. Συνολικά στην Ελλάδα συγκεντρώθηκαν πολύ γρήγορα μεταξύ των 1,5 ως 2 εκατομμυρίων άνθρωποι, όπως συνάγεται από τα διάφορα σχετικά δημοσιεύματα (Πολύζος 1973). Το γεγονός αυτό αποτέλεσε μία έκτακτη συνθήκη για την πόλη¹⁸ και τους ανθρώπους της που θα επέφερε νέες ισορροπίες στη συνέχεια.

¹⁷ Αντίστοιχες μεταλλαγές μπορούμε να παρατηρήσουμε και στη χρήση και εξοικείωση με αντικείμενα και προϊόντα της καθημερινότητας. Όπως παρατηρεί η Αγριαντώνη (στο Χατζηκωνσταντίνου 2014, 263) στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, οι εργοστασιακές ζυθοποιίες, που λειτουργούσαν παράλληλα και ως μπυραρίες, αποτελούσαν σύμβολα εξευρωπαϊσμού των συνηθειών. Η μαζική παραγωγή της μπύρας όμως έφερε και την προώθηση του προϊόντος σε συνεχώς ευρύτερο κοινό (Αγριαντώνη 2000).

¹⁸ Ν.Δ. 9 Ιούνη 1923: "περί παραχωρήσεως δημοσίων κτημάτων και αναγκαστικής απαλλοτριώσεως ιδιωτικών τοιούτων", εισαγωγή άρθρου 119 στο Σύνταγμα του 1927: για την άμεση απόκτηση αναγκαίων εκτάσεων χωρίς να προκαταβάλλεται η αξία τους, ίδρυση Ταμείου Περιθάλψεως Προσφύγων (Νοέμβρης 1923): για να ανταποκριθεί στις πρώτες επείγουσες ανάγκες, ίδρυση Επιτροπής Αποκατάστασης Προσφύγων, δανειοδότηση μέσω ιδιωτικών εταιριών, ίδρυση Υπηρεσίας Διαχείρισης Αστικών Προσφυγικών Συνοικισμών (Ιούλιος 1927) κ.ά.

Εικόνα 4
Άποψη Συγγρού 1911 (Χατζατουριάν 2010)

Το πλήθος αυτό άλλαξε την κοινωνική σύνθεση της πόλης, μία διαδικασία που ήταν ήδη σε εξέλιξη, καθώς με τη μετακίνηση αγροτικών πληθυσμών στις πόλεις είχε ήδη ξεκινήσει η ανάμιξη των κοινωνικών τάξεων. Η περίπτωση των Ελλήνων Μικρασιατών είναι πραγματικά ιδιαίτερη, επειδή τους χαρακτήριζε ένα υψηλό επίπεδο πνευματικής ζωής και η ενασχόλησή τους ως "ειδικοί" σε νέους, για την ελληνική πραγματικότητα, κλάδους της επαγγελματικής ζωής (Γκιζελή 1984). Στη Σμύρνη, αντίθετα με τον ελλαδικό χώρο, οι μεγάλοι γαιοκτήμονες, Μουσουλμάνοι και Χριστιανοί, συνυπήρχαν με μια πολυπληθή κατηγορία μικροϊδιοκτητών. Επίσης, οι άνθρωποι αυτοί δεν ήταν μόνο έμποροι αλλά ήταν συνδεδεμένοι και με τη γη, ενώ γενικότερα, κατείχαν θέσεις στον εμπορικό και πιστωτικό τομέα, όπως και στη βιομηχανική δραστηριότητα. Επιπλέον, οργάνωναν την επαγγελματική τους ζωή σε συντεχνίες. Αυτή η νέα

Με το πιο θεμελιώδες ζήτημα που ανακύπτει στην πόλη, το στεγαστικό ασχολείται ΕΑΠ, αν και με καθυστέρηση, μέχρι την κατάργησή της το Φλεβάρη του 1930. Παράλληλα με αυτήν αλλά κυρίως μετά τη διάλυσή της ασχολήθηκε με τη στέγαση των προσφύγων το Υπουργείο Πρόνοιας με:

- κατασκευή νέων συνοικισμών μονώροφα, πολυκατοικίες
- χορήγηση οικοπέδου με ή χωρίς δάνειο για ανέγερση κατοικίας με πρωτοβουλία και ευθύνη του ίδιου του δικαιούχου (22.000 οικοπέδα)
- σύσταση 320 συνεταιρισμών για παραχώρηση 3.500 οικοπέδων και οικοδομικών δανείων

(Πολύζος 1984)

οργανωμένη ενότητα, οι αντιπρόσωποι των συντεχνιών, σχημάτιζαν κλειστά επαγγέλματα στα οποία επιδίδονταν (Πολύζος 1973). Κατά τη μετάβασή τους στον ελλαδικό χώρο, εισήγαγαν την τεχνογνωσία τους και την επαγγελματική οργάνωση στις δραστηριότητες που ανέπτυξαν στον τόπο υποδοχής.

Επιπλέον, το διοικητικό οικοδόμημα των Σμυρνιών προσφύγων, καθότι πολύ διαφορετικό από την έμμεση δημοκρατία της Ελλάδας των αρχών του 20ου αιώνα (Γκιζελή 1984), συναλλασσόμενο με αυτήν παρήγαγε νέους τρόπους οργάνωσης. Στη χώρα προέλευσης υπήρχε μία αυστηρή δομή στην κορυφή της οποίας βρισκόταν ο Πατριάρχης (η Εκκλησία), εκλεγμένος από ολόκληρο το Ελληνικό Έθνος και στη βάση η κοινότητα. Η κοινότητα συντονιζόταν από το συμβούλιο της κοινότητας: πρόεδρος εκκλησιαστικός (τιμητικός ρόλος), έφοροι (προύχοντες, διαχειρίζονταν ποσά από ευεργέτες), επίτροποι (θησαυροφύλακες κοινότητας) και δημογέροντες (διοίκηση κοινότητας σχολείων και ιδρυμάτων) (Γκιζελή 1984). Η συγκρότηση αυτή ήταν και αποτέλεσμα της μουσουλμανικής κυριαρχίας που όρισε διοικητικές, οικονομικές και θρησκευτικές κοινότητες. Κάθε πόλη, χωριό και οικισμός, διέθετε συμβούλιο δημογερόντων.

Όλα τα παραπάνω εμπίπτουν στο πεδίο ενδιαφερόντων της παρούσας εργασίας, καθώς συναντιούνται ταυτόχρονα στον τόπο μελέτης, εντός μιας ιστορικά συγκεκριμένης συνθήκης αστικής και κοινωνικής παραγωγής. Πληθυσμοί με διαφορετικές επιθυμίες και σε διαφορετική ανάγκη στοιχειοθετούν τη ζωή τους σε ένα χώρο κενό, πάντα, όμως, υπό την επιρροή της λεωφόρου. Συνυπάρχουν και οργανώνονται σε χωρικούς και κοινωνικούς συσχετισμούς καθημερινότητας που μελετώνται καλύτερα στα επόμενα κεφάλαια.

«Μπορείς να περνάς εκατό φορές την ωραία λεωφόρο που συνδέει την Αθήνα και το Φάληρο και να αγνοείς πως δυο βήματα από εκεί η αθλιότητα παίζει ένα από τα πιο σπάνια δράματα που συναντάμε στην Ευρώπη (Μ. Ραζ στο Πολύζος Ι. Η πολεοδομική διαμόρφωση για την προσφυγική πλημμυρίδα, Οικονομικός Ταχυδρόμος 992, Απρίλιος 1973 σελ 80-82) »

Το πεδίο των συλλόγων και των ιδρυμάτων

Σε αυτήν την έκτακτη συνθήκη οι πρόσφυγες δέχτηκαν τη βοήθεια από επιφανή μέλη της αθηναϊκής κοινωνίας –σύλλογοι που προστάτευσαν τις ευπαθείς ομάδες και μεμονωμένοι ευεργέτες. Ωστόσο, η φιλανθρωπία δεν είναι πρωτοφανής στην Αθήνα της εποχής ` συνδέεται με την ιδιοσυγκρασία της άρχουσας τάξης και, παρόλο που δεν παρουσιάζεται αναπτυγμένη όσο στη Δυτική Ευρώπη, έχει εμφανιστεί με διάφορες μορφές ήδη από το τέλος του 19^{ου} αιώνα. Κυρίως απέκτησε τη μορφή «εθνικής ευεργεσίας», καθώς ασκούταν κατά προσωπικό, ατομικό τρόπο από τους φιλόανθρωπους: είτε με παραχώρηση περιουσίας στο κράτος μετά θάνατον, είτε με την παράδοση έργων σε δημόσια χρήση στα οποία το κράτος παραμένει αμέτοχο. Με τον

τρόπο αυτό, «πρόβαλλαν περισσότερο μία εθνική συνείδηση παρά τα ενδεχόμενα ταξικά τους συμφέροντα», καθώς ο δωρητής παρουσιάζοταν να αναγνωρίζει περισσότερο από όλους τις ελλείψεις σε εθνικό επίπεδο και να «κληροδοτεί τα κεφάλαιά του για τη δημιουργία ιδρυμάτων γενικής εθνικής χρησιμότητας». Για παράδειγμα, μπορεί να διέβλεπε τις ελλείψεις στην υγεία ή στην εκπαίδευση και να επένδυε στις αντίστοιχες εγκαταστάσεις, αλλά να αγνοούσε την ανάγκη της στέγασης και εξυγίανσης των λαϊκών γειτονιών (Γκιζελή 1984). Σε αυτές τις περιπτώσεις ανήκουν το Βρεφοκομείο στην Πειραιώς (1873), κληροδότημα του ομογενή εκ Ρωσίας Ι. Κοντογιαννάκη, καθώς και το Εργαστήριο των απόρων γυναικών του Συλλόγου Κυριών που κτίζει ο Ανδρέας Συγγρός το 1876 (Μπίρης 1999, 203).

Από την άλλη, υπάρχει και η συλλογική συμβολή με τη σύσταση ευαγών ιδρυμάτων: η «Ελεήμων Εταιρεία» (ιδρύει το πρώτο πτωχοκομείο σε ιδιωτικά οικήματα), ο «Φιλολογικός Σύλλογος Παρνασσός» (ιδρύει και συντηρεί νυκτερινά σχολεία και νοσοκομείο για εργαζόμενα παιδιά κοντά στο ναό του Αγίου Γεωργίου του Καρύτση) και ο Σύλλογος Κυριών (δουλεύει για την επαγγελματική μόρφωση άπορων γυναικών). Όλα αυτά εμφανίζονται στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, ενώ το 1881, υπό την ηγεσία της βασίλισσας Όλγας –ιδιαίτερα σημαντικό πρόσωπο στη φιλανθρωπική δράση- κτίζεται το Θεραπευτήριο «Ευαγγελισμός». Τα έργα αυτά αντιπροσωπεύουν κατά τον Μπίρη τις «τρεις αγαθές δυνάμεις» της ανώτερης κοινωνικής στάθμης: η φιλάνθρωπος βασίλισσα Όλγα, ο ιδιωτικός πλούτος και ο κόσμος των γραμμάτων (Μπίρης 1999, 203).

Μετά το 1922, οι δράσεις αυτές συντονίζονται διαφορετικά με την ίδρυση του «Συμβουλίου Εθνικών Κληροδοτημάτων». Με την ανταλλαγή των πληθυσμών εμφανίζονται ένα πλήθος συλλόγων, με τη μορφή ιδιωτικών εταιρειών φιλανθρωπίας, που απαντούν στην επείγουσα περίθαλψη όπως: Near East Foundation, American Women's Hospitals, Save the Children's Funds, All British Appeal, Imperial War Relief, Σουηδικός Ερυθρός Σταυρός, Union de Secours aux Enfants, Secours Francais aux victimes du Proche-Orient κ.ά. Επιπλέον, το Ταμείο Περιθάλψεως διαχειρίζεται για το σκοπό της στέγασης των προσφύγων τους πόρους των εράνων, κληρονομιών, δωρεών και κληροδοτημάτων (Γκιζελή 1984).

Σημαντικό ρόλο έπαιξαν και οι Μικρασιάτες Έλληνες της υψηλής αστικής τάξης, παρότι θύματα των γεγονότων και αυτοί. Από τη μία μεριά, δηλαδή, υπάρχει το εσωτερικό κοινωνικοοικονομικό σύστημα, το οποίο καλύπτει τις κοινωνικές σχέσεις παραγωγής στο εσωτερικό του ελληνικού κράτους, ενώ από την άλλη, υπάρχει το «σύστημα της διασποράς», που βρίσκεται έξω από τα σύνορα και «καλύπτει το σύνολο των κοινωνικών σχέσεων στο οποίο δομείται η εκτός των τειχών μεταπρατική ελληνική αστική τάξη» (Τσουκαλάς 1985, 374). Οι αστοί Μικρασιάτες, λόγω της θέσης τους στα πράγματα, υποστήριξαν και αυτοί την ένταξη των προσφύγων στη χώρα υποδοχής. Αρχικά, καθώς ήταν και Οθωμανοί υπήκοοι είχαν τη δυνατότητα να ταξιδεύουν ελεύθερα στο εσωτερικό της αυτοκρατορίας (Πολύζος 1973), εξασκώντας το επάγγελμά τους και επεκτείνοντας τις επιχειρήσεις τους. Με αυτό τον τρόπο,

είχε δημιουργηθεί και μία σιωπηρή αλλά στενή σχέση με εφοπλιστές, τραπεζίτες, έμπορους της Ελλάδας –όπως οι Ευγενίδης και Συγγρός που είχαν τράπεζες στην Κωνσταντινούπολη (Πολύζος 1973). Μέρος του κεφαλαίου τους είχε ήδη επενδυθεί σε ελληνικό έδαφος, ενώ παιδιά μεσαιών αστικών οικογενειών βρίσκονταν ήδη στην Ελλάδα για λόγους σπουδών (Γκιζελή 1984).

Έτσι, ανάμεσα σε αυτούς εμφανίζεται μία «νέα κοινωνική κατηγορία, μέσα στα πλαίσια του κοινωνικού μετασχηματισμού του προσφυγικού συνόλου, η οποία αποτελείται από εκείνους που αναλαμβάνουν ρόλο “υπεράσπισης” των προσφύγων» (Γκιζελή 1984).

Δημιουργείται ένα πλήθος διοικητικών οργάνων στα οποία συμμετέχουν ως μέλη, ενώ άλλοτε διορίζονται είτε από το υπουργικό συμβούλιο είτε από τον αρμόδιο υπουργό. Για παράδειγμα, μέχρι το 1933 είχαν ιδρυθεί 320 προσφυγικοί οικοδομικοί συνεταιρισμοί οι οποίοι συμπεριλάμβαναν 10.500 μέλη –όλα αστοί πρόσφυγες (Γκιζελή 1984). Αντίστοιχες δραστηριότητες μελετώνται περαιτέρω στα επόμενα κεφάλαια, καθώς συχνά επικεντρώνουν τη δράση τους στις ευπαθείς νεοσύστατες γειτονίες και διαφοροποιούνται από τόπο σε τόπο και ανάλογα με την κοινωνική ομάδα που αφορούν.

Επί της λεωφόρου χαρακτηριστικό παράδειγμα των όσων περιγράφηκαν είναι η ανέγερση του Ιωσηφόγλειου Ιδρύματος. Το Ιωσηφόγλειο Ορφανοτροφείο είναι ιστορικό οικοδόμημα στη Νέα Σμύρνη, που χτίστηκε με έξοδα του Μικρασιάτη Χαράλαμπος Ιωσηφόγλου για να φιλοξενήσει τα ορφανά που υπήρχαν μεταξύ της προσφύγων της Μικρασιατικής Καταστροφής. Η οικοδόμηση του κτιρίου ολοκληρώθηκε το 1929 και το ορφανοτροφείο άρχισε να λειτουργεί το 1932. Αργότερα, φιλοξένησε παιδιά που έμειναν ορφανά εξαιτίας του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Από το 1951 ως το 1995, στέγασε την Επαγγελματική Σχολή «Αγία Βαρβάρα» του Εθνικού Οργανισμού Πρόνοιας, ενώ έκτοτε φιλοξενεί μαθήτριες εφηβικής ηλικίας που είναι ορφανές ή έχουν οικογενειακά προβλήματα (‘Ιωσηφόγλειο’ 2015). Παρατηρούμε συνοπτικά μέσα από αυτό το παράδειγμα τις μεταλλαγές της έννοιας της αγαθοεργίας, της πρόνοιας και της ανταπόκρισης στις ανάγκες που ανακύπτουν.

Το Ιωσηφόγλειο είναι το πρώτο από τα Ιδρύματα που εμφανίζονται επί του άξονα. Ακολουθεί πολύ σύντομα το Πάντειο Πανεπιστήμιον, ενώ από το 1956 λειτουργεί και το Ευγενίδειο Ίδρυμα και τα δύο δραστηριοποιούμενα στον τομέα της μόρφωσης και της εκπαίδευσης. Τα κτήρια αυτά, ανεξάρτητα από το σε ποια πλευρά του δρόμου ανεγείρονται, ι δίνουν το στίγμα της εποχής τους, ενώ διαμορφώνουν την εικόνα του άξονα και αρθρώνουν σχέσεις ανάμεσα σε άλλες δραστηριότητες και περιοχές.

Τα τελευταία χρόνια και προοπτικές

Κατά τα επόμενα χρόνια, με την έντονη ανοικοδόμηση των πλευρών του άξονα, δεν εμφανίζονται αντίστοιχα ιδρύματα. Η Συγγρού αποκτά το χαρακτήρα της ως άξονας στέγασης γραφείων, μετά το 1970, ενώ παράλληλα μετατρέπεται σε αυτοκινητόδρομο υψηλών ταχυτήτων. Το πρωί λειτουργούν μεγάλες ασφαλιστικές εταιρείες και τράπεζες, ενώ το βράδυ

λειτουργούν κέντρα νυχτερινής διασκέδασης, οίκοι ανοχής και τα πλατιά πεζοδρόμια που το πρωί εκθέτουν οι αντιπροσωπείες τα οχήματά τους, γίνονται το “πεζοδρόμιο” τρανσέξουαλ και τραβεστί. Σε αυτό το μοτίβο εμφανίζονται τα επιβλητικά κτίρια ιδιωτικών επιχειρήσεων όπως η Interamerican, η Tsakos Shipping & Trading ή η NN Hellas.

Αντίστοιχα, μετά το 1990 εντοπίζονται σημειακά πάνω στον άξονα κτήρια ειδικών χρήσεων που κατασκευάζονται εμβληματικά, δημιουργώντας τοπωνύμια για τις γειτονικές περιοχές: τα Odeon Star City, το Ωνάσειο Καρδιοχειρουργικό Κέντρο (1992), η Μαιευτική Κλινική Ρέα (2007). Συχνά τα κτήρια αυτά, εκτός από τη συγκεκριμένη χρήση, προβάλλουν και το όνομα του αρχιτέκτονα τους, όπως Εθνική Ασφαλιστική (2006) των Μάριο Μπότα, Ρένας Σακελλαρίδου και Μόρφως Παπανικολάου, Αγροτική Ασφαλιστική (2010) του Νίκου Βαλσαμάκη, τα γραφεία της Νέας Δημοκρατίας που μοιράζονται το κτήριο του Μπάμπη Βωβού με τα Media Markt (2007). Η εικόνα αυτή θυμίζει την αρχιτεκτονική των στίλ και των συμβόλων που περιγράφει ο Venturi. Πρόκειται για μία “αντι-χωρική” προσέγγιση, όπου η επικοινωνία κυριαρχεί και επιβάλλεται στο χώρο μέσω ενός στοιχείου της αρχιτεκτονικής και του τοπίου (Venturi, Scott Brown, και Izenour 1986, 8)

Μετά το 2000, η Συγγρού απομακρύνεται από αυτήν την εικόνα των μεγάλων κτηρίων και παραδίδεται στη διαχείριση των μεγάλων Ιδρυμάτων, σε μία ιδιαίτερη και νέα σύνδεση του πολιτισμού με τον επιχειρηματικό κόσμο. «Τα μη-κερδοσκοπικά ιδρύματα δεν αντιπροσωπεύουν από οικονομική άποψη παρά ένα μικρό μόνο μέρος της αθηναϊκής συμβολικής οικονομίας, αλλά η σημασία τους έγκειται κυρίως στην υψηλή θέση που κατέχουν στην πολιτισμική ιεραρχία» (Σουλιώτης 2008).

Από τις πρώτες συντονισμένες προσπάθειες σε αυτήν την κατεύθυνση ήταν η ίδρυση του Ομίλου Ενίσχυσης Πολιτιστικών Δραστηριοτήτων (ΟΜΕΠΟ) στα τέλη του 1986. «Ο ΟΜΕΠΟ ιδρύθηκε στις 5 Νοεμβρίου 1986 από είκοσι άτομα- μέλη εκπροσώπους του πνευματικού και επιχειρηματικού κόσμου με ουσιαστικό ενδιαφέρον για τα πολιτιστικά πράγματα στην Ελλάδα και πίστη στις τεράστιες δυνατότητες της συμβολής του ιδιωτικού παράγοντα στις τέχνες». Αντίστοιχο παράδειγμα είναι η Πρωτοβουλία Διοίκησης της Εθνικής Τράπεζας και άλλων 26 στελεχών του δημόσιου, τραπεζικού και επιχειρηματικού κόσμου να δημιουργήσουν το 1994 ένα μη κερδοσκοπικό σωματείο με την επωνυμία «Εθνικό Σύστημα Χορηγιών» (Ζούνης 2003)

Τα ιδρύματα αλλάζουν την έννοια του πολιτισμού και τη γεωγραφία της Αθήνας, που σε μεγάλο βαθμό τα τελευταία χρόνια σχετίζεται με αυτόν. Συγκεκριμένα, στην περίπτωση της Συγγρού, «προωθείται ένα πλαίσιο μετασχηματισμού του άξονα της Συγγρού από ‘άγριο’ αυτοκινητόδρομο σε ‘φιλική’ αστική λεωφόρο προωθώντας τον πολιτισμό, τις στρατηγικά λειτουργικές υπερτοπικές γραφειακές αναπτύξεις και τις αναδυόμενες κεντρικές χρήσεις πολιτισμού» (‘Διερεύνηση Στρατηγικών για τη δικτύωση των αστικών παρεμβάσεων στο μητροπολιτικό Κέντρο Αθηνών’ 2013).

Σχέδιο Νόμου: ΡΣΑ 20212

-Άρθρο 8

γ) Πόλοι Διεθνούς και Εθνικής Εμβέλειας:

Λεωφόροι Συγγρού, Πειραιώς, Ιερά Οδός. Συγκέντρωση σημαντικών πολιτιστικών εγκαταστάσεων, δραστηριοτήτων και μνημείων, συνδέσεις των επιμέρους κεντρικότητων / πόλων: τριτογενείς δραστηριότητες, πολιτισμός, εκπαίδευση [...]

-Άρθρο 16. Στρατηγική και άξονες πολιτικής για τον πολιτισμό

αβ) Ένα σημαντικό πλέγμα χώρων πολιτιστικών δραστηριοτήτων μεγάλης εμβέλειας, που έχουν ήδη εγκατασταθεί και αναπτύσσουν σημαντική δραστηριότητα ή βρίσκονται σε φάση προγραμματισμού / κατασκευής, με φορείς μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς, κυρίως στις περιοχές του συζυγούς Κέντρου Αθήνας – Πειραιά, στους άξονες Πειραιώς, Συγγρού και στο Θαλάσσιο Μέτωπο.

-Άρθρο 17. Προστασία και ανάδειξη των ιστορικών / πολιτιστικών πόρων και των πολιτιστικών υποδομών [...]

6. Χωροθέτηση πολιτιστικών εγκαταστάσεων

Η χωροθέτηση των πολιτιστικών δραστηριοτήτων αξιολογείται συγχρόνως ως παράγοντας για την ενδυνάμωση της πολιτιστικής ταυτότητας της Αθήνας και ως στοιχείο αναβάθμισης περιοχών [...] Σε

2 Οργανισμός Ρυθμιστικού Σχεδίου & Προστασίας Περιβάλλοντος Αθήνας, 2011

επίπεδο προτεραιοτήτων και κριτηρίων για τη χωροθέτηση των πολιτιστικών χρήσεων και υποδομών, εφαρμόζονται τα ακόλουθα:

α) Για την ανάδειξη του διεθνή ρόλου της Αθήνας / Αττικής ως πολιτιστικής μητρόπολης, η βασική πολιτιστική της υποδομή συμπληρώνεται με νέες πολιτιστικές εγκαταστάσεις διεθνούς εμβέλειας όπως: Εθνική Λυρική Σκηνή, Εθνική Βιβλιοθήκη και Διεθνές Συνεδριακό – Πολιτιστικό Κέντρο στον Φαληρικό Όρμο, Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης στο παλιό εργοστάσιο Φιξ στη Συγγρού, ε) Ενίσχυση νέων «πολιτιστικών διαδρομών»:

εδ) Σύνδεση Ολυμπιείου – Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης Φιξ – Στέγης Γραμμάτων και Τεχνών – Νέας Λυρικής Σκηνης – Νέας Εθνικής Βιβλιοθήκης μέσω λεωφόρου Συγγρού και επέκταση στον Φαληρικό Όρμο. Η σύνδεση αυτή αρθρώνεται με τον πολιτιστικό άξονα της Πειραιώς, τους αρχαιολογικούς χώρους του Πειραιά και την ζώνη Ελληνικού – Βουλιαγμένης, μέσω της πράσινης ακτής κατά μήκος της Ποσειδώνος. (‘Διερεύνηση Στρατηγικών για τη δικτύωση των αστικών παρεμβάσεων στο μητροπολιτικό Κέντρο Αθηνών’ 2013)

Με αυτόν τον τρόπο, ο πολιτισμός, μέσα από κόμβους όπου δραστηριοποιούνται και αναδεικνύονται τα μη κερδοσκοπικά ιδρύματα όπως περιγράφηκαν παραπάνω, λειτουργεί ως κατευθυντήρια οδηγία για την ανάπτυξη στην περίπτωση της Συγγρού. Το νέο σχέδιο για τη Συγγρού “ακουμπάει” στη μετατροπή της οδού Πανεπιστημίου σε δρόμο δημόσιας

συγκοινωνίας και πεζών, αλλά και στη δημιουργία του Κέντρου Πολιτισμού Ίδρυμα «Σταύρος Νιάρχος» στην απόληξη της λεωφόρου (Η Καθημερινή 2013). Οι κινήσεις αυτές τοποθετούν, με διαφορετικές προσεγγίσεις, την Αθήνα στο διεθνή πολιτιστικό χάρτη. Η Συγγρού, με τα μεγάλα ξενοδοχεία, τα συνεδριακά κέντρα, τα κέντρα νυχτερινής διασκέδασης, τα ιδρύματα πολιτισμού, την εθνική όπερα, συντονίζει το όραμα της νέας μητροπολιτικής Αθήνας και το ευθυγραμμίζει με το παρελθόν της, δείχνοντας ξανά προς τα εμπρός σε μια νέα γραμμή προόδου.

Στο χάρτη (χάρτης 4) σημειώνονται τα κτήρια- μονάδες μίας χρήσης με εμβέλεια, δηλαδή, κτήρια που έχουν στον όγκο τους μία μόνο χρήση-έμβλημα για τον άξονα, και πιθανά για την Αθήνα. Από την καταγραφή παρατηρείται ότι τα κτήρια με χρήση πολιτισμού είναι κατά κύριο λόγο ανεγερμένα μετά τα τέλη της δεκαετίας του 1990. Έτσι, σε μία πολύ πρόσφατη εξέλιξη παρατηρούνται στο χώρο οι αλλαγές της διαχείρισης των ζητημάτων πολιτισμού. Σημειώνεται εδώ πως δεν έχει σημασία σε ποια πλευρά της λεωφόρου χωροθετήκε η καθεμία από αυτές τις χρήσεις, καθώς ο άξονας έχει δικά του στοιχεία κεντρικότητας. Επιπλέον, παρατηρείται ότι στο σύνολό τους, τα κτήρια πυκνώνουν σημαντικά στην αρχή της λεωφόρου, στοιχειοθετώντας την είσοδο στην πόλη, και στην απόληξή της. Το ενδιαμέσο κενό που διαπιστώνεται πιθανά προκύπτει λόγω της δομής του ιστού των περιοχών κατοικίας σε Νέα Σμύρνη και Καλλιθέα.

Παράλληλα στα κτήρια-μονάδες επί του άξονα, εντοπίζονται και σύλλογοι μικρότερης εμβέλειας (ΣΥΝΔΔΕ & L - Σύνδεσμος Επιχειρήσεων Διεθνούς Διαμεταφοράς Και Επιχειρήσεων Logistics Ελλάδος, Ένωση Κατασκευαστών Κτιρίων Ελλάδος ΕΚΚΕ, Αρμένικη Εθνική Επιτροπή Ελλάδος), οι οποίοι δεν είναι ιδιοκτήτες των κτηρίων, έχουν όμως βρει την έδρα τους εκεί. Το ερώτημα που προκύπτει, και έχει ήδη αναφερθεί, είναι το αν και πώς μπορεί να βρεθεί ισορροπία ανάμεσα στον κυρίαρχο τρόπο αναπαραγωγής πολιτιστικών δραστηριοτήτων που προσφέρει ο άξονας και στον πολιτισμό των μικρών συλλόγων που βρίσκονται τόσο πάνω σε αυτόν, όσο και μέσα στις περιοχές κατοικίας. Στο ερώτημα θα επιχειρηθεί να δοθεί μία απάντηση έπειτα και από τη μελέτη κάθε μίας από τις περιοχές που αφορά.

Χάρτης 3
σημειώνονται οι δρόμοι που συνδέουν τις δύο περιοχές
εκατέρωθεν της Λεωφόρου Σαγγαρού, παρά το γεγονός ότι τα
σχέδια για τους Δήμους πραγματοποιήθηκαν ετεροχρονισμένα

0 100 200 500

Χάρτης 3

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

- Κτήριο χρήση
- ◻ Κτήριο αναψυχής/ πολιτισμικό
- Αναφέρθηκε μετά το 1990

Οι περιοχές που μελετώνται είναι οι Δήμοι που έχουν σε όλη τους την έκταση μέτωπο στη Συγγρού αντικριστά ο ένας από τον άλλον. Παρουσιάζουν εξαιρετικό ενδιαφέρον καθώς και οι δύο έχουν ανοικοδομηθεί κοντά στα χρόνια της ανακατασκευής της Συγγρού και έχουν διαμορφωθεί, ως προάστια, από τις εσωτερικές μεταναστεύσεις και κυρίως από την ανταλλαγή των πληθυσμών της Συνθήκης της Λωζάννης. Η ιστορία τους ξεκινά από ένα κοινό παρελθόν, καθώς κατά το 19^ο αιώνα περιλάμβαναν τα αγροκτήματα και χωράφια κυρίως μεγαλοκτηματιών από το Μπραχάμι και την Πλάκα (Χατζατουριάν 2010, Γεωργιτσογιάννη 2003). Στην επέκταση της ρυμοτομίας των Αθηνών προς αυτήν την κατεύθυνση, το σχέδιο των περιοχών κατοικίας συμμορφώθηκε αντίστοιχα στις γραμμές της συγκοινωνιακής αρτηρίας (Μπίρης 1999, 190), της Συγγρού. Οι δύο περιοχές όμως ήταν δύο διαφορετικές όψεις των ίδιων γεγονότων, που, όπως εξετάζεται στη συνέχεια, είναι αποτέλεσμα των διαφορετικών κουλτούρων και ταυτοτήτων που συνεργάστηκαν ή συγκρούστηκαν στην ανέγερση της καθεμίας. Έτσι, προσεγγίζονται διαφορετικά στην αναζήτηση των ιδιαίτερων συνθηκών που συλλειτούργησαν στην παραγωγή του χώρου τους και στην ένταξη των πληθυσμών τους.

Νέα Σμύρνη

Τα πρώτα χρόνια της ανοικοδόμησης

Οι αστικοί οικισμοί των προσφύγων στέγασαν, στο μεγαλύτερο μέρος τους, άτομα που προέρχονταν από την ίδια περιοχή, καθώς μπορούσαν μεταξύ τους να αναπαράγουν μία «τοπική ατμόσφαιρα» ως ανάμνηση της προγενέστερης πατρίδας (Γκιζελή 1984). Η Νέα Σμύρνη είναι το απόλυτο παράδειγμα αυτής της επιλογής, καθώς «ήδη από το στάδιο του σχεδιασμού, επιδιώχθηκε να συγκροτηθεί ένας αμιγώς σμυρναϊκός οικισμός, προκειμένου να αναδημιουργηθεί στην Ελλάδα η κοινωνική σύνθεση του πληθυσμού που χαρακτήριζε τη Σμύρνη» (Χατζατουριάν 2010).

Οι κάτοικοι της ήταν μέλη της αστικής τάξης οι οποίοι, ανασυστήνοντας τη δημογεροντία της Σμύρνης, άρχισαν άμεσα τη διαπραγμάτευση της εγκατάστασης τους με την ελληνική κυβέρνηση (Κοσμάκη 1991, 312). Στόχος ήταν η διαφύλαξη του προσφυγικού χαρακτήρα του συνοικισμού, συντηρώντας τη σμυρναϊκή κοινότητα αυστηρά κλειστή. Σε αυτήν την κατεύθυνση, με πολιτική απόφαση, κατάφεραν να εδραιώσουν και να επεκτείνουν την απαγόρευση της μεταβίβασης των παραχωρητηρίων σε γηγενείς και πέραν της απαραίτητης πρώτης πενταετίας. Αν και η απαγόρευση της μεταβίβασης σταμάτησε να ισχύει το 1934, εξακολούθησε να ισχύει η προϋπόθεση της πενταετίας με απαραίτητη την έγκριση από το Υπουργείο Προνοίας για περαιτέρω ενέργειες (Χατζατουριάν 2010). Με αντίστοιχο τρόπο προσπάθησαν να ελέγξουν και άλλα στοιχεία της περιοχής όπως με τον κανονισμό απαγόρευσης εγκατάστασης βιομηχανικών μονάδων στον οικισμό (Κοσμάκη 1991, 312).

Χάρτης 5
 Σχέδιο Καλλιγά 1924 (Χατζατουριάν 2010)

Εικόνα 5
 Προοπτικό Καλλιγά 1924 (Χατζατουριάν 2010)

Μετά το 1921 –με την αποχώρηση του Hebrard- η Επιτροπή Σχεδίου Πόλης της Αθήνας συνέχισε στην κατεύθυνση που πρότεινε ο Πέτρος Καλλιγάς (Κοσμάκη 1991, 159). Το σχέδιο της Νέας Σμύρνης χαραχτηκε πάνω σε κτήματα, αλλά κυρίως πάνω σε ακαλλιέργητους αγρούς,

δηλαδή, σε μη κατοικημένη περιοχή¹⁹. Η επιτροπή Καλλιγιά αντίστοιχα σχεδίασε την επέκταση του ρυμοτομικού, σε συνέχεια των επεκτάσεων της προηγούμενης περιόδου, του συνοικισμού Κυπριάδου, του οικισμού Δημοσίων Υπαλλήλων (σε συνέχεια με τον συν. Κυπριάδου) και τρεις συνοικισμούς Δημοσίων Υπαλλήλων στο τμήμα μεταξύ Καλλιθέας και Τζιτζιφιών²⁰. Οι τρεις τελευταίοι οικισμοί δεν πραγματοποιήθηκαν, οπότε η Νέα Σμύρνη ήταν το μόνο σχέδιο στη νότια επέκταση που κατάφερε να ολοκληρωθεί (Κοσμάκη 1991, 162), ενώ είχε ενταχθεί στο σχέδιο πόλεως ήδη από το 1924 ως αποτέλεσμα των πιεστικών αναγκών για στέγαση σε συνδυασμό με την ευέλικτη νομοθεσία (Χατζηκωνσταντίνου 2014, 316).

Ο οικισμός της Νέας Σμύρνης αποτελεί ειδική περίπτωση για έναν ακόμη λόγο, το σχέδιο για την ανοικοδόμηση μελετήθηκε από την επιτροπή Καλλιγιά σε συνεργασία με μηχανικούς από τη Σμύρνη (Κοσμάκη 1991, 256). Ως αποτέλεσμα της κοινωνικής δομής και της κοινότητας που είχαν οργανώσει, κατάφεραν να συντάξουν επιτροπή από προσωπικότητες της «υψηλής κοινωνίας» -όπως διαπιστώνει η Γκιζελή από πληροφορίες Σμυρνίων που συμμετείχαν σε αυτήν- που κινητοποιούσε και συμμετείχε σε αποφάσεις σχετικά με τον τρόπο εγκατάστασής τους «υπήρχε αλληλεπίδραση μεταξύ σχεδιαστών και μελλοντικών κατοίκων» (Κοσμάκη 1991, 259).

Έτσι, απαλλοτριώθηκε μια μεγάλη έκταση, χαραχτηκαν μεγάλα οικοπέδα και το κράτος μεσολάβησε για την προμήθεια οικοδομικού υλικού απαλλαγμένου από τη φορολογία Βέβια, τα αρχικά σχέδια γρήγορα άλλαξαν και το μέγεθος του κάθε οικοπέδου μειώθηκε (Χατζατουριάν 2010).

Νομικά διατάγματα:

Ν.Δ. 8/14-8-1923 «Περί αναγκαστικής απαλλοτριώσεως γηπέδου παρά την Λεωφ. Συγγρού» (Αύγουστος)

Ν.Δ. 22/29-11-1923 «Περί αναδημοσιεύσεως και τροποποιήσεως του Ν.Δ. “Περί αναγκαστικής απαλλοτριώσεως γηπέδου παρά την Λεωφ. Συγγρού”» (Νοέμβριος και Απρίλιος 1924)

«Η πρώτη απαλλοτρίωση εκτεινόταν μέχρι οδό Δαρδανελλίων στα ανατολικά, την οδό Αιγαίου στα βόρεια και την οδό Προποντίδος (μετέπειτα Θ. Σοφούλη) στο νότιο τμήμα. Οι αρχικοί δικαιούχοι στην πρώτη απαλλοτρίωση ήταν 2.400 οικογένειες, στις οποίες το Υπουργείο Προνοίας, χορηγούσε παραχωρητήρια. Η δεύτερη απαλλοτρίωση, η οποία πραγματοποιήθηκε στις αρχές της δεκαετίας του 1930, συμπεριέλαβε τις εκτάσεις από την οδό Προποντίδος έως τις οδούς Αποστόλου Παύλου (σημερινή Ναζλίου), Κύπρου και Παμφυλίας, στα νότια του αρχικού οικιστικού πυρήνα· επίσης, εδάφη από την οδό Δαρδανελλίων έως την Ευξείνου Πόντου στα ανατολικά. Οι εκτάσεις που προσαρτήθηκαν κατά τη δεύτερη απαλλοτρίωση χωρίστηκαν σε 2.200 οικοδομήσιμα οικοπέδα» (Χατζατουριάν 2010). Το 1930 η

¹⁹ Οι πρώτοι κάτοικοι της Νέας Σμύρνης εγκαταστάθηκαν μόλις το 1926 όπου ο πληθυσμός μετρούσε μια- δυο οικογένειες.

²⁰ Επιτροπή Νέου Σχεδίου Πόλεως Αθηνών, Καλλιθέας, Φαλήρου και Πειραιώς

έκδοση αδειών ανοικοδόμησης ήταν στην αρμοδιότητα του σχεδίου πόλεως ως προς τη ζώνη της α' απαλλοτριώσεως και του Υπουργείου Προνοίας ως προς τη ζώνη β' απαλλοτριώσεως (Χατζατουριάν 2010).

Λόγω της ενεργούς συμμετοχής των Σμυρνιών με την ανοικοδόμηση της Νέας Σμύρνης, ο συνοικισμός, ως προσφυγικό κηποπροάστιο, αντίθετα με τα ιδιωτικά, σχεδιάστηκε ως ξεχωριστή ενότητα που στρέφεται και συμπυκνώνεται γύρω από ένα Κέντρο. Το πρότυπο του προσφυγικού κηποπροαστίου ακολουθούν και τμήματα ή επεκτάσεις ορισμένων μεγάλων προσφυγικών συνοικισμών (Νέα Ιωνία, Κοκκινιά). Το μοντέλο αυτό «ανταποκρίθηκε στον τρόπο ζωής των ελληνικών κοινοτήτων του εξωτερικού που χαρακτηρίζονταν από την ενότητα και τη συνεργασία των μελών τους» (Κοσμάκη 1991, 259).

Η συστηματικότερη ενασχόληση με την αποκατάσταση των προσφύγων ξεκινάει μετά το 1930, όταν έχει ηρεμήσει το πολιτικό κλίμα και οι πρόσφυγες έχουν αποδεχθεί πλέον τη μονιμότητα της κατάστασης. Έτσι, η Νέα Σμύρνη, ανάμεσα σε άλλες περιοχές, οικοδομήθηκε αφού είχε καταλαγιάσει η αναστάτωση των πρώτων χρόνων της προσφυγικής εγκατάστασης. Σύμφωνα με την Κοσμάκη, εμπίπτει στην κατηγορία συνεταιριστικής οργάνωσης, με την εμπλοκή μάλιστα μεγαλύτερης κατασκευαστικής επιχείρησης (όπως και στην περίπτωση της Ν. Καλλιπόλης και της Φιλοθέης), καθώς ήθελαν να εξασφαλίσουν καλύτερη ποιότητα κατασκευής από τους υπόλοιπους προσφυγικούς οικισμούς.

Έτσι, η Ελληνική Κυβέρνηση μέσω του Υπουργού Πρόνοιας υπογράφει, μετά από διεθνή διαγωνισμό, σύμβαση με τη Γαλλική κατασκευαστική εταιρεία Société Immobilière du Boulevard Haussmann, στην οποία οι δικαιούχοι θα προκατέβαλλαν το 20-25%. Στη συνέχεια, οι οικοδομές θα ήταν υποθηκευμένες μαζί με το οικόπεδο μέχρι την τοκοχρεωλυτική εξόφληση του υπολοίπου. Στόχος ήταν η ανέγερση 2.500 οικοδομών, η κατασκευή του οδικού δικτύου και του δικτύου ύδρευσης και αποχέτευσης²¹ (Κοσμάκη 1991, 278– 80). Βέβαια, η εταιρεία δεν ανέλαβε το έργο λόγω της παγκόσμιας κρίσης κατά την οποία κηρύχθηκε έκπτωτη. Έτσι, το 1932 εγκαταλείφθηκε το σχέδιο μαζικής ανοικοδόμησης. (Χατζατουριάν 2010). Ωστόσο, το γεγονός αυτό δε διαφοροποίησε σημαντικά την κατεύθυνση των εξελίξεων, καθώς είχαν ήδη τεθεί οι βάσεις ανάπτυξης ενός μεγαλοαστικού οικισμού (Ανανιάδης 1990). Το 1928, το όραμα που διαφήμιζε η βενιζελική κυβέρνηση ήταν μία «μελλοντική κηπούπολη» για τους Αθηναίους. Έτσι,

²¹ Έτσι, έπειτα από πολύμηνες διαπραγματεύσεις, υπογράφηκε σύμβαση με τη γαλλική εταιρεία Société Immobilière du Boulevard Haussmann (Βουλεβάρ Οσμάν) για την ανέγερση των προσφυγικών κατοικιών της Νέας Σμύρνης. Μεταξύ άλλων, οι όροι της σύμβασης προέβλεπαν να επιλέξουν οι το σχέδιο της οικίας που επιθυμούσαν, να προκαταβάλουν το ένα έκτο της αξίας των οικημάτων τους και τα υπόλοιπα να εξοφληθούν στη συνέχεια. Η οριστική σύμβαση με τη γαλλική εταιρεία προέβλεπε τριάντα διαφορετικούς τύπους οικιών μεταξύ των οποίων θα μπορούσαν να επιλέξουν οι δικαιούχοι. Ταυτόχρονα, αφαιρέθηκε από το σχέδιο πόλεως η αρμοδιότητα να εκδίδει άδειες ανοικοδόμησης στην περιοχή, αφού το δικαίωμα αυτό περιήλθε κατά αποκλειστικότητα στη γαλλική εταιρεία (Χατζατουριάν 2010).

προστίθενται σταδιακά στον πληθυσμό της και εύποροι Αθηναίοι οι οποίοι αγοράζουν οικόπεδα από τους οικονομικά ασθενέστερους δικαιούχους.

Εικόνα 6

Το νοτιοανατολικό τμήμα του συνοικισμού της Νέας Σμύρνης τη δεκαετία του 1920 (Χατζατουριάν 2010)

Σύλλογοι που απαντούν στις πρώτες ανάγκες

Όπως η επιτροπή Σμυρνιών που ασχολήθηκε με τα σχέδια του συνοικισμού, δεν άργησαν να φανούν άλλες αντίστοιχες διαδικασίες στις οποίες μετείχαν οι νέοι κάτοικοι και το φαινόμενο να πάρει έκταση και σε άλλα μέλη της κοινωνίας. Οι Σμυρνιοί ως κοσμοπολίτες, φορείς υψηλής παιδείας και μέχρι πρόσφατα οικονομικά ισχυροί, μετέφεραν στον τόπο εγκατάστασής τους νέα στοιχεία πολιτισμού και κοινωνικής οργάνωσης: ιδιωτικά εκπαιδευτήρια, φροντιστήρια ξένων γλωσσών, συλλόγους και εκδόσεις τοπικών εφημερίδων. «Όλα αυτά δημιουργήθηκαν χάρη στην κινητοποίηση των πιο ανήσυχων από τους πρόσφυγες της Νέας Σμύρνης, οι οποίοι συσπείρωσαν γύρω τους όλα τα δραστήρια μέλη της κοινότητας, σε μια περίοδο κατά την οποία η προσφορά του κράτους δεν μπορούσε εκ των πραγμάτων να είναι σημαντική» (Χατζατουριάν 2010).

Έτσι, το 1932, μετά από την απόφαση να χτιστούν οι κατοικίες από τους ίδιους τους ιδιώτες, συστάθηκε η Κεντρική Λέσχη Νέας Σμύρνης, με στόχο την «προαγωγή των

θεμάτων που αφορούσαν τον οικισμό». Στο διοικητικό συμβούλιο του σωματείου συμμετείχαν άνθρωποι με εμπειρία συμμετοχής στα «κοινά», είτε στην Ελλάδα είτε στις ελληνορθόδοξες κοινότητες της Μικράς Ασίας και της Ανατολικής Θράκης. Είχε ήδη προηγηθεί, το 1927, η Ένωση Αστών Προσφύγων Νέας Σμύρνης, με την ίδια διάθεση επίλυσης ζητημάτων που ανέκυπταν στην ανοικοδόμηση του οικισμού παράλληλα με τη διαφύλαξη της κυρίαρχης κοινωνικής σύνθεσής του. Συνέχεια αυτών των δύο διαδοχικών σχημάτων από το 1938 ήταν η Εστία Νέας Σμύρνης.

Τα σωματεία που ιδρύθηκαν εκείνη την περίοδο έχουν κυρίαρχο σκοπό τους την αντιμετώπιση των οικιστικών ζητημάτων που προέκυπταν στην ανέγερση του οικισμού σε έναν άδειο τόπο. Ο Σύνδεσμος Οικιστών Νέας Σμύρνης ανέλαβε να εντοπίσει την εργοληπτική οικοδομική εταιρεία με στόχο την ομοιόμορφη δόμηση, όπως ενημέρωνε στα φυλλάδια που εξέδιδε. Λίγα χρόνια αργότερα ακολούθησαν ο Σύνδεσμος Οικοπεδούχων Νέας Σμύρνης «Η Άμυνα», το Σωματείο «Η Νέα Σμύρνη», ο Σύνδεσμος Δικαιούχων Οικοπέδων Άνω Νέας Σμύρνης και το Σωματείο Κοινοφελών Έργων (Ταμείο Κοινοφελών Έργων 1924). Τα τελευταία τρία σωματεία είχαν στόχο των προσπαθειών τους «να μην ανακαλούνται τα παραχωρητήρια σε περίπτωση μη τήρησης των κανονισμών σχετικά με την ανοικοδόμηση ή τη μεταβίβαση των οικοπέδων» (Χατζατουριάν 2010).

Εντοπίζονται, δηλαδή, σωματεία που καλούνται να απαντήσουν σε μία σειρά από άμεσες ανάγκες, αλλά και να δηλώσουν επιλογές και επιθυμίες σχετικά με τον τρόπο που θα κατοικηθεί ο νέος τόπος. Σε αυτά τα παραδείγματα είναι σαφής η τριπλή σύνδεση που έχει γίνει στην υπόθεση της εργασίας: της ιδιαίτερης ταυτότητας που διατηρεί μια κοινωνική ομάδα, του μέσου έκφρασης και διεκδίκησης των ζητημάτων που την αφορούν και της άμεσης προβολής της στον αστικό ιστό.

Εικόνα 7
Το κτήριο της Εστίας Νέας Σμύρνης (Χατζατουριάν 2010)

Εικόνα 8
Αεροφωτογραφία 1938 (Χατζατουριάν 2010)

Εικόνα 9
Ένα από τα πρώτα λεωφορεία της Νέας Σμύρνης, αρχές δεκαετίας 1930 (Χατζατουριάν 2010)

Εικόνα 10
Το κοινοτικό ιατρείο της Νέας Σμύρνης, 1936 (Χατζατουριάν 2010)

Εκπαίδευση

Σημαντική θέση στη ζωή των Σμυρνίων είχε η εκπαίδευση, την οποία προσπάθησαν να εντάξουν και στη ζωή στη Νέα Σμύρνη από τα πολύ πρώτα χρόνια. Το 1885, στη Σμύρνη, λειτουργούσαν 94 εκπαιδευτικά ιδρύματα - 39 κοινοτικά και 55 ιδιωτικά- σε μια πόλη με πληθυσμό 200.000 κατοίκους από τους οποίους οι 100.000 ήταν Έλληνες. Από τους 4.273 μαθητές των ελληνικών σχολείων, οι 3.398 (79,52%) φοιτούσαν στα 39 κοινοτικά και οι 875 (20,48%) στα 55 ιδιωτικά σχολεία (Γκιζελή 1984).

Το σχολείο, μετά την εκκλησία και με τη στήριξή της, ήταν μηχανισμός διασφάλισης σχετικής συνέχειας εθνικής συνείδησης μέσα στο Οθωμανικό Κράτος. Κατά τα τέλη του 18^{ου} αιώνα, με τη διείσδυση της δυτικής αστικής ιδεολογίας, σημειώθηκε μεγάλη άνοδος στην εκπαίδευση, αλλά και γενικά στις πολιτιστικές και διανοητικές δραστηριότητες, με βασικό πυρήνα την Κωνσταντινούπολη. Σε μία πιο ευρεία εικόνα, δημιουργήθηκε ένα μεγάλο ελληνικό σχολικό δίκτυο, του οποίου όμως, κανένας κόμβος δεν ήταν εντός των συνόρων του ανεξάρτητου ελληνικού κράτους (Σμύρνη, Γιάννινα, Φιλιππούπολη, Οδησός, Βάρνα, Θεσσαλονίκη, Μοσχόπολις, Κυδωνία κ.λπ.) (Τσουκαλάς 1985, 449-450).

«Οι πιο μικρές κοινότητες σπεύδουν πριν από οτιδήποτε άλλο να αφιερώσουν τους ισχνούς και πενιχρούς κοινοτικούς πόρους στη δημόσια εκπαίδευση (C. Scherzer 1872, στο Γκιζελή 1984)».

« Εδώ και πολλά χρόνια η δραστηριότητα αλλά και τα χρήματα των Ελλήνων, και εδώ (Σμύρνη) όπως και παντού αλλού, έχουν κάνει θαύματα. Σχολεία, ορφανοτροφεία, ιδρύματα κάθε είδους ξεπηδούν και πολλαπλασιάζονται μέρα με την ημέρα. Χιλιάδες παιδιά, που οι γονείς τους δε μιλούσαν παρά τα τούρκικα, αρχίζουν να πηγαίνουν σε ελληνικά σχολεία κατασκευασμένα συχνά εκ των ενόντων. Οι πληθυσμοί αρχίζουν να απομακρύνονται και να διαφοροποιούνται από το τουρκικό καθεστώς και να προσβλέπουν πια προς την Αθήνα... Και όταν ακόμα λείψουν τα χρήματα, το σχολείο εξακολουθεί πάντοτε τη λειτουργία του, γιατί δε λείπουν ποτέ οι χορηγήσεις, οι προκαταβολές και στην ανάγκη οι έρανοι. Η πολιτική που ακολουθείται ως προς το ζήτημα αυτό δεν αστόχησε ποτέ: ένα ελληνικό σχολείο που ανοίγει δεν επιτρέπεται πια ποτέ να κλείσει» (μαρτυρία φιλέλληνα εποχής, στο Τσουκαλάς 1985, 456).

Στις ίδιες αναλογίες λειτούργησαν τα σχολεία και στη Νέα Σμύρνη, μέσα σε λίγα χρόνια εμφανίστηκαν σε όλη της την έκταση ιδιωτικά εκπαιδευτήρια. Το πρώτο σχολείο λειτούργησε ήδη από το 1929, μέσα σε πρόχειρη κατασκευή. Το ίδιο σχολείο στη μετεγκατάστασή του σε κτήριο, το 1935, μετονομάστηκε Ευαγγελική Σχολή, από επιθυμία των ιδρυτών του, σε ανάμνηση της Ευαγγελικής Σχολής της Σμύρνης (1717). Έπειτα ακολούθησαν και άλλα:

Ελληνικόν Εκπαιδευτήριον του Π. Δ. Νεσλιχανίδη²² (1931)

Η Ιωνική Σχολή της Ελένης Μανέγα (1932)

Η Σχολή Ξενοπούλου²³ (1936)

Τα παραπάνω ιδρύματα συνέδεσαν τη λειτουργία τους με το όνομα του ιδρυτή τους αναδεικνύοντας, εκτός από τη συλλογική δράση όπως περιγράφηκε, τους “πρωτοστάτες” σε ορισμένα πεδία της καθημερινής ζωής. Η ίδρυσή τους είναι ένδειξη του ιδιαίτερου χαρακτήρα της δράσης και της κινητοποίησης των προσφύγων της Σμύρνης γενικά αλλά και ειδικά στον τομέα της εκπαίδευσης. Δεν πρόκειται για φιλανθρωπία, όπως έχει ήδη περιγραφεί, αλλά για στοχευμένη εσωτερική οργάνωση της νεοσύστατης κοινότητας. Σήμερα, τα σχολεία αυτά δεν έχουν άμεσο συσχετισμό με το κοινωνικό σύνολο στο οποίο ανήκουν. Η ίδρυσή τους, όμως, ήταν αποτέλεσμα της εντατικής προσπάθειας των αστών Σμυρνίων και είχαν άμεσες επιδράσεις και αποτελέσματα στην κοινωνική σύνθεση και την κινητικότητα της περιοχής. Πλέον, τα περισσότερα δεν αποτελούν μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα εταιρείες και η δράση τους ορίζεται πιο επιχειρηματικά.

Εικόνα 11

Κτήριο Ευαγγελικής Σχολής, 1936 (Χατζατουριάν 2010)

²² 1931, ο Σμυρναίος Παναγιώτης Νεσλιχανίδης, πρώην διευθυντής του Ορφανοτροφείου και των Σχολών της Αμερικανικής Περίθαλψης, όπως και της Σχολής Μπάξτερ στη Σμύρνη, ίδρυσε εξατάξιο δημοτικό σχολείο σε ιδιόκτητο χώρο επί της οδού Σμύρνης (σημερινή οδός Πλαστήρα)

²³ Το τρίτο ιδιωτικό δημοτικό σχολείο της Νέας Σμύρνης ήταν αυτό του Ιωακείμ Ξενοπούλου, το οποίο ξεκίνησε τη λειτουργία του το 1936, με πενήντα μαθητές.

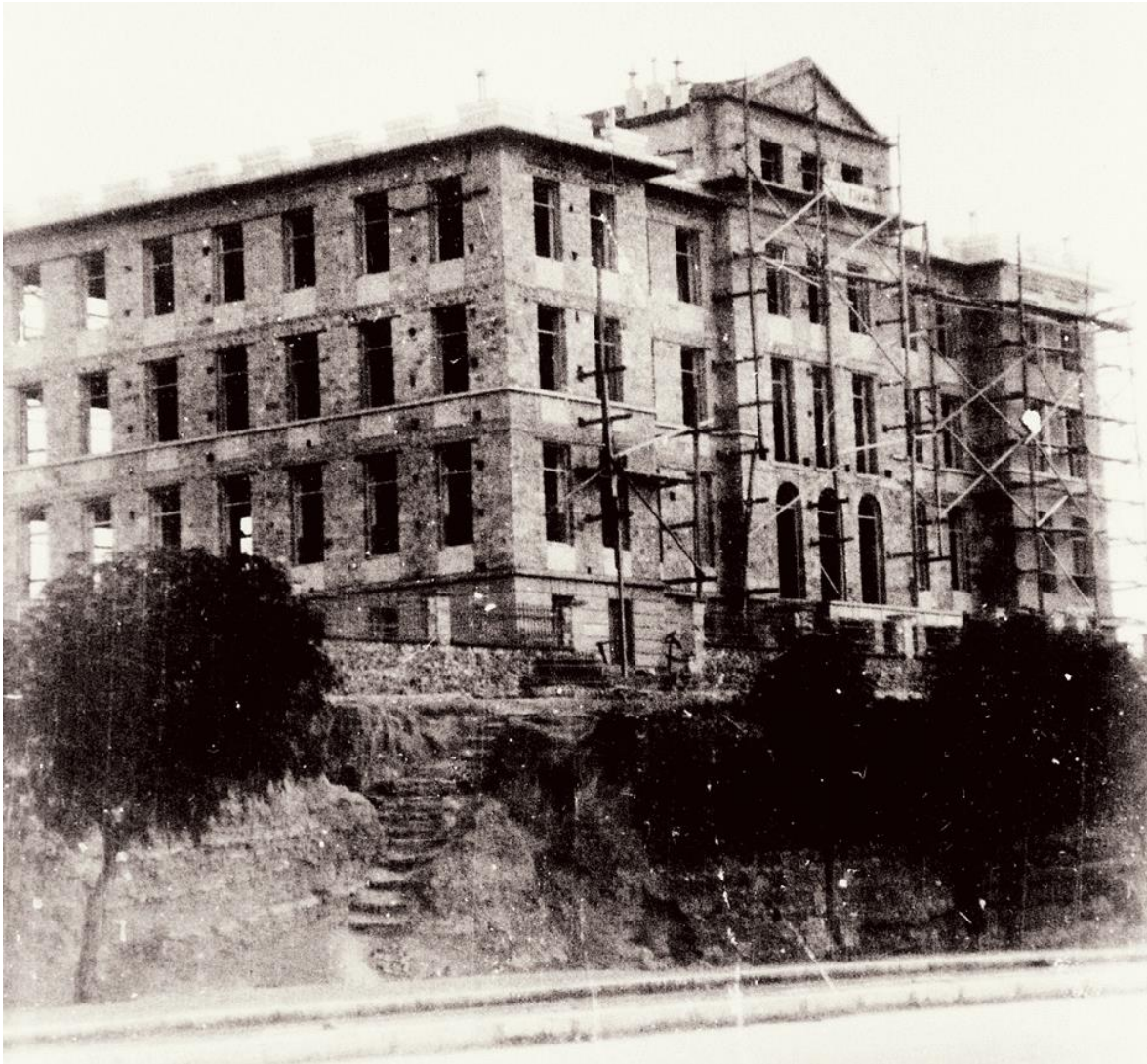
Μετά τον Πόλεμο ξανά, άνοιξαν άλλα δύο σχολεία, η Σχολή Παλλάδιον (1961) και το Λεόντειο Λύκειο (1962), που όμως δε συνδέουν τη λειτουργία τους με την προσφυγική όψη της Νέας Σμύρνης.

Στην ενότητα αυτή αξίζει να σημειωθούν και ορισμένα ιδρύματα που δημιουργήθηκαν για τα παιδιά τα πρώτα χρόνια της εγκατάστασης και όμως σχετίζονται με την εκπαίδευση. Πρώτα αναφέρεται το Ιωσηφόγλειο ορφανοτροφείο και η μετατροπή του σε Επαγγελματική Σχολή και Κέντρο φιλοξενίας μαθητριών. Αντίστοιχα λειτούργησε και το Ίδρυμα Απόρων Κορασίδων «Εθνική Στέγη» το οποίο ιδρύθηκε ως προσφυγικό ορφανοτροφείο κατά το 1922 από το Σύνδεσμο για τα δικαιώματα της Γυναίκας. Αρχικά, βρήκε στέγη στις εγκαταστάσεις της Χαροκοπείου Οικοκυρικής και Επαγγελματικής Σχολής Θηλέων στην Καλλιθέα, μετά όμως από την παραχώρηση οικοπέδου από την τότε Κοινότητα Νέας Σμύρνης απέκτησε δικό της κτήριο όπου και μεταφέρθηκε τον Νοέμβριο του 1932 (Χατζατουριάν 2010). Η Εθνική Στέγη λειτούργησε ως ορφανοτροφείο έως το 1988, ενώ σήμερα ονομάζεται «Κέντρο Κοινωνικής Δραστηριότητας και Προστασίας Νεολαίας της Νέας Σμύρνης η Εθνική Στέγη» και φιλοξενεί παιδικό σταθμό όπως και διάφορες πολιτιστικές εκδηλώσεις του Δήμου. Τέλος, σε αυτήν την κατηγορία ανήκει επίσης το Άσυλο του Αγίου Ανδρέα, που ιδρύθηκε το 1926 στους Αμπελόκηπους ως μονοτάξιο δημοτικό σχολείο και ορφανοτροφείο περίθαλψης και μόρφωσης ορφανών κοριτσιών από τη Μικρά Ασία (Χατζατουριάν 2010).

Εικόνα 12

Η Πέμπτη τάξη του 1^{ου} Δημοτικού Σχολείου Νέας Σμύρνης με τον δάσκαλο Μ. Παπαδόπουλο, 1939 (Χατζατουριάν 2010)

Εικόνα 13
Ιωσηφόγλειο Ίδρυμα 1929 (Χατζατουριάν 2010)

Ανάπτυξη του οικισμού και των δραστηριοτήτων πολιτισμού μετά το '50

Το διάστημα της Κατοχής και της Αντίστασης ήταν μία παύση στις διαδικασίες παραγωγής του κοινωνικού και του αστικού ιστού. Έπειτα όμως, κατά τη δεκαετία του 1950, ο πληθυσμός άρχισε να αυξάνει ξανά και να ανανεώνεται με τα κύματα που συνέρρεαν από την περιφέρεια στο αστικό κέντρο. Στην περίπτωση της Νέας Σμύρνης, ο άξονας της Συγγρού και η εγγύτητα στο κέντρο της πόλη ήταν οι λόγοι που τη μετέτρεψαν σε δήμο υποδοχής των εσωτερικών μεταναστών (Χατζατουριάν 2010). Κατά την πύκνωση των γειτονιών εντοπίζονται πλέον διαφορετικά στοιχεία συγκρότησης των κατοίκων μεταξύ τους αλλά και με τις παροχές του δήμου. Στη διαδικασία αυτή συνυπολογίζονται και άλλες διαδικασίες εκσυγχρονισμού της ζωής που εντάχθηκαν σταδιακά στην καθημερινότητα, ιδιαίτερα μετά το διάστημα των Πολέμων.

Συνέπεια της πληθυσμιακής αύξησης ήταν η επέκταση του προστίου, αυτή τη φορά προς τα ανατολικά και τα νότια, στις περιοχές του Φάρου, των Λουτρών, του Νεκροταφείου και

του Βουρλοπόταμου. Επιπλέον, εντάχθηκαν στο σχέδιο πόλεως τμήμα της περιοχής του Φάρου, η περιοχή του πρώην κτήματος Κέλλερ (ανατολικά της οδού Ευξείνου Πόντου), τα Μυτιληναίικα και οι περιοχές Παπαστράτου και Αγίων Αναργύρων. Έως το 1960, ο δήμος είχε επεκταθεί στα όρια που καταλαμβάνει σήμερα²⁴ (Χατζατουριάν 2010).

Εικόνα 14

Η Κεντρική Πλατεία Νέας Σμύρνης, 1957 (Χατζατουριάν 2010)

Σημαντική είναι και η ενασχόληση του Δήμου με τα θέματα πολιτισμού από το 1980 και έπειτα με δραστηριότητες και θεσμούς (πολιτιστικά τμήματα, Ιωνικές Γιορτές, Ανθεστήρια κ.ά.). Ο Δήμος αρχικά αναδεικνύει τη δραστηριότητα και των άλλων συλλόγων με πολιτιστική δράση, ενώ σταδιακά και αυτός συγκροτεί σε έναν κοινό τόπο τη ζωή των κατοίκων του. Το 2006 ιδρύεται ο «Πολιτιστικός Οργανισμός Δήμου Νέας Σμύρνης» ώστε να αναλάβει συνολικότερη δράση για τις πολιτιστικές δραστηριότητες του Δήμου²⁵.

²⁴ «Παράλληλα με τις παραπάνω εξελίξεις, ο Δήμος Νέας Σμύρνης δικαιώθηκε σε έναν ακόμη δικαστικό αγώνα. Ήδη από τη δεκαετία του 1930 η Κοινότητα Νέας Σμύρνης είχε έρθει σε ρήξη με τους κληρονόμους Χρυσάκη σχετικά με την ιδιοκτησία του ομώνυμου κτήματος. Τελικά, ο Δήμος πέτυχε να προχωρήσει στην απαλλοτρίωση του κτήματος υπέρ αυτού, προκειμένου να το αξιοποιήσει ως χώρο πρασίνου. Ο στόχος αυτός, που υποστηριζόταν από την πλειοψηφία του δημοτικού συμβουλίου, προσέκρουσε στην άποψη όσων επιθυμούσαν την παραχώρηση του κτήματος έναντι αντιπαροχής για την ανέγερση της Λεοντείου Σχολής. Τελικά, με δύο αποφάσεις (134/1958 και 161/1958) το δημοτικό συμβούλιο αποφάσισε να αξιοποιηθεί το κτήμα Χρυσάκη ως πνεύμονας πρασίνου, ο δε ακάλυπτος χώρος του να δοθεί ανταποδοτικά για την ανέγερση οικήματος της Λεοντείου Σχολής. Απαλλοτρίωση έγινε επίσης και για την οριστική επέκταση του κοιμητηρίου της Νέας Σμύρνης (9.000 τ.μ. περίπου)» (Χατζατουριάν 2010).

²⁵ Φαίνεται πως ο πολιτισμός ως δραστηριότητα διαφοροποιείται και στη λειτουργία των δήμων. Παράδειγμα διαφορετικής αντιμετώπισης των ζητημάτων αυτών είναι η αδελφοποίηση του Δήμου με τον Δήμο Σισιάν της επαρχίας Σιουνίκ, της Δημοκρατίας της Αρμενίας. Η Νέα Σμύρνη έχει ιστορικές σχέσεις με τον αρμενικό λαό. Όμως το γεγονός αυτό είναι κυρίως αποτέλεσμα ενός θεσμού που

Εικόνα 15
Άποψη από Ελευθερίου Βενιζέλου 1960 (Χατζατουριάν 2010)

Εικόνα 16
Η Φρειδερίκη δίνει βιβλιάρια προικοδότησης στο Σπόρτιγκ, 1959 (Χατζατουριάν 2010)

ενισχύεται από την Ευρωπαϊκή Ένωση μετά το 1989 με χρηματοδότηση (<http://www.twinning.org>). Έτσι καλείται να επικυρώσει μία πολιτισμική συναλλαγή που συνέβαινε στο χώρο της επί χρόνια. Από την άλλη ο Δήμος Νέας Σμύρνης επενδύει και υλικά στα θέματα πολιτισμού μέσω ακίνητης περιουσίας. Το 2004 αγοράζει δύο ιστορικούς κινηματογράφους της πόλης, το «Σπόρτιγκ» και το «Φιλίπ», προκρίνοντας ως ιδιαίτερα σημαντική τη λειτουργία και την κατοχή τους από το Δήμο.

Τα χρόνια αυτά, ένα μεγάλο πλήθος συλλόγων ιδρύονται, αποτέλεσμα της συνύπαρξης και των διαφορετικών αναγκών που προκύπτουν από την κατοίκηση στη σύγχρονη πόλη. Τα σωματεία αυτά παρουσιάζονται πιο εκτενώς στη συνέχεια.

Τα δίκτυα κοινωνικής οργάνωσης

Όπως ήδη αναφέρθηκε, η εργασία εστιάζει στη μελέτη των παραπάνω εξελίξεων μέσα από τα δίκτυα κοινωνικής οργάνωσης, κομμάτια των οποίων ήδη περιγράφηκαν. Προκειμένου όμως να βρεθεί το νήμα συνέχειας από το παρελθόν στο σήμερα, μέσω των κοινωνικών πρακτικών, καταγράφονται οι σύλλογοι/τα σωματεία/ οι οργανώσεις που δρουν σήμερα ανεξάρτητα από το έτος ίδρυσής τους ή τον ιδιαίτερο στόχο τους, αλλά, πρώτα, αυτά που διατηρούν έδρα στη Νέα Σμύρνη. Από τη μελέτη αυτή αναμένονται διαπιστώσεις σχετικά με τις συνέχειες, τις μεταβολές ή τις τομές στο ρόλο των δικτύων σήμερα, τόσο στα θέματα ταυτότητας και πολιτισμού, όσο και στο συσχετισμό των κοινωνικών ομάδων μεταξύ τους αλλά και με το χώρο όπου οργανώνονται.

Από την πληροφορία που δίνει ο πίνακας (πίνακας 1, σελ. 60), αλλά και από πληροφορίες που ανακοινώνει κάθε σωματείο και συγκεντρώνονται σε παράρτημα, απομονώνονται εδώ παρατηρήσεις που αφορούν αποκλειστικά στη Νέα Σμύρνη, ενώ ευρύτερα συμπεράσματα επιχειρούνται μετά και από την έρευνα στους συλλόγους της Καλλιθέας.

Αρχικά, στην περίπτωση της Νέας Σμύρνης εμφανίζονται μία σειρά από συλλόγους-σωματεία τα οποία συστάθηκαν την πρώτη δεκαετία της ανοικοδόμησης της περιοχής και είχαν ως ιδιαίτερο στόχο τους την κάλυψη των οικιστικών αναγκών των πρώτων κατοίκων. Οι σύλλογοι αυτοί αφορούσαν είτε το σύνολο της τότε κοινότητας, είτε είχαν ιδρυθεί με αναφορά σε συγκεκριμένες περιοχές και τα ειδικά τους προβλήματα. Στην πορεία, αφού πέτυχαν τους στόχους τους, τα περισσότερα καταργήθηκαν, ενώ όσα έμειναν στράφηκαν σε πολιτιστικές δραστηριότητες που αφορούν γενικά το δήμο. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής τη περίπτωσης είναι ο Εξωραϊστικός - Εκπολιτιστικός - Αθλητικός Σύλλογος «Ο Φάρος» Ν. Σμύρνης, ένας σύλλογος που δημιουργήθηκε το 1934 για τις ανάγκες ενός πολύ συγκεκριμένου τμήματος της περιοχής και που τώρα λειτουργεί αποκλειστικά μόνο μέσω δραστηριοτήτων.

«Ο Σύλλογος είχε έντονη δράση στα τελευταία προπολεμικά και στα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια, ώσπου πέτυχε το σημαντικότερο στόχο του: να ενταχθεί η συνοικία στο Δήμο. Στη συνέχεια οι δραστηριότητές του είχαν κυρίως πολιτιστικό χαρακτήρα: χοροεσπερίδες, εκδρομές, έκδοση ημερολογίου, διοργάνωση λαϊκών αγώνων δρόμου και γενικά αποτελούσε τον πόλο συσπείρωσης των κατοίκων της περιοχής. Επίσης, διοργανώνει ετήσια εκδήλωση στη μνήμη των σφαγιασθέντων από τους Γερμανούς 114 κατοίκων της περιοχής στο μπλόκο του Φάρου, στις 9 Αυγούστου 1944» (<http://www.farosns.gr/>).

Η Νέα Σμύρνη, φιλοξενεί, επίσης, ένα πλήθος συλλόγων που έχουν να κάνουν με τον προσφυγικό πληθυσμό, με τους ανταλλαγέντες. Ορισμένοι μεγάλοι σύλλογοι που αναφέρονται στον πολιτισμό των χαμένων πατρίδων, με το πέρασμα των χρόνων έχουν καταφέρει να συλλέξουν υλικό που εκτίθεται σε μουσείο, χωρίς να ήταν αυτός ο σκοπός της ίδρυσής τους, αποκτώντας έτσι διαφορετική σημασία για την περιοχή (Η Εστία Νέας Σμύρνης).

Εικόνα 17

Οι πρώτοι επαγγελματίες της Νέας Σμύρνης με τον Αθανάσιο Καρύλλο (δεύτερος από δεξιά στην κάτω σειρά), πρόεδρο της Ένωσης Αστών Προσφύγων και μετέπειτα πρόεδρο της Κοινότητας Νέας Σμύρνης, 1929 (Χατζατουριάν 2010)

Ένα μεγάλο μέρος αυτών λειτουργούν από την πρώτη εγκατάσταση. Παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον όμως αυτοί που δημιουργήθηκαν μετέπειτα, όπως ο Σύλλογος Ιμβρίων Αθηνών| Εστία Ιμβρίων (1945), ο Μορφωτικός Σύνδεσμος Νήσου Χάλκης Κωνσταντινουπόλεως (1948), η Ένωση Ποντίων Ν. Σμύρνης - Δάφνης - Αγ. Δημητρίου «Η Μαύρη Θάλασσα» (1988) και ο Σύλλογος Τενεδίων «Ο ΤΕΝΝΗΣ» (2006). Το γεγονός αυτό προκύπτει αρχικά από τα ιστορικά γεγονότα, τις μετακινήσεις των πληθυσμών που αφορούν και το τότε κατάφεραν να έχουν μία μόνιμη εγκατάσταση και οργάνωση. Από την άλλη όμως, σημασία έχει το γεγονός ότι τοποθέτησαν την έδρα τους σε αυτήν την περιοχή. Το παρελθόν της είναι βαθιά συνδεδεμένο με αυτούς τους πληθυσμούς και πολλοί επέλεξαν τη Νέα Σμύρνη ως τόπο μόνιμης κατοικίας τους, γιατί υπήρχαν σχέσεις με τους ανθρώπους της, ή πιθανά υποστηρίχθηκαν από τους συλλόγους της, ακόμα και ώστε να

ιδρύσουν στη συνέχεια έναν επόμενο σύλλογο εκεί. Πιο συγκεκριμένα, ο Σύλλογος Τενεδίων από την ίδρυσή του, το 2006, στεγάστηκε στο ιδιόκτητο κτήριο του «αδελφού συλλόγου» Ιμβρίων στη Νέα Σμύρνη. Το παράδειγμα αυτό δείχνει μία αλληλουχία δεσμών, από την εύρεση του κτηρίου πανελλήνιου συλλόγου των Ιμβρίων, στη δημιουργία μίας έδρας του συλλόγου για Τενέδιους σε όλη την Αττική.

«Η βοήθεια του αδελφού συλλόγου Ιμβρίων Αθηνών, από την αρχή του δύσκολου εγχειρήματός μας, υπήρξε ουσιαστική και άμεση. Ήδη από την ίδρυσή του ο σύλλογός μας βρήκε στέγη στο κτήριο του συλλόγου Ιμβρίων στη Ν. Σμύρνη. Η εμπειρία των Ιμβρίων αλλά και η συνεργασία μαζί τους παραμένει πάντα αρωγός στην προσπάθειά μας να ευοδωθούν οι στόχοι του συλλόγου μας» (<http://www.tenedos.info/>)

Ωστόσο, εκτός από τη στήριξη των μειονοτήτων και των μικρών συλλόγων από τις μεγάλες ενώσεις διαπιστώνεται η αντίστροφη ακριβώς σχέση. Για παράδειγμα, στην περίπτωση της Εστίας Νέας Σμύρνης προβάλλονται πλέον στοιχεία όχι αποκλειστικά του σμυρναϊκού πολιτισμού αλλά όλου του μικρασιατικού πολιτισμού, των Κωνσταντινουπολιτών, των Θρακιωτών και των Ποντίων. Παράλληλα όμως, είναι οι σύλλογοι αυτών των ίδιων ομάδων που συνέδραμαν οικονομικά στην ανοικοδόμηση του μεγάρου της. Το γεγονός αυτό εξηγεί μία μη ιεραρχημένη συσχέτιση των μικρότερων και των μεγαλύτερων σωματείων, ή των παλαιότερων προς τα καινούργια, αλλά μία συνθήκη συνεργασίας που συγκροτείται με βάση τις επιθυμίες και τις ανάγκες των μελών της ομάδας.

Εικόνα 18

Το καφενείο-καπνοπωλείο του Π. Παπαδόπουλου στην πλατεία Σκατζουράκη, 1948 (Χατζατουριάν 2010)

Ξεχωριστή κατηγορία συλλόγων διαμορφώνουν οι εσωτερικοί μετανάστες, όχι ιδιαίτερα μεγάλη σε πλήθος. Αυτοί εμφανίζονται μετά το 1950 και είναι αποτέλεσμα αυτής της μετακίνησης πληθυσμών από την επαρχία στο αστικό κέντρο. Οι ιδιαίτεροι στόχοι αυτής της ομάδας διαφοροποιούνται από τους προηγούμενους καθώς, παρόλο που πρώτα ενδιαφέρονται για τη διατήρηση δεσμών μεταξύ των μελών σε μία συγκεκριμένη περιοχή, βασίζονται στην ανάδειξη της τοπικής παράδοσης και του λαϊκού πολιτισμού των οποίων είναι φορείς, σχηματίζοντας έτσι σε έναν νέο τόπο μία συγκεκριμένη ταυτότητα.

Στην κατανόηση αυτής της διαφοροποίησης μπορεί να βοηθήσει η αντιπαραβολή των συλλόγων μουσεία του μικρασιατικού ελληνισμού με τους εθνοτοπικούς πολιτιστικούς συλλόγους. Στη μία περίπτωση, τα στοιχεία πολιτισμού και παράδοσης είναι στοιχεία μνήμης που επιδιώκεται να μένει “ζωντανή”. Στην άλλη περίπτωση, οι πολιτιστικές δραστηριότητες των συλλόγων στοχεύουν να δώσουν ένα στίγμα της ταυτότητας τους στο πλήθος των κοινοτήτων και των ατόμων της Πρωτεύουσας, όπως και να ενδυναμώσουν τα στοιχεία της ταυτότητας.

Σταδιακά, και κυρίως μετά το 1990, εμφανίζεται μια πληθώρα σωματείων ειδικού ενδιαφέροντος που λειτουργούν για την ενημέρωση- ευαισθητοποίηση των κατοίκων της περιοχής. Πρόκειται για τα επαγγελματικά σωματεία, είτε ακόμα για συλλόγους που αναφέρονται σε ζητήματα ψυχικής, είτε σωματικής υγείας. Αυτά στήνονται ώστε να ανταποκριθούν σταδιακά στις ανάγκες της πυκνής κατοίκησης στην πόλη και, ως όργανα της κοινωνίας των πολιτών, να αναλάβουν σε περιπτώσεις που δεν επιθυμούν την κρατική παρέμβαση, είτε αυτή δεν είναι δυνατή.

Υπάρχουν όμως και περιπτώσεις σωματείων που, αν και η θεματική τους δεν αφορά το συγκεκριμένο τόπο, αποκτούν ιδιαίτερη σχέση με αυτόν καθώς δημιουργούν πόλους που έλκουν ανθρώπους από όλο το Λεκανοπέδιο κι αναφέρονται σε ευρύτερο χώρο, πέρα από το τοπικό. Παράδειγμα αυτής της περίπτωσης είναι η Αστική μη Κερδοσκοπική Εταιρεία «Φαιναρέτη», καθώς αποτελεί όντως «κέντρο»-μίας πολύ ευρύτερης περιοχής- για την προαγωγή της υγείας της γυναίκας και της οικογένειας.

Αν και λίγα, τα κτήρια που ανήκουν αποκλειστικά σε κάποιο σωματείο, έχουν ιδιαίτερη σημασία καθώς είναι τόποι συνάντησης και τοπωνύμια της περιοχής. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η Εστία της Νέας Σμύρνης με το εμβληματικό κτήριο στην είσοδο του Δήμου²⁶. Τα περισσότερα σωματεία είναι παραρτήματα οργανώσεων που έχουν έδρα κάπου αλλού, ακόμα και εκτός Ελλάδας, και λόγω της πυκνότητας και του μεγέθους του πληθυσμού στην πόλη, εξυπηρετούν της ιδιαίτερες ανάγκες των κατοίκων. Οι σύλλογοι που έχουν την έδρα τους στη Νέα Σμύρνη, είτε είναι αποτέλεσμα της «μεταφοράς» ορισμένων δραστηριοτήτων από τη Σμύρνη, όπως για παράδειγμα ο Πανιώνιος Γυμναστικός Σύλλογος Σμύρνης και η

²⁶ Η πεζοδρόμηση και η ανάπλαση του πάρκου μπροστά σε αυτό που ολοκληρώθηκε μέσα στο 2015 κάνει ακόμα πιο έντονη την παρουσία του κτηρίου με το πολύ σαφές στίγμα.

Ευαγγελική Σχολή, είτε δημιουργήθηκαν για τη διατήρηση-προβολή-μετάδοση προσφυγικού πολιτισμού και την υποστήριξη του πρόσφυγα τα πρώτα χρόνια της εγκατάστασης στο συγκεκριμένο τόπο.

Με τον τρόπο αυτό ολοκληρώνεται ένα πρώτος κύκλος συμπερασμάτων που αναδεικνύουν μεταβολές και τομές στον τρόπο οργάνωσης του «ενδιάμεσου χώρου» από την πρώτη εγκατάσταση ως σήμερα, για την περίπτωση της Νέας Σμύρνης.

Εικόνα 19
Νεοσμυρνιώτες στο ζαχαροπλαστείο του Ζαρμπώνη 1934 (Χατζατουριάν 2010)

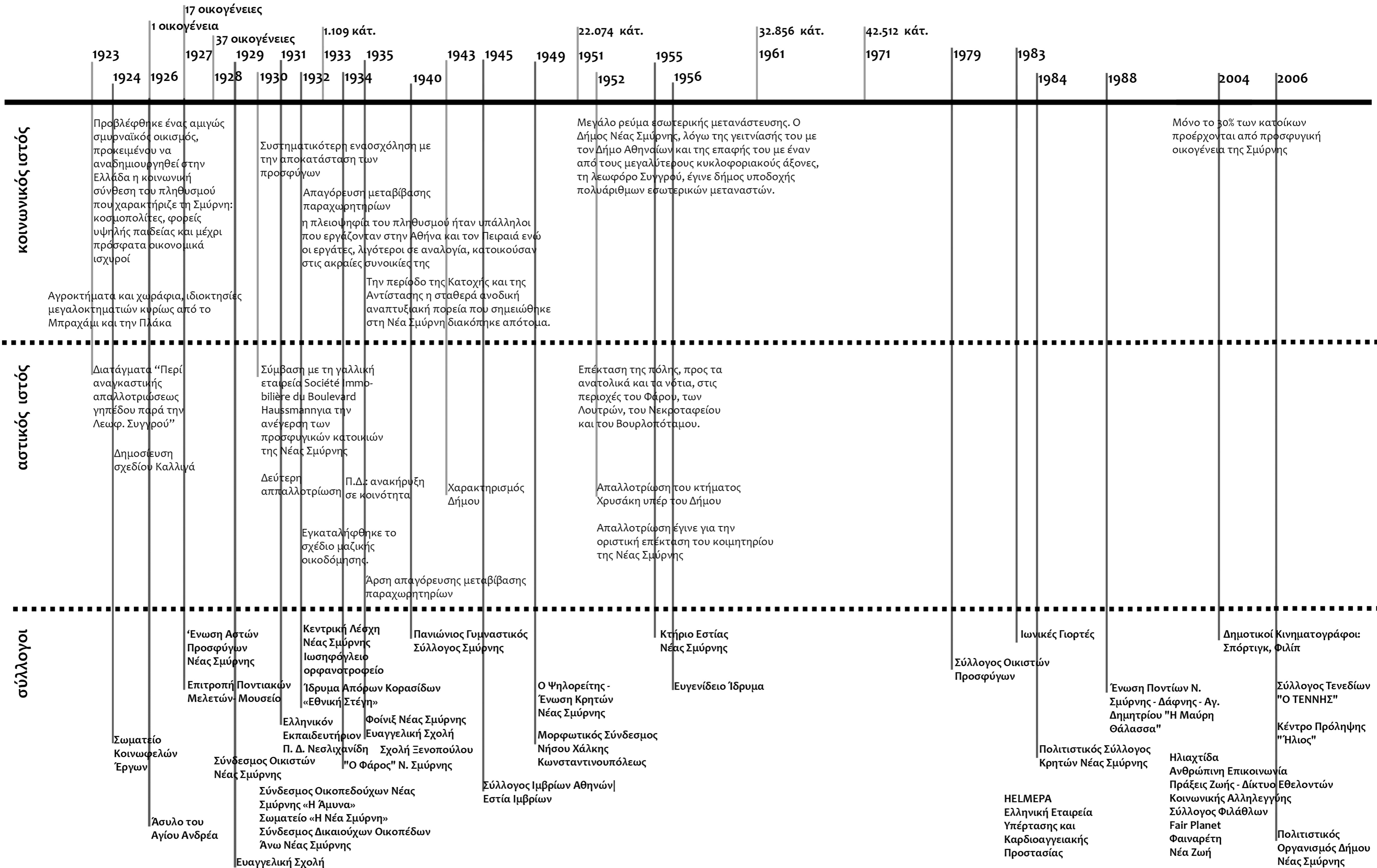
Πίνακας 1

Πίνακας 1	Νέα Σμύρνη								
	χρονολογία ίδρυσης	χώρος		που απευθύνονται		ιδιαίτερος στόχος		αλλαγή νομικής μορφής	
		κτήριο-στέγη	παράρτημα/έδρα	κοινό απίχησης	εύρος-εμβέλεια	ίδρυσης	σήμερα		
i	Σωματείο Κοινοφελών Έργων (Ταμείο Κοινοφελών Έργων)	1924		έδρα	πρόσφυγες	τοπικό	ικανοποίηση οικιστικών αναγκών		
ii	Ένωση Αστών Προσφύγων Νέας Σμύρνης (Κεντρική Λέσχη Νέας Σμύρνης)	1927		έδρα	πρόσφυγες	τοπικό	ικανοποίηση οικιστικών αναγκών		
iii	Σύνδεσμος Οικιστών Νέας Σμύρνης	1930		έδρα	πρόσφυγες	τοπικό	ικανοποίηση οικιστικών αναγκών		
iv	Σύνδεσμος Οικοπεδούχων Νέας Σμύρνης «Η Αμύνα»	1930		έδρα	πρόσφυγες	τοπικό	ικανοποίηση οικιστικών αναγκών		
v	Σωματείο «Η Νέα Σμύρνη»	1930		έδρα	πρόσφυγες	τοπικό	ικανοποίηση οικιστικών αναγκών		
vi	Σύνδεσμος Δικαιοσύνη Οικοπέδων Άνω Νέας Σμύρνης	1930		έδρα	πρόσφυγες	τοπικό	ικανοποίηση οικιστικών αναγκών		
1	Ιωσηφόγλειο Ορφανοτροφείο	1920	1932	έδρα	ευρύ κοινό	υπερ-τοπικό	κοινωνική πρόνοια	εκπαίδευση	X
2	Το Ίδρυμα Απόνων Κορασιδών «Εθνική Στέγη»	1922	1932	έδρα	πρόσφυγες	ευρύ τοπικό	κοινωνική πρόνοια	εκπαίδευση	1988
3	Το Άσυλο του Αγίου Ανδρέα	1926	X	έδρα		ευρύ τοπικό	κοινωνική πρόνοια εκπαίδευση		X
4	Επιτροπή Ποντιακών Μελετών- Μουσείο	1927	X	έδρα	πρόσφυγες	υπερ-τοπικό	διατήρηση-προβολή-μετάδοση προσφυγικού πολιτισμού		
5	Ευαγγελική Σχολή	1929	1971	έδρα	κάτοικοι	τοπικό	εκπαίδευση		1935
6	Σώμα Ελληνίδων Οδηγών	1932		παράρτημα	παιδιά	τοπικό	πολιτιστικές δραστηριότητες παγνίδι ενημέρωση-ευσαιθητοποίηση		
7	Εξωραϊστικός - Εκπολιτιστικός - Αθλητικός Σύλλογος "Ο Φάρος" Ν. Σμύρνης	1934		έδρα	κάτοικοι	τοπικό	ικανοποίηση οικιστικών αναγκών	πολιτιστικές δραστηριότητες	
8	Φοινίξ Νέας Σμύρνης	1935		έδρα	κάτοικοι	τοπικό	ικανοποίηση οικιστικών αναγκών	πολιτιστικές δραστηριότητες	
9	ΣΥΝΔΕ & Λ - Σύνδεσμος Επιχειρήσεων Διεθνούς Διαμεταφοράς Και Επιχειρήσεων Logistics Ελλάδος	1935		έδρα	επαγγελματίες	υπερ-τοπικό	υπερέκταση επαγγελματικών ζητημάτων		
10	Η Εστία	1938	1960	έδρα	πρόσφυγες	υπερ-τοπικό	ικανοποίηση οικιστικών αναγκών	διατήρηση-προβολή-μετάδοση προσφυγικού πολιτισμού	
					ευρύ κοινό		διατήρηση-προβολή-μετάδοση προσφυγικού πολιτισμού	επιμορφωτικά μαθήματα πολιτιστικές δραστηριότητες	
11	Πανιώνιος Γυμναστικός Σύλλογος Σμύρνης	1890	1940	έδρα	ευρύ κοινό	τοπικό	αθλητισμός		X
12	Σύλλογος Ιμβρίων Αθηνών Εστία Ιμβρίων	1945	X	έδρα	πρόσφυγες	υπερ-τοπικό	διατήρηση δεσμών διατήρηση-προβολή-μετάδοση προσφυγικού πολιτισμού πολιτιστικές δραστηριότητες		
13	Μορφωτικός Σύνδεσμος Νήσου Χάλκης Κωνσταντινουπόλεως	1948		παράρτημα	πρόσφυγες	ευρύ τοπικό	διατήρηση-προβολή-μετάδοση προσφυγικού πολιτισμού σχέσεις-αλληλεγγύη μελών	πολιτιστικές δραστηριότητες	
14	Ο Ψηλορείτης - Ένωση Κρητών Νέας Σμύρνης	1949		έδρα	κρητικοί	τοπικό	στίγμα ταυτότητας επιμορφωτικά μαθήματα πολιτιστικές δραστηριότητες ανάδειξη τοπικής παράδοσης-λαϊκού πολιτισμού σχέσεις-αλληλεγγύη μελών		
15	Ευγενίδειο Ίδρυμα	1956	X	έδρα		υπερ-τοπικό	εκπαίδευση έρευνα	πολιτιστικές δραστηριότητες	
16	Επιτροπή Ειρήνης Νέας Σμύρνης	1975		παράρτημα	ευρύ κοινό	τοπικό	πολιτική δραστηριότητα		
17	Σύλλογος Οικιστών Προσφύγων	1979		έδρα	πρόσφυγες	τοπικό			
18	Ένωση Γυναικών Ελλάδας	1976		παράρτημα	γυναίκες	ευρύ τοπικό			
19	Πανελλαδικός Σύνδεσμος Αγωνιστών ΕΑΜ Εθνικής Αντίστασης	[-]		παράρτημα	ευρύ κοινό	τοπικό	πολιτική δραστηριότητα		
20	Πανελλήνια Ένωση Αγωνιστών Εθνικής Αντίστασης ΠΕΑΕΑ	[-]		παράρτημα	ευρύ κοινό	τοπικό	πολιτική δραστηριότητα		
21	Πανελλήνια Οργάνωση Αγωνιστών Εθνικής Αντίστασης ΠΟΑΕΑ	[-]		παράρτημα	ευρύ κοινό	τοπικό	πολιτική δραστηριότητα		
22	Πανελλήνιος Σύνδεσμος Αγωνιστών Εθνικής Αντίστασης ΕΟΕΑ-ΕΔΕΣ Ν. Ζέρβας	[-]		παράρτημα	ευρύ κοινό	τοπικό	πολιτική δραστηριότητα		
23	Πανελλήνια Οργάνωση Ελληνική Εστία - Σύλλογος "ΠΟΕΕ"	[-]		παράρτημα	ευρύ κοινό	ευρύ τοπικό	ενημέρωση-ευσαιθητοποίηση		
24	Σύλλογος Δημοκρατικών Γυναικών	[-]			γυναίκες				
25	Σύνδεσμος 5/42 Σ.Ε. "Ψαρρός Δημήτρης" (Σώμα Ευζώνων)	[-]		παράρτημα			πολιτική δραστηριότητα		
26	Πολιτιστικός Σύλλογος Κρητών Νέας Σμύρνης	1984		παράρτημα	Κρητικοί	ευρύ τοπικό	πολιτιστικές δραστηριότητες στίγμα ταυτότητας ανάδειξη τοπικής παράδοσης-λαϊκού πολιτισμού		

27	Ένωση Ποντίων Ν. Σμύρνης - Δάφνης - Αγ. Δημητρίου "Η Μάυρη Θάλασσα"	1988	έδρα	πρόσφυγες	ευρύ τοπικό	διατήρηση-προβολή-μετάδοση προσφυγικού πολιτισμού αναγνώριση της γενεογονίας σχέσεις-αλληλεγγύη μελών		
28	ΕΣΒΕΠ – Ελληνικός Σύνδεσμος Βιομηχανιών Επωλύμων Προϊόντων	1993	έδρα	επαγγελματίες	υπερ-τοπικό	υπεράσπιση επαγγελματικών ζητημάτων		
29	Ηλιαχτίδα	2000	έδρα		ευρύ τοπικό	ενημέρωση-ευαισθητοποίηση οικογένεια-παιδί ψυχική υγεία		
30	Σύλλογος Τενεδίων "Ο ΤΕΝΝΗΣ"	2006	έδρα	πρόσφυγες		διατήρηση-προβολή-μετάδοση προσφυγικού πολιτισμού διατήρηση δεσμών		
31	Ελληνική Εταιρεία Υπέρταση και Καρδιοαγγειακής Προστασίας	2006		ευρύ κοινό	υπερ-τοπικό	ενημέρωση-ευαισθητοποίηση σωματική υγεία		
32	Κέντρο Πρόληψης "Ήλιος"	2006			υπερ-τοπικό	ψυχική υγεία σωματική υγεία		
33	Φαναρέτη	2006	έδρα	ευρύ κοινό	ευρύ τοπικό	ενημέρωση-ευαισθητοποίηση οικογένεια-παιδί		
34	Fair Planet	2007	έδρα	ευρύ κοινό		ενημέρωση-ευαισθητοποίηση		
35	Πράξεις Ζωής - Δίκτυο Εθελοντών Κοινωνικής Αλληλεγγύης	2010	έδρα	ευρύ κοινό	υπερ-τοπικό	ενημέρωση-ευαισθητοποίηση σωματική υγεία		
36	Φιλανθρωπικό Σωματείο Προστασίας Παιδιού "Ο Άγιος Πολύκαρπος Σμύρνης"	[-]	έδρα	ευρύ κοινό	ευρύ τοπικό	ενημέρωση-ευαισθητοποίηση		
37	Ερεχθείδες Διεθνής Οργάνωση Ελληνίδων & Ελληνοφώνων Γυναίκων	[-]		γυναίκες				
38	Ίωνες Νέας Σμύρνης	[-]	έδρα	κάτοικοι	τοπικό			
39	Λ.Α.Ι.Ο.Ν.Σ. Λέσχη Ν. Σμύρνης	[-]	έδρα	κάτοικοι	τοπικό			
40	Οι Φίλοι της Νέας Σμύρνης	[-]	έδρα	κάτοικοι	τοπικό			
41	Όμιλος "ΖΩΝΤΑ"	[-]						
42	Παναθηναϊκή Πανελλαδική Οργάνωση Γυναίκων	[-]	παράρτημα	γυναίκες		ενημέρωση-ευαισθητοποίηση		
43	Ανθρώπινη Επικοινωνία	[-]				ενημέρωση-ευαισθητοποίηση πολιτιστικές δραστηριότητες		
44	Ε.Β.Ε.Ν.Σ. Ένωση Βιοτεχνών Επαγγελματιών Ν. Σμύρνης	[-]		επαγγελματίες	τοπικό	υπεράσπιση επαγγελματικών ζητημάτων		
45	Εθνική Σοροπτιμιστική Ένωση Ελλάδας	[-]	παράρτημα	γυναίκες		ενημέρωση-ευαισθητοποίηση		
46	Σύλλογος Φιάθλων	[-]	έδρα	ευρύ κοινό	τοπικό	αθλητισμός		
47	Σύνδεσμος Κερκυραίων "Η Κορυφή"	[-]		Κερκυραίοι	ευρύ τοπικό	στίγμα ταυτότητας πολιτιστικές δραστηριότητες ανάδειξη τοπικής παράδοσης-λαϊκού πολιτισμού		
48	Σωματείο Κωνσταντινουπολιτών	[-]	παράρτημα	πρόσφυγες		διατήρηση-προβολή-μετάδοση προσφυγικού πολιτισμού πολιτιστικές δραστηριότητες σχέσεις-αλληλεγγύη μελών		
49	Ένωση Γονέων	[-]		ευρύ κοινό	τοπικό	οικογένεια-παιδί ενημέρωση-ευαισθητοποίηση		
50	Ένωση Ιπτάμενων Συνταξιούχων Μηχανικών & Πιλότων Ολυμπιακών	[-]		επαγγελματίες	υπερ-τοπικό	υπεράσπιση επαγγελματικών ζητημάτων		
51	Νέα Ζωή	[-]	έδρα	ευρύ κοινό		ενημέρωση-ευαισθητοποίηση		
52	Ένωση Χειριστών Πολιτικής Αεροπορίας	[-]		επαγγελματίες	υπερ-τοπικό	υπεράσπιση επαγγελματικών ζητημάτων		
53	HELMEPA	[-]		ευρύ κοινό		προστασία περιβάλλοντος		
54	Ένωση Βρονταδουσιών Αττικής	[-]		Χίοι		στίγμα ταυτότητας πολιτιστικές δραστηριότητες ανάδειξη τοπικής παράδοσης-λαϊκού πολιτισμού		
55	ΕΣΥΝΕΕ- Εμπορικός Σύλλογος Νέας Σμύρνης	[-]	έδρα	επαγγελματίες		υπεράσπιση επαγγελματικών ζητημάτων		
56	Σύλλογος Στυφαναίων Λέσβου	[-]		Λέσβιοι		στίγμα ταυτότητας ανάδειξη τοπικής παράδοσης-λαϊκού πολιτισμού		
57	Σύλλογος Βατουσαίων "Κοιμ. Θεοτόκου"	[-]		Λέσβιοι		στίγμα ταυτότητας ανάδειξη τοπικής παράδοσης-λαϊκού πολιτισμού		
58	Νότια Αφρική - Νοτιοαφρικανικός Σύλλογος Ελλάδος	[-]		Νοτιοαφρικανοί	υπερ-τοπικό	ανάδειξη πολιτισμού χώρος προέλευσης		
59	Ελληνικός Ερευθός Σταυρός (Περιφερειακή Επιτροπή Ν.Σ.)	1877	παράρτημα	ευρύ κοινό	τοπικό	σωματική υγεία		
60	Σώμα Ελλήνων Προσκόπων Τοπική Εφορεία Προσκόπων Νέας Σμύρνης	1908	παράρτημα	παιδιά		πολιτιστικές δραστηριότητες παιχνίδι ενημέρωση-ευαισθητοποίηση		

σύλλογοι για τους οποίους δεν υπάρχει εκτίμηση χρονοαγοράς (έδρα)

ΝΕΑ ΣΜΥΡΝΗ

1. Εστία Νέας Σμύρνης (1927-κτήριο 1960)
2. Ιωσιφόγλειο
3. Ορφανοτροφείο (1932)
3. Εθνική Στέγη (1932)
4. Άσυλο Αγίου Αντρέα (1932)
5. Ευαγγελική Σχολή (1935-κτήριο 1971)
6. Εστία Ιμβρίων
7. Φάρος (1960)
8. Λουτρά (1960)
9. Νεκροταφείο (1960)
10. Βουρλοπόταμος (1960)
11. Μυτιληναίικα (1960)
12. Κτήμα Παπαστρατού (1960)
13. Κτήμα Χρυσάκη (Λεόντειος Σχολή, 1960)

.....
 όρια πρώτης
 απαλοτρίωσης 1923

.....
 όρια δεύτερης
 απαλοτρίωσης 1924

Καλλιθέα

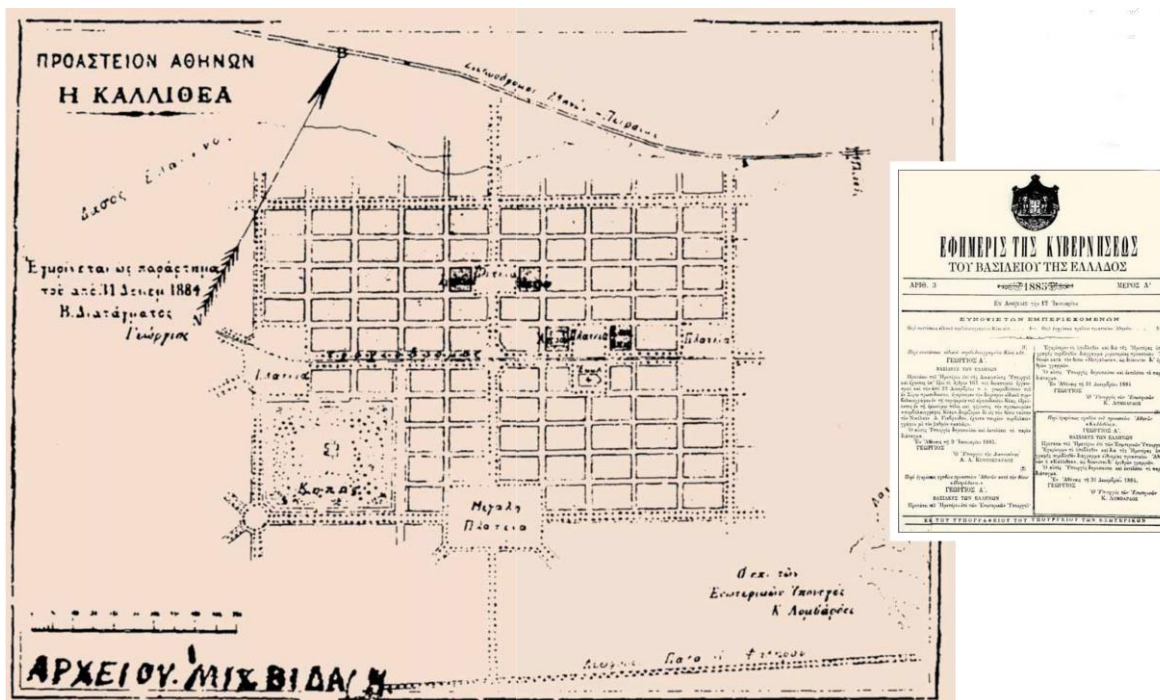
Αστική ανάπτυξη και κοινωνική σύνθεση: τα πρώτα χρόνια

Η εικόνα της σημερινής Καλλιθέας παρουσιάζεται, έως τα τέλη του 19^{ου} αιώνα, ως μια ειδυλλιακή εξοχή με αγρούς και περιβόλια, την οποία διέρρευε ο Ιλισσός. Η περιοχή Βοϊδολίβαδου, στο Φάληρο, χρησιμοποιούνταν τότε από τους βοσκούς της Κοινότητας των Πλακιωτών. Στο Φάληρο, εντοπίζονταν κτήματα που πέρασαν σε ιδιώτες αγοραστές ή καταπατητές μετά τη συγκρότηση του ελληνικού κράτους (Χατζηκωνσταντίνου 2014, 252). Είναι λογικό ότι το μέρος αυτό, αρχικά, αποτέλεσε τόπο εξοχικής κατοικίας μεγάλων και μεσοαστικών οικογενειών της Αθήνας, που σταδιακά επέλεξαν να εγκατασταθούν μόνιμα εκεί για την “Καλή Θέα” στο Σαρωνικό (Λερίου και Μουρουγκλού 2006).

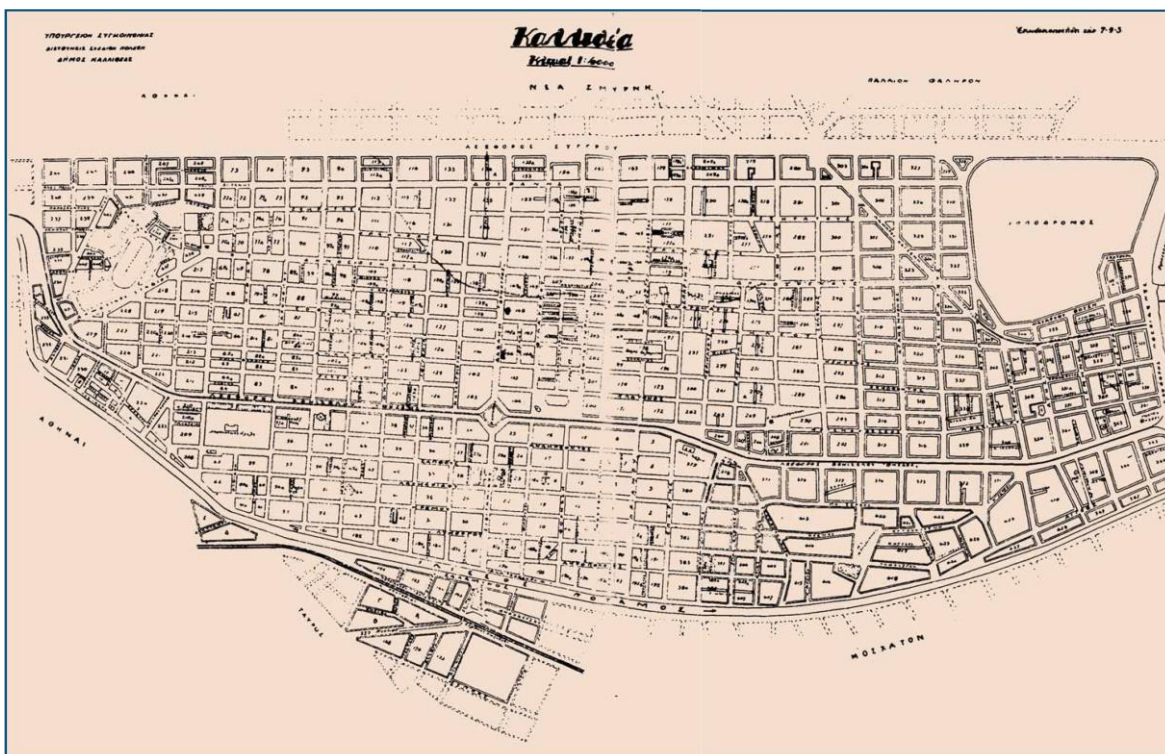
Η ανάπτυξη της Καλλιθέας, σε πρώτη φάση ήταν κυρίως αποτέλεσμα της εσωτερικής μετανάστευσης από την ύπαιθρο στο άστυ, μετά το 1870. Έτσι, στα τέλη της δεκαετίας του 1870 ο πληθυσμός της Αθήνας ανερχόταν σε 63.374 κατοίκους, ενώ το 1889 είχε σχεδόν διπλασιαστεί φτάνοντας τους 114.355. Η επέκταση της πόλης σε πρώτη φάση πραγματοποιήθηκε προς τα βόρεια: Νεάπολη και Κάτω Πατήσια. Στη συνέχεια, ακολούθησαν τα δυτικά και νότια του Κέντρου της πόλης, μεταξύ των οποίων και η Καλλιθέα. Οι περισσότερες από τις επεκτάσεις πραγματοποιήθηκαν με την οικοδόμηση αυθαίρετων κτισμάτων εκτός σχεδίου πόλεως, τα οποία αργότερα νομιμοποιήθηκαν (Λερίου και Μουρουγκλού 2006). Παρότι δεν υπήρχε κάποια υπηρεσία που να ασχολείται με την Πολεοδομία της Αθήνας, λόγω των “οικοπεδικών” επιχειρήσεων, στο τέλος του 1878 η επιφάνεια του ρυμοτομικού κάλυπτε 3.203 στρέμματα. Μέχρι το 1907, 19 χρόνια μετά, η επιφάνεια έφτασε στα 15.980 στρέμματα. Μεταξύ αυτών, το Δεκέμβριο του 1884, έγινε η επέκταση 980 στρεμμάτων για το συνοικισμό της Καλλιθέας (Μπίρης 1999, 274). Η Καλλιθέα, τον Ιανουάριο του 1885, έγινε το πρώτο εγκεκριμένο προάστιο στην περιφέρεια της Αθήνας (Χατζηκωνσταντίνου 2014, 152).

Η πρώτη ιδέα για την ανοικοδόμηση της Καλλιθέας δόθηκε από την Ανώνυμο Οικοδομική Εταιρεία²⁷. Ο ρόλος της εταιρείας ήταν να δανειοδοτεί τους μέλλοντες κατοίκους, με υποθήκη τα ακίνητα που θα κατασκεύαζε. Επίσης, η εταιρεία θα ήταν μεσάζουσα στην πώληση ορισμένων από τα οικόπεδα που είχαν μοιραστεί βάσει σχεδίου. Το πολεοδομικό σχέδιο του οικισμού αποδίδεται σε Γάλλο μηχανικό ² βασισμένο στο ιπποδάμειο σύστημα, ορίζει τον οικισμό με τέσσερις δενδροφυτεμένες λεωφόρους, ένα περιφερειακό βουλευβάρτο, ενώ οι κεντρικοί άξονες τέμνονταν ακριβώς στο κέντρο του σε πλατεία. Παρόλο που το σχέδιο έχει αναφορές κεντρικής οργάνωσης, στοχεύει παράλληλα στη διασύνδεση των νέων δικτύων κυκλοφορίας (Χατζηκωνσταντίνου 2014, 153). Τα σχέδια των πρώτων οικημάτων έφεραν την υπογραφή του Ernst Ziller (Λερίου και Μουρουγκλού 2006).

²⁷ Του Ευθύμιου Κεχαγιά. Συστάθηκε στις 14 Νοεμβρίου 1883.

Χάρτης 7
 Πρώτο Πολεοδομικό Σχέδιο Καλλιθέας, 1884(Λερίου και Μουρουγκλού 2006)

Χάρτης 8
 Πολεοδομικό Σχέδιο Καλλιθέας, 1930 (Λερίου και Μουρουγκλού 2006)

Παρά το γεγονός ότι η Ανώνυμος Οικοδομική Εταιρεία πούλησε αρκετά οικόπεδα από τα πρώτα κίολας χρόνια της, η απόφαση ανοικοδόμησης και εγκατάστασης στην περιοχή ήταν ιδιαίτερα δύσκολη καθώς ο τόπος ήταν έρημος και κυρίως κενός από βασικά δίκτυα και

υποδομές. Το πρώτο βήμα έγινε με τη δημιουργία εξοχικών κατοικιών από εξέχοντα μέλη της αθηναϊκής κοινωνίας και τη μετατροπή της Καλλιθέας σε τόπο παραθερισμού (Λερίου και Μουρουγκλού 2006).

Σταδιακά, στις αρχές του 20^{ου} αιώνα οι κατοικίες αυτές, πολυτελείς στην κατασκευή τους, μετατράπηκαν σε μόνιμες, ενώ άρχισαν να εμφανίζονται και άλλες, μικρότερες και λιγότερο πολυτελείς οικίες. Παράλληλα, άτομα των μεσαίων στρωμάτων της αθηναϊκής κοινωνίας επέλεξαν το νεοσύστατο προάστιο ως τόπο κατοικίας τους. «Οι νέοι κάτοικοι ήταν δικηγόροι, δάσκαλοι και καθηγητές, φαρμακοποιοί, ζωγράφοι, στρατιωτικοί, ανώτεροι δημόσιοι υπάλληλοι, αρχιτέκτονες, κτηματίες, εμπορομεσίτες, εργολάβοι οικοδομών αλλά και παντοπώλες, αρτοποιοί και ανθρακέμποροι» (Λερίου και Μουρουγκλού 2006). Με τον τρόπο αυτό αυξήθηκε πολύ σύντομα σε αριθμό ο μόνιμος πληθυσμός.

Την εποχή αυτή, την περίοδο 1890-1914, είχε ακόμα σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη της Καλλιθέας η εκβιομηχάνιση της, δηλαδή, η μεταφορά ελαφρών βιομηχανικών μονάδων από την Αθήνα και τον Πειραιά στον άξονα Νέο Φάληρο - Μοσχάτο - Καλλιθέα (Λερίου και Μουρουγκλού 2006). Με αυτόν τον τρόπο, ο οικισμός της Καλλιθέας απέκτησε τελικά στο πέρασμα στον 20^ο αιώνα έναν ιδιαίτερο χαρακτήρα, «μια ανάμειξη στοιχείων εργατικών και προαστιακών οικισμών, που σχετίζεται σε μεγάλο βαθμό με τη χωροθέτησή του ανάμεσα στον υπό διαμόρφωση οδικό άξονα Αθήνας-Πειραιά και τη λεωφόρο Φαλήρου που οδηγούσε στα προάστια και τους πόλους αναψυχής της φαληρικής ακτής» (Χατζηκωνσταντίνου 2014, 172).

Επιπλέον, το 1886 εγκαταστάθηκαν υπάλληλοι της Εταιρίας Ιπποσιδροδρόμων Αθηνών και Περιχώρων, λόγω του οικοπέδου που παραχωρήθηκε για το σταθμό, το εργοστάσιο και τις αποθήκες (Γεωργιτσογιάννη 2003). Η κίνηση αυτή έγινε στην προσπάθεια εκσυγχρονισμού των υποδομών. Έτσι, η Ανώνυμος Οικοδομική Εταιρεία παραχώρησε οικόπεδο συνολικής εκτάσεως 18.000 τετραγωνικών πήχων στον πυρήνα της περιοχής. Η Εταιρεία Ιπποσιδροδρόμων από την πλευρά της ανέλαβε να χτίσει πέντε αγροτικούς οικίσκους. Οκτώ μήνες αργότερα, το 1887, η αρχική συμφωνία επεκτάθηκε και η Εταιρεία «Ιπποσιδροδρόμων κατέληξε να διαθέτει έκταση περίπου δεκατεσσάρων στρεμμάτων στην καρδιά του νέου προαστίου» (Λερίου και Μουρουγκλού 2006).

Τέλος, το 1909 συστάθηκε ανώνυμη μετοχική εταιρεία με την επωνυμία Εταιρεία Οικοδομικών Επιχειρήσεων με έδρα την Καλλιθέα. Η νέα Οικοδομική Εταιρεία κατασκεύασε πενήντα λιθόκτιστες διώροφες μονοκατοικίες στην περιοχή Χαροκόπου, βορειότερα του αρχικού πυρήνα και γύρω από τις κατοικίες του Φιλάρητου και του Λασκαρίδου (των πρώτων οικιστών της Καλλιθέας).

Πρώτες βάσεις κοινωνικής οργάνωσης

Οι πρώτοι κάτοικοι της σύγχρονης Καλλιθέας έπαιξαν ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο τόσο στην αστική ανάπτυξη του τόπου τους, όσο και στους τρόπους με τους οποίους οργανώθηκε η

κοινωνική ζωή εκεί. Η Ανώνυμος Οικοδομική Εταιρεία συνεργάστηκε με τους πρώτους κατοίκους της Καλλιθέας ώστε ο νέος οικισμός να αποκτήσει στοιχειώδη υποδομή (Λερίου και Μουρουγκλού 2006).

Εικόνα 20

Οι οικίες Γεωργίου Φιλάρετου (δεξιά) και Λασκάρεως Λασκαρίδη (αριστερά). Οι δύο πρώτες οικίες που οικοδομήθηκαν στην Καλλιθέα (Λερίου και Μουρουγκλού 2006)

Από την άλλη, τα πρώτα χρόνια ξεχωρίζουν κάποια άτομα με την ατομική δράση τους για το σύνολο του οικισμού, αλλά και με βλέψεις πέρα αυτού. Πιο συγκεκριμένα, ο λόγιος Γεώργιος Φιλάρετος κατέφθασε στην περιοχή κατά τις αρχές της δεκαετίας του 1880 και λίγους μήνες μετά, ο έμπορος Λάσκαρις Λασκαρίδης. Αυτός αγόρασε την ημιτελή οικία απέναντι από τη «Σικελία» (την κατοικία του Φιλάρετου) και μετακόμισε με όλη του την οικογένεια μόνιμα στην Καλλιθέα (Λερίου και Μουρουγκλού 2006). Οι οικογένειες αυτές, με τους συσχετισμούς τους στην αθηναϊκή κοινωνία, κατάφεραν να δημιουργήσουν μία σειρά από ιδρύματα, τα οποία, αν και έχουν αλλάξει μορφή, διατηρούνται ως κτήρια και ως χρήσεις για το Δήμο της Καλλιθέας, αλλά και για το ευρύτερο χώρο του Λεκανοπεδίου μέχρι σήμερα.

«Τὴν 30ὴν Μαΐου 1887 ἠγόρασα ὡς θερινὴν διαμονὴν ἡμιτελῆ τὴν πρώτην οἰκίαν, ἣν βραδύτερον ὠνόμασα Σικελίαν [...]. Ἐγενόμην οὕτως ὁ πρῶτος κάτοικος τοῦ προαστίου, δεύτερος δὲ ὁ ἐκ μητρὸς θεῖος μου Λάσκαρις Λασκαρίδης ἐν τῇ παρακειμένῃ οἰκίᾳ, ὅτε εἶχομεν ὡς γείτονας ἀλώπεκας καὶ τὰς ἱεράς γλαῦκας τῆς Παλλάδος Ἀθηνᾶς, ἐν τῷ πυργίσκῳ τῆς οἰκίας μου κακοήχως κραυγάζουσας. Ἦδη τρίβω τοὺς ὀφθαλμούς μου, βλέπων πολυπληθεστάτην ἀθηναϊκὴν συνοικίαν, αὐτομάτως μορφωθεῖσαν [...].» (Γεώργιος Φιλάρετος, στο Λερίου και Μουρουγκλού 2006)

Πρώτα, ιδρύθηκε το 1906 ο Οίκος Τυφλών, ένα φιλανθρωπικό ίδρυμα για την προστασία και την εκπαίδευση των τυφλών. Η ιδέα προήλθε από το συγγραφέα Δημήτριο Βικέλα και τον ποιητή Γεώργιο Δροσίνη, ενώ η διεύθυνση του ιδρύματος ανατέθηκε στην Ειρήνη Λασκαρίδου (1882-1958), μικρότερη κόρη του Λασκάρεως Λασκαρίδη, που είχε κάνει σπουδές τυφολογίας σε ευρωπαϊκά πανεπιστήμια. Αρχικά, ο Οίκος Τυφλών στεγάστηκε στην οικία της Λασκαρίδου. Ένα χρόνο αργότερα οι αδελφοί Ανανίας και Ραφαήλ Άμπετ προσέφεραν κληροδότημα με στόχο την ανέγερση κτηρίου για να στεγάσει το ίδρυμα (Λερίου και Μουρουγκλού 2006).

Το 1912, δυο χρόνια μετά τη θεμελίωση του Αμπέτειου Μελάθρου, μεταφέρεται στην Καλλιθέα το Διδασκαλείο Νηπιαγωγών, ιδρυμένο στην Αθήνα από την η Αικατερίνη Λασκαρίδου το 1897. Εκεί, η Λασκαρίδου εφάρμοσε τα συστήματα διδασκαλίας που είχε μάθει στην Αυστρία, όπου είχε γεννηθεί, μεγαλώσει και σπουδάσει. Μετά τη μεταφορά του, στεγάστηκε σε οίκημα στη γωνία των οδών Φορνέζη και Κρέμου. Στη συνέχεια της λειτουργίας του κρατικοποιήθηκε και συμμορφώθηκε με τα πρότυπα των παιδαγωγικών ακαδημιών (Σχολή Νηπιαγωγών). Υπολογίζεται ότι από το 1914 έως το 1970 αποφοίτησαν από τη Σχολή πάνω από 2.700 νηπιαγωγοί (Λερίου και Μουρουγκλού 2006).

Την ίδια χρονιά ιδρύθηκε και το Εθνικό Ορφανοτροφείο Πολέμου με σκοπό τη στέγαση και περίθαλψη των άπορων ορφανών παιδιών του Α΄ Βαλκανικού Πολέμου. Η ανέγερση του κτηρίου στη σημερινή οδό Κρέμου χρηματοδοτήθηκε από την Έλενα Σκυλίτση και τον Σταμάτη Εμπειρίκο, σε οικόπεδο που παραχωρήθηκε από τις οικογένειες Δαμηλάτη, Γουλιμή και Λασκαρίδου, ενώ στη διεύθυνση του βρέθηκε η Αικατερίνη Λασκαρίδου (Λερίου και Μουρουγκλού 2006). Το 1969 νέα κτήρια και εγκαταστάσεις προστέθηκαν, ενώ λίγα χρόνια αργότερα το ίδρυμα μετονομάστηκε σε Πρότυπο Εθνικό Νηπιοτροφείο (Π.Ε.Ν.).

Φαίνεται λοιπόν πως συνέπραξαν οι δυνάμεις της υψηλής κοινωνίας να στήσουν αυτά τα πρωτόγνωρα στην εποχή τους ιδρύματα σε έναν οικισμό που μόλις είχε αρχίσει να υπάρχει. Ανάμεσα σε αυτά, και άλλοι επιφανείς εισήγαγαν στην περιοχή ιδρύματα εκπαίδευσης μεγάλης δυναμικής, τα οποία λειτούργησαν συνεχόμενα μέχρι σήμερα.

Πρώτα ιδρύεται η Χαροκόπειος Οικοκυρική και Επαγγελματική Σχολή Θηλέων, που ξεκίνησε τη λειτουργία της το 1929. Ο μεγαλέμπορος Παναγής Χαροκόπος (1835-1911), αγόρασε το 1906 οικόπεδο έκτασης 20.000 τ.μ. προκειμένου να δημιουργήσει εγκαταστάσεις που θα προσέφεραν στις νεαρές Ελληνίδες θεωρητικές και πρακτικές γνώσεις οικιακής οικονομίας, αντίστοιχες με τα εκπαιδευτικά ιδρύματα στη Δυτική Ευρώπη και τις Η.Π.Α. ήδη από τον 19^ο αιώνα. «Η Σχολή περιλάμβανε τρία Τμήματα: το Οικοκυρικό Τμήμα, που στόχευε στην προετοιμασία ευκατάστατων κοριτσιών για τα καθήκοντα της οικοδόσποινας, το Επαγγελματικό, με στόχο την κατάρτιση φτωχότερων κοριτσιών στις “γυναικείες τέχνες” και το Τμήμα “προς ειδική μόρφωση υπηρετριών”. Η φοίτηση, τριετής για όλα τα τμήματα, ήταν

δωρεάν για τα δύο τελευταία τμήματα, ενώ τα δίδακτρα για το Οικοκυρικό Τμήμα ήταν αρκετά χαμηλά» (Λερίου και Μουρουγκλού 2006). Στο παράδειγμα αυτό φαίνεται η προσπάθεια ενός ατόμου, στην ερμηνεία του για τις κοινωνικές ανάγκες και ελλείψεις, για παροχή απέναντι στο ευρύ σύνολο. Η Σχολή μετατράπηκε σε δημόσιο ίδρυμα το 1931, ενώ μετά τα 1951 μετονομάστηκε σε Χαροκόπειος Ανώτατη Σχολή Οικιακής Οικονομίας.

Εικόνα 21

Η τελετή θεμελίωσης της Χαροκοπέιου Οικοκυρικής και Επαγγελματικής Σχολής Θηλέων, 10 Ιουνίου 1905 (Λερίου και Μουρουγκλού 2006)

Αντίστοιχα, το 1927 μπαίνουν τα πρώτα θεμέλια της Παντείου Ανωτάτης Σχολής Πολιτικών Επιστημών για τη διδασκαλία των κοινωνικών και πολιτικών επιστημών. Αυτή η εξέλιξη ήταν αποτέλεσμα, της δράσης δύο αντρών που δε συναντήθηκαν ποτέ του Κύπριου δημοσιογράφου και πολιτικού Γεωργίου Φραγκούδη και του Αλέξανδρου Πάντου, απόγονου ευκατάστατης οικογένειας του Βόλου με σπουδές στη Νομική του Πανεπιστημίου Αθηνών και Πολιτικών Επιστημών στην *École Libre des Sciences Politiques* του Παρισιού, όπως και ο Φραγκούδης. Ο τελευταίος, στην επιστροφή του στην Ελλάδα, το 1924, ίδρυσε σωματείο με την επωνυμία «Εκπαιδευτική Αναγέννησις», προκειμένου να προωθήσει το όραμά του για την ίδρυση μίας Σχολής αντίστοιχης με αυτή που είχε ζήσει στο εξωτερικό και να συγκεντρώσει τα απαραίτητα χρήματα μέσω εράνων σε διάφορες ευρωπαϊκές χώρες, τις Η.Π.Α., την Αίγυπτο και την Κύπρο και να συλλέξει αντίστοιχα δωρεές και από το δημόσιο. Έτσι, τα κτήρια σχολής ολοκληρώθηκαν το 1930. Το ίδιο έτος, με τη διαθήκη του ο Πάντος διέθετε το σύνολο της

περιουσίας του για την ίδρυση σχολής πολιτικών επιστημών, με εκτελεστή τον εκάστοτε Έλληνα πρωθυπουργό. Έτσι, ο Φραγκούδης απευθυνόμενος στον Ελευθέριο Βενιζέλο καταφέρνει τη συγχώνευση του κληροδοτήματος Πάντου με τις εγκαταστάσεις της Σχολής της Εκπαιδευτικής Αναγέννησης το 1931.

Τέλος, σε ανάλογο μοτίβο δημιουργείται η Σιβιτανίδειος Τεχνική Σχολή Τεχνών και Επαγγελματιών. Ο Αιγυπτιώτης έμπορος Βασίλειος Σιβιτανίδης, το 1927, κληροδότησε 76.000.000 δραχμές στο ελληνικό Δημόσιο με στόχο την «ίδρυση Τεχνικής Σχολής στην Αθήνα κατά τα πρότυπα του Conservatoire des Arts et Mettiers του Παρισιού», την ανέγερση και τη συντήρησή της. Η Σιβιτανίδειος Τεχνική Σχολή εντάχθηκε στο υπουργείο Εθνικής Οικονομίας και λειτουργεί σχεδόν χωρίς διακοπή από την ίδρυσή της μέχρι σήμερα για την παροχή «μέσης και κατωτέρας βιομηχανικής τεχνικής και έν γένει έπαγγελματικής μορφώσεως» (Λερίου και Μουρουγκλού 2006).

Τα ιδρύματα αυτά, τα οποία θεμελιώθηκαν με ιδιωτική πρωτοβουλία πάνω σε ένα συνολικό όραμα εκσυγχρονισμού που προσέφερε η εποχή, συνέβαλαν στη διαμόρφωση της περιοχής και μετέπειτα. Έφεραν στην περιοχή εκπαιδευτικούς, φοιτητές και σπουδαστές, συμμετείχαν στην αλλαγή της κοινωνικής σύνθεσης του οικισμού και ενεργοποίησαν επιμέρους περιοχές. Ακόμα και σήμερα, η περιοχή που είναι σε επαφή με το Πάντειο Πανεπιστήμιο είναι διαμορφωμένη για τη φιλοξενία της καθημερινότητας και της διασκέδασης των φοιτητών.

Η άφιξη των προσφύγων

Όπως στην περίπτωση της Νέας Σμύρνης, έτσι και στην Καλλιθέα, η άφιξη των προσφύγων της Σμύρνης και η σταδιακή έλευση των ανταλλαγέντων σηματοδοτούν ένα σημείο τομής στην ιστορία της περιοχής. Η εικόνα βέβαια των δύο οικισμών είναι ριζικά διαφορετική καθώς εκπροσωπούν τους δύο αντίθετους τύπους αυτοστέγασης. Από τη μία πλευρά εγκαθίστανται οι πιο εύποροι που καταφέρνουν με δικά τους μέσα οικοδομήσουν την περιοχή αστικής κατοικίας, όπως περιγράφηκε. Από την άλλη, οι άποροι, αυτοί που δεν μπόρεσαν και αυτοί που δεν θέλησαν να εγκατασταθούν σε συνοικισμούς του Ταμείου καταφεύγουν σε απίθανες περιοχές (Γκιζελή 1984).

Η απότομη αύξηση του πληθυσμού της Καλλιθέας ξεκίνησε το 1919, με την προσέλευση των πρώτων προσφύγων από τον Πόντο και ακόμα περισσότερο μετά τη Μικρασιατική καταστροφή (1922). Έτσι, το 1928 ο πληθυσμός της είχε φτάσει τους 29.659 κατοίκους. Από αυτούς οι 15.516, δηλαδή το 52,32% του συνολικού καλλιθεϊκού πληθυσμού, ήταν πρόσφυγες.

Εικόνα 22

Άποψη Καλλιθέας, 1920 (Λερίου και Μουρουγκλού 2006)

Έτσι, από το 1919, στο χώρο του Σκοπευτηρίου²⁸ είχαν εγκατασταθεί γύρω στις 500 οικογένειες, κυρίως από την Κερασούντα, την Τρίπολη και την Τραπεζούντα. Οι πρόσφυγες εκεί κατασκεύασαν τα αυτοσχέδια παραπήγματα είτε με καλάμια και λινάτσες ή σακιά, είτε με πλίνθους από λάσπη και άχυρο. Ο χώρος ήταν ήδη περικραγμένος και έρημος, ένας απέραντος βαλτότοπος, καλυμμένος με αγριόχορτα. Σταδιακά βέβαια, οι πρόχειρες κατασκευές μετατράπηκαν σε «υποτυπώδεις κατοικίες, χτισμένες με πλίνθους από τους τοίχους του Σκοπευτηρίου», αποκαλύπτοντας τα μικρά πλινθόκτιστα σπίτια με στέγη από πισσόχαρτο ή λαμαρίνα, στα οποία στεγάστηκαν 960 οικογένειες (Λερίου και Μουρουγκλού 2006). Ο χώρος του Σκοπευτηρίου έμεινε γνωστός με την ονομασία Συνοικισμός Ποντίων Σκοπευτηρίου και συγκέντρωσε χιλιάδες πρόσφυγες μέχρι το 1925. Το φθινόπωρο του 1922 προστέθηκαν σε αυτούς και οι 20.000 πρόσφυγες από τον Πόντο, την Καππαδοκία, την Κωνσταντινούπολη και τα παράλια της Μικράς Ασίας, οι οποίοι δημιούργησαν αυτοσχέδια και άλλους πυρήνες εγκατάστασης: στα Παλαιά Σφαγεία (βόρεια της Χαροκοπείου Σχολής) και στις Τζιτζιφιές. Στις Τζιτζιφιές που υπάγονταν τότε στην Κοινότητα Νέου Φαλήρου, μαζί με πληθυσμό από την Ανατολική Θράκη, κατασκεύασαν ξύλινα παραπήγματα μέσα στα βούρλα της περιοχής.

²⁸ Χώρος που είχε κατασκευαστεί για το αγώνισμα της σκοποβολής στους Θερινούς Ολυμπιακούς Αγώνες του 1896.

Οι κάτοικοι του Σκοπευτηρίου πέρασαν αρκετά χρόνια σε αυτήν τη συνθήκη. Παράλληλα, το κράτος είχε αναλάβει να εντάξει το πλήθος σε συνοικισμούς. Ως προσφυγικοί συνοικισμοί ορίζονταν «οι ανεγερθέντες υπό του Κράτους ή και των ίδιων των προσφύγων επί εκτάσεων απαλλοτριωθεισών ή επιταχθεισών υπό του Υπουργείου ή γενικώς τελουσών υπό τη διαχείρισιν αυτού» (Υπουργείο Κοινωνικής Πρόνοιας 1957).

Εικόνα 23

Συνοικισμός Ποντίων Σκοπευτηρίου (Λερίου και Μουρουγκλού 2006)

Το 1930 ολοκληρώθηκε και ο συνοικισμός Νέα Ζωή όπου εγκαταστάθηκαν σε μονώροφες και διώροφες κατοικίες περίπου 200 οικογένειες. «Οι δικαιούχοι ανέλαβαν την υποχρέωση να εξοφλήσουν τις κατοικίες τους μέσα σε ορισμένο από το κράτος χρονικό διάστημα και μετά την αποπληρωμή θα τους επιδίδονταν οι τίτλοι κατοχής της περιουσίας τους». Την ίδια εποχή, απαλλοτριώθηκε ο χώρος στην Καψάνη -όπου βρισκόταν το εργοστάσιο της Πειραιϊκής Πατραϊκής- στην οποία δημιουργήθηκε ο οικισμός 150 περίπου διώροφων κατοικιών με το όνομα Νέος Πόντος. Στη συνέχεια, ανεγέρθηκαν και οι οικισμοί Κοσμετάτου και Αγίας Ελεούσης. Παρά τη συγκέντρωση των προσφύγων σε νέους οικισμούς, ο χώρος του Σκοπευτηρίου εξακολούθησε να αποτελεί τον πυρήνα και σημείο αναφοράς του προσφυγικού στοιχείου στην Καλλιθέα. Στην περιοχή έφτασαν νέοι πρόσφυγες από την επαρχία στην αναζήτηση για διαφορετική τύχη (Λερίου και Μουρουγκλού 2006).

Μόλις στα μέσα της δεκαετίας του 1930 εκκενώθηκε ο χώρος του Σκοπευτηρίου για να λειτουργήσει στη θέση του σχολείο. Η διαδικασία αυτή ξεκίνησε με τη σταδιακή

αποσυμφόρηση. Ιδρύθηκαν, δηλαδή, νέοι συνοικισμοί σε γειτονικές περιοχές, παρέχοντας αρχικά και κάποια υποτυπώδη υλικά στους πρόσφυγες, προκειμένου να στήσουν αυτοί τα νέα καταλύματα. Έτσι, «ένα μέρος των προσφύγων εγκαταστάθηκε πίσω από τη Σχολή του Χαροκόπου, κάποιοι άλλοι, με τη στήριξη του τότε Υπουργείου Προνοίας, έστησαν τις ξύλινες παράγκες τους στις δύο όχθες του Ιλισσού στα Παλαιά Σφαγεία, στην περιοχή του Νέου Πόντου, στην περιοχή Καψάνη, στην Αγία Ελεούσα, και στο Σκοπευτήριο» (Λερίου και Μουρουγκλού 2006).

Εικόνα 24

Ο προσφυγικός συνοικισμός Παλαιών Σφαγείων (Λερίου και Μουρουγκλού 2006)

Εκτός από τη στέγη, σημαντικό ζήτημα για τους πρόσφυγες ήταν και οι εργασίες. Στη συγκεκριμένη περιοχή, μεροκάματο προσέφεραν οι οικοδομές, οι τροχιόδρομοι (το αμαξοστάσιο βρισκόταν στην πλατεία της Καλλιθέας), ενώ αρκετοί πρόσφυγες προσπάθησαν να αναλάβουν και το γνωστό τους εμπόριο. Επιπλέον, εργασία βρέθηκε στα εργοστάσια, όπως επίσης και στα περιβόλια της Αγίας Ελεούσας. Με αυτόν τον τρόπο, φάνηκε η αποδοχή του μόνιμου της παραμονής των προσφύγων, στο νέο τους τόπο ἔχουν ξεκινήσει να στήνουν σταδιακά τις ζωές τους σε ένα δίκτυο αρωγής από άλλους πρόσφυγες αλλά και από σωματεία που ιδρύθηκαν την εποχή αυτή.

Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα του σωματείου «Πρόοδος» (ιδρύθηκε το 1925), που μαζί με την Κοινότητα Καλλιθέας βοήθησαν σημαντικά τους Πόντιους πρόσφυγες τα πρώτα

χρόνια της εγκατάστασής τους. Κάθε χρόνο, το σωματείο μοίραζε πισσόχαρτο για την επισκευή της στέγης και διενεργούσε εκδρομές σε κατασκηνώσεις της Πεντέλης για τα παιδιά των προσφύγων (Λερίου και Μουρουγκλού 2006). Επιπλέον, την εποχή αυτή, ενισχύθηκαν οικονομικά από την κοινότητα όλοι οι προσφυγικοί σύλλογοι: η Ένωση των Τζιτζιφιών, ο Σύλλογος Κωνσταντινουπολιτών για να αποπερατώσει το μέγαρό του, καθώς και ο Σύλλογος Ποντίων «Αργοναύται - Κομνηνοί» .

«άπαλλάσσει έκ του φόρου κυβισμού άνεγερθησόμενα γραφεῖα Συλλόγου Κωνσταντινουπολιτῶν Κοινότητος Καλλιθέας ὑπὸ τύπον δωρεᾶς τῆς Κοινότητος πρὸς τὸν Σύλλογον λόγῳ τοῦ ὅτι ὁ σκοπὸς τούτου εἶναι κοινωφελῆς» (37. Αρ. απόφ. 18, τ. 10. Κοινοτικού Συμβουλίου).

Εικόνα 25

Πολυιατρείο στο Σύλλογο Κωνσταντινουπολιτών, 1931 (Λερίου και Μουρουγκλού 2006)

Την περίοδο αυτή, από το 1923, εμφανίζεται και ο Σύλλογος Κατοίκων Καλλιθέας λόγω της έλλειψης σε έργα υποδομής παρά το μέγεθος του πληθυσμού. Την προσπάθεια αυτή ενίσχυσε με τη συμπαράστασή ο Γεώργιος Φιλάρετος, αλλά και άλλοι επιφανείς Καλλιθεάτες. Ο σύλλογος κατάφερε σημαντικά έργα υποδομής, όπως την κατασκευή δρόμων, τον ηλεκτροφωτισμό του οικισμού, την κατασκευή σταθμού του ηλεκτρικού σιδηροδρόμου, αλλά

κυρίως, την απόσπαση του οικισμού από τον Δήμο Αθηναίων και την ίδρυση της Κοινότητας Καλλιθέας το 1925 (Λερίου και Μουρουγκλού 2006).

«Καθαριότης, όδοποιία, ύδρευσις, φωτισμός ήταν άγνωστα. Σ' αυτή τήν κατάστασι παρουσιάζετο τότε ή Καλλιθέα, τέλος τοῦ 1922 και άρχές τοῦ 1923, μ' έπιδημία έξανθηματικοῦ τύφου, μηνιγγίτιδος και δυσεντερίας, έκτός τῶν άλλων παιδικῶν νοσημάτων, κοκκύτου, ίλαρῆς και όστρακιῆς» (Σακελλαρόπουλος, Χ. «Η Καλλιθέα του 1921-1925» στο Λερίου και Μουρουγκλού 2006).

Η δεκαετία του '30

Στις πρώτες αποφάσεις του 1932, περιλαμβάνεται η ένταξη του λόφου Παλαιών Σφαγείων στο σχέδιο πόλεως, έπειτα από αίτηση των κατοίκων της περιοχής. Το όνομα αυτό προκύπτει από τα δημοτικά σφαγεία που μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '20 βρισκονταν νοτίως του λόφου του Φιλοπάππου και κοντά στην κοίτη του Ιλισσού ποταμού²⁹. Ακολουθεί, στις 22 Σεπτεμβρίου 1933, η πρώτη συνεδρίαση του κοινοτικού συμβουλίου με πρόεδρο τον Ιωάννη Αραπάκη όπου με την υπ' αριθμ. 13 απόφαση, τ. 10, το κοινοτικό συμβούλιο εγκρίνει την αίτηση διαφόρων κατοίκων «περι έπεκτάσεως τοῦ σχεδίου παρὰ τὸν 'Ιλισσὸν» (Λερίου και Μουρουγκλού 2006).

Η Καλλιθέα της δεκαετίας του '30 ήταν μία “μικρή πόλη”. Είχε ήδη αποκτήσει εμπορικά καταστήματα, δημόσιες υπηρεσίες, τράπεζες, εκπαιδευτικά ιδρύματα όλων των βαθμίδων, εκκλησίες, φιλανθρωπικά ιδρύματα, πλήθος συλλόγων και σωματείων, αθλητική κίνηση, πλούσια πνευματική ζωή, τέσσερις κινηματογράφους, πολλά καφεενία, εστιατόρια, ζαχαροπλαστεία και αρκετά κέντρα διασκέδασης. Επιπλέον, είχαν ήδη λειτουργήσει βιομηχανίες και βιοτεχνίες μίας ποικιλίας παραγώγων (Γεωργιτσογιάννη 2003).

Οι πρόσφυγες έφεραν μαζί τους γνώσεις σχετικά με το εμπόριο και τη βιομηχανία που έδωσε νέα ώθηση στην οικονομία της περιοχής. Άνοιξαν βιοτεχνίες, οικοτεχνίες και εμπορικά καταστήματα, απορροφώντας σημαντικό μέρος του πληθυσμού. Ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του '20 στην Καλλιθέα λειτούργησαν αρκετές βιομηχανικές μονάδες, όπως η «Πειραιϊκή Πατραϊκή», η «Ελβιέλα», η «Αθηναϊκή Εριουργία» και άλλες. Επιπλέον, αναπτύχθηκαν και «πολλές βιοτεχνίες τοπικής εμβέλειας, όπως το κεντρικό πρατήριο γαλακτοβιομηχανίας (Ε.Β.Γ.Α.), το Εργοστάσιο Αρτοποιίας, η αλευροβιομηχανία των Αδελφών Γιωργή, μεγάλα νηματουργεία, εργοστάσιο ελαστικών κ.ά. Όσον αφορά στα εμπορικά καταστήματα, η Καλλιθέα κατείχε τον τίτλο της δεύτερης πόλης στην Αττική, μετά την Αθήνα, σε επίπεδο εμπορικής κίνησης» (Λερίου και Μουρουγκλού 2006).

²⁹ Μετά το 1925 τα σφαγεία μεταφέρθηκαν βορειότερα, στην περιοχή του σημερινού Δήμου Ταύρου (Νέα Σφαγεία).

Εικόνα 26

Παράλληλα, τη δεκαετία του '30 η Καλλιθέα έχει βρει ένα ρυθμό στην αναψυχή, τις πολιτιστικές δραστηριότητες και την πνευματική της ζωή. Εμφανίζονται έτσι στην πόλη κινηματοθέατρα, όπως το «Ετουάλ», το «Κρυστάλ», ο «Απόλλων», το «Παλλάδιον», που προσέλκυαν εκατοντάδες θεατρόφιλους. «Σ' αυτά δίνονταν σχεδόν καθημερινά παραστάσεις επιθεωρήσεων και βαριετέ από τους μεγαλύτερους ηθοποιούς και τραγουδιστές της εποχής. Είναι αξιοσημείωτο ότι στην Καλλιθέα μετά τον Εμφύλιο λειτουργούσαν περίπου τριάντα κινηματοθέατρα» (Λερίου και Μουρουγκλού 2006).

Το γεγονός αυτό συμπίπτει με την εγκατάσταση σχετικά μεγάλου αριθμού διανοομένων και καλλιτεχνών, στην πραγματικότητα δυσανάλογου προς την κοινωνική σύνθεση της συνοικίας, που «προσέφερε στην προπολεμική Καλλιθέα, στα πρώτα βήματα της πολιτιστικής της ζωής, το προσωνύμιο “Μονμάρτη” της Αθήνας. Οι άνθρωποι αυτοί του πνεύματος οργάνωναν συστηματικά συγκεντρώσεις στο ζαχαροπλαστείο του Κελέφα, το βιβλιοπωλείο του Λουκάτου και στα σπίτια τους. Εκεί, αντάλλασαν απόψεις για την πολιτική κατάσταση, ανέλυαν τις νέες καλλιτεχνικές τάσεις, οργάνωναν χορούς, φιλοσοφικές ομιλίες, εκθέσεις ζωγραφικής» (Λερίου και Μουρουγκλού 2006). Η συναλλαγή αυτή θυμίζει τις λέσχες και τα clubs της Αγγλίας και του εξωτερικού.

Την ίδια περίοδο εμφανίζονται και περισσότεροι σύλλογοι στην Καλλιθέα που συστήθηκαν από επιφανείς Καλλιθεάτες και πρόσφυγες: η Λέσχη Καλλιθέας «Παλλάδιον», η Αδελφότης Κυριών Καλλιθέας «Η Δάμαρις» (1936), ο Σύλλογος

Κωνσταντινουπολιτών (1928), ο Σύλλογος Ποντίων «Αργοναύται - Κομνηνοί» (1930), η Αδελφότης Κυριών «Αγία Βαρβάρα» .

Το 1931 ιδρύθηκε η Κοινωνική Λέσχη Καλλιθέας, ένα «φιλολογικό, καλλιτεχνικό και κοινωνικής πρόνοιας ίδρυμα», με στόχο την προώθηση του πολιτισμού στην Καλλιθέα, που το 1945 μετονομάστηκε σε «Παλλάδιον». Ο σύλλογος στεγάστηκε σε οίκημα (ιδιοκτησία Κανάρη) όπου φιλοξενούνταν και οι ψυχαγωγικές εκδηλώσεις και δραστηριότητες - συγκεντρώσεις, διαλέξεις, εκθέσεις, συναυλίες και χοροί- που διοργάνωνε. Ωστόσο, παράλληλα, προσέφερε σημαντικό κοινωνικό και φιλανθρωπικό έργο, που ήταν ακόμα απαραίτητο σε ορισμένες κοινωνικές ομάδες τις περιοχής (Λερίου και Μουρουγκλού 2006).

Έτσι, εμφανίζεται ξανά, αν και με διαφορετικό τρόπο, το δίπτυχο πολιτισμός και φιλανθρωπικό έργο -πρόδος πολιτισμού και πνεύματος και φιλανθρωπία. Αντίστοιχα εντοπίζεται και στις δράσεις των συλλόγων των προσφύγων, οι οποίοι, προκειμένου να στήσουν μία βάση για την κατοίκηση των ανταλλαγέντων στο νέο τους τόπο, καλύπτουν τις βασικές πρώτες ανάγκες ενώ δημιουργούν χώρο για την έκφραση και τη διατήρηση του πολιτισμού που φέρουν.

Εικόνα 27

Συσσίτιο από το σύλλογο Ποντίων Αργοναύται- Κομνηνοί, 1942 (Λερίου και Μουρουγκλού 2006)

Εικόνα 28

Τέλη δεκαετίας '30, διανομή παιχνιδιών από το Σύλλογο Κωνσταντινουπολιτών (Λερίου και Μουρουγκλού 2006)

Εικόνα 29

Συσσίτιο για άπορα παιδιά από το Σύλλογο Κωνσταντινουπολιτών, 1930 (Λερίου και Μουρουγκλού 2006)

Εικόνα 30

Κατασκήνωση προσφυγόπουλων από το Σύλλογο Ποντίων Αργοναύται- Κομνηνοί (Λερίου και Μουρουγκλού 2006)

Εικόνα 31

Μεταφορά γάλακτος στο Σύλλογο Ποντίων Αργοναύται- Κομνηνοί για το καθημερινό συσσίτιο (Λερίου και Μουρουγκλού 2006)

Πρωτοφανείς εκδηλώσεις αυτής της εποχής, σημάδι μιας διαφορετικού τύπου προόδου του πολιτισμού, είναι τα «Ψυχικά Καλλιστεία της Γυναικός», όπου η Ειρήνη Λασκαρίδου, ιδρύτρια και διευθύντρια του Οίκου Τυφλών, και η Ελευθερία Κατσούλη, διευθύντρια του Εθνικού Ορφανοτροφείου Πολέμου, βραβεύτηκαν «διὰ τὸ ψυχικόν των κάλλος» (Λερίου και Μουρουγκλού 2006). Επίσης, τη δεκαετία του '30 πραγματοποιείται από τη Λέσχη η Α΄ Έκθεσις Καλλιθεατών Ζωγράφων. Πρωτοφανής είναι και η Έκθεσις Ελληνικού Βιβλίου το 1938, ένα από τα σημαντικότερα πνευματικά γεγονότα της περιοχής κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου. Η έκθεση έλαβε χώρα στις αίθουσες του Συλλόγου Κωνσταντινουπολιτών. Το γεγονός αυτό δείχνει τη συνεργασία των συλλόγων, προσφυγικών και μη, καθώς οι πρόσφυγες έχουν εγκατασταθεί πλέον μόνιμα ενώ σταδιακά εντάσσονται στην καθημερινότητα της Καλλιθέας.

Ενεργό ρόλο στην πνευματική ζωή της Καλλιθέας είχε βέβαια και ο Τύπος καθώς μία σειρά από εφημερίδες εκδίδονται τοπικά, με ύλη σχετική με την περιοχή αλλά και γενικότερα: η Καλλιθέα (1928), το Βήμα της Καλλιθέας, ο Καλλιθεάτης, η Ηχώ της Καλλιθέας (προεκλογικά 1929), η Πρόοδος (1931), το Προαστιακό Βήμα (1934), ο Καλλιθαϊκός Τύπος και το Εμπρός Καλλιθέα (1934).

Εικόνα 32

Ποδηλατικοί αγώνες στην προπολεμική Καλλιθέα (Λερίου και Μουρουγκλού 2006)

Εικόνα 33

Το αμαξοστάσιο των τραμ της Καλλιθέας το 1930 (Λερίου και Μουρουγκλού 2006)

Μετά τον Πόλεμο

Το 1940 η Καλλιθέα αριθμούσε περίπου 60.000 κατοίκους, μεγάλο μέρος των οποίων εξακολουθούσε να είναι Μικρασιάτες και Πόντιοι πρόσφυγες. Στη διαρκή ανάπτυξη του δήμου, το 1951 εγκρίνεται η έκθεση του προϊσταμένου Τεχνικών Υπηρεσιών που αφορούσε στην επέκταση του σχεδίου πόλεως Καλλιθέας στην περιοχή Πεταλίδας. Ακόμα και μετά τη δεκαετία του '60, η Καλλιθέα συνεχίζει να δέχεται εσωτερικούς μετανάστες. Ωστόσο, αλλάζει χαρακτήρα με το κλείσιμο των μεγάλων βιομηχανικών μονάδων, όπως Πειραιϊκή Πατραϊκή, Ελβιέλα, ΙΖΟΛΑ και Γλάρος, καθώς και με τη μεταφορά του αμαξοστασίου στο σταθμό Αττικής. Το γεγονός αυτό μετατοπίζει την οικονομία της Καλλιθέας σχεδόν αποκλειστικά στο εμπόριο, αλλάζοντας ακόμα μία φορά την κοινωνική σύνθεση του πληθυσμού. Τα επόμενα χρόνια η πλειονότητα των κατοίκων ήταν υπάλληλοι του ευρύτερου δημόσιου τομέα, επαγγελματιοβιοτέχνες, ελεύθεροι επαγγελματίες και μικροεισοδηματίες. «Η ίδρυση στο κέντρο της πόλης του συνεταιρισμού των ιδιοκτητών Κεντρικής Αγοράς σε συνδυασμό με τις αντίστοιχες εμπορικές οδούς οδήγησε ουσιαστικά στη δημιουργία τριών οικιστικών περιοχών. Η πρώτη με άξονα την οδό Χαροκόπου, η δεύτερη στο κέντρο και η τρίτη στις Τζιτζιφιές. Οι τρεις αυτές ζώνες εμφάνισαν μια οικονομική και πολιτιστική αυτονομία από τα μέσα της δεκαετίας του 1950» (Λερίου και Μουρουγκλού 2006). Την ίδια περίοδο πολλές προσφυγικές οικογένειες παίρνοντας τα δάνεια αυτοστέγασης

εγκατέλειψαν την Καλλιθέα και εγκαταστάθηκαν στη Νέα Σμύρνη, τον Ταύρο, τον Περισσό και αλλού.

Το καλοκαίρι του 1952, εγκαταστάθηκαν στην Καλλιθέα πρόσφυγες από τη Ρουμανία, συγκροτώντας ακόμη έναν οικισμό στην πόλη. Οι πρόσφυγες έμεναν σε σκηνές στα Παλαιά Σφαγεία. Στο τέλος του Δεκεμβρίου του 1953, ανάμεσα στα άλλα κονδύλια του Δήμου Καλλιθέας, προς τους συλλόγους, τα αθλητικά σωματεία και τους άπορους και άνεργους Καλλιθεάτες, το δημοτικό συμβούλιο ενέκρινε ποσό για τους Ρουμάνους πρόσφυγες, προκειμένου να μπορέσουν να ενοικιάσουν σπίτια. Η Καλλιθέα έχει μάθει να στηρίζει την προσφυγιά ενώ παράλληλα να παρεμβαίνει σε άλλα επίπεδα της καθημερινότητας συμπληρώνοντας τις ανάγκες για την αυτονομία του προαστίου.

Εικόνα 34
Οδός Θησέως 1950 (Λερίου και Μουρουγκλού 2006)

Εικόνα 35

Όψεις της Καλλιθέας τη δεκαετία του 1950 (Λερίου και Μουρουγκλού 2006)

Έτσι, παρά τα προβλήματα που ανακύπτουν, ο Δήμος αναλαμβάνει ενεργό ρόλο και συνεχίζει να στηρίζει την εκπαίδευση και τον πολιτισμό μέσα από ιδρύματα και συλλόγους που εμφανίζονται και δρουν στο εσωτερικό της. Σε αυτήν την κατεύθυνση, το 1952 παραχωρήθηκε δημοτικό οικόπεδο για τη δημιουργία παραρτήματος της Σχολής Ξυλογλυπτικής και Αγιογραφίας Εθνικού Ιδρύματος, έπειτα από επίσημη πρόταση του τότε βασιλιά Παύλου Α΄. Στη συνέχεια, το δημοτικό συμβούλιο ενέκρινε πίστωση για την αγορά δύο οικοπέδων, ένα για την ανέγερση σχολής ξυλογλυπτικής και ένα για τη δημιουργία δημοτικού σταθμού αυτοκινήτων (Λερίου και Μουρουγκλού 2006). Αντίστοιχα, το 1958, ο Δήμος παραχωρεί οικόπεδο στο Σώμα Ελλήνων Προσκόπων Καλλιθέας υπό την προϋπόθεση να παραμείνει στον δήμο το δικαίωμα να χτίσει άνωθεν του κτίσματος που θα ανεγείρει το Σώμα (Λερίου και Μουρουγκλού 2006).

Επιπλέον, οι πολιτιστικοί και φιλανθρωπικοί σύλλογοι της προηγούμενης περιόδου, συνέχισαν και επέκτειναν τη δράση τους με εκδηλώσεις και δραστηριότητες κοντά στην κοινωνική ζωή των κατοίκων. Για παράδειγμα, η έκθεση Καλλιθεατών ζωγράφων που πραγματοποιήθηκε το 1953 αποτελούσε συνέχεια της έκθεσης Καλλιθεατών ζωγράφων του 1934. Εμφανίζονται όμως και σύλλογοι με νέους στόχους, όπως το εκδρομικό σωματείο Ζέφυρος που στα μέσα της δεκαετίας του 1950, κάθε Τετάρτη διοργάνωνε ημερήσιες εκδρομές.

Για την πολιτιστική ανάπτυξη της Καλλιθέας σημαντική ήταν και η δεκαετία 1975-1985 καθώς το διάστημα αυτό ανέλαβε σε αυτά τα ζητήματα και ο Δήμος. Ιδρύθηκαν τρία πνευματικά κέντρα για τη λειτουργία δωρεάν ομάδων ερασιτεχνικής δημιουργίας (εργαστήρια χορού, μουσικής, φωτογραφίας, εικαστικών, θεάτρου, λογοτεχνίας) για παιδιά και ενηλίκους. Επίσης, ανασυγκροτήθηκε η Δημοτική Βιβλιοθήκη και παραχωρήθηκαν χώροι στον Καλλιτεχνικό Οργανισμό Καλλιθέας, φορέα λειτουργίας της Δημοτικής Φιλαρμονικής, ενώ καθιερώθηκε σειρά πολιτιστικών θεσμών.

Κατ' αντιστοιχία με τη Νέα Σμύρνη, πυκνώνουν οι εθνοτοπικοί σύλλογοι, εμπλουτίζοντας με πολιτιστικές δραστηριότητες των μελών τους και παρέχοντας τόπο για συνάντηση και συναναστροφή. Επίσης, προωθείται και εδώ η διεθνής συνεργασία με το θεσμό της αδελφοποίησης: με τους Δήμους του Χάσκοβο (Βουλγαρία), της Σαρτρουβίλ (Παρίσι, Γαλλία) και της Κράσναγια Πρέσνια (Μόσχα).

Το καλοκαίρι του 1984 ξεκίνησε και η λειτουργία του Στεκιού της Νεολαίας. Με κέντρο την πλατεία Δαβάκη, τον πυρήνα του δήμου, στήθηκε από τη δημοτική αρχή ένα φορητό κυλικείο, μία έκθεση βιβλίου από τη Δημοτική Βιβλιοθήκη, τραπέζια για ψυχαγωγικά παιχνίδια, μία εξέδρα πολιτιστικών εκδηλώσεων και ηχητική εγκατάσταση με μεγάφωνα. Την ίδια χρονιά συγκροτήθηκαν τα συνοικιακά συμβούλια. Στόχος τους ήταν η καταγραφή των τοπικών ζητημάτων των Καλλιθεατών, όπως μοιράζονταν σαράντα συνοικίες που χωρίστηκε ο δήμος.

Τα επόμενα χρόνια εμφανίζονται μία σειρά από συλλόγους με ποικίλη θεματολογία δράση: ο Ροταριανός Όμιλος Καλλιθέας, ο Πολιτιστικός Σύλλογος Καλλιθέας «Αρίων», η Λέσχη Κοινωνικού και Πολιτιστικού Προσανατολισμού, ο Πολιτιστικός Σύλλογος «Ο Καβάφης», ο Σύλλογος Φίλων Αγάπης «Ζωοδόχος Πηγή», το Σωματείο «Η Αγάπη υπάρχει», ο Σύλλογος Ιλισσός». Αξιοσημείωτο ανάμεσα σε αυτά είναι το Κέντρο Στήριξης Ποντιακού Ελληνισμού που λειτουργεί από το 2001 με στόχο τη διευκόλυνση και ανακούφιση των ποικίλων αναγκών των Ποντίων που έχουν έρθει από την πρώτην Ε.Σ.Σ.Δ., και την «ομαλή ένταξή τους στην καλλιθεάτικη κοινωνία» (Λερίου και Μουρουγκλού 2006).

Ο Ιππόδρομος (Λερίου και Μουρουγκλού 2006)

Ο Ιππόδρομος κατασκευάστηκε στα μέσα της δεκαετίας του 1920, σε μια έκταση 260 στρεμμάτων του Φαληρικού Δέλτα. Η περιοχή αυτή έχει πάρει το όνομά της από το «Δ» που σχημάτιζαν οι εκβολές των χειμάρρων που κατέληγαν εκεί από την Καλλιθέα και τον Βουρλοπόταμο, δηλαδή τη σημερινή Αμφιθέα στο Παλαιό Φάληρο. Πιθανά, κοντά στην έκταση του Ιπποδρόμου υπήρχε και κάποιος μικρός οικισμός, στην περιφέρεια της Αγίας Ελεούσας (μικρός ναός από εποχή Τουρκοκρατίας).

Έτσι, το 1924, η Προνομιούχος Ελληνική Εταιρεία Ιπποδρομιών ξεκίνησε τις εργασίες για την ανέγερση ιπποδρόμου, σε ελώδη έκταση που είχε παραχωρηθεί από το Δημόσιο. Στο έδαφος αυτό στρώθηκε άμμος θαλάσσης και έτσι διαμορφώθηκε ο ελλειψοειδής στίβος. Γύρω του υψώθηκαν εξέδρες για τους θεατές.

Στα τέλη της δεκαετίας του 1940 η Προνομιούχος Ελληνική Εταιρεία Ιπποδρομιών ξεκίνησε την επισκευή και ανακαίνιση του εξοπλισμού και των κτηρίων του Ιπποδρόμου. Κάποια από τα κτήρια διαμορφώθηκαν ώστε να χρησιμοποιηθούν για τη διοργάνωση κοσμικών νυκτερινών εκδηλώσεων. Στον εκσυγχρονισμό του Ιπποδρόμου συνέβαλε και η αγορά της αμερικανικής κατασκευής εγκατάσταση για την εκκίνηση των αλόγων, το 1954.

Παρά το γεγονός ότι ο Ιππόδρομος ήταν κατά μία έννοια στοιχείο προόδου που μιμούταν τα πρότυπα των Η.Π.Α., οι δημοτικές αρχές ζητούσαν την απομάκρυνσή του, ήδη από τη δεκαετία του 1950, λόγω των ανθυγιεινών συνθηκών που δημιουργούσαν οι στάβλοι. Πενήντα χρόνια αργότερα, στο πλαίσιο της προετοιμασίας των Ολυμπιακών Αγώνων 2004, ο Ιππόδρομος μεταφέρθηκε στο Μαρχόπουλο. Επίσης, ως μέρος των έργων που έγιναν για τη συγκοινωνία της Αθήνας για τους Αγώνες, επέστρεψε το τραμ στη λεωφόρο Ποσειδώνος.

Ο Ιππόδρομος λειτούργησε έως την 1 Μαρτίου του 2003. Μόλις έφυγε ο Ιππόδρομος, ο χώρος στον οποίο βρισκόταν αγοράστηκε από το Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος, το οποίο αυτή τη στιγμή κατασκευάζει εκεί τις νέες εγκαταστάσεις στις οποίες θα μεταστεγαστούν η Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος και η Εθνική Λυρική Σκηνή.

Ο Δήμος σταδιακά ισχυροποιήθηκε στα ζητήματα πολιτισμού και απόκτησε και άλλα όργανα: τη Δημοτική Επιχείρηση Πολιτιστικής και Κοινωνικής Ανάπτυξης και τον Πολιτιστικό Οργανισμό Καλλιθέας. Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στον αγώνα κατά των ναρκωτικών με την ίδρυση του σωματείου «Θησέας» για την αντιμετώπιση της εξάρτησης και την υλοποίηση εξειδικευμένων προγραμμάτων στους τομείς της πρόληψης, ευαισθητοποίησης και κοινωνικής επανένταξης. Το 1996 εγκαινιάστηκε και το Συμβουλευτικό Κέντρο Οικογένειας του Δήμου Καλλιθέας, που στόχευε στην προαγωγή της ψυχικής υγείας των νηπίων, των παιδιών και των εφήβων. Παράλληλα, ο Δήμος αύξησε την ακίνητη περιουσία του όπως και με το Πολιτιστικό Κέντρο Μελίνα Μερκούρη και τη δημοτική Πινακοθήκη «Σοφία Λασκαρίδου», ένα στόχο που επιτεύχθηκε στο τέλος της δεκαετίας του '90, έπειτα από τη συμφωνία μεταξύ του ΥΠΕΧΩΔΕ και του Δήμου Καλλιθέας για την αγορά του. Η διώροφη οικία Λασκαρίδου με τις εντυπωσιακές υπόστυλες βεράντες στεγάζει σήμερα τη Δημοτική Πινακοθήκη της Καλλιθέας, έπειτα από ανακαίνιση τον Δεκέμβριο του 2001.

Τα δίκτυα κοινωνικής οργάνωσης

Από τον πίνακα (πίνακας 2) των ενεργών συλλόγων, αλλά και από την ιστορία της περιοχής με τους συλλόγους της, προκύπτουν κάποια στοιχεία κοινά προς τη Νέα Σμύρνη. Αν και πολύ λιγότεροι, εμφανίζονται κάποιοι προσφυγικοί σύλλογοι για να ανταποκριθούν στις πρώτες ανάγκες και να υποστηρίξουν τα μέλη της κοινότητας πρεσβεύοντας έναν πολύ συγκεκριμένο πολιτισμό. Επιπλέον, κατ' αντιστοιχία με τη Νέα Σμύρνη εμφανίζονται μετά το 1950 πάρα πολλοί εσωτερικοί μετανάστες οι οποίοι οργανώνουν ένα μεγάλος πλήθος συλλόγων που συχνά αναφέρονται ακόμα σε διαφορετικές και πολύ μικρές περιοχές. Τέλος, πολύ μεγάλος είναι και εδώ ο αριθμός των εξειδικευμένων σωματείων για την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των κατοίκων της περιοχής που εμφανίζουν χαρακτηριστικά όμοια με αυτό που ονομάζουμε πλέον Μη Κυβερνητικούς Οργανισμούς. Ωστόσο, ως προς τα σωματεία της, εντοπίζονται κάποια στοιχεία μοναδικά στην περίπτωση της.

Αρχικά, είναι πολύ μεγάλος ο αριθμός των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων που υποστηρίζει η περιοχή. Αυτά είναι αποτέλεσμα των προσπαθειών μεμονωμένων ανθρώπων, είτε συμπράξεων της καλής κοινωνίας, στα πρώτα κιάλας χρόνια ανέγερσης του οικισμού, όταν ακόμα διατίθεντο μεγάλα οικόπεδα ικανά για το κτίσιμο των καινούργιων εγκαταστάσεων. Τα εκπαιδευτικά ιδρύματα εκτός από κατάρτιση επαγγελματική και επιστημονική, υποστήριζαν το όραμα των ιδρυτών τους από μοντέλα εκπαίδευσης, και κοινωνικά μοντέλα, που είχαν δει στο εξωτερικό. Οι εμπνευστές, ευεργέτες και ιδρυτές τους είχαν αναφορές στο εξωτερικό, σε τρόπους λειτουργίας αντίστοιχων ιδρυμάτων στη Γαλλία ή τις ΗΠΑ. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ανάμεσα σε αυτά είναι η Χαροκόπειος Σχολή, καθώς ο Χαροκόπος, προκειμένου να υλοποιήσει το όραμά του για την ίδρυση μιας Οικοκυρικής Σχολής υψηλού επιπέδου σύμφωνα με τα ευρωπαϊκά πρότυπα, ταξίδεψε αποκλειστικά για αυτόν το σκοπό στη Δυτική Ευρώπη και ενημερώθηκε σχετικά με τη μορφή και λειτουργία ανάλογων εκπαιδευτικών εγκαταστάσεων. Έπειτα, αγόρασε το 1906 οικόπεδο έκτασης 20.000 τ.μ. στην περιοχή της Καλλιθέας.

Επίσης, τα ιδρύματα αυτά αλλάζουν στα χρόνια νομική μορφή, κρατικοποιούνται και καταλήγουν να εντάσσονται στο ενιαίο δημόσιο σύστημα εκπαίδευσης. Για παράδειγμα, η Σχολή Νηπιαγωγών μετονομάστηκε έτσι το 1959, όταν και αναδιοργανώθηκε σύμφωνα με τα πρότυπα των παιδαγωγικών ακαδημιών ενώ στη συνέχεια λειτούργησε ως σχολή ανώτερης εκπαίδευσης υπαγόμενη στο Υπουργείο Παιδείας. Αντίστοιχα, η Πάντειος Σχολή αναγνωρίστηκε ως δημόσιο εκπαιδευτικό ίδρυμα το 1937, το ενώ το 1963 η φοίτηση έγινε τετραετής. Τέλος, τα πρώτα πρώτα αυτά ιδρύματα έχουν υπερτοπικό χαρακτήρα καθώς ούτε τότε, αλλά ούτε και σήμερα απευθύνονται σε μία κλειστή κοινότητα.

Οι πρώτοι προσφυγικοί σύλλογοι της Καλλιθέας, Σύλλογος Κωνσταντινουπολιτών και ο Σύλλογος Ποντίων «Αργοναύται - Κομνηνοί», όπως και τα παραπάνω ιδρύματα, διατηρούν μία πολύ σημαντική θέση στον ιστό της πόλης. Έχουν το δικό τους κτήριο και συνεχίζουν να υποστηρίζουν την κοινωνική ζωή των κατοίκων, διαφοροποιώντας και αυτοί τον ιδιαίτερο

στόχο τους. Και οι δύο αυτοί σύλλογοι είναι υπερτοπικής εμβέλειας, και επέλεξαν, για λόγους που δεν μπορούν να είναι προφανείς, την Καλλιθέα ως έδρα της δράσης τους.

Εικόνα 36
Κτήριο Συλλόγου Ποντίων Αργοναύται- Κομνηνοί

Εικόνα 37
Μέγαρο Συλλόγου Κωνσταντινουπολιτών

Οι σύλλογοι των προσφύγων, όπως και τα ιδρύματα, έχουν και αυτοί εισαγόμενα στοιχεία από τον τόπο που εκπροσωπούν· δανείζονται κάτι από τη χώρα προέλευσης: στοιχεία οργάνωσης, δομής και πολιτισμού. Πολλοί σύλλογοι που αφορούν στον προσφυγικό πολιτισμό

ιδρύονται αρκετά χρόνια μετά την εγκατάστασή τους, όταν ήδη υπάρχει αστική οργάνωση. Σε αυτήν την περίοδο η κοινωνία των πολιτών έχει πλέον, πολλές μορφές και όργανα, διαπλεκόμενες μεταξύ τους. Εισχωρεί σε πολλά επίπεδα της καθημερινότητας και δεν εντοπίζεται μόνο στη φιλανθρωπία ή στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά μίας ομάδας. Στην περίπτωση των Ποντίων της Καλλιθέας αυτή η δεύτερη περίοδος ενεργοποιείται με την άφιξη νέων κυμάτων Ποντίων εκ Ρωσίας.

«Ο Παμποντιακός Σύλλογος "η Αργώ" δημιουργήθηκε στην Καλλιθέα Αττικής στα τέλη του 1985 και αρχές του 1986. Ιδρύθηκε από ποντίους από την πρώην Σοβιετική Ένωση, που εγκαταστάθηκαν στην Ελλάδα τις περιόδους 1976-84 και 1965-67. Προέρχονταν κυρίως από το Καζαχστάν, την απέραντη περιοχή της Σοβιετικής Ασίας, όπου δεκάδες χιλιάδες οικογένειες εξορίστηκαν από τα παράλια του Σοβιετικού Ευξείνου Πόντου, τον Καύκασο και την Ρωσία κατά την διάρκεια των σταλινικών διώξεων το 1938-1951. Μέλη του Συλλόγου έγιναν πολλοί Έλληνες από διάφορες περιοχές της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, που εγκαταστάθηκαν στην Ελλάδα μετέπειτα. Από την αρχή, η δυναμική και η θεματική του προσέκλυσαν στις δραστηριότητές του και ποντίους γεννημένους στην Ελλάδα (απόγονοι των προσφύγων περιόδου 1922)» (<http://www.argo-pga.org/>).

Βέβαια, δεν είναι μόνο οι προσφυγικοί σύλλογοι που έχουν αναφορές στο παρελθόν. Με ένα νέο και διαφορετικό τρόπο, τα πιο πρόσφατα χρόνια εμφανίζονται και σύλλογοι για τη διατήρηση στοιχείων πολιτισμού και μνημών που έχουν να κάνουν με την πρώτη συγκέντρωση του κόσμου των γραμμάτων στην περιοχή, όπως λογοτεχνική εταιρεία «Νέος Πνευματικός Κύκλος». Αυτή οργανώνει εκδηλώσεις και πραγματοποιεί εκδόσεις με στόχο την προώθηση των γραμμάτων και των τεχνών. Όλα αυτά ώστε να διατηρήσει το πνευματικό και καλλιτεχνικό κλίμα που χαρακτήριζε την Καλλιθέα κατά το μεγαλύτερο μέρος του 20^{ου} αιώνα.

Σε αυτό το σημείο, κρίνεται σημαντικό να σημειωθεί πως, στο πνεύμα της ιδιαίτερης δράσης των επιφανών πρώτων κατοίκων, είναι ιδιαίτερο το γεγονός πως ο Δήμος επέμεινε να αποκτήσει τις οικίες και άλλα σημαντικά κτήρια που ανέγειραν. Έτσι, τα κτήρια αυτά επαναφέρουν την αξία της συνεισφοράς με νέες χρήσεις για όλους τους κατοίκους.

Τέλος, στην Καλλιθέα εμφανίζονται και σύλλογοι που αφορούν μετανάστες των τελευταίων χρόνων. Η Καλλιθέα, πάντα πολυσυλλεκτική, φιλοξενεί τους ανθρώπους και τις δραστηριότητές τους. Φαίνεται, ωστόσο, πως είναι κυρίως οι κοινότητες που έχουν ενσωματωθεί και έχουν χρόνια παραμονή στο συγκεκριμένο χώρο, που καταφέρνουν να έχουν τους δικούς τους αναγνωρισμένους συλλόγους και να στηρίζουν στοιχεία του πολιτισμού τους (Λέσχη Συγγραφέων Μεταναστών εξ Αλβανίας «Drita», Στέκι Πολιτισμού Αλβανών Μεταναστών).

Πίνακας 2

		Καλλιθέα							
		χρονολογία ίδρυσης	χώρος	που απευθύνονται		ιδιαίτερος στόχος		αλλαγή νομικής μορφής	
			κτίριο-στέγη	παράρτημα/έδρα	κοινό απήχησης	εύρος-εμβέλεια	ίδρυσης	σήμερα	
i	Όικος Τυφλών	1906	1912	έδρα	ειδικό κοινό	υπερ- τοπικό	εκπαίδευση		
ii	Διδασκαλείο Νηπιαγωγών	1912		έδρα	ευρύ κοινό	υπερ- τοπικό	εκπαίδευση		
iii	Σύλλογος Κατοίκων Καλλιθέας	1923		έδρα	ευρύ κοινό	τοπικό	ικανοποίηση οικιστικών αναγκών		
iv	Κοινωνική Λέσχη Καλλιθέας	1931		έδρα	ευρύ κοινό	ευρύ τοπικό	πολιτιστικές δραστηριότητες		
v	Σχολή Ξυλογλυπτικής και Αγιογραφίας Εθνικού Ιδρύματος	1952		παράρτημα	ευρύ κοινό	υπερ- τοπικό	εκπαίδευση		
vi	Στέκι Νεολαίας	1984		έδρα	ευρύ κοινό	τοπικό	τοπικά ζητήματα		
1	Πρότυπο Εθνικό Νηπιοτροφείο	1912	1969	έδρα	ευρύ κοινό	υπερ- τοπικό	κοινωνική πρόνοια	εκπαίδευση	X
2	Αρμενικός Κυανούς Σταυρός	1926		έδρα	πρόσφυγες	υπερ- τοπικό	ψυχική υγεία σωματική υγεία		
3	Σιβιτανίδιος Σχολή	1927	1927	έδρα	ευρύ κοινό	υπερ- τοπικό	εκπαίδευση	εκπαίδευση	
4	Σύλλογος Κωνσταντινουπολιτών	1928	1936	έδρα	πρόσφυγες ευρύ κοινό	ευρύ τοπικό	διατήρηση-προβολή-μετάδοση προσφυγικού πολιτισμού κοινωνική πρόνοια ικανοποίηση οικιστικών αναγκών	διατήρηση-προβολή-μετάδοση προσφυγικού πολιτισμού επιμορφωτικά μαθήματα πολιτιστικές δραστηριότητες	
5	Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο	1929		έδρα	ευρύ κοινό	υπερ- τοπικό	εκπαίδευση	εκπαίδευση	X
6	Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών	1930	1930	έδρα	ευρύ κοινό	υπερ- τοπικό	εκπαίδευση	εκπαίδευση	X
7	Σύλλογος Ποιτών «Αργοναύται-Κοιμηνοί»	1930		έδρα	πρόσφυγες	ευρύ τοπικό	διατήρηση-προβολή-μετάδοση προσφυγικού πολιτισμού σχέσεις-αλληλεγγύη μελών ικανοποίηση οικιστικών αναγκών κοινωνική πρόνοια	διατήρηση-προβολή-μετάδοση προσφυγικού πολιτισμού σχέσεις-αλληλεγγύη μελών πολιτιστικές δραστηριότητες	
8	Ένωση Γονέων Χριστιανική Αγωγή	1935		παράρτημα	ευρύ κοινό	ευρύ τοπικό	θηρασκεία οικογένεια-παιδί		
9	Αδελφών Κυριών Καλλιθέας «Η Λάμαρις»	1936		έδρα	γυναίκες	ευρύ τοπικό	ενημέρωση-ευαισθητοποίηση επιμορφωτικά μαθήματα κοινωνική πρόνοια	πολιτιστικές δραστηριότητες ενημέρωση-ευαισθητοποίηση	
10	Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός - Εκπαιδευτικός Υγειονομικός Σταθμός Καλλιθέας	1877		παράρτημα	ευρύ κοινό	τοπικό	σωματική υγεία		
11	Τοπική Εφορεία Προσκόπων Καλλιθέας - Μοσχάτου	1908		παράρτημα	παιδιά	ευρύ τοπικό	πολιτιστικές δραστηριότητες παιχνίδι ενημέρωση-ευαισθητοποίηση		
12	Όμιλος Παναθηναϊκών Καλλιθέας Έσπερος	1943		έδρα	ευρύ κοινό	τοπικό	αθλητισμός		
13	ΕΒΕ Καλλιθέας Ένωση Επιχειρηματοβιοτεχνών Εμπόρων	1945		έδρα	επαγγελματίες	τοπικό	υπεράσπιση επαγγελματικών ζητημάτων		
14	Φάρος Τυφλών της Ελλάδος	1946		έδρα	ευρύ κοινό	υπερ- τοπικό	εκπαίδευση κοινωνική πρόνοια	εκπαίδευση κοινωνική πρόνοια πολιτιστικές δραστηριότητες ενημέρωση-ευαισθητοποίηση	X
15	Ένωση Αρμένικης Νεολαίας Ελλάδας	1948		έδρα	πρόσφυγες	υπερ- τοπικό	επιμορφωτικά μαθήματα ψυχική υγεία πολιτιστικές δραστηριότητες		
16	Σύνδεσμος Φυσιολατρών «Ο Ζέφυρος»	1953		έδρα	ευρύ κοινό	τοπικό	πολιτιστικές δραστηριότητες		
17	Αδελφότητα Ποντίων «Παναγία Γουμερά»	1966		έδρα	πρόσφυγες		διατήρηση-προβολή-μετάδοση προσφυγικού πολιτισμού		
18	Επιτροπή Ειρήνης Καλλιθέας (ΕΕΔΥΕ)	1975		παράρτημα	ευρύ κοινό	τοπικό	πολιτική δραστηριότητα		
19	Αρμένικο Εκπαιδευτικό και Πολιτιστικό Σωματείο - ΧΑΜΑΖΚΑΪΝ	1976		έδρα	πρόσφυγες	υπερ- τοπικό	πολιτιστικές δραστηριότητες επιμορφωτικά μαθήματα		
20	Πανελλήνιος Σύνδεσμος Αγωνιστών Εθνικής Αντίστασης ΕΟΕΑ-ΕΔΕΣ	[-]		παράρτημα	ευρύ κοινό	τοπικό	πολιτική δραστηριότητα		
21	Πανελλήνιος Σύνδεσμος Αγωνιστών Εθνικής Αντίστασης	[-]		παράρτημα	ευρύ κοινό	τοπικό	πολιτική δραστηριότητα		
22	Πανελλήνια Ένωση Αγωνιστών Εθνικής Αντίστασης ΠΕΑΕΑ	[-]		παράρτημα	ευρύ κοινό	τοπικό	πολιτική δραστηριότητα		
23	Εταιρεία Κοινωνικής Ψυχιατρικής και Ψυχικής Υγείας	1981		παράρτημα	ευρύ κοινό	υπερ- τοπικό	ψυχική υγεία		
24	Ιστοπλοϊκός Όμιλος Προσωπικού ΔΕΗ	1982		έδρα	επαγγελματίες	υπερ- τοπικό	αθλητισμός		
25	Παιμπονειακός Σύλλογος «Αργώ»	1985	1976	έδρα	πρόσφυγες	ευρύ τοπικό	διατήρηση-προβολή-μετάδοση προσφυγικού πολιτισμού σχέσεις-αλληλεγγύη μελών επιμορφωτικά μαθήματα		
26	Σύλλογος Αιμοδοτών «Κοινωνική Αλληλεγγύη»	1987		παράρτημα	ευρύ κοινό	ευρύ τοπικό	ενημέρωση-ευαισθητοποίηση		
27	Ομοσπονδία Χιακών Σωματείων Αττικής	1989			Χίοι		στιγμα ταυτότητας		
28	Κέντρο Ελληνικού Χορού & Λαϊκού Πολιτισμού	1990		έδρα	ευρύ κοινό	ευρύ τοπικό	πολιτιστικές δραστηριότητες ανάδειξη τοπικής παράδοσης-λαϊκού πολιτισμού		

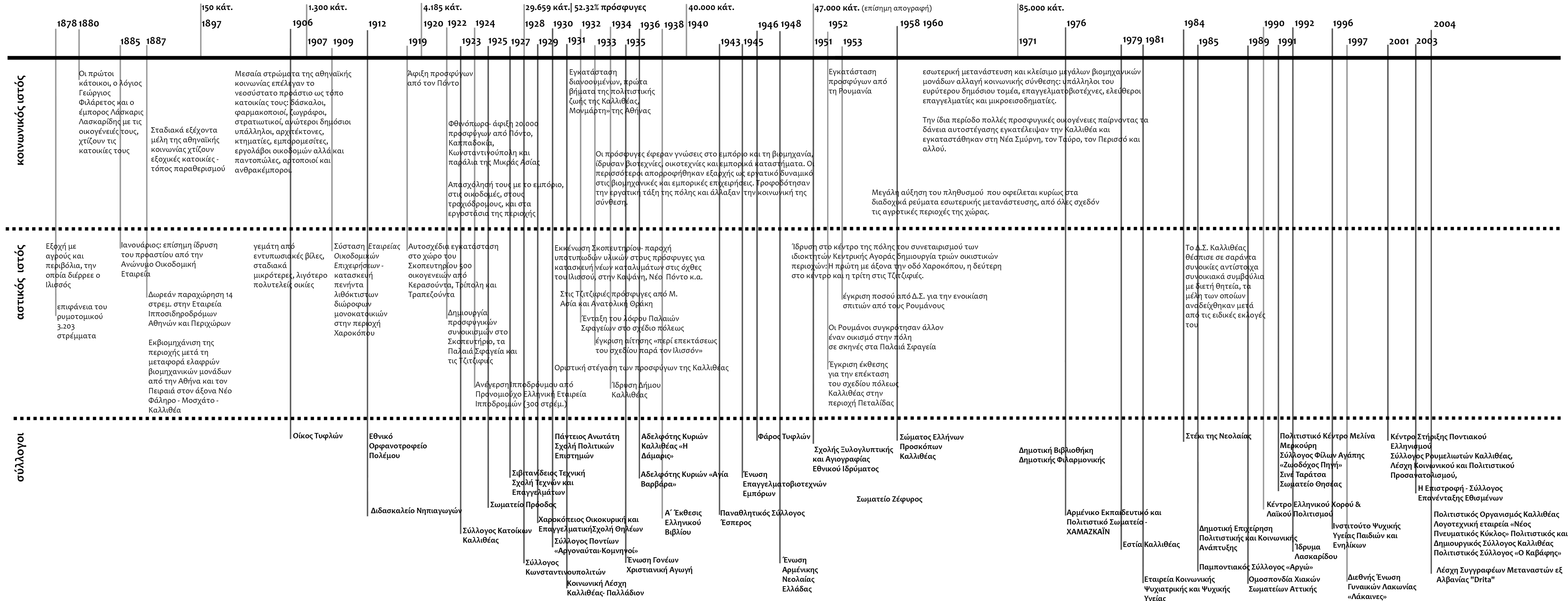
σύλλογοι που πλέον δε λειτουργούν

29	Σύλλογος Φίλων Αγάτης «Ζωοδόχος Πηγή»	1991		έδρα	ευρύ κοινό	ευρύ τοπικό	ενημέρωση-ευσαιθητοποίηση οικογένεια-παιδί ψυχική υγεία		
30	Λαοκαρδείο Ίδρυμα	1992	1880	έδρα	ευρύ κοινό	υπερ- τοπικό	πολιτιστικές δραστηριότητες		X
31	ΜΚΟ Κοινωνικής Παρέμβασης και Σχεδιασμού	1996		έδρα	ευρύ κοινό	υπερ- τοπικό	ενημέρωση-ευσαιθητοποίηση		
32	Ινστιτούτο Ψυχικής Υγείας Παιδιών και Ενηλίκων - Κέντρο Ημέρας Καλλιθέας	1996			ευρύ κοινό	ευρύ τοπικό	οικογένεια-παιδί ψυχική υγεία σωματική υγεία		
33	Διεθνής Ένωση Γυναίκων Λακωνίας «Λάκαινες»	1997		έδρα	Λάκωνες γυναίκες		πολιτιστικές δραστηριότητες στίγμα ταυτότητας ανάδειξη τοπικής παράδοσης- λαϊκού πολιτισμού		
34	Σύλλογος των Απανταχού Βιγλιωτών Άρτης «Η Νύμφη Του Αμβρακικού»	1997			Άρτινοί		στίγμα ταυτότητας ανάδειξη τοπικής παράδοσης- λαϊκού πολιτισμού πολιτιστικές δραστηριότητες		
35	Κέντρο Στήριξης Ποντιακού Ελληνισμού	1999		έδρα	πρόσφυγες	τοπικό	στήριξη ενημέρωση επιμορφωτικά μαθήματα		
36	Σύλλογος Ρουμελιωτών Καλλιθέας	2001			Ρουμελιώτες		στίγμα ταυτότητας ανάδειξη τοπικής παράδοσης- λαϊκού πολιτισμού πολιτιστικές δραστηριότητες		
37	Εν. Ελλην. για την Οικογ. και τη Νεότητα (ENEON)	2001			γυναίκες		οικογένεια-παιδί ενημέρωση-ευσαιθητοποίηση		
38	Πολιτιστικός Σύλλογος «Ο Καβάφης-Ελλήνων ες' Αιγύπτου και Δημοτών Καλλιθέας	2003		έδρα	ευρύ κοινό	ευρύ τοπικό	πολιτιστικές δραστηριότητες		
39	Η Επιστροφή - Σύλλογος Επανενατάξης Εθισμένων	2003		έδρα	ευρύ κοινό	υπερ- τοπικό	ψυχική υγεία σωματική υγεία		
40	Σωματείο «Η Αγάπη υπάρχει»	2003		έδρα	ευρύ κοινό	ευρύ τοπικό	επιμορφωτικά μαθήματα ενημέρωση-ευσαιθητοποίηση ψυχική υγεία		
41	Λέσχη Συγγραφέων Μεταναστών εξ Αλβανίας "Drita"	2004		έδρα	Αλβανοί	υπερ- τοπικό	πολιτιστικές δραστηριότητες		
42	Άνιμα - Σύλλογος Προστασίας & Περιθαλίψης Άγριας Ζωής	2005		έδρα	ευρύ κοινό	υπερ- τοπικό	ενημέρωση-ευσαιθητοποίηση		
43	Κοινωνικός Πολιτιστικός & Φιλανθρωπικός Σύλλογος "Θησείας"	2006	X	έδρα	ευρύ κοινό	υπερ- τοπικό	ενημέρωση-ευσαιθητοποίηση ψυχική υγεία πολιτιστικές δραστηριότητες		
44	Εστία Καλλιθέας	2010			πρόσφυγες	υπερ- τοπικό	προστασία μεταναστών-πρόσφυγων		
45	Αθλητικός Όμιλος Καλλιθέας Ιλισός	2014		έδρα	ευρύ κοινό	τοπικό	αθλητισμός		
46	Πολιτιστικός & Δημιουργικός Σύλλογος Καλλιθέας	[-]		έδρα	κάτοικοι		πολιτιστικές δραστηριότητες		
47	Λέσχη Κοινωνικού και Πολιτιστικού Προσανατολισμού	[-]			ευρύ κοινό	τοπικό	ενημέρωση-ευσαιθητοποίηση		
48	Λογοτεχνική εταιρεία «Νέος Πνευματικός Κύκλος»	[-]		έδρα	ευρύ κοινό	ευρύ τοπικό	πολιτιστικές δραστηριότητες επιμορφωτικά μαθήματα		
49	Ροταριανός Όμιλος Καλλιθέας	[-]		παράρτημα	ευρύ κοινό				
50	Στέκι Πολιτισμού Αλβανών Μεταναστών	[-]			Αλβανοί	υπερ- τοπικό	πολιτιστικές δραστηριότητες		
51	Αδελφότητα Τριπολιτών Πόντου «Αρχιστράτηγος Μιχαήλ»	[-]		έδρα	πρόσφυγες		διατήρηση-προβολή-μετάδοση προσφυγικού πολιτισμού		
52	Καλλιτεχνικός Οργανισμός Ποντίων Αθηνών	[-]		έδρα	πρόσφυγες		διατήρηση-προβολή-μετάδοση προσφυγικού πολιτισμού		
53	Σωματείο Ποντίων «Η Πρόοδος»	[-]		έδρα	πρόσφυγες		διατήρηση-προβολή-μετάδοση προσφυγικού πολιτισμού		
54	Αρμενική Εθνική Επιτροπή Ελλάδας	[-]		έδρα	πρόσφυγες	υπερ- τοπικό	ενημέρωση-ευσαιθητοποίηση		
55	Αρμενία - Πολιτιστικό Κέντρο "Armenia"	[-]		έδρα	πρόσφυγες	υπερ- τοπικό	πολιτιστικές δραστηριότητες		
56	Σύλλογος Ποντιακού Ελληνισμού «Μιθριδάτης»	[-]		έδρα	πρόσφυγες	ευρύ τοπικό	διατήρηση-προβολή-μετάδοση προσφυγικού πολιτισμού πολιτιστικές δραστηριότητες		
57	Σύλλογος Γονέων με Τρία Παιδιά Νομού Αττικής	[-]		έδρα	ευρύ κοινό	ευρύ τοπικό	οικογένεια-παιδί ενημέρωση-ευσαιθητοποίηση		
58	Σύνδεσμος Ελλήνων Καθολικών «Ο Ευαγγελισμός»	[-]			ευρύ κοινό		θρησκεία		
59	Ένωση Πολιτών Καλλιθέας	[-]		έδρα	κάτοικοι	τοπικό			
60	Όμιλος Μπριτζ Καλλιθέας	[-]		έδρα	ευρύ κοινό	ευρύ τοπικό	αθλητισμός		
61	Σύνδεσμος Κρητών Καλλιθέας	[-]			Κρητικοί		στίγμα ταυτότητας ανάδειξη τοπικής παράδοσης- λαϊκού πολιτισμού		

σύλλογοι για τους οποίους δεν υπάρχει εκτίμηση χρονολογίας ίδρυσης

							πολιτιστικές δραστηριότητες		
62	Πολιτιστικός Σύλλογος Κρητών «Η Μεγαλόνησος»	[-]			Κρητικοί		στίγμα ταυτότητας		
							ανάδειξη τοπικής παράδοσης- λαϊκού πολιτισμού		
							πολιτιστικές δραστηριότητες		
63	Σύνδεσμος Αρκάδων Καλλιθέας «Θεόδωρος Κολοκοτρώνης»	[-]	έδρα	Αρκάδες	ευρύ τοπικό		στίγμα ταυτότητας		
							ανάδειξη τοπικής παράδοσης- λαϊκού πολιτισμού		
							πολιτιστικές δραστηριότητες		
64	Σύλλογος Ηπειρωτών Καλλιθέας	[-]		Ηπειρώτες			στίγμα ταυτότητας		
							ανάδειξη τοπικής παράδοσης- λαϊκού πολιτισμού		
							πολιτιστικές δραστηριότητες		
65	Πολιτιστικός Σύλλογος Κεφαλονητών & Ιθακήσιων	[-]		Κεφαλονήτες Ιθακήσιοι	ευρύ τοπικό		στίγμα ταυτότητας		
							ανάδειξη τοπικής παράδοσης- λαϊκού πολιτισμού		
							πολιτιστικές δραστηριότητες		
66	Σύλλογος Μανιατών Καλλιθέας	[-]	παράρτημα	Μανιάτες	ευρύ τοπικό		στίγμα ταυτότητας		
							ανάδειξη τοπικής παράδοσης- λαϊκού πολιτισμού		
							πολιτιστικές δραστηριότητες		
67	Σωματείο Υγεία- Ειρήνη- Αγάπη για τη γυναίκα το παιδί & τον άνδρα	[-]					οικογένεια-παιδί		
							ενημέρωση- ευαισθητοποίηση		
68	Σύλλογος Αποκατάστασης Τοξικομανών ΣΑΤ	[-]		ευρύ κοινό			ενημέρωση- ευαισθητοποίηση		
							ψυχική υγεία		
							σωματική υγεία		
69	Ένωση Κατασκευαστών Κτιρίων Ελλάδος ΕΚΚΕ	[-]	έδρα	επαγγελματίες			υπεράσπιση επαγγελματικών ζητημάτων		
70	Ομάδα Ελληνικών Παραδοσιακών Χορών Βασίλη Καρφη Δήμου Καλλιθέας	[-]	έδρα	ευρύ κοινό	ευρύ τοπικό		πολιτιστικές δραστηριότητες		
71	Δύναμη	[-]	έδρα	επαγγελματίες	τοπικό		υπεράσπιση επαγγελματικών ζητημάτων		
72	Σύλλογος ΡΕΤΟ ΕΛΛΑΣ - Καλλιθέα	[-]		ευρύ κοινό	υπερ- τοπικό		ενημέρωση- ευαισθητοποίηση		
							κοινωνική πρόνοια		
73	Μωμόγεροι Ελληνικό Σωματείο Διάσωσης Διάδοσης της Πολιτιστικής μας Κληρονομιάς	[-]	έδρα	ευρύ κοινό	υπερ- τοπικό		ανάδειξη τοπικής παράδοσης- λαϊκού πολιτισμού		
							πολιτιστικές δραστηριότητες		
74	Ένωση Αγροτικών Συνεταιρισμών Σητείας	[-]		επαγγελματίες			ανάδειξη τοπικής παράδοσης- λαϊκού πολιτισμού		
							υπεράσπιση επαγγελματικών ζητημάτων		
75	Σύλλογος Πρακτικής Σκοποβολής- ΣΠΣ Αετός	[-]		ευρύ κοινό	ευρύ τοπικό		αθλητισμός		
76	Σύνδεσμος Φίλων Αποτέφρωσης	[-]			υπερ- τοπικό		ενημέρωση- ευαισθητοποίηση		
77	Χριστιανική Αδελφότητα Φιλιππινέζων Agape	[-]		Φιλιππινέζοι			θρησκεία		

ΚΑΛΛΙΘΕΑ

όρια πρώτου πολεοδομικού
σχεδίου 1884

1. Οικία Φιλάρετου (1880)
2. Οικία Λασκαρίδη (1880)
3. Οίκος Τυφλών (1906)
4. Σίβιτανίδειος Σχολή (1927)
5. Χαροκόπειος Σχολή (1929)
6. Πάντειο Πανεπιστήμιο (1930)
7. Μέγαρο Κωνσταντινουπολιτών (1928 -κτήριο 1936)
8. Εγκαταστάσεις Συλλόγου Αργοναύται- Κοιμηνοί (1930 -κτήριο 1960)
9. Χαροκόπου (50 διώροφα 1909)
10. Οικισμός Σκοπευτηρίου (Πόντιοι πρόσφυγες 1919)
11. Οικισμός Παλαιά Σφαγεία (1922, ένταξη στο σχέδιο πόλης 1932)
12. Ιπποδρομιος (1924)
13. Τζιτζιφιές (1930)
14. Οικισμός Νέα Ζωή (1930)
15. Περιοχή Καψάνη, πρώην Πειραιϊκή Πατραϊκή, Συνοικισμός Νέος Πόντος (1960)
16. Συνοικισμός Αγία Ελεούσα (1960)

όρια πολεοδομικού
σχεδίου 1930

Συμπερασματικά

Παρατηρήσεις στην περιοχή μελέτης

Στο σημείο αυτό, η παρούσα μελέτη επικεντρώνεται στην εμπλοκή δραστηριοτήτων πολιτισμού, από φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης και των δικτύων κοινωνικής οργάνωσης, με τον κοινωνικό και αστικό ιστό. Στόχος είναι να εντοπιστούν μέσα στο χρόνο συνέχειες/ ασυνέχειες και μεταλλαγές στις διαδικασίες αυτές εμπλοκής. Σημαντικό βήμα στην προσέγγιση αυτή είναι η ιστορική αναδρομή από την πρώτη οργάνωση των οικισμών έως και σήμερα. Αυτό αρχικά επιτυγχάνεται με τη χρήση πινάκων καταγραφής των δικτύων κοινωνικής οργάνωσης ανά περιοχή (Πίνακας 1, 2, σελ. 59, 88). Βέβαια, στην παρούσα μελέτη δεν στάθηκε δυνατό να εντοπιστούν και να καταγραφούν όλα τα δίκτυα κοινωνικής οργάνωσης, όπως για παράδειγμα όσων η λειτουργία έχει σταματήσει. Παρ' όλα αυτά, το ζητούμενο στίγμα αναδεικνύεται μέσα από τους εν ενεργεία συλλόγους και τα ιδρύματα, καθώς σε αυτά μπορούν να εντοπιστούν οι μετασηματισμοί της υπόθεσης. Ό, τι έχει ήδη, μη εξαντλητικά, καταγραφεί χρησιμεύει ως βάση για να σημειωθούν παρατηρήσεις και κυρίως να εκκινήσουν σκέψεις για το συγκεκριμένο θέμα.

Στα διαγράμματα (Διάγραμμα 1, 2, σελ. 61, 91) γίνεται μία προσπάθεια καταγραφής των μεταβολών στα τρία αυτά επίπεδα, πολιτισμός- αστικός ιστός- κοινωνικός ιστός, στη ροή του χρόνου για κάθε μία από τις δύο περιοχές. Έτσι, στο διάγραμμα, με φορά από πάνω προς τα κάτω, σημειώνονται πρώτα τα ποσοτικά στοιχεία (χρονολογίες, αριθμός κατοίκων), έπειτα στοιχεία του κοινωνικού ιστού (καταγωγή κατοίκων, κοινωνική θέση, επαγγέλματα, συσχετισμοί κοινωνικών ομάδων), στην επόμενη σειρά παρατίθενται στοιχεία του αστικού ιστού (σχέδια πόλης, νέοι οικισμοί και προσθήκες), ενώ στην τελευταία σειρά εισάγονται τα ονόματα των συλλόγων την χρονολογία που ιδρύονται. Διαβάζοντας το διάγραμμα από αριστερά προς τα δεξιά, στη ροή του χρόνου, εμφανίζονται παράλληλα στοιχεία και στα τρία αυτά επίπεδα. Με τον τρόπο αυτό, μπορούν να βγουν κάποια πρώτα συμπεράσματα για τους τρόπους και τους λόγους εμφάνισης των σωματείων και των ιδρυμάτων που αναφέρθηκαν.

Επιπλέον, στους χάρτες (Χάρτης 6, 9, σελ. 62, 92), εντοπίζονται πρώτα τα όρια των σχεδίων πόλεως αλλά και των απαλλοτριώσεων που πραγματοποιήθηκαν τα πρώτα χρόνια για την οικοδόμηση των περιοχών. Έπειτα, σημειώνονται οι επιμέρους οικισμοί που είχαν ιδιαίτερη σημασία στην ιστορία του δήμου αλλά και εμπλέκονται έντονα με τα άλλα επίπεδα ανάγνωσης – τα επίπεδα του πολιτισμού και του κοινωνικού ιστού. Τέλος, καταγράφονται κτήρια με ιστορική σημασία σχετική με τη δραστηριοποίηση ορισμένων συλλόγων στις περιοχές μελέτης και με την επίδραση εμβέλειας που είχαν στους κατοίκους τους.

Με αυτό τον τρόπο, εντοπίζονται κοινά και διαφοροποιητικά στοιχεία για τις δύο περιοχές όσον αφορά στην εμπλοκή αυτών των επιπέδων. Αρχικά, η Καλλιθέα από την αρχή της ανοικοδόμησής της αποτελούσε πολυσυλλεκτικό τόπο, καθώς ήταν η πρώτη κατοικία

προσφύγων από πολλές περιοχές στην Ελλάδα και ταυτόχρονα κατοικία πολλών λογίων και καλλιτεχνών, εξεχόντων προσώπων της καλής κοινωνίας της Αθήνας. Η πολυσυλλεκτικότητα είναι στοιχείο που η περιοχή διατηρεί ως τις μέρες μας ` αποτελεί και σήμερα προορισμό μεταναστών, διαφορετικών εθνοτήτων και συνθηκών μετακίνησης. Στο χώρο καταγράφονται τα πολλαπλά κύματα αφίξεων με νέους οικισμούς και τρόπους κατοίκησης. Οι διαφορετικές αυτές ομάδες αφήνουν το κοινωνικό στίγμα τους, μεταξύ άλλων, μέσα από τους συλλόγους που δημιουργούν, οι οποίοι φέρουν στοιχεία της ταυτότητας τους. Λόγω του χαρακτηριστικού αυτού, η Καλλιθέα διατηρεί ένα μεγάλο πλούτο πολιτιστικών συλλόγων και σωματείων προσφύγων και μεταναστών³⁰. Από την άλλη, η Νέα Σμύρνη ήταν ο τόπος που παρέλαβαν οι αστοί Σμυρνιοί για να τον ανοικοδομήσουν και να τον κατοικήσουν αποκλειστικά οι ίδιοι. Μάλιστα, τα πρώτα χρόνια ίδρυσης της κοινότητας απαγορευόταν η μεταπώληση των οικοπέδων σε μη Σμυρνιούς. Το γεγονός αυτό δε στέρησε από την περιοχή μία επίσης έντονη πολιτιστική δραστηριότητα, παρ' όλα αυτά εντοπισμένη και συγκεντρωμένη σε καθορισμένα πεδία. Επιπλέον, απουσιάζει το στίγμα μεταναστών της νεότερης ιστορίας.

Διαπιστώνεται, συνεπώς, μία ακόμα αντίθεση των δύο περιοχών. Από τη μία, στη Νέα Σμύρνη, δημιουργείται μια κλειστή κοινότητα με δίκτυα κοινωνικής οργάνωσης στραμμένα στο εσωτερικό της. Από την άλλη, στην Καλλιθέα, δημιουργούνται τα πρώτα μεγάλα ιδρύματα εκπαίδευσης και πρόνοιας για την Ελλάδα· εμφανίζονται, επίσης, πολιτιστικοί σύλλογοι που συγκεντρώνουν ανθρώπους από όλη την Αθήνα και διαμορφώνουν ένα εξωστρεφές σχήμα για τα δίκτυα κοινωνικής οργάνωσης της περιοχής.

Τέλος, στη Νέα Σμύρνη λειτούργησε από τα πρώτα χρόνια της κατοίκησης επιτροπή για τον έλεγχο των παραμέτρων που συνέθεσαν τη ζωή στον οικισμό, με πρωτοβουλία, τουλάχιστον τον πρώτο καιρό, του δήμου/δημογεροντίας. Το γεγονός αυτό προσθέτει από νωρίς στην έννοια της κοινότητας βαρύτητα και έργο και δίνει μια άλλη σημασία στο «κοινό καλό» (κοινό ως κάτι που ανήκει στην κοινότητα). Από την άλλη, στην Καλλιθέα, οι πρόσφυγες που κατέφτασαν ήταν άποροι που ζούσαν σε εξαθλιωμένες συνθήκες, αποκομμένοι από τη μεγάλη μάζα εργατών που απορρόφησε η βαριά βιομηχανία. Στην περίπτωση αυτή, η ανάγκη ήταν αυτή που οδηγούσε τις εξελίξεις, οπότε και οι σύλλογοι καλούνταν να έχουν μία άλλου είδους ανταπόκριση στην κοινωνική πραγματικότητα. Στην Καλλιθέα, τα πρώτα αυτά χρόνια, η βοήθεια προήλθε από τα μεσαία στρώματα που είχαν ήδη κάποια δύναμη στο νέο τόπο και όχι από τα μέλη των ίδιων των ομάδων. Η αρωγή αυτή δεν έχει το στίγμα κάποιου φιλάνθρωπου ή ευεργέτη, ούτε είναι αποτέλεσμα εσωτερικής συγκρότησης των ανθρώπων σε ανάγκη, αλλά υπάρχει αυτό το πλήθος των μεσαίων που δρα ενδιάμεσα σε αυτούς.

³⁰ Παρότι η Καλλιθέα είναι υποδοχέας πλήθους μεταναστευτικών ομάδων, φαίνεται πως κυρίως αυτές που έχουν ενσωματωθεί και έχουν χρόνια παραμονή στο συγκεκριμένο χώρο καταφέρνουν να έχουν τους δικούς τους αναγνωρισμένους συλλόγους και να στηρίζουν στοιχεία του πολιτισμού τους.

Η αντίθεση αυτή επαναφέρει τη συζήτηση στη διαμάχη μεταξύ κοινωνικού κεφαλαίου συμφιλίωσης και κοινωνικού κεφαλαίου σύγκρουσης. Ο Putnam διαφοροποιείται σημαντικά από τον Bourdieu, θέτοντας μία κοινωνιολογία της ενσωμάτωσης απέναντι σε μία κοινωνιολογία της σύγκρουσης (*sociology of integration - sociology of conflict*). Στην προσέγγισή του η κοινωνική εμπιστοσύνη και οι εθελοντικές οργανώσεις μπορούν να προκαλέσουν συναίνεση και οικονομική ευημερία, με την παραδοχή ότι τα ειδικά συμφέροντα ορισμένων ομάδων και οι συγκρούσεις μεταξύ τους δεν υφίστανται. Από την άλλη, ο Bourdieu επικεντρώνεται στα συγκρουσιακά πεδία, συμπεριλαμβανομένης της εργασίας στο εσωτερικό των εθελοντικών οργανώσεων, και στις δομές ισχύος και βίας που παράγονται και αναπαράγονται από τους ενεργούς παράγοντες για την επιδίωξη των συμφερόντων τους (Siisaiainen 2003). Από τη μία πλευρά, λοιπόν, της Συγγρού, εντοπίζεται μία κοινωνία που στήνεται με βάση διαδικασίες άμεσης δημοκρατίας, συλλογικότητα και συνεργασία. Από την άλλη, εντοπίζονται υποβοηθούμενες κοινωνικές ομάδες σε ένα περιβάλλον μεσαίων στρωμάτων που στοχεύουν στην πνευματική και πολιτιστική ανάπτυξη της περιοχής.

Ωστόσο, εκτός των αντιθέσεων των δύο περιοχών, αντιθέσεις μπορεί να εμφανίζονται και ως αποτέλεσμα εσωτερικής οργάνωσης. Στη μία πλευρά υπάρχει η «μάζα», ενώ στην άλλη η μία ή πολλές ελίτ. Ελίτ που, είτε κληρονομικά, είτε σε διαρκή αναδιοργάνωση μέσα από τον ανταγωνισμό και τις πολιτικές συμμαχίες, έχει βρει τη θέση της στην αντίστιξη των πολλών: να κυβερνά, να οργανώνει, ενώ η «μάζα» κατευθύνεται και ψυχαγωγείται (Williams 1994, 231). Βασικά συστατικά της αποτελούν, σε διάφορες εποχές και ιστορικές συνθήκες, η μόρφωση και η ιδιοκτησία (Habermas 1997). Πρόκειται για το «χώρο του άνω διαζώματος», όπως τον ονομάζει ο Castells. «Στο άλλο άκρο του φάσματος κατακερματισμένα τοπικά δίκτυα, που συχνά βασίζονται στην εθνότητα, στηρίζονται στην ταυτότητα τους ως τον πιο πολύτιμο πόρο για την υπεράσπιση των συμφερόντων και τελικά την ύπαρξή τους» (Castells 1989, 228).

Στις περιοχές μελέτης διαπιστώνονται, σύμφωνα με τα παραπάνω, δύο διαφορετικοί τρόποι δράσης και συμβολής της «ελίτ». Στη μία περίπτωση, στην Καλλιθέα, μία ομάδα εύπορων και μορφωμένων καθοδηγούν κοινωνικά και πολιτισμικά το μεγάλο νέο-εισελθέν πλήθος, ενώ στην άλλη πλευρά οι εξέχοντες αποτελούν από μόνοι τους μία κλειστή κοινότητα που αυτοπροσδιορίζεται και καθορίζει το μέλλον της. Με τη σειρά της βέβαια και αυτή εμφανίζεται (αυτό)αποκλεισμένη από τη μεγαλύτερης κλίμακας κοινωνική ομάδα των 'γηγενών' της Αθήνας. Έτσι, παρατηρούνται οι τρόποι κοινωνικού ελέγχου στα μέλη μίας κοινότητας: σε πρώτο επίπεδο με την εσωτερική οργάνωση των μελών της και την ιεράρχησή τους, αλλά και με την επιτήρησή της από τις αρχές στις οποίες υπάγεται (Wirth 1956, 21).

Με βάση την εξιστόρηση της ανοικοδόμησης των δύο περιοχών παράλληλα με τη δημιουργία των δικτύων κοινωνικής οργάνωσης, εντοπίζονται κοινά χαρακτηριστικά στις δύο περιπτώσεις. Οι ομοιότητες προκύπτουν κυρίως από τη χρονολόγηση των δικτύων αυτών με βάση και τα πρόσθετα στοιχεία, δηλαδή, την ομάδα αναφοράς, τους στόχους, την εμβέλειά τους. Έτσι, αρχικά γίνονται παρατηρήσεις σε σχέση με τη ροή του χρόνου και το αποτύπωμα που έχει αφήσει στους συλλόγους. Ορισμένα χαρακτηριστικά πυκνώνουν και αραιώνουν ανά περίοδο, αποκαλύπτοντας συνέχειες, τομές, μεταλλαγές στους τρόπους κοινωνικής οργάνωσης και συσχετισμού των επιμέρους ομάδων στις δύο περιοχές. Επιπλέον, οι σύλλογοι και τα ιδρύματα προβάλλουν στοιχεία της σύγχρονης ιστορίας: το προσφυγικό ζήτημα, τη θέση της γυναίκας, την εσωτερική μετανάστευση, προστασία επαγγελματικών δικαιωμάτων κ.λπ.

Τα πρώτα χρόνια, μετά τη μικρασιατική καταστροφή, εμφανίζεται μία σειρά από συλλόγους, ιδρυμένους από πρόσφυγες, που απευθύνονται σε πρόσφυγες και προσπαθούν να καταγράψουν και να συμβάλλουν στη λύση των προβλημάτων της πρώτης εγκατάστασης στην Αθήνα. Εντοπίζεται, λοιπόν, ένας πρώτος κύκλος συλλόγων, ιδρυμένων κατά τις δεκαετίες '20 και '30. Οι σύλλογοι αυτοί διαμορφώθηκαν γύρω από έναν βασικό πυρήνα πολιτισμού, της πρώτης πατρίδας. Με τον τρόπο αυτό επιδιώχθηκε η διατήρηση της ταυτότητας που έφεραν, ενώ παράλληλα προσπαθούσαν για την ένταξή τους, τόσο την κοινωνική όσο και τη χωρική. Τα διάφορα κύματα προσφύγων που εποικούν τα τότε αγροκτήματα της Αθήνας ζητούν την αναγνώριση (επίσημη-θεσμική, αλλά και σε επίπεδο καθημερινότητας), ψάχνουν τρόπο να ενταχθούν, ενώ μπολιάζουν το χώρο τους με στοιχεία του πολιτισμού τους. Οι σύλλογοι αυτοί, βέβαια, έχουν καταβολές σε συγκεκριμένες πολιτισμικές και γεωγραφικές ομάδες (στην περίπτωση της Νέας Σμύρνης σε Σμυρνιούς, στην περίπτωση της Καλλιθέας σε Πόντιους, Κωνσταντινουπολίτες και Αρμένιους) και αντλούν κοινωνικές πρακτικές από αυτές. Οι συνθήκες αναγκάζουν τις ομάδες αυτές να επικεντρωθούν στα ζητήματα επιβίωσης αλλά και στο στήσιμο των πρώτων βάσεων των νέων οικισμών, ενώ ο πολιτισμός δεν αποτελεί ο ίδιος δραστηριότητα, αλλά προσδιορίζει όλες τις υπόλοιπες.

Εκτός όμως από τους ρητούς στόχους των συλλόγων που είχαν ιδρυθεί μέχρι το ξέσπασμα του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, διαφαίνεται και μία συστηματική προσπάθεια των επικρατών προσώπων των μεσαίων στρωμάτων των περιοχών να συμβάλλουν ενεργά στην αστική οργάνωση των οικισμών και να την καθορίσουν. Αυτό συμβαίνει τόσο σε επίπεδο χώρου, προσβλέποντας στον άμεσο εκσυγχρονισμό, όσο και σε άλλα επίπεδα οργάνωσης της καθημερινότητας, μέσα από τη δημιουργία ιδρυμάτων, που δεν απευθύνονται μόνο τοπικά αλλά ξεπερνούν τα όρια των περιοχών. Έτσι, η οργανωμένη κοινωνική αρωγή προέρχεται τόσο από συλλόγους με πολιτιστικό και επιμορφωτικό στόχο όσο και από αστούς με οικονομική επιφάνεια.

Η οργάνωση αυτή είναι στην περίπτωση της Αθήνας εισαγόμενη. Οι σύλλογοι που υπήρχαν την εποχή εκείνη ήταν βασισμένοι στα clubs και τους φιλανθρωπικούς συλλόγους του εξωτερικού, ενώ οι προσφυγικοί σύλλογοι ήταν σχηματισμένοι με βάση τις κοινωνικές δομές της ελληνικής κοινότητας στη Μικρά Ασία, ένα στοιχείο αστικότητας που οι πρόσφυγες έφεραν μαζί τους. Από την άλλη, τα πρώτα εκπαιδευτικά ιδρύματα (Χαροκόπειος, Σιβιτανίδιος, Πάντειος και Οίκος Τυφλών) στήθηκαν με πρότυπο τις μεγάλες σχολές που επισκέφθηκαν ή φοίτησαν οι ιδρυτές τους στο εξωτερικό. Οι διαδικασίες αυτές συνδέουν τη διαμόρφωση των πόλεων με τη δόμηση μιας κυρίαρχης μη παραγωγικής κοινωνικής τάξης, τη διαμόρφωση του αστικού πληθυσμού (Τσουκαλάς 1985, 228).

Μεταπολεμικά, κάνουν σταδιακά την εμφάνισή τους οι εθνοτοπικοί σύλλογοι, ως αποτέλεσμα της εσωτερικής μετανάστευσης. Σύλλογοι από νομούς και νησιά –όπως η Αρκαδία, η Χίος, η Κρήτη- που δημιουργούν έδρες-χώρους στην Πρωτεύουσα με σκοπό την ανάπτυξη δεσμών μεταξύ των κοινής καταγωγής μελών τους, όπως ακόμη και την ανάδειξη-ενδυνάμωση-προώθηση της τοπικής τους παράδοσης και του λαϊκού πολιτισμού ανάμεσα σε πολλούς άλλους. Οι ενώσεις αυτές προβάλλουν στοιχεία κουλτούρας και πολιτισμού, ενδυναμώνοντας, αρχικά, ατομικές ταυτότητες αλλά και αναδεικνύοντας την ταυτότητα της ομάδας στο χώρο της πόλης. Σε αυτές τις περιπτώσεις, τα άτομα συντηρούν αλλά και καλλιεργούν ταυτόχρονα δύο κουλτούρες. Η ίδρυση εθνοτοπικών συλλόγων γνωρίζει μεγάλη έκταση στα επόμενα χρόνια, καθώς εμφανίζονται όταν πυκνώνει ο αριθμός μίας συγκεκριμένης ομάδας σε μία ευρύτερη περιοχή.

Στους συλλόγους αυτών των περιόδων, η δημιουργία σχέσεων και η αλληλεγγύη ανάμεσα στα μέλη είναι βασικός στόχος, ανεξάρτητα της θεματικής με την οποία καταπιάνονται. Στην περίπτωση των κοινοτήτων των προσφύγων και των μεταναστών όμως οι στόχοι αυτοί αποκτούν ιδιαίτερη σημασία. Η ένταξη στο νέο τόπο διευκολύνεται σημαντικά μέσα από τις δράσεις των αντίστοιχων οργανωμένων ομάδων. Το φαινόμενο αυτό παρατηρείται έντονα σε πολλούς συλλόγους που αφορούν στον προσφυγικό πολιτισμό και ιδρύονται αρκετά χρόνια μετά την εγκατάστασή τους, όταν ήδη υπάρχει αστική οργάνωση. Στις περιπτώσεις συλλόγων προσφύγων και μεταναστών οι δεσμοί αυτοί λειτουργούν με πολύ συγκεκριμένο τρόπο: στήριξη στην πρώτη εγκατάσταση των νεοφερμένων. Αυτό μπορεί να σημαίνει νομική βοήθεια, στέγη, βοήθεια στην εξοικείωση με τη γλώσσα. Σε αυτή την κατεύθυνση, αναλαμβάνονται επιμορφωτικά μαθήματα τα οποία δεν αποτελούν απλά μία δραστηριότητα της καθημερινότητας των μελών, αλλά ιδωμένα διαφορετικά συμβάλλουν με ένα συγκεκριμένο τρόπο στην ένταξή των νεοφερμένων στο χωροκοινωνικό περιβάλλον υποδοχής.

Ένα βασικό ζήτημα που εμφανίζεται στη μελέτη των συλλόγων είναι η ενδεχόμενη συνεργασία και οι τρόποι δικτύωσης μεταξύ των πολιτισμικών ομάδων. Αυτή μπορεί να

εμφανιστεί αρχικά ως υποστήριξη προς νεότερους ή ασθενέστερους συλλόγους. Για παράδειγμα, η συστέγαση συγγενών συλλόγων αποτελεί κοινή πρακτική (Ίμβριοι με Τεννέδιους, Αρμένικοι Σύλλογοι). Πρόκειται για μία συνεργασία οικονομικής (αλληλο)υποστήριξης η οποία πιθανά να εμφανίζεται και σε άλλα επίπεδα (εκτός του πρακτικού- οικονομικού). Ωστόσο, έχει ιδιαίτερη σημασία η ίδρυση συγγενών συλλόγων στην ίδια περιοχή, καθώς άτομα και σύλλογοι ενισχύονται στα πρώτα τους βήματα από τις υπάρχουσες δομές και επιλέγουν για το λόγο αυτό το συγκεκριμένο τόπο. Βασικό παράδειγμα αυτής της συνεργασίας είναι οι σύλλογοι των Ποντίων στην Καλλιθέα, καθώς στην περιοχή, μετά τα πρώτα κύματα του 1919, εγκαταστάθηκαν Πόντιοι παλινοστούντες κατά τη δεκαετία του '80 (Παμποντιακός Σύλλογος «Αργώ»).

Παράλληλα, διαπιστώνεται πως στη γραμμή του χρόνου των συλλόγων, εμφανίζεται μετά από ένα καθορισμένο σημείο και η τοπική αυτοδιοίκηση, πρώτα ενεργή και υποστηρικτική απέναντι στους υπάρχοντες συλλόγους και έπειτα δραστηριοποιούμενη στον πολιτισμό γενικότερα –με την ίδρυση οργάνων και φορέων. Η υποστήριξη των δήμων απέναντι σε ορισμένους συλλόγους πιθανά να έχει συμβάλλει στην ανθεκτικότητά τους στο χρόνο. Χρονολογία σταθμός για την εμπλοκή των δήμων με την πολιτιστική δραστηριότητα είναι το 1984, όταν, βάσει νομοθεσίας, οι δήμοι αποκτούν την δυνατότητα να ιδρύουν Αμιγείς Δημοτικές Επιχειρήσεις (νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου) και να διαχειρίζονται δημόσια και ιδιωτικά κεφάλαια³¹.

Τα τελευταία χρόνια, δραστηριοποιούνται και μία σειρά από μη κυβερνητικές οργανώσεις με ποικίλη θεματολογία: την υγεία (σωματική-ψυχική), το περιβάλλον, τη θέση και τη δράση της γυναίκας³², το παιδί κ.ά. Οι σύλλογοι των τελευταίων είκοσι χρόνων είναι όμοιοι ως προς τη σύσταση, το σκοπό και τη θεματολογία τους. Ως όργανα της κοινωνίας των πολιτών, καλύπτουν με εθελοντική δράση, σε τοπικό επίπεδο, τομείς καθημερινότητας όπου απουσιάζουν οι κρατικές υποδομές. Ιδρύσεις ΜΚΟ πυκνώνουν στον χρόνο από τη δεκαετία του '90, αποκτώντας χαρακτηριστικά όπως αυτά που είναι γνωστά σήμερα, δηλαδή το εταιρικό προφίλ με την επικράτηση ενός έντονα διαχειριστικού (managerial), οικονομίστικου και εν τέλει επιχειρηματικού (entrepreneurial) χαρακτήρα (Περτσας 2014).

Παρατηρείται ταυτόχρονα και η διαφοροποίηση των συλλόγων στο χρόνο ως προς τη θεματολογία αλλά και ως προς το κοινό στο οποίο απευθύνονται. Τα θέματα αυξάνονται, προστίθενται νέα –ίσως πιο εξειδικευμένα-, όπως θέματα περιβάλλοντος, ψυχικής και σωματικής υγείας. Παράλληλα, Το κοινό στο οποίο απευθύνονται διευρύνεται. Δεν αποτελούνται πλέον από μία συγκεκριμένη ομάδα-κοινότητα ανθρώπων, ούτε αφορούν κατ'

³¹ Στα πλαίσια αυτά εντάσσονται και οι Δημοτικές Επιχειρήσεις Πολιτιστικής Ανάπτυξης.

³² Σημειώνεται έντονη –τουλάχιστον από πλήθος συλλόγων- παρουσία γυναικών. Για παράδειγμα: Ερεχθείδες Διεθνής Οργάνωση Ελληνίδων & Ελληνόφωνων Γυναικών, Παναθηναϊκή Πανελλαδική Οργάνωση Γυναικών, Εθνική Σοροπτιμιστική Ένωση Ελλάδας κ.ά.

αποκλειστικότητα τους κατοίκους μιας συγκεκριμένης περιοχής, αλλά ανοίγονται σε ανθρώπους γειτονικών, ή ακόμα και απομακρυσμένων, περιοχών, που εμφανίζουν ενδιαφέρον –έστω προσωρινά- για την αντίστοιχη θεματολογία. Η παρατήρηση αυτή έχει ως αφετηρία τη μοναδικότητα ορισμένων συλλόγων του παρελθόντος σε σχέση με τις παρόμοιες θεματολογίες ενώσεις και τα παραρτήματα μεγάλων σωματείων που φιλοξενούνται σε πολλές ακόμα περιοχές.

Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις

Στην Ελλάδα οι ΜΚΟ αποκτούν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους μετά το 1995 και πιο συγκεκριμένα με τη σύσταση δύο υπηρεσιών που τις αφορούν. «Συγκεκριμένα, οι υπηρεσίες αυτές είναι η ΥΔΑΣ (ή HELLENIC AID) 'Υπηρεσία Διεθνούς Αναπτυξιακής Συνεργασίας» που συστάθηκε με το νόμο 2731/99 στην οποία απευθύνονται όλες οι ελληνικές ΜΚΟ που ενδιαφέρονται να διεκδικήσουν χρηματοδοτήσεις για κάποια δράση τους και η επιτροπή για τις ΜΚΟ που δημιουργήθηκε με Υπουργική απόφαση και δεν υπόκειται σε κανένα θεσμικό πλαίσιο. Η επιτροπή αυτή, δεν χρηματοδοτεί ούτε διαχωρίζει τις οργανώσεις, αλλά προϋποθέτει να αναπτύσσουν μια διεθνή δράση κάθε δύο χρόνια, παρέχοντάς τους ταυτόχρονα διευκολύνσεις στις διεκδικήσεις τους και στις διεθνείς επαφές τους. Σύμφωνα με τον πρόεδρο της επιτροπής κ. Νικήτα Λιοναράκη, δύο είναι τα σημαντικότερα επιτεύγματα της: η διασύνδεση των ελληνικών οργανώσεων με τους διεθνείς οργανισμούς (π. χ. Συμβούλια του ΟΗΕ) και η ένταξή τους στις "ομπρέλες" (περιβάλλον, ανθρωπιστική βοήθεια στον Τρίτο Κόσμο, καταναλωτές και ανθρώπινα δικαιώματα)» ('Εισαγωγή στις Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ)_ Ορισμός- Ρόλος- Οργάνωση- Χρηματοδότηση' 2005).

Με τον τρόπο αυτό ορίζεται ένα πρότυπο παγκοσμιοποιημένης δράσης, καθώς ο έλεγχος των ΜΚΟ συχνά φεύγει από τα χέρια των πολιτών και μεταφέρεται σε μία παγκόσμια ομοιότροπη διακυβέρνηση. Παράλληλα, η εξάπλωση των ΜΚΟ διεθνώς γίνεται μέσω ενός δικτύου εθνικών παραρτημάτων και τοπικών γραφείων που «προωθούν το έργο των ΜΚΟ και προσεγγίζουν ή έρχονται σε επαφή με άτομα, τα οποία θέλουν να βοηθήσουν ως μέλη, δημιουργώντας ομάδες εργασίας» ('Εισαγωγή στις Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ)_ Ορισμός- Ρόλος- Οργάνωση- Χρηματοδότηση' 2005). Η διαδικασία αυτή εξασφαλίζει την εγγύτητα στην κλίμακα της ανθρώπινης καθημερινότητας του ατόμου, ενώ το δικτυώνει άμεσα με την παγκόσμια κλίμακα.

Έτσι, από το παρελθόν έως σήμερα οι σύλλογοι που ιδρύονται έχουν διαφοροποιηθεί σημαντικά. Αρχικά, είχαν πολύπλοκη δράση καθώς αναλάμβαναν επιπλέον πρωτοβουλίες εκτός των αποκλειστικά πολιτιστικών δραστηριοτήτων: συσχετισμοί και πίεση στο δήμο, πρόνοια, φιλανθρωπία, επιμόρφωση. Μοιάζει σαν να έχει διασπαστεί η 'ατζέντα' των συλλόγων σε πλήθος μικρότερων ΜΚΟ. Οι οργανώσεις της τελευταίας εικοσαετίας «καλύπτουν όλο το φάσμα, από τις κοινωνικές υπηρεσίες μέχρι τη φροντίδα για την υγεία, την παιδεία και τις έρευνες, τις καλές τέχνες, τη θρησκεία και την παροχή νομικής υποστήριξης» `ο τρίτος τομέας, το σύνολο των οργανώσεων, διατέμνει την κοινωνία με μια φαρδιά λωρίδα εδάφους³³ (Ρίφκιν

³³ «Εθελοντές ανακαινίζουν ερειπωμένα διαμερίσματα και χτίζουν καινούργια σπίτια για οικογένειες με χαμηλά εισοδήματα. Δεκάδες χιλιάδες Αμερικανοί προσφέρουν εθελοντικά τις υπηρεσίες τους σε κρατικά νοσοκομεία και κλινικές για τη φροντίδα των ασθενών, συμπεριλαμβανομένων και των θυμάτων του AIDS. Χιλιάδες άλλοι αναλαμβάνουν ρόλους

στο 'Εισαγωγή στις Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ)_ Ορισμός- Ρόλος- Οργάνωση- Χρηματοδότηση' 2005).

«Η εναρμόνιση του επιχειρηματικού συμφέροντος, του ατομικού συμφέροντος με το κοινωνικό συμφέρον επανέρχεται στο πολιτικό προσκήνιο, όχι πια ως ιδεολογική ή πολιτική προτίμηση αλλά ως αναπόφευκτη αντικειμενική ανάγκη. Παράλληλα, τα κοινωνικά κινήματα αρχίζουν να δραστηριοποιούνται μέσω μορφών επιχειρηματικής δραστηριότητας, της λεγόμενης νέας κοινωνικής οικονομίας στην αντιμετώπιση αναγκών» (Σκλαβούνος 2004).

Από τους πρώτους συλλόγους, των δεκαετιών '20 και '30, και τα μεγάλα ιδρύματα της εποχής, μέχρι το πλήθος των ΜΚΟ και τα ιδρύματα πολιτισμού της λεωφόρου σήμερα, μεσολάβησε μία περίοδος κατά την οποία η τοπική αυτοδιοίκηση κατεύθυνε τους χώρους του πολιτισμού στις δύο περιοχές. Οι μεταλλαγές αυτές ακολουθούν μία ροή μετάβασης από το κοινοτικό στο δημόσιο και ξανά στο δημόσιο-ιδιωτικό. Παράλληλα, παρατηρείται ότι η έντονη δραστηριότητα συλλόγων και ιδρυμάτων του πρώτου παρελθόντος και η περίοδος που διανύουμε έχουν ως κοινή βάση τον πολιτισμό και τη σχέση του με το χώρο της πόλης. Επανερχόμενοι, δηλαδή, στη λεωφόρο, τα ιδρύματα πολιτισμού που εμφανίζονται μετά τα μέσα της δεκαετίας του '90 συμβάλλουν στη δικτύωση και το συσχετισμό ομάδων σε κοινό τόπο, παρεμβαίνοντας και μεσολαβώντας για τις επικείμενες αλλαγές του αστικού χώρου. Με τον τρόπο αυτό, πραγματοποιείται μία δεύτερη επέκταση της πόλης με οδηγό τον άξονα, όχι μέσω της ανοικοδόμησής της, αλλά με την επέκτασή των μητροπολιτικών δραστηριοτήτων της. Οι διαδικασίες αυτές επαναφέρουν την έννοια του εκσυγχρονισμού με διαφορετικό πια τρόπο - όχι μέσω των υποδομών, αλλά με νέες μορφές καπιταλισμού.

Και στις δύο περιόδους εντοπίζεται ένα κοινό χαρακτηριστικό: η κρατική απουσία. Στις πρώτες δεκαετίες το φαινόμενο ήταν αποτέλεσμα μιας γενικότερης αδυναμίας ενός ήδη ταλαιπωρημένου κράτους που καλείται να αντιμετωπίσει σε μικρό χρόνο την προσέλευση των 1.500.000 προσφύγων. Στην παρούσα περίοδο, η απουσία αυτή εμφανίζεται ως το αποτέλεσμα της Κρίσης η οποία δίνει χώρο κινητοποίησης και παρέμβασης σε ιδιωτικές πρωτοβουλίες. Το γεγονός αυτό, δηλαδή, επιτρέπει τη δράση της κοινωνίας των πολιτών μέσα από μία άδηλη συμφωνία και όχι μέσα από διεκδίκηση και ενδεχόμενη σύγκρουση.

Σημειώνεται έτσι ένας κύκλος όπου πόλη και πολιτισμός συνδέονται πάλι, όχι αποκλειστικά με την ευρεία προσέγγιση, ως επιρροή της κουλτούρας μίας ομάδας στη διαμόρφωση του περιβάλλοντός της και το αντίστροφο. Στη νέα συνθήκη οι φορείς του πολιτισμού, τα όργανά του, οργανώνουν και σχεδιάζουν το χώρο. Από τη μία περίπτωση στην άλλη σημειώνονται βέβαια πολλές διαφοροποιήσεις, στις κλίμακες, τους σκοπούς και τους

θετών γονέων ή μεγάλων αδελφών για μικρά ορφανά παιδιά...» (Τ. Ρίφκιν: «Το τέλος της εργασίας και το μέλλον της», σελ. 419-420).

στόχους αλλά και στις διαδικασίες με τις οποίες υλοποιείται αυτή η σχέση. Στο παρελθόν, ο πολιτισμός δεν ήταν αντικείμενο, αλλά εγγενές στοιχείο της προόδου στην οποία, ωστόσο, στοχεύουν ακόμα τα σχέδια για τη διαμόρφωση της αστικής λεωφόρου, αλλά με διαφορετικό τρόπο.

Στην εποχή μας, δεν είναι γνωστές ακόμα οι διαδικασίες που διαμορφώνουν και συντηρούν αυτή τη σχέση, τα στοιχεία που παραμένουν ίδια και αυτά που τη διαφοροποιούν. Στο νέο κύκλο των ιδρυμάτων, παραμένει ακόμα ανοιχτό το πώς καταλήγουν οι δραστηριότητές τους και πώς αφομοιώνονται από την πόλη. Τα ερωτήματα αυτά ορίζουν εκ νέου το αρχικό ζήτημα των πολιτισμικών συνεχειών και ασυνεχειών, στην έκφρασή τους από τα δίκτυα κοινωνικής οργάνωσης και στον τρόπο που τελικά καταγράφονται στο χώρο της πόλης.

Εκτός των αλλαγών που σημειώνονται στα χαρακτηριστικά εμφάνισης των συλλόγων στη ροή του χρόνου, στην ιστορία των ενεργών συλλόγων πολλοί έχουν σημειώσει σε κάποιο χρόνο εσωτερικές αλλαγές ως προς την αρχική τους μορφή. Αρχικά, σημειώνεται η μεταλλαγή των κτηρίων πρόνοιας, τα μεγάλα ορφανοτροφεία και άσυλα, σε ιδρύματα εκπαίδευσης και πολιτισμού. Το κτήριο που έχει παραδοθεί από τον ευεργέτη αποτελεί πλέον ακίνητη περιουσία που περνάει στη διαχείριση του δήμου και διατίθεται για δημοτική χρήση. Για παράδειγμα, η Εθνική Στέγη, το προσφυγικό ορφανοτροφείο του 1922 από τον Σύνδεσμο για τα δικαιώματα της Γυναίκας, είχε την πρώτη του χρήση έως το 1988, ενώ σήμερα το κτήριο φιλοξενεί παιδικό σταθμό και διάφορες πολιτιστικές εκδηλώσεις σε ομώνυμο Νομικό Πρόσωπο του Δήμου Νέας Σμύρνης (Χατζατουριάν 2010). Σε αυτό το πλαίσιο η έννοια της παροχής και της πρόνοιας αποκτούν σήμερα άλλη, μετατοπισμένη σημασία- από τις βιοτικές ανάγκες στην ελεύθερη και δωρεάν πρόσβαση στην εκπαίδευση και τις δραστηριότητες του πολιτισμού.

Σε αυτό το μοτίβο, διαπιστώνεται και η σταδιακή αλλαγή στη λειτουργία των πρώτων μεγάλων ιδρυμάτων `αλλάζουν νομική μορφή και είτε περιέρχονται στην περιουσία και διαχείριση του Δήμου, είτε στο κεντρικό κράτος. Βασικό παράδειγμα αποτελούν τα μεγάλα εκπαιδευτικά ιδρύματα της δεκαετίας 1920 τα οποία άλλαξαν πρόγραμμα σπουδών, εντάχθηκαν στο Υπ. Παιδείας και έγιναν δωρεάν και δημόσια, παρότι νωρίτερα μπορεί να είχαν δίδακτρα. Από το 1929, όταν εισάγεται η δομή του αστικού σχολείου, αλλαγές σημειώνονταν παράλληλα σε όλα τα ιδρύματα σε κάθε εκπαιδευτική μεταρρύθμιση που ακολούθησε. Τελικά, το όραμα αυτών των μεσαίων στρωμάτων που έδρασαν για την εκπαίδευση αφομοιώθηκε στις αλλαγές του εκπαιδευτικού συστήματος. Μπορεί να έχουν ακόμα το όνομα του ιδρυτή αλλά έχουν αποκοπεί από τους πρώτους στόχους.

Με σχετικά όμοιο τρόπο διαφοροποιούνται οι στόχοι σε πολλούς συλλόγους του πρώτου παρελθόντος. Με την αλλαγή του τρόπου ζωής, της καθημερινότητας στην πόλη, των τρόπων συνύπαρξης σε αυτήν, μεταλλάσσονται και οι αρχικοί λόγοι ίδρυσης ή συνάθροισης στους συλλόγους. Το φαινόμενο αυτό έγινε εύκολα κατανοητό με τους συλλόγους που ιδρύθηκαν ως απάντηση στις ανάγκες κατοίκησης των πρώτων προσφύγων. Οι σύλλογοι αρχικά ήταν συνδεδεμένοι με τη φιλανθρωπία και σε αμεσότητα προς τις ανάγκες των κατοίκων, διατηρώντας όμως πάντα την “απόχρωση” της κουλτούρας της ομάδας στην οποία αναφέρονταν. Έπειτα, ο πολιτισμός αποκτά άλλη έννοια. Οι σύλλογοι που δεν καταργήθηκαν αναγκάστηκαν να στρέψουν το πρόγραμμά τους σε πολιτιστικές δραστηριότητες και να προβάλλουν νέους στόχους (δημιουργία σχέσεων, μνήμη).

Έτσι, παρατηρείται, τέλος, μία ακόμα μεταλλαγή. Με την πάροδο του χρόνου η ταυτότητα μίας ομάδας γίνεται στοιχείο μνήμης και αναφοράς. Το γεγονός αυτό ισχύει κυρίως στους μεταναστευτικούς και προσφυγικούς συλλόγους. Δεν είναι απλά το αποτέλεσμα της λήθης, αλλά και των πολιτισμικών διαπλοκών με τις οποίες αναμετριέται το άτομο ως συνέπεια της θέσης του στο δίκτυο.

Δεν είναι εύκολο να διαπιστωθεί κατά πόσο οι μεταλλαγές έχουν προέλθει μέσα από ρήξεις και τομές στην ιστορία των δικτύων κοινωνικής οργάνωσης. Κατά πόσο δηλαδή οι μεταλλαγές αυτές δηλώνουν συνέχεια στη λειτουργία και τη δράση συλλόγων και ιδρυμάτων ή είναι αποτέλεσμα κρίσεων και ανατροπών. Το συμπέρασμα αυτό θα μπορούσε να δοθεί μέσα από ενδελεχή έρευνα στους συλλόγους, το ιστορικό τους, τα πρακτικά τους και μέσα από συνεντεύξεις και επαφές με τα μέλη και τη διοίκηση τους. Στην παρούσα μελέτη όμως, τα σημεία αυτά αποκαλύπτουν τη σε βάθος χρόνου αλληλεπίδραση των αστικών δομών, χωρικών και κοινωνικών, υπό το βάρος της εκάστοτε ιστορικής συνθήκης.

Επιπλέον, ένα ακόμη στοιχείο για μια πιθανή τυπολόγηση συλλόγων και ιδρυμάτων – εκτός από τη χρονολόγησή τους- αποτελεί ο τρόπος χρηματοδότησής τους. Οι σύλλογοι και τα σωματεία, ως μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα εταιρείες, συνήθως συντηρούνται από τις συνδρομές των μελών τους. Βέβαια, ανάλογα με το σκοπό ίδρυσής τους, μπορούν να λάβουν χρηματοδοτήσεις από διαγωνισμούς ευρωπαϊκών και άλλων προγραμμάτων. Ένας επιπλέον τρόπος χρηματοδότησης είναι οι δωρεές, που ιδιαίτερα στο παρελθόν ήταν ζωτικής σημασίας για τους συλλόγους. Ξεχωριστή κατηγορία αποτελούν τα ιδρύματα και η κρατική περιουσία. Τα ιδρύματα ορίζονται ως το σύνολο μίας περιουσίας που παραδίδεται συνήθως μέσω διαθήκης και χρησιμοποιείται για ένα συγκεκριμένο σκοπό. Από την άλλη, στην περίπτωση της κρατικής περιουσίας, οι οργανισμοί και σύλλογοι μπορεί να ανήκουν στο κεντρικό κράτος, την περιφέρεια ή τους δήμους και να χρηματοδοτούνται αντίστοιχα με κρατικά κονδύλια.

Όπως ήδη αναφέρθηκε, όλοι οι παράγοντες -τα μέλη, η τοπική αυτοδιοίκηση, η Ευρωπαϊκή Ένωση, τα ιδιωτικά ιδρύματα³⁴ - διαπλέκονται μεταξύ τους τα τελευταία χρόνια, αφήνοντας ασαφείς τις σφαιρές κυριαρχίας και επιρροής. Δημιουργείται, έτσι, ένα πλέγμα στο οποίο η αφετηρία και η κατεύθυνση συγχέονται. Στις σύγχρονες ΜΚΟ το γεγονός αυτό αποκαλύπτεται σε όλη του την έκταση. Είναι εφικτό μία οργάνωση να λειτουργεί ως κομμάτι της κοινωνίας των πολιτών, ενώ, ταυτόχρονα, ευθυγραμμίζεται με τις αρχές του κεντρικού κράτους³⁵ προκειμένου να χρηματοδοτηθεί;

Τέλος, στοιχείο για την τυπολογία αποτελεί ο χώρος ίδρυσης, εγκατάστασης και στέγασης των συλλόγων, αλλά και της εμβέλειας της δράσης τους. Υπάρχουν σύλλογοι που ιδρύθηκαν απευθείας στους δήμους μελέτης, ενώ άλλοι που μετεγκαταστάθηκαν εκεί. Σύλλογοι με δικιά τους ακίνητη περιουσία³⁶ και άλλοι που συστεγάζονται. Ακόμη, υπάρχουν σύλλογοι κεντρικής δράσης, ακόμα και σε εθνικό επίπεδο, αλλά και μορφές παραρτημάτων για συλλόγους που έχουν την ίδια δράση σε όλη την Ελλάδα. Η ταξινόμηση αυτή δημιουργεί κάθε φορά μία ξεχωριστή συνθήκη για τη σχέση του συλλόγου με το χώρο της έδρας του, η οποία απαντά και σε ερωτήματα επίδρασης και επιρροής από και προς τον τόπο και τους κατοίκους του.

Μέσα από τις παραπάνω παρατηρήσεις αναδεικνύονται τα πολλά επίπεδα που κατασκευάζουν το πλέγμα του πολιτισμού στους δύο δήμους: τα ερωτήματα που προκύπτουν αφορούν στην ισορροπία του πλέγματος αυτού στο χρόνο και το χώρο.

³⁴ «Η Πολιτιστική Χορηγία είναι ένας θεσμός της ελληνικής πολιτείας που αποσκοπεί στη χρηματοδότηση του πολιτισμού από πόρους προερχόμενους από τον ιδιωτικό τομέα. Η Πολιτιστική Χορηγία δεν σχετίζεται με τις επιχορηγήσεις του Υπουργείου Πολιτισμού και Τουρισμού από δημόσιους πόρους. Αποδέκτες πολιτιστικής χορηγίας μπορούν να είναι όχι μόνο δημόσιες υπηρεσίες αλλά και κάθε μη κερδοσκοπικός οργανισμός με πολιτιστικούς σκοπούς» (<http://www.culture.gr/>)

Στη μελέτη περίπτωσης το Ίδρυμα Ωνάση έχει ορίσει ένα «περιγεγραμμένο χώρο δράσης, ένα συγκεκριμένο πολιτιστικό κέντρο στο οποίο διαχειρίζεται τις δικές του παραγωγές και αναθέσεις» (Τραμπούλης 2014). Από την άλλη, το Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος, έχει ήδη δείξει μεγάλη παράδοση στις πολιτιστικές χορηγίες: από τη σύγχρονη τέχνη ως παραδοσιακούς συλλόγους. Επιπλέον, στο άκρο της Συγγρού, έχει αναλάβει την κατασκευή ενός κεφαλαιώδους έργου υποδομής το οποίο θα παραχωρήσει στο ελληνικό δημόσιο (Τραμπούλης 2014). Τα φαινόμενα αυτά αναδεικνύουν τη συνάρτηση των διαφορετικών παραγόντων μεταξύ τους, όπως επίσης με το δημόσιο χώρο.

³⁵ Στην αγγλική γλώσσα ο όρος «Government» ερμηνεύεται κυρίως με την έννοια του «Κράτους» παρά της «Κυβέρνησης», παρόλο που ο όρος «non-governmental organizations» χρησιμοποιείται στα ελληνικά ως «μη-κυβερνητικές οργανώσεις». Πρόσφατα μάλιστα ο όρος «μη-κυβερνητικές οργανώσεις» έκανε την εμφάνισή του και στην ελληνική νομοθεσία, στο ν. 2731/1999 για την αναπτυξιακή βοήθεια (άρθρα 10 έως 17) και στο ν. 2646/1998 για την ανάπτυξη του Εθνικού Συστήματος Κοινωνικής Φροντίδας (άρθρο 12) ('Εισαγωγή στις Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ)_ Ορισμός- Ρόλος- Οργάνωση- Χρηματοδότηση' 2005).

³⁶ Πολύ λίγοι έχουν δικό τους κτήριο αλλά αποτελεί τοπόσημο και σημείο αναφοράς για την περιοχή.

Ανοιχτά ερωτήματα

«Είναι καιρός να συνειδητοποιήσει ο καθένας μας πως η Ευρώπη δεν διοικείται μόνο από ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα, αλλά επίσης από εθνικές, περιφερειακές και τοπικές αρχές και από την κοινωνία των πολιτών» *Romano Prodi*, πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής

Οι μεταλλαγές στην αντίληψη και διαχείριση του κοινωνικού κεφαλαίου δεν λαμβάνουν χώρα μόνο στο εύρος της περιοχής μελέτης, αλλά αφορούν την παγκόσμια κλίμακα. Είναι γεγονός, τουλάχιστον στην Ευρώπη σήμερα, ότι «η κοινωνική οικονομία λειτουργεί υπηρετικά, υποστηρικτικά ως προς το κυρίαρχο μοντέλο οικονομικής ανάπτυξης» (Σκλαβούνος 2004), είναι μοχλός διακυβέρνησης ακόμα και για την κοινωνική παραγωγή και την αστική ανάπτυξη. Σε ορισμένες χώρες είναι δεδομένο πως η έννοια της κοινότητας είναι παράγοντας-κλειδί και εργαλείο για τη βιώσιμη ανάπτυξη (Koutrolίκου 2004). Το κοινωνικό κεφάλαιο γίνεται η βαλβίδα ασφαλείας και λειτουργεί ως διαδικασία εξουδετέρωσης των συνθηκών που θα μπορούσαν να διαμορφώσουν συνθήκες υπολογίσιμης κοινωνικής αντίδρασης (Σκλαβούνος 2004). Στην περίπτωση των παρεμβάσεων και αλλαγών του αστικού χώρου, το φαινόμενο αυτό υποστηρίζεται από ζητήματα ταυτότητας, από την ανάγκη του «ανήκω» (στην ομάδα/ κοινότητα) και του «μου ανήκει» (ο χώρος/ η γειτονιά/ το project).

Επιπλέον, ο χώρος έχει κρίσιμο ρόλο στην προβολή του συμβολικού κεφαλαίου. Το συμβολικό κεφάλαιο υπάρχει μόνο στα «μάτια των άλλων» και η αποτελεσματικότητά του σχετίζεται με τις πραγματικές πρακτικές της επικοινωνίας³⁷ (Siislainen 2003). Διαπιστώνεται πως η επικοινωνία της νέας εποχής πατάει σε δύο αντίθετα άκρα: από τη μία είναι ο άυλος χώρος του διαδικτύου³⁸, από την άλλη, ο άμεσος και υλικός χώρος που γίνεται εργαλείο προβολής και επικοινωνίας (των μεγάλων project και των επαφών της καθημερινότητας).

Έτσι, ανακύπτει συνεχώς η διπλή συνεπαγωγή του αστικού με το κοινωνικό. Τα παραπάνω θέματα επαναφέρουν τα ερωτήματα της πρώτης υπόθεσης: της σύγκρουσης ή συναίνεσης των τοπικών ομάδων και των δράσεών τους με τις παρεμβάσεις μεγάλης κλίμακας. Επιπλέον, εκκινούν σκέψεις για τις σχέσεις μεταξύ πολιτισμικών ομάδων: «τον τρόπο με τον οποίο οι κουλτούρες συνεχώς αναμετρώνται μεταξύ τους, επίσημα και ανεπίσημα σε ιδιωτικούς και δημόσιους χώρους» (Koutrolίκου 2005).

Τα επιμέρους ζητήματα εφάπτονται και αυτά στο μεγάλο πεδίο της μετανάστευσης, των ροών των ανθρώπων και των πολιτισμών σε κίνηση. Έννοιες όπως: ταυτότητα³⁹,

³⁷ Το οικονομικό και πολιτισμικό κεφάλαιο έχουν τη δικούς τους τρόπους ύπαρξης –από τη μία χρήματα και μετοχές, από την άλλη, εξετάσεις και διπλώματα).

³⁸ Κυρίως τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Πολλοί σύλλογοι τα χρησιμοποιούν για να θεμελιώσουν νέους όρους επικοινωνίας και να ενισχύσουν την προβολή τους.

³⁹ Στον ορισμό μίας ταυτότητας, μίας πολιτισμικής περιοχής, πολλά ερωτήματα που τείνουν να τις προσδιορίζουν δεν απαντώνται με ένα ναι ή όχι. Η ταυτότητα δεν αποτελεί πάντα ένα

πολιτισμός, επιπολιτισμός, κουλτούρα, ενσωμάτωση ανήκουν στο λεξιλόγιο όχι μόνο των κοινωνικών επιστημών ή των επιστημών του χώρου, αλλά και της μεταναστευτικής πολιτικής, ένα θέμα ανοιχτό και κρίσιμο σε διάφορα επίπεδα, το οποίο φέρνει στην επιφάνεια κάθε ιστορική περίοδος. Μέσα από αυτές τις διαδικασίες διαπιστώνεται ότι «δεν υπάρχουν από τη μία πλευρά “καθαρές” κουλτούρες και από την άλλη “μιγάδες”. Όλες, εξαιτίας της οικομενικότητας των πολιτισμικών επαφών, είναι σε διαφορετικούς βαθμούς “μεικτές” κουλτούρες, φτιαγμένες από συνέχειες και ασυνέχειες» (Cuche 2001, 116).

Η μελέτη περίπτωσης ξεκινάει από ένα τέτοιο παρελθόν, πολιτισμών προέλευσης και πολιτισμών υποδοχής, και συμπυκνώνει στο χώρο τις μεταλλαγές της αξιοποίησης ή και εκμετάλλευσης του πολιτισμού. Η Συγγρού ενώ αρχικά συγκεντρώνει ένα πλήθος κτηρίων με συγκεκριμένη δραστηριότητα/ χρήση, φιλοξενεί πλέον ιδρύματα με ένα πλέγμα δραστηριοτήτων που διαπερνά πολλαπλές κλίμακες και συνδέεται με άλλους οργανισμούς, αφήνοντας ασαφές που αρχίζει και που τελειώνει η ‘δικαιοδοσία’ του. Ο πολιτισμός μέσω των ιδρυμάτων παίρνει εκείνη την ιδιαίτερη μορφή που τον συνδέει με τον επιχειρηματικό κόσμο. Η λεωφόρος κάνει την ίδια σύνδεση- διατρέχει όλους τους κόμβους (FIX, Στέγη, Πάρκο) και εφάπτεται στις πρώην προσφυγικές γειτονιές.

Μία απάντηση στην αρχική υπόθεση δεν είναι δυνατό να δοθεί. Στη μελέτη διαπιστώθηκαν μεταλλαγές, χωρίς όμως να μπορεί για την ώρα να διαπιστωθεί αν συνιστούν ασυνέχειες ή συνέχειες μιας κοινωνικής συνθήκης. Ωστόσο, τη στιγμή που πραγματοποιείται η μελέτη, οι δραστηριότητες της μικρής κλίμακας του πεδίου που ερευνήθηκε με τη μεγάλη κλίμακα του κεντρικού και στρατηγικού σχεδιασμού, δε συγκρούονται στην επιβολή της μίας πάνω στην άλλη.

Οι μεταλλαγές που πραγματοποιούνται μπορεί να ορίζουν την προσαρμογή μίας κοινότητας στη νέα συνθήκη, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι με κάθε προσαρμογή χάνεται η πολιτιστική συνέχεια της κοινότητας. Αντίθετα, πιθανά οι μεταλλαγές να ολοκληρώνονται μέσα στα πλαίσια της υπάρχουσας κοινωνικής δομής. «Μόνο όταν πάψει η παραδοσιακή κοινότητα να αντιδρά σε νέες συνθήκες και αποκτήσει μίαν ακαμψία ληθαργική, τότε αρχίζει να παρακμάζει» (Ράμπορτ 1976, 9). Η οπτική αυτή της συντήρησης μέσω του μετασχηματισμού διαδικασιών και δομών αποτελείται από τους τρόπους επανιδιοποίησης του συστήματος που έχει παραχθεί, τις τεχνικές αναχρησιμοποίησης στις διαδικασίες των καθημερινών πρακτικών (Ντε Σερτώ 2010, 75–76).

Σε μια άλλη προσέγγιση, η ταυτόχρονη χωρική συνύπαρξη των παραπάνω μπορεί να εξηγηθεί καλύτερα μέσα από την «αρχή της τομής», τις διασταυρώσεις ταυτοτήτων/

κλειστό σχήμα, ένα κουτί μέσα στο οποίο κάποιοι χωράνε και κάποιοι αποκλείονται, και αυτό γιατί καμιά ομάδα και κανένα άτομο δεν εγκλείεται a priori σε μία ταυτότητα. Ο διακυμαινόμενος χαρακτήρας της ταυτότητας που προσφέρει διάφορες ερμηνείες ή επεξεργασίες (Cuche 2001, 159).

κουλτούρων/ χαρακτηριστικών σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο. Έτσι, το άτομο είναι «‘κομμένο στα δύο’ παρά τη θέλησή του [...] και εισάγει τομές ανάμεσα στις διάφορες δεσμεύσεις του⁴⁰» (Cuche 2001). Τα άτομα δέχονται και αναπαράγουν τις πολλαπλές ταυτότητες που φιλοξενεί ο τόπος τους. Στη λογική αυτή το ίδιο άτομο που μαθαίνει παραδοσιακούς χορούς σε κάποιον τοπικό σύλλογο, επισκέπτεται τη Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών για να παρακολουθήσει παράσταση ευρωπαϊκού μπαλέτου. Το φαινόμενο αυτό δεν είναι αποτέλεσμα σύγκρουσης, αλλά αποδοχής της πολλαπλότητας των ταυτοτήτων του χώρου και των ατόμων.

«Οι αναμνήσεις μας δένουν εκεί... Είναι προσωπική υπόθεση, δεν θα ενδιέφερε κανέναν, αλλά τελικά αυτό δημιουργεί το πνεύμα της γειτονιάς. [...] Οι τόποι είναι αποσπασματικές και αναδιπλωμένες ιστορίες παρελθόντα κλεμμένα από τη δυνατότητα να διαβαστούν από τον άλλον, στοιβαγμένοι χώροι που μπορεί να ξετυλιχτούν, αλλά βρίσκονται εκεί περισσότερο σαν αφηγήσεις σε αναμονή» (Ντε Σερτώ 2010, 273).

Η μελέτη αυτή ξεκίνησε από το παρελθόν με σκοπό να κάνει ένα βήμα στην καταγραφή της κοινωνικής παραγωγής του χώρου. Το παράδειγμα που επιλέχθηκε δε φωτίζει σημειακά μόνο το χώρο και το χρόνο, αλλά, παράλληλα, ξεκλειδώνει άλλες μακροσκοπικές κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές δομές και σχολιάζει τη συναρμογή των πολλαπλών κλιμάκων σε έναν τόπο. Από το σημείο αυτό ανοίγονται μία σειρά από ερωτήματα και θέματα που συναρτώνται και διαπλέκονται μεταξύ τους όπως: η επίτευξη στιγμιαίων ισορροπιών στις συγκρούσεις των πολιτισμικά, οικονομικά, κοινωνικά διαφορετικών ομάδων, ή η συμβολή του σχεδιασμού στις ισορροπίες αυτές. Στην προσπάθεια αυτή, η περιοχή Συγγρού-Νέα Σμύρνη- Καλλιθέα υπήρξε γόνιμη περιοχή μελέτης για την εξαγωγή ορισμένων συμπερασμάτων, αλλά και αφορμή για περαιτέρω προβληματισμό και έρευνα στα ζητήματα του χώρου από την οπτική του πολιτισμού.

Το ζήτημα της συνύπαρξης των διαφορετικών ταυτοτήτων θυμίζει ότι η ταυτότητα ενός τόπου δεν απορρέει από κάποια “εσωτερικευμένη” ιστορία · ότι προέρχεται, σε μεγάλο βαθμό, από την ιδιαιτερότητα των αλληλεπιδράσεων του με το “εξωτερικό” και ότι οι “ταυτότητες” των γειτονιών κατασκευάζονται μέσα από την ιδιαιτερότητα της αλληλεπίδρασής τους με άλλους τόπους (Massey 1994). Με αυτήν την οπτική τα ερωτήματα μπορούν να ερευνηθούν έτσι μέσα από δίκτυα και διαπλεκόμενες δομές και πρακτικές.

Σκεφτόμενοι το χώρο με αυτόν τον τρόπο, ο τελευταίος προσεγγίζεται όχι ως ένα σύνολο οριοθετημένων περιοχών, αλλά ως ανοιχτά δίκτυα κοινωνικών σχέσεων. Αν οι τόποι

⁴⁰ «Αυτό που ενίοτε καταγγέλλεται ως η διπροσωπία του Μαύρου είναι το σημάδι της πιο μεγάλης του ειλικρίνειας · αν παίζει σε δύο ταμπλό, το κάνει ακριβώς επειδή υπάρχουν δύο ταμπλό» (Bastide Roger 1955, Le principe de coupure et le comportement afrobresilien)

μπορούν να γίνουν αντιληπτοί με όρους κοινωνικών αλληλεπιδράσεων οι οποίες τους δένουν μεταξύ τους, τότε είναι επίσης αλήθεια ότι οι ίδιες αυτές αλληλεπιδράσεις δεν είναι στάσιμες εικόνες που έχουν παγώσει στο χρόνο ` πρόκειται για δυναμικές διεργασίες. Με τον τρόπο αυτό, ο χώρος γίνεται αντιληπτός ως μία δυναμική διαδικασία που ακολουθείται, μεταλλάσσεται και ανατρέπεται.

Βιβλιογραφία

- Ανανιάδης, Βασίλης, επιμ. 1990. 60 Χρόνια Νέας Σμύρνης 1929-1989. Αθήνα: Πορεία.
- Άρεντ, Χάννα. 1986. Η ανθρώπινη κατάσταση (VITA ACTIVA). Μετάφραση Στέφανος Ροζάνης και Γεράσιμος Λυκιαρδόπουλος. Φιλοσοφική και Πολιτική Βιβλιοθήκη 15. Αθήνα: Εκδόσεις 'Γνώση'.
- Γεωργιτσογιάννη, Ευαγγελία. 2003. 'Η κοινωνική σύνθεση'. 7 Ημέρες, Παλιά Καλλιθέα έκδοση.
- Γκιζελή, Βίκα. 1984. Κοινωνικοί Μετασχηματισμοί και Προέλευση της Κοινωνικής Κατοικίας στην Ελλάδα 1920-1930. Αθήνα: Εκδόσεις Επικαιρότητα.
- Δέφνερ, Αλέξιος. 1999. 'Πολιτιστικός Τουρισμός και Δραστηριότητες Ελεύθερου Χρόνου: Η Επίδραση στις Λειτουργίες των Πόλεων'. Στο Η Ανάπτυξη των Ελληνικών Πόλεων: Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις Αστικής Ανάλυσης και Πολιτικής, Γεώργιος Πετράκος και Δημήτριος Οικονόμου, 113–52. Αθήνα, Βόλος: Gutenberg/ Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας.
- Ζούνης, Πέτρος. 2003. 'Η επιχειρηματική χορηγία και οι πολιτιστικοί φορείς στην Ελλάδα'. Το Μουσείο: Εξαμηνιαία έκδοση της Επιτροπής Μουσείων του Πανεπιστημίου Αθηνών, τχ. 4: 14–16.
- Ιωαννίδης, Γιώργος, και Χάρης Κωνσταντάτος. 2002. 'Ο ρόλος του πολιτισμού στην αστική ανάπτυξη: η διεθνής εμπειρία- εφαρμογές στην Ελλάδα'. Εργασία για το μάθημα Χωρικές, Οικονομικές και Περιβαλλοντικές Διαστάσεις της Ανάπτυξης και του Σχεδιασμού, ΔΠΜΣ Πολεοδομία-Χωροταξία, Αθήνα: Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο.
- Καραμάνου, Άννα. 2006. 'Κοινωνικό Κεφάλαιο και Μετανάστευση'. Εργασία για το μάθημα ΠΜΣ Ευρωπαϊκές και Διεθνείς Σπουδές: 'Η Μετανάστευση στην Ευρώπη', Αθήνα: Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- Καραμεσίνη, Παναγιώτα. 2003. 'Οι μεταλλαγές της δημόσιας σφαίρας μέσα από το έργο των Η. Arendt, J. Habermas, R. Sennet'. Εργασία για το μάθημα Μεταλλαγές των ιδεών για την πόλη στον 20ο αιώνα, ΔΠΜΣ Πολεοδομία-Χωροταξία, Αθήνα: Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο.
- Καστοριάδης, Κορνήλιος. 2000. Η άνοδος της ασημαντότητας. Μετάφραση Κώστας Κουρεμένος. Τα σταυροδρόμια του λαβυρίνθου. Αθήνα: Ύψιλον/ Βιβλία.
- Κομπρεσέρ. 2015. 'Rethink Gentrification: Φιλόδοξοι μεσίτες, ξεπεσμένοι μεσοαστοί και σύγχρονοι πληβείοι στο κέντρο της Αθήνας'. Ημερομηνία πρόσβασης Σεπτέμβριος 21. <https://kompreser.espinblogs.net/2012/11/14/rethink-gentrification/>.
- Κοσμάκη, Πολυξένη. 1991. 'Σχεδιασμένοι οικισμοί στην Αθήνα του Μεσοπολέμου'. Διδακτορική διατριβή- Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών- Τομέας Πολεοδομίας- Χωροταξίας, Αθήνα: Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο.
- Λερίου, Αναστασία, και Άννα Μουρουγκλού. 2006. Καλλιθέα: Όψεις τη Ιστορίας του Δήμου και της Πόλης. Επιμέλεια Γιώργος Γιαννακόπουλος. Πολιτιστικός Οργανισμός Δήμου Καλλιθέας. Αθήνα: Εκδόσεις Αλέξανδρος.
- Μπίρης, Κώστας Η. 1999. Αι Αθήνα: από του 19ου εις τον 20ον αιώνα. Αθήνα: Μέλισσα.
- Ντε Σερτώ, Μισέλ. 2010. Επινώντας την καθημερινή πρακτική: Η πολύτροπη τέχνη του πράττειν. Μετάφραση Κική Καψαμπέλη. Κόμβοι. Αθήνα: Σμίλη.
- Περτσας, Γιώργος. 2014. 'Μπορούμε να σκεφτούμε τις ΜΚΟ μαζί με τον Φουκώ', Σύγχρονα Θέματα, ,τχ. 124: 46–55.

- Πολύζος, Ιωάννης. 1984. Η Εγκατάσταση των Προσφύγων του 1922: Μία οριακή περίπτωση αστικοποίησης. Τ. 7. Εκδόσεις Τομέα 'Πόλη και Κοινωνικές Πρακτικές'. Αθήνα: Εθνικόν Μετσόβιον Πολυτεχνείον- Τμήμα Αρχιτεκτόνων.
- . 1973. 'Η πολεοδομική διαμόρφωση για την προσφυγική πλημμυρίδα', Οικονομικός Ταχυδρόμος 992, σελ 80-82
- Ράμπορτ, Άμος. 1976. Ανώνυμη αρχιτεκτονική και πολιτιστικοί παράγοντες. Μετάφραση και επιμέλεια Δημήτρης Φιλιππίδης. Αθήνα: Έκδοση 'Αρχιτεκτονικών Θεμάτων'.
- Σαρηγιάννης, Γεώργιος. 2000. Αθήνα 1830-2000: εξέλιξη, πολεοδομία, μεταφορές. Αθήνα: Συμμετρία.
- Σκλαβούνος, Γεώργιος. 2004. 'Κοινωνική Οικονομία: Διαχρονικότητα - Επικαιρότητα'. Οικονομικά Χρονικά- Οικονομικό Επιμελητήριο της Ελλάδος, τχ. 125: 16-18.
- Σουλιώτης, Νίκος. 2008. 'Ερευνώντας τις πολιτιστικές υποδομές της Αθήνας: οι χώροι των ιδιωτικών ιδρυμάτων μη-κερδοσκοπικού χαρακτήρα (περίοδος 1980-2005)'. Ε.Κ.Κ.Ε.
- . 2009. 'Διεύρυνση του κοινού, εκλέπτυνση των διακρίσεων: κοινωνική κατασκευή της ζήτησης στην αθηναϊκή συμβολική οικονομία από τα μέσα της δεκαετίας του 70 ως σήμερα'. Στο Κοινωνικοί και Χωρικοί Μετασχηματισμοί στην Αθήνα του 21ου αιώνα, Δημήτρης Εμμανουήλ, Έρση Ζακοπούλου, Θωμάς Μαλούτας, και Ρωξάνη Καυταντζόγλου, επιμέλεια Ανδρομάχη Χατζηγιάννη, 279-320. Αθήνα: Ε.Κ.Κ.Ε.
- Σωτηρόπουλος, Δημήτριος. 2006. 'Θετικό και αρνητικό κοινωνικό κεφάλαιο και η άνιση ανάπτυξη της κοινωνίας πολιτών στη νοτιοανατολική Ευρώπη'. Επιστήμη και κοινωνία.
- Τραμπούλης, Θεόφιλος. 2014. 'Πολιτισμός των ιδρυμάτων: Ο άξονας της Συγγρού'. Unfollow.
- Τσουκαλάς, Κωνσταντίνος. 1985. Εξάρτηση και αναπαραγωγή: ο κοινωνικός ρόλος των εκπαιδευτικών μηχανισμών στην Ελλάδα (1830-1922). 4η έκδ. Ιστορική βιβλιοθήκη. Αθήνα: Θεμέλιο.
- Χατζατουριάν, Βαγγέλης, επιμ. 2010. Νέα Σμύρνη: Από την καταστροφή στη δημιουργία. Δήμος Νέας Σμύρνης. Αθήνα: Εκδόσεις Αλέξανδρος.
- Χατζηκωνσταντίνου, Ευαγγελία. 2014. 'Αστικός εκσυγχρονισμός, οδικό δίκτυο και πόλη_ Το παράδειγμα της λεωφόρου Συγγρού στο πέρασμα από τον 19ο στον 20ο αιώνα'. Διδακτορική διατριβή, Αθήνα: Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο.
- Ψαλιδόπουλος, Θεοδωρής. 2003. 'Μια πόλη μια ιστορία: η Καλλιθέα οφείλει τη δημιουργία της σε μια ομάδα ευκατάστατων αστών του 1885'. 7 Ημέρες, Παλιά Καλλιθέα έκδοση.
- Bourdieu, Pierre. 1986. Handbook of Theory of Research for the Sociology of Education. Επιμέλεια J. Richardson. Μετάφραση Richard Nice. New York: Greenwood.
- Castells, Manuel. 1997. The Power of Identity. Malden, Mass.: Blackwell.
- Cuche, Denys. 2001. Η έννοια της κουλτούρας στις κοινωνικές επιστήμες. Επιμέλεια Μαίρη Λεοντσίνη. Μετάφραση Φώτης Σιατίτσας. Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Dyck, Isabel. 2005. 'Feminist geography, the 'everyday', and local-global relations: hidden spaces of place-making*'. The Canadian Geographer/Le Géographe canadien 49 (3): 233-43.
- Habermas, Jürgen. 1997. Αλλαγή δομής της δημοσιότητας. Μετάφραση Λευτέρης Αναγνώστου. Πολιτείες 4. Αθήνα: Νήσος.
- Koutrolikou, Penny. 2004. 'Managing diversity and developing common ground: The role of urban regeneration activities_ The case of, Hackney, London'. Managing Diversity, 40th ISoCaRP Congress 2004.

———. 2005. 'Negotiating 'common grounds' through local government and urban regeneration policies and initiatives: the case of Hackney, London'. London: Mackmillan: University of Surrey.

Massey, Doreen B. 1994. *Space, Place, and Gender*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Siisiainen, Martti. 2003. 'Two concepts of social capital: Bourdieu vs. Putnam'. *International Journal of Contemporary Sociology* 40 (2): 183–204.

Venturi, Robert, Denise Scott Brown, και Steven Izenour. 1986. *Learning from Las Vegas: The Forgotten Symbolism of Architectural Form*. Cambridge, Mass.: MIT Press.

Williams, Raymond. 1994. *Κουλτούρα και Ιστορία. Μετάφραση Βενετία Αποστολίδου. Κλειώ- Ιστορία και Θεωρία 3*. Αθήνα: Εκδόσεις 'Γνώση'.

Wirth, Louis. 1956. *The Ghetto*. Chicago: University of Chicago Press.

Συλλογικές μελέτες έρευνες

'Διερεύνηση Στρατηγικών για τη δικτύωση των αστικών παρεμβάσεων στο μητροπολιτικό Κέντρο Αθηνών'. 2013. Ερευνητικό Πρόγραμμα, Αθήνα: Περιφέρεια Αττικής- Σχολή Αρχιτεκτόνων Ε.Μ.Π.

'Εισαγωγή στις Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ)_ Ορισμός- Ρόλος- Οργάνωση- Χρηματοδότηση'. 2005. Αθήνα: Ομάδα Εργασίας Νέων Ίδρυμα Ανδρέα Παπανδρέου.

'Συγγρού_ Αστική Λεωφόρος Πολιτισμού και Επιχειρηματικής Δραστηριότητας'. 2011. ΟΡΣΑ.

Άρθρα

Η Καθημερινή. 2013. 'Η Συγγρού θα γίνει ξανά αστική λεωφόρος', Ιούνιος 1.

Παράρτημα ⁴¹

Παράλληλα στοιχεία για την περίοδο της ανοικοδόμησης Νέας Σμύρνης- Καλλιθέας

Νέα Σμύρνη ⁴²	Καλλιθέα ⁴³	Λεωφόρος Συγγρού ⁴⁴
		1864 πρώτη σκέψη για την αναβάθμιση της οδού Φαλήρου με τη θεσμοθέτηση γενικού σχεδίου για την Αθήνα
		1869 σχέδιο Ιωάννη Γενίσαρλη
		1874 ενασχόληση Ιωάννη Σέχου με το σχέδιο
	1883 οικισμός τεσσάρων οικογενειών «επίλεκτα μέλη της αθηναϊκής κοινωνίας», αλλά και 2 500 ατόμων που εργάζονται στην περιοχή και κατοικούν σε άθλιες συνθήκες σε παραπήγματα. Με την ίδρυση της «Ανώνυμου Οικοδομικής Εταιρείας» θα γίνει προάστιο. Σκοπός της Εταιρείας ήταν να ιδρυθεί εργατικός συνοικισμός αντίστοιχος με αυτούς της Γαλλίας.	
	1884 με Β.Δ. ορίζεται το προάστιο Καλλιθέας, πρώτη προσπάθεια σχεδιασμού οργανωμένου οικισμού στην	1885 έγκριση ρυμοτομικού

⁴¹ Στο παράρτημα αυτό παρατίθενται οι σύλλογοι που αναφέρονται στο κείμενο, με τα στοιχεία που έχουν συλλεχθεί για αυτούς. Η σειρά που καταγράφονται ακολουθεί τον αντίστοιχο πίνακα (πίνακας 1, 2) για τη Νέα Σμύρνη και Καλλιθέα ξεχωριστά. Το πλήρες παράρτημα, όλων των συλλόγων που χρησίμευσαν στη μελέτη παρουσιάζεται στο ηλεκτρονικό τεύχος της εργασίας

⁴² Πηγές: Χατζατουριάν 2010, Ανανιάδης 1990

⁴³ Πηγές: Καρδαμίτση- Αδάμη (2003), Γεωργιτσογιάννη (2003), Ψαλιδόπουλος (2003)

⁴⁴ Πηγές: Κοσμάκη (1991), Μπίρης (1999), Χατζηκωνσταντίνου (2014)

		Αθήνα, το σχέδιο δεν εφαρμόστηκε παρά μόνο σε μικρό τμήμα του.	
			1898 ξεκίνησε η κατασκευή σύγχρονης αμαξιτής οδού με την οικονομική συμμετοχή του Ανδρέα Συγγρού υπό την επίβλεψη του μηχανικού του Υπουργείου Εσωτερικών Νικολάου Γαζή.
			1903 κηρύχθηκε εθνική οδός και ρυθμίστηκαν οι απαλλοτριώσεις του σχεδίου πόλεως
1905	αγροκτήματα, περιβόλια, βουστάσια	1909 εγκατάσταση εργοστασίου της Εταιρίας Ιπποσιδηροδρόμων, αύξηση της οικοδόμησης του οικισμού, χτίζονται 50 διώροφες πέτρινες μονοκατοικίες	1904 ολοκληρώθηκε το έργο κατασκευής της λεωφόρου
		1920 4 200 κατοίκους	1919 πρόταση Λελούδα για επέκταση της Αθήνας σε γραμμική μορφή - ένθεν και ένθεν της Λεωφόρου προς το Φάληρο
1923	Ν.Δ. «Περί αναγκαστικής απαλλοτρίωσης γηπέδου παρά την Λεωφόρο Συγγρού», περιλαμβάνεται στον «Νέο Σχέδιο Αθηνών» που επεξεργάζεται ο πολεοδόμος Π. Καλλιγιάς και υπογράφεται από τον Ν.	1922 από μεσοαστική κοινότητα έγινε προσφυγική συνοικία. Ανακόπηκε η πορεία του προαστίου από τις πολιτικές εξελίξεις	

Πλαστήρα (20 μέρες μετά την υπογραφή της Συνθήκης της Λωζάννης) Περιλαμβάνει «Αστικό Συνοικισμό των Εκ Σμύρνης Προσφύγων», από την αρχή αστική περιοχή παρόλο που επρόκειτο για αστική συνοικία, κοσμοπολίτες Σμύρνη, οικόπεδα έναντι αντιτίμου. Τρεις κατηγορίες οικοπέδων για την κλήρωση ανάλογα με το ποσό που κατέβαλε ο δικαιούχος. Η αξία των οικοπέδων που προορίζονταν για έργα κοινής ωφέλειας επιβάρυνε αναλογικά όλους τους δικαιούχους. Η ανοικοδόμηση ξεκινάει το 1926	* Λόγω της θέσης ανάμεσα στη ζώνη βιοτεχνιών και εργοστασίων Αθηνών και Πειραιώς (ήδη από το 1840, το 1870 και 1880 ο Πειραιάς είναι ήδη βιομηχανική πόλη) προσέλκυσε μεσαία στρώματα εμπόρων και επαγγελματιών	
1927 το 71% των προσφύγων ήταν εγκαταστημένο σε συνοικισμούς. Η δημιουργία της Νέας Σμύρνης αποτελεί ξεχωριστή περίπτωση, αφού σχεδιάστηκε για τους πρόσφυγες των μεσοαστικών και αστικών κοινωνικών στρωμάτων, οικοδομήθηκε αφού είχε καταλαγιάσει η αναστάτωση των πρώτων χρόνων της προσφυγικής εγκατάστασης.	1925 25 000 κατοίκους με Π.Δ. Κοινότητα Καλλιθέας, αποκόπηκε από Δ. Αθηναίων λόγω των αυξημένων δικών της προβλημάτων στερούνταν κοινωφελούς κοινόχρηστης υποδομής και ήταν γνωστή για τις πλημμύρες του Ιλισού	1927 κηρύχθηκε Εθνική Οδός, τμήμα ευρύτερου οδικού άξονα «Αθηνών – Παλαιού Φαλήρου – Βουλιαγμένης – Σουνίου»

1928 210 κάτοικοι Καλείται η γαλλική εταιρεία “Société Immobilière du Boulevard Haussmann” να αναλάβει την ανοικοδόμηση του οικισμού, διαφημίζοντας μία «μελλοντική κηπούπολη» για τους Αθηναίους	1929 τροποποίηση τμήματος του ρυμοτομικού για να οριοθετηθεί ο Ιππόδρομος, το νέο ρυμοτομικό καταφέρει να εντάξει μικροϊδιοκτησίες και αυθαίρετα κυρίως προσφύγων (πίσω από τον Ιππόδρομο, Τζιτζιφιές μέχρι τη Θησέως), υποχρεωτική πρασιά μόνο στις Θησέως, Συγγρού, Ποσειδώνος, καθώς το έδαφος γενικά ήταν ελώδες και δεν θα επέτρεπε την ανέγερση μεγάλων μεγάρων	
1929 το πρώτο δημοτικό σχολείο 1934 6 500 κάτοικοι, κοινότητα ~1940 15 000 κάτοικοι		

Νέα Σμύρνη

- i. Σωματείο Κοινωφελών Έργων (Ταμείο Κοινωφελών Έργων)
- ii. Ένωση Αστών Προσφύγων Νέας Σμύρνης (Κεντρική Λέσχη Νέας Σμύρνης)
- iii. Σύνδεσμος Οικιστών Νέας Σμύρνης
- iv. Σύνδεσμος Οικοπεδούχων Νέας Σμύρνης «Η Άμυνα»
- v. Σωματείο «Η Νέα Σμύρνη»
- vi. Σύνδεσμος Δικαιούχων Οικοπέδων Άνω Νέας Σμύρνης

1. Ιωσηφόγλειο Ορφανοτροφείο

Διεύθυνση:	Λεωφ. Συγγρού 221	Τ.Κ. , Ν. Σμύρνη
Επικοινωνία:	210-9331865 210-9340630	
Ιστότοπος/Fb:		

Το «Ιωσηφόγλειο» ορφανοτροφείο αρρένων κτίστηκε από τον μικρασιάτη τραπεζίτη και επιχειρηματία Χαράλαμπο Ιωσηφόγλου, στη λεωφόρο Συγγρού, σε έκταση 8.415 τ.μ. που παραχωρήθηκε από το Ελληνικό Δημόσιο και βρίσκεται στα όρια του δήμου Ν. Σμύρνης. Η οικοδόμηση του κτιρίου ολοκληρώθηκε το 1929 και το ορφανοτροφείο άρχισε να λειτουργεί το 1932. Σκοπός του ιδρύματος ήταν η φιλοξενία ορφανών αγοριών προσφυγόπουλων.

Στον εσωτερικό του περιβάλο υπάρχει εκκλησιάκι του Αγίου Χαράλαμπος, το οποίο θεμελιώθηκε από τον ίδιο τον ευεργέτη αλλά ολοκληρώθηκε από τον γιο του Όμηρο Ιωσηφόγλου. Το 1941 το ίδρυμα επιτάχθηκε από τις αρχές κατοχής, για τη στέγαση στρατιωτικών μονάδων. Με την απελευθέρωση επαναλειτούργησε σαν Ορφανοτροφείο και κατόπιν σαν Παιδούπολη. Σήμερα στεγάζει την Ειδική Επαγγελματική Σχολή "Αγία Βαρβάρα" του Εθνικού Οργανισμού Πρόνοιας και εξυπηρετεί εφήβους δύο κατηγοριών, εσωτερικούς και μη. Λειτουργούν επίσης εργαστήρια αγγειοπλαστικής, ξυλουργικής, κοπτικής- ραπτικής και κεντήματος.

2. Το Ίδρυμα Απόρων Κορασίδων «Εθνική Στέγη»

Διεύθυνση:	Εθνικής Στέγης	Τ.Κ. 171 24 , Ν. Σμύρνη
Επικοινωνία:	210-9335948 210-9319188 210-9357887	et_stegi@otenet.gr
Ιστότοπος/Fb:		

Ίδρύθηκε ως προσφυγικό ορφανοτροφείο κατά το 1922 από τον Σύνδεσμο για τα δικαιώματα της Γυναίκας, πρόεδρος του οποίου ήταν η Αύρα Θεοδωρακοπούλου. Αρχικά στεγάστηκε στις εγκαταστάσεις της Χαροκοπείου Οικοκυρικής και Επαγγελματικής Σχολής Θηλέων στην Καλλιθέα. Μετά την παραχώρηση από την Κοινότητα Νέας Σμύρνης οικοπέδου οριζόμενου από τις οδούς Αρτάκης, Στενιμάχου, Βάρνης και Εθνικής Στέγης ανεγέρθηκε (με ενέργειες του Ελευθερίου Βενιζέλου) το κτήριο που στεγάζει την Εθνική Στέγη έως τις μέρες μας. Η μεταφορά του ορφανοτροφείου έγινε τον Νοέμβριο του 1932.

Διευθύντρια του ιδρύματος ήταν η Άννα Παπαδημητρίου. Κατά το 1934 στέγαζε 108 κορίτσια ηλικίας 7-15 ετών. Η Εθνική Στέγη λειτούργησε ως ορφανοτροφείο έως το 1988, ενώ σήμερα το κτήριο φιλοξενεί παιδικό σταθμό και διάφορες πολιτιστικές εκδηλώσεις σε ομώνυμο Νομικό Πρόσωπο του Δήμου Νέας Σμύρνης' (Χατζατουριάν 2010).

3. Το Άσυλο του Αγίου Ανδρέα

Διεύθυνση:	Αγίου Ανδρέου 14	Τ.Κ. 17122,, Ν. Σμύρνη
Επικοινωνία:		
Ιστότοπος/Fb:		

Είχε ιδρυθεί το 1926 στους Αμπελόκηπους ως μονοτάξιο δημοτικό σχολείο και ορφανοτροφείο περίθαλψης και μόρφωσης ορφανών κοριτσιών από τη Μικρά Ασία.

4. Επιτροπή Ποντιακών Μελετών- Μουσείο

Διεύθυνση:	Αγνώστων Μαρτύρων 73	Τ.Κ. , Ν. Σμύρνη
Επικοινωνία:	210-9325521	
Ιστότοπος/Fb:	http://www.epm.gr/	

Η Επιτροπή Ποντιακών Μελετών είναι σωματείο επιστημονικό, μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, ιδρύθηκε το 1927 στην Αθήνα από ομάδα Ποντίων διανοουμένων και παραγόντων της δημόσιας και κοινωνικής ζωής με τη θερμούργο πρωτοβουλία του γιατρού Θεοφύλακτου Θεοφυλάκτου από τη Θεσσαλονίκη και την αποφασιστική ηγεσία του τελευταίου Μητροπολίτη της Τραπεζούντας Χρυσάνθου (Φιλιππίδη) και μετέπειτα Αρχιεπισκόπου Αθηνών και πάσης Ελλάδος.

Παράλληλα με το επιστημονικό της έργο η Ε.Π.Μ. πέτυχε την απόκτηση ιδιόκτητου κτηρίου που φέρει την επωνυμία «Στέγη Κειμηλίων του Ελληνισμού του Πόντου» (Αγνώστων Μαρτύρων 73 – Νέα Σμύρνη Αττικής – 17123), στο οποίο στεγάζονται, εκτός των γραφείων, η Βιβλιοθήκη, το Μουσείο του Ελληνισμού του Πόντου, αίθουσες διαλέξεων και συνεδρίων καθώς και χώροι φύλαξης των ιστορικών κειμηλίων και των εκδόσεών της.

5. Ευαγγελική Σχολή

Διεύθυνση:	Λέσβου 4	Τ.Κ. 171 23, Ν. Σμύρνη
Επικοινωνία:		
Ιστότοπος/Fb:	http://lyk-evsch-n-smyrn.att.sch.gr/	

‘Πρώτη λειτουργία σχολείου (σε παράγκα) το 1929’

‘Η Ευαγγελική Σχολή Σμύρνης ήταν ένα λαμπρό μορφωτικό ίδρυμα της ελληνικής κοινότητας της Σμύρνης. Αρχικά ξεκίνησε ως ένα μικρό σχολείο με το όνομα "Σχολείο του Χριστού" το 1717 όταν διευθυντής του ήταν ο Ιθακήσιος Ιερόθεος Δενδρινός. Αργότερα μετονομάστηκε κατά σειρά "Ευαγγελικών Σχολείον", "Ευαγγελικόν Φροντιστήριον" κ.λπ. μέχρι στις αρχές του 19ου αιώνα που ονομάστηκε "Ευαγγελική Σχολή", όπου μ’ αυτό το όνομα παρέμεινε περισσότερο γνωστή. [...] Μετονομάστηκε σε Ευαγγελική Σχολή από επιθυμία των ιδρυτών του, 1935, όταν είχε μετεγκατασταθεί στο πρώτο κτήριό της.’ (Χατζατουριάν 2010)

6. Σώμα Ελληνίδων Οδηγών

Διεύθυνση:	Φιλαδέλφειας & Πλ .Βασ. Σοφίας	Τ.Κ. 17121, Ν. Σμύρνη
Επικοινωνία:	210-9352649	
Ιστότοπος/Fb:	http://www.seo.gr http://seo-neasmyrni.blogspot.gr/	

1932 ίδρυση του Σώματος Ελληνίδων Οδηγών από την Ειρήνη Καλλιγιά.

7. Εξωραϊστικός - Εκπολιτιστικός - Αθλητικός Σύλλογος "Ο Φάρος" Ν. Σμύρνης

Διεύθυνση:	Ελ. Βενιζέλου 8ο	Τ.Κ. 17122, Ν. Σμύρνη
Επικοινωνία:	210-9347957	info@imvroisland.org
Ιστότοπος/Fb:	http://www.farosns.gr/	

‘Το 1934 οι κάτοικοι της συνοικίας Φάρος στην Άνω Ν. Σμύρνη αποφάσισαν να ιδρύσουν τον ομώνυμο σύλλογο με σκοπό να επιδιώξουν την ένταξη της περιοχής τους στην τότε κοινότητα Ν. Σμύρνης, να ενταχθούν στο σχέδιο πόλης και γενικά να εξωραϊσουν τη συνοικία.

Ο Σύλλογος είχε έντονη δράση στα τελευταία προπολεμικά και στα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια, ώσπου πέτυχε το σημαντικότερο στόχο του: να ενταχθεί η συνοικία στο Δήμο. Στη συνέχεια οι δραστηριότητές του είχαν κυρίως πολιτιστικό χαρακτήρα: χοροεσπερίδες, εκδρομές, έκδοση ημερολογίου, διοργάνωση λαϊκών αγώνων δρόμου και γενικά αποτελούσε τον πόλο συσπείρωσης των κατοίκων της περιοχής. Επίσης, διοργανώνει ετήσια εκδήλωση στη μνήμη των σφραγιασθέντων από τους Γερμανούς 114 κατοίκων της περιοχής στο μπλόκο του Φάρου, στις 9 Αυγούστου 1944.’

8. Φοίνιξ Νέας Σμύρνης

Διεύθυνση:	Βιθυνίας 4	Τ.Κ. 17123, Ν. Σμύρνη
Επικοινωνία:	210-9331436	
Ιστότοπος/Fb:	http://phoenixneassmyrnis.gr/	

Ο Φοίνιξ Νέας Σμύρνης Εξωραϊστικός Ψυχαγωγικός και Πνευματικός Σύλλογος δημιουργήθηκε το 1935. (ευεργέτες: Αναστάσιος Δούκας, Ιωάννης Σκαλοθέος)

‘Ο ιστορικός σύλλογος <ΦΟΙΝΙΞ ΝΕΑΣ ΣΜΥΡΝΗΣ> δημιουργήθηκε το 1935.

Το πρώτο συμβούλιο είχε μέλη τους κ.κ Ι. Αλευρόπουλο, Κ. Δασκαλόπουλο, Δ.Κ Κισκίρδη, Π. Ουδενιώτη και πρόεδρο τον Σπ. Ραζή.

Άνθρωποι δραστήριοι, φιλοπρόοδοι με πίστη και ανωτέρα ιδανικά δημιούργησαν τον ΦΟΙΝΙΚΑ, με σκοπό να βοηθήσουν να γίνει το προάστιο της Νέας Σμύρνης μια πόλη ανθρώπινη και τον στήριξαν με κάθε θυσία για να μην φύγει ποτέ από την γη που τον γέννησε αλλά και την τέφρα που αναγεννάται διαρκώς.

Η ίδρυση ήταν απολύτως αναγκαία, γιατί η τότε κοινότητα αν και προσπαθούσε με κάθε τρόπο να επουλώσει τις μεγάλες τις ανάγκες αυτές αντί να λιγοστεύουν πλήθαιναν.

Οι πρώτοι κάτοικοι με κόπους και πολλές δυσκολίες έβαζαν τα θεμέλια του ωραίου αυτού προαστίου σε μια απέραντη έκταση με χωμάτινους δρόμους, γεμάτη χαντάκια, χάσκοντα ρέματα χωρίς συγκοινωνία, χωρίς φως και νερό χωρίς...

Χωρίς δισταγμό ο Σύλλογος βοήθησε και έδωσε λύσεις παρόλες τις δυσκολίες, τις αντιξοότητες και τα εμπόδια που βρήκε. Κατάφερε να τα ξεπεράσει θαρραλέα εκπληρώνοντας με ευσυνειδησία και συνέπεια τον προορισμό για τον οποίο δημιουργήθηκε.

Στο χρονικό διάστημα της παρουσίας του, έχει μια φωτεινή λαμπρή πορεία, τόσο στον κοινωνικό, αλλά και στον εξωραϊστικό, πνευματικό και πολιτιστικό τομέα.

Η αναγνώριση της πολύπλευρης δράσης του είναι αναγνωρισμένη καθολικά και χαίρει τον ενικό σεβασμό όλων.’ (‘Ο Σύλλογος | Φοίνιξ Νέας Σμύρνης’ 2015)

9. ΣΥΝΔΔΕ & L - Σύνδεσμος Επιχειρήσεων Διεθνούς Διαμεταφοράς Και Επιχειρήσεων Logistics Ελλάδος

Διεύθυνση:	Λεωφόρος Συγγρού Ανδρέα 137	T.K. 171 21, Ν. Σμύρνη
Επικοινωνία:	210-9359346	
Ιστότοπος/Fb:	http://www.synddel.gr/	

Το 1935 αναγνωρίστηκε το Σωματείο με την επωνυμία «Σύνδεσμος Οίκων Διεθνών Μεταφορών Ελλάδος».

Το 1977 η ονομασία του Συνδέσμου τροποποιήθηκε σε «Σύνδεσμος Διεθνών Διαμεταφορέων Ελλάδος».

Το 2002 έγινε νέα τροποποίηση και η επωνυμία πλέον γίνεται «Σύνδεσμος Επιχειρήσεων Διεθνούς Διαμεταφοράς και Επιχειρήσεων Logistics Ελλάδος» (ΣΥΝΔΔΕ&L).

Οι σκοποί του ΣΥΝΔΔΕ&L από την ίδρυσή του μέχρι και σήμερα επικεντρώνονται στα κάτωθι βασικά σημεία:

Τη μελέτη, προβολή και υποστήριξη των θεμάτων που αφορούν τη διαμεταφορά και που η αντιμετώπισή τους συμβάλλει στην ανάπτυξη της.

Την ανάπτυξη και διευκόλυνση των Εθνικών και Διεθνών Μεταφορών της χώρας, μέσω των Ελληνικών Διαμεταφορικών επιχειρήσεων, σε συνεργασία και με τις αντίστοιχες επιχειρήσεις του εξωτερικού, προς διευκόλυνση και εξυπηρέτηση του εμπορίου, προς όφελος της Εθνικής Οικονομίας.

Την εκπροσώπηση στην Ελλάδα και στο εξωτερικό (ειδικότερα στις Δημόσιες Αρχές και τα διάφορα συλλογικά όργανα) του τομέα της Διαμεταφοράς γενικά και των μελών του Συνδέσμου ειδικότερα.

Τη συμμετοχή σε ευρωπαϊκές και συναφείς Οργανώσεις.

Τη συμμετοχή σε Εθνικές ή Διεθνείς Επιτροπές, Συμβούλια, συνδιασκέψεις και εκδηλώσεις γενικά, που έχουν σχέση με τους σκοπούς που επιδιώκει ο Σύνδεσμος.

Η υλοποίηση των σκοπών αυτών υπήρξε η πυξίδα που πάντοτε καθοδηγούσε την εκλεγμένη διοίκηση του Συνδέσμου.

10. Η Εστία

Διεύθυνση:	Κ.Παλαιολόγου 1	T.K. 17121, Ν. Σμύρνη
Επικοινωνία:	210-9333702 210-9330274 210-9327351	grammateia@estia-ns.gr bibliothiki@estia-ns.gr
Ιστότοπος/Fb:	www.estia-ns.gr/	

‘Η Εστία Νέας Σμύρνης ιδρύθηκε το έτος **1930 από Έλληνες Μικρασιάτες πρόσφυγες**. Είναι Σωματείο, μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, με έδρα τη Νέα Σμύρνη Αττικής.

Ιδρύθηκε το 1930 από μικρασιάτες πρόσφυγες με αποστολή τη συλλογή και μελέτη στοιχείων του ελληνισμού της Μικράς Ασίας. **Στα τέλη του '60 εγκαταστάθηκε στο σημερινό της κτίριο που ολοκληρώθηκε με χορηγία του Αρ. Ωνάση**. Στους χώρους του σήμερα διατηρείται μουσείο, βιβλιοθήκη και αίθουσες μαθημάτων.

Η αποστολή της Εστίας είναι: η συλλογή, μελέτη και περίσωση του εθνικού, πνευματικού, ιστορικού, λαογραφικού και γλωσσικού πλούτου του Ελληνισμού της Μικράς Ασίας, του Πόντου, της Ανατολικής Θράκης και της Κωνσταντινουπόλεως, που εκριζώθηκε από τις μικροεστίες του. Η πνευματική, καλλιτεχνική και εκπολιτιστική εξύψωση και ψυχαγωγία των μελών και φίλων. Η ανάπτυξη μορφωτικής και κοινωνικής δράσεως και η διατήρηση, η προβολή και η μετάδοση στις επερχόμενες γενεές της μνήμης και της Ιδέας, των πέρα του Αιγαίου Αλησμόνητων Πατρίδων και γενικότερα του Πνευματικού και Ιστορικού Μεγαλείου της Ελλάδος.

Το όραμα της Εστίας είναι να αποτελέσει κέντρο κοινωνικό του πολίτη, ώστε δια της επαφής του με τον εν γένει χώρο και τις δραστηριότητες του και επιπλέον μέσω του Πνευματικού και Καλλιτεχνικού θησαυρού που διαθέτει, να γίνει κοινωνός τόσο της Μικρασιατικής, όσο και της εν γένει Ελληνικής Ιδέας.’

‘Το 1927 συστάθηκε το σωματείο «Η Ένωση Αστών Προσφύγων Νέας Σμύρνης», από το όνομα και μόνο του οποίου διαφαίνεται η κυρίαρχη κοινωνική σύνθεση του οικισμού και η διάθεση να διατηρηθεί και να επιβληθεί ο χαρακτήρας αυτός.

Διάδοχο σχήμα της Ένωσης Αστών Προσφύγων Νέας Σμύρνης αποτέλεσε κατά κάποιο τρόπο η Λέσχη Νέας Σμύρνης, η οποία το 1938 μετονομάστηκε σε Εστία Νέας Σμύρνης.

[...]

Η Λέσχη Νέας Σμύρνης ιδρύθηκε τον Ιούνιο του 1930 με πρωτοβουλία των μελών της Ένωσης Αστών Προσφύγων Νέας Σμύρνης.

Πρωταρχικός στόχος της Λέσχης Νέας Σμύρνης ήταν η άμεση ικανοποίηση των οικιστικών αναγκών. Επιπλέον, σύμφωνα με το καταστατικό, ο νέος σύλλογος αποσκοπούσε στην «καλλιέργεια φιλικών σχέσεων μεταξύ των μελών του» και στη «δημιουργία μέσων προς επωφελή κοινωνική δράση και ιδία ψυχαγωγία».

Στις αρχές του 1939 και υπό την προεδρία του Χαλδέζου η Λέσχη μετονομάστηκε σε Εστία Νέας Σμύρνης. Παράλληλα, οι στόχοι και οι δραστηριότητές της διευρύνθηκαν σημαντικά περιλαμβάνοντας τη διάσωση, τη συλλογή και τη μελέτη υλικού σχετικού με τον μικρασιατικό, τον κωνσταντινουπολίτικο, τον ποντιακό και τον θρακικό ελληνισμό, καθώς και την ανάπτυξη κοινωνικής, μορφωτικής, εθνικής και φιλανθρωπικής δράσης. Η πολύπλευρη δράση της Εστίας Νέας Σμύρνης συνεχίστηκε με έμφαση τον τομέα του πολιτισμού και με αμείωτο ρυθμό κατά τις επόμενες δεκαετίες. Σήμερα, ο σύλλογος έχει καθιερωθεί ως ένας από τους σημαντικότερους φορείς διατήρησης της μνήμης των μικρασιατικών πατρίδων. Ιδιαίτερα σημαντική υπήρξε η προσφορά της Εστίας Νέας Σμύρνης στη δύσκολη περίοδο της Κατοχής, αλλά και κατά τα πρώτα χρόνια μετά τον πόλεμο. Περιλάμβανε τη μέριμνα τραυματιών και αναπήρων, την οργάνωση συσσιτίων, καθώς και τη συγκέντρωση εφοδίων για τους στρατιώτες και τους απόρους. Ψυχή των δραστηριοτήτων αυτών ήταν ο Πάνος Χαλδέζος, ο οποίος παρέμεινε πρόεδρος της Εστίας έως το 1943. Κατέλαβε ξανά τη θέση αυτή τη δεκαετία του 1950.

Τα τελευταία χρόνια στην Εστία Νέας Σμύρνης πραγματοποιούνται εκδηλώσεις, περίπου εξήντα κάθε χρόνο, με περιεχόμενο εθνικό, πνευματικό, θρησκευτικό, κοινωνικό και επιστημονικό. Παράλληλα, προσφέρονται επιμορφωτικά μαθήματα σε διάφορα γνωστικά αντικείμενα θεωρητικού αλλά και πρακτικού χαρακτήρα (φιλοσοφία, ψυχολογία, ανθρώπινες σχέσεις, προγεννητική αγωγή, πρόληψη και αντιμετώπιση ατυχημάτων, πρώτες βοήθειες, υγιεινή διατροφή, ζωγραφική, κέντημα, ελληνικοί χοροί και σκάκι), ενώ υπάρχει μουσείο μικρασιατικών κειμηλίων, βυζαντινών και μεταβυζαντινών εικόνων και πλούσια γενική βιβλιοθήκη η οποία διαθέτει εξειδικευμένη συλλογή με εκδόσεις σχετικές με μικρασιατικά θέματα. Επίσης, η Λέσχη διαθέτει εντευκτήριο-κυλικείο, γηροκομείο, χορωδία, θεατρική ομάδα και σκακιστική ομάδα. Εκτός από τα παραπάνω, η Εστία Νέας Σμύρνης βραβεύει βιβλία και μελέτες με μικρασιατικό περιεχόμενο, παρέχει υποτροφίες σε φοιτητές και βραβεία σε αριστούχους μαθητές.

Το εντυπωσιακό αυτό κτήριο χτίστηκε σε σχέδια του αρχιτέκτονα Ιωάννη Παυλίδη κατά τη δεκαετία του 1960, με κρατικές δαπάνες ενισχυμένες από εισφορές πλήθους συλλόγων Μικρασιατών, Θρακών, Ποντίων και Κωνσταντινουπολιτών.’ (Χατζατουριάν 2010)

‘Κοινωφελές Ίδρυμα Αλέξανδρος Σ. Ωνάσης

1974_ Δημιουργία και λειτουργία της Σχολής Εμπορικού Ναυτικού – Μηχανικών στην Εστία Νέας Σμύρνης.

1996_ Ανάληψη των εξόδων για την κατασκευή κωδωνοστασίου στον Ιερό Ναό Αγίας Φωτεινής Νέας Σμύρνης, κατά το πρότυπο του κωδωνοστασίου που υπήρχε προ της καταστροφής του 1922 στον Μητροπολιτικό Ναό της Αγίας Φωτεινής στην Σμύρνη της Μικράς Ασίας.

Στα τέλη του `60 εγκαταστάθηκε στο σημερινό της κτίριο που ολοκληρώθηκε με χορηγία του Αρ. Ωνάση.’

(<http://www.onassis.gr/>)

11. Πανιώνιος Γυμναστικός Σύλλογος Σμύρνης

Διεύθυνση:	Ιωάννου Χρυσοστόμου 1	Τ.Κ. , Ν. Σμύρνη
Επικοινωνία:	210-9311189 210-9311190	
Ιστότοπος/Fb:	http://www.panionios.gr	

1890 Σμύρνη. Ίδρυση του Συλλόγου «ΟΡΦΕΥΣ» με σκοπό την καλλιέργεια μουσικής και σωματικής αγωγής των μελών του.

1893 Από τα μέλη του «ΟΡΦΕΑ» που ήθελαν ο σύλλογος να ασχολείται κυρίως με τον αθλητισμό, ιδρύεται ο νέος Σύλλογος με το όνομα «ΓΥΜΝΑΣΙΟΝ» με σκοπό την ανάπτυξη και διάδοση του Γυμναστικού αθλήματος. Ο Σύλλογος αυτός διοργανώνει αθλητικούς αγώνες που τους αποκαλεί «ΔΗΜΟΣΙΟΥΣ» οι δημοσιογράφοι όμως της Σμύρνης τους ονόμασαν από τότε «ΠΑΝΙΩΝΙΟΥΣ». Οι «ΠΑΝΙΩΝΙΟΙ ΑΓΩΝΕΣ» τελέστηκαν 19 φορές από το 1896 μέχρι το 1922.

1898 Οι Σύλλογοι «ΟΡΦΕΥΣ» και «ΓΥΜΝΑΣΙΟΝ» ενώνονται και φτιάχνουν ένα ενιαίο Σύλλογο με τον τίτλο «ΠΑΝΙΩΝΙΟΣ ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΣΜΥΡΝΗΣ».

1913 Ο ΠΑΝΙΩΝΙΟΣ Γ.Σ.Σ. δημιούργησε την πρώτη ομάδα Βόλεϊ και εισήγαγε το άθλημα της Πετοσφαίρισης στον Ελλαδικό χώρο.

1922 Με την καταστροφή της Σμύρνης από τους Τούρκους ο ΠΑΝΙΩΝΙΟΣ Γυμναστικός Σύλλογος Σμύρνης μεταφέρεται στην Αττική, όπου του παραχωρήθηκε ένα δωμάτιο στα αποδυτήρια του Παναθηναϊκού σταδίου. Από εκεί αρχίζει η ανασυγκρότηση και ανασύσταση όλων των Τμημάτων του Συλλόγου.

1940 Ο ΣΕΓΑΣ σε συνεργασία με το Υπουργείο Παιδείας και με την μεγάλη συμβολή του Κ. ΚΟΤΖΙΑ, Υπουργού Διοικητή Πρωτεύουσας, παραχωρούν στον ΠΑΝΙΩΝΙΟ Γ.Σ.Σ. το σημερινό του γήπεδο στην Νέα Σμύρνη.

12. Σύλλογος Ιμβρίων Αθηνών| Εστία Ιμβρίων

Διεύθυνση:	Ελ. Βενιζέλου 8ο	Τ.Κ. 17122, Ν. Σμύρνη
Επικοινωνία:	210-9347957	info@imvrosisland.org
Ιστότοπος/Fb:	http://www.imvrosisland.org/	

Ο Σύλλογος Ιμβρίων ιδρύθηκε το 1945 από Ίμβριους πρόσφυγες, με πρωταρχικό στόχο τη διατήρηση των δεσμών μεταξύ των μελών του στην περιοχή της Αττικής. Η πλειοψηφία των Ιμβρίων προσφύγων εγκαταστάθηκε στην Ελλάδα μεταξύ των ετών 1964 -1980, ύστερα από την εφαρμογή του «Προγράμματος Διάλυσης» του ελληνικής καταγωγής πληθυσμού από το τουρκικό κράτος στο νησί. Κύρια μέριμνα του Συλλόγου Ιμβρίων τότε ήταν η παροχή στήριξης στους νεοαφιχθέντες πρόσφυγες, μεσολαβώντας στις ελληνικές αρχές για την έκδοση πιστοποιητικών, αδειών παραμονής και εργασίας και για την επίλυση των άμεσων προβλημάτων επιβίωσής τους, όπως στέγαση, εξεύρεση εργασίας και εκπαίδευση των παιδιών τους.

Η δεκαετία του '90 σηματοδότησε την αναγέννηση της Ιμβριακής διασποράς. Οι ισχυροί δεσμοί μεταξύ των Ιμβρίων και της πατρίδας τους ενισχύθηκαν από τις τακτικές επισκέψεις τους στο νησί, κυρίως για τις διακοπές του καλοκαιριού (περισσότερα από 2.000 άτομα), αλλά και για μόνιμη ή δευτερεύουσα εγκατάσταση. Πολλές οικογένειες επισκεύασαν τα ρειπωμένα σπίτια τους (πάνω από 500) και τα κατοίκησαν ξανά. Η παροχή κινήτρων και η εξασφάλιση των απαραίτητων συνθηκών διαβίωσης (εργασία, εκπαίδευση, κοινωνική πρόνοια, κ.τ.λ.), ισονομίας και ισοπολιτείας θα μπορούσε να προκαλέσει την επιστροφή σημαντικού αριθμού Ιμβρίων για μόνιμη διαμονή στην ιδιαίτερη πατρίδα τους.

Σήμερα οι Ίμβριοι έχουν καταφέρει να σταθούν ξανά στα πόδια τους ως κοινότητα. Ο Σύλλογος Ιμβρίων έχει 5.000 εγγεγραμμένα μέλη και αποτελεί το πολυπληθέστερο σωματείο των Ιμβρίων παγκοσμίως. Το ιδιόκτητο κτίριό του στη Νέα Σμύρνη, αποτελεί φιλόξενη εστία για όλους τους Ιμβρίους και κομβικό σημείο ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης της κοινής γνώμης για το Ιμβριακό ζήτημα.

Το όραμα του Συλλόγου Ιμβρίων, όπως και όλων των Ιμβριακών Σωματείων απανταχού της γης, είναι η ειρηνική συνύπαρξη των αυτοχθόνων Ιμβρίων με τους εποίκους άλλων εθνοτήτων, η δημιουργική τους παρουσία στην πατρίδα τους και η προστασία και διατήρηση της ιδιαίτερης ταυτότητας και της πολιτιστικής τους κληρονομιάς που επιβιώνει εδώ και 2.500 χρόνια.

Επιτροπές: Συντονιστική Επιτροπή Ιμβρίων (Σ.Ε.Ι.), Επιτροπές Χωριών, Επιτροπή Πολιτισμού και Επικοινωνίας, Επιτροπή Νεολαίας, Επιτροπή Κυριών

Στην έδρα του Συλλόγου Ιμβρίων φιλοξενούνται δύο ακόμη «αδελφά» σωματεία: ο Ναυταθλητικός Όμιλος Ιμβρίων (Ν.Ο.Ι.), ο Σύλλογος Τενεδίων «Ο ΤΕΝΝΗΣ»

13. Μορφωτικός Σύνδεσμος Νήσου Χάλκης Κωνσταντινουπόλεως

Διεύθυνση:	Αχιλλεως 59	Τ.Κ. , Ν. Σμύρνη
Επικοινωνία:	210-9844256	
Ιστότοπος/Fb:	www.halki-morf-sind.gr/	

Ίδρυση 1948

14. Ο Ψηλορείτης - Ένωση Κρητών Νέας Σμύρνης

Διεύθυνση:	Δαρδανελλίων 36	Τ.Κ. 17123 , Ν. Σμύρνη
Επικοινωνία:	210-9345660	kritesns@yahoo.gr
Ιστότοπος/Fb:	http://www.kritesns.org/	

‘Οι στόχοι ίδρυσης της Ένωσης Κρητών Νέας Σμύρνης, όπως ρητά αναφέρονται στο καταστατικό που συνέταξαν τα ιδρυτικά μέλη το 1949, είναι:

α. Η ανάπτυξη δεσμών συναδελφώσεως και πνεύματος αλληλεγγύης και αλληλοβοήθειας μεταξύ των μελών.

β. Η ανάπτυξη της Λαϊκής Κρητικής τέχνης και Λαογραφίας και η διαφώτιση και καθοδήγηση των μελών για τη διατήρηση και διαφύλαξη των ιστορικών παραδόσεων και των κρητικών εθίμων.

γ. Η δημιουργία και ενίσχυση τμήματος Νεολαίας για τη διατήρηση της κρητικής πολιτιστικής κληρονομιάς.

δ. Η διοργάνωση διαλέξεων και εκδρομών για μορφωτικούς και ψυχαγωγικούς σκοπούς.

Είναι δε από τα πρώτα σωματεία που ιδρύθηκαν στην Αττική μετά την Ομόνοια του Πειραιά και την Παγκρήτιο.’ (‘ΕΝΩΣΗ ΚΡΗΤΩΝ ΝΕΑΣ ΣΜΥΡΝΗΣ’ 2015)

15. Ευγενίδειο Ίδρυμα

Διεύθυνση:	Λ. Συγγρού 387	Τ.Κ. 175 64, Ν. Σμύρνη
Επικοινωνία:	210-9469600	
Ιστότοπος/Fb:	http://www.eugenfound.edu.gr/	

Το κοινωφελές Ίδρυμα Ευγενίδου συστάθηκε το 1956 με τη μορφή του νομικού προσώπου ιδιωτικού δικαίου, υλοποιώντας τη διαθήκη του αείμνηστου εθνικού ευεργέτη Ευγένιου Ευγενίδη. Λειτουργεί με έδρα την Αθήνα, υπό τη μορφή του νομικού προσώπου ιδιωτικού δικαίου. Η δραστηριότητα του Ιδρύματος σύμφωνα με την ιδρυτική πράξη, έχει στόχο να συμβάλλει στην επιστημονική και τεχνική εκπαίδευση των νέων της Ελλάδας.

16. Επιτροπή Ειρήνης Νέας Σμύρνης

Διεύθυνση:	Βρυούλων 14	T.K. 17122, Ν. Σμύρνη
Επικοινωνία:	210 9354841	
Ιστότοπος/Fb:		

‘Η ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΙΡΗΝΗΣ ΝΕΑΣ ΣΜΥΡΝΗΣ συμπληρώνει φέτος 40 χρόνια ζωής και δράσης στα πλαίσια του αντιιμπεριαλιστικού φλειρηνικού κινήματος της ΕΕΔΥΕ. Ανταποκρινόμενη στο ρόλο και την ευθύνη της για την αγωνιστική συσπείρωση και δράση ενάντια σε όλα τα ιμπεριαλιστικά σχέδια, καλεί τους εργαζόμενους, τους συνταξιούχους, τους επαγγελματίες – βιοτέχνες – εμπόρους, τις γυναίκες, τους άνεργους και τους νέους της περιοχής...’ (‘Εκδήλωση: «ΟΙ ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΥΤΕΡΗ ΠΕΡΙΟΧΗ ΚΑΙ Η ΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΑΝΤΙΙΜΠΕΡΙΑΛΙΣΤΙΚΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ»’ 2015)

1975

17. Σύλλογος Οικιστών Προσφύγων

Διεύθυνση:	Σινώπης 17	T.K. 17124, Ν. Σμύρνη
Επικοινωνία:	210-9357200, 210-9380172	
Ιστότοπος/Fb:		

Εξωραϊστικός - Εκπολιτιστικός Σύλλογος

Ένας Σύλλογος που ιδρύθηκε το 1979 και λειτούργησε μέχρι τις αρχές του 2015.

18. Ένωση Γυναικών Ελλάδας

Διεύθυνση:	Βρυούλων 9	T.K. 17122, Ν. Σμύρνη
Επικοινωνία:	210 9332859	
Ιστότοπος/Fb:		

Η οργάνωσή μας ξεκίνησε από μια μικρή ομάδα συνειδητοποιημένων φεμινιστριών γυναικών που πολιτικά ανήκαν στον ευρύτερο χώρο της κεντροαριστεράς. Με επικεφαλής τη Μαργαρίτα Παπανδρέου ήταν οι : Μαρία Βούλγαρη, Ελένη Βούλγαρη, Κάκια Γεννηματά, Ντιντή Γιαννοπούλου, Νίκη Διδίκα, Μαριλένα Ευαγγελάτου, Δήμητρα Καστάνη, Κική Κούτσικα, Μαρία Κυπριωτάκη, Χρυσάνθη Λαΐου – Αντωνίου, Δέσποινα Μαζαράκη, Έφη Μπιτσαξάκη, Καλλιόπη Μπουρδάρα, Μαίρη Μωραΐτου, Κατερίνα Παντελίδου, Έφη Παπαχρήστου, Άννα Παναγοπούλου, Τιτίνα Πανταζή, Αλίκη Τσαπάρα και Λίλα Χριστοφορίδου.

Στις 15 Σεπτεμβρίου του 1976 ιδρύεται επίσημα η Ένωση Γυναικών Ελλάδας. Η ιδρυτική διακήρυξη έδινε έμφαση στην επαφή με τη βάση και καθόριζε την ιδεολογική της φυσιογνωμία ως φεμινιστική, ανεξάρτητη, σοσιαλιστική γυναικεία μη κυβερνητική οργάνωση που έχει ως στόχο τη νομική κατοχύρωση και την εφαρμογή της ισότητας των φύλων σε όλους τους τομείς της ζωής

19. Πανελλαδικός Σύνδεσμος Αγωνιστών ΕΑΜ Εθνικής Αντίστασης

Διεύθυνση:	Πλ. Καρύλλου 1	T.K. 17121, Ν. Σμύρνη
Επικοινωνία:	210 9346650	
Ιστότοπος/Fb:		

20. Πανελλήνια Ένωση Αγωνιστών Εθνικής Αντίστασης ΠΕΑΕΑ

Διεύθυνση:	Βρυούλων 14	Τ.Κ. 17122, Ν. Σμύρνη
Επικοινωνία:	210 9354841	
Ιστότοπος/Fb:		

21. Πανελλήνια Οργάνωση Αγωνιστών Εθνικής Αντίστασης ΠΟΑΕΑ

Διεύθυνση:	Μαδύτου 3	Τ.Κ. 17122, Ν. Σμύρνη
Επικοινωνία:		
Ιστότοπος/Fb:		

22. Πανελλήνιος Σύνδεσμος Αγωνιστών Εθνικής Αντίστασης ΕΟΕΑ-ΕΔΕΣ Ν. Ζέρβας

Διεύθυνση:	Κουκλουτζά 10	Τ.Κ. 17123, Ν. Σμύρνη
Επικοινωνία:	210-9347199	
Ιστότοπος/Fb:	http://zervasedes.blogspot.gr/	

23. Πανελλήνια Οργάνωση Ελληνική Εστία - Σύλλογος "ΠΟΕΕ"

Διεύθυνση:	Αιγαίου 65	Τ.Κ. 17123, Ν. Σμύρνη
Επικοινωνία:	210-9348525	
Ιστότοπος/Fb:		

Συνεργάζεται με ΜΚΟ στο Βύρωνα 210-7661263

24. Σύλλογος Δημοκρατικών Γυναικών

Διεύθυνση:	40 Εκκλησιών 61	Τ.Κ. 17124, Ν. Σμύρνη
Επικοινωνία:	210-9350900	
Ιστότοπος/Fb:		

25. Σύνδεσμος 5/42 Σ.Ε. "Ψαρρός Δημήτρης" (Σώμα Ευζωνων)

Διεύθυνση:	Κουκλουτζά 10	Τ.Κ. 17123, Ν. Σμύρνη
Επικοινωνία:	210-9347199	
Ιστότοπος/Fb:		

26. Πολιτιστικός Σύλλογος Κρητών Νέας Σμύρνης

Διεύθυνση:	Αϊδινίου 4 & Μεγ. Αλεξάνδρου	Τ.Κ. 171 22, Ν. Σμύρνη
Επικοινωνία:	210-9341264	
Ιστότοπος/Fb:	http://www.mavrihalassa.org.gr/	

Η εκπροσώπηση Κρητικών Σωματείων στην περιοχή του Λεκανοπεδίου Αττικής, με την μορφή Δευτεροβάθμιου Οργάνου, αποτελεί Υλοποίηση της ιδέας του Ελευθερίου Βενιζέλου, που ξεκινά το 1928 με την ΕΝΩΣΗ ΚΡΗΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ στην οποία συμμετείχαν οι Σύλλογοι : «Λευκά Όρη», «Αρκάδι», «Κνωσσός», «Πραίσος» και «Δρήρος», των οποίων τα μέλη τους κατάγονταν από τους τέσσερις νομούς της Κρήτης.

Τα «Λευκά Όρη» από Χανιώτες, το «Αρκάδι» από Ρεθεμνιώτες, η «Κνωσσός» από Ηρακλειώτες, η «Πραίσος» από Σητειακούς Λασιθίου και η «Δρήρος» από Νεαπολίτες Λασιθίου. Οι πέντε αυτοί Σύλλογοι αποτέλεσαν την πρώτη Ομοσπονδία Κρητικών Σωματείων που είχε ως έδρα το κέντρο των Αθηνών, στην οδό Μητροπόλεως και Φιλελλήνων.

Η Ένωση Κρητών Αθηνών αποτέλεσε το συντονιστικό Όργανο για τα παραπάνω σωματεία. Λειτουργήσε επιτυχώς επί τέσσερα συναπτά έτη (1928 – 1932). Το 1932 ο Ελευθέριος Βενιζέλος χάνει τις εκλογές οπότε και ατόνησε προοδευτικά η λειτουργία αυτού του οργάνου, για να κλείσει οριστικά το 1936 με το θάνατο του Ιδρυτή της, Εθνάρχη Ελευθερίου Βενιζέλου.

Έκτοτε τα πέντε πρωτοβάθμια σωματεία πορεύτηκαν αυτόνομα το καθένα. Ακολούθως ιδρύθηκαν προοδευτικά δεκάδες νέα που αφ' ενός μεν εκπροσωπούσαν τους καταγομένους από διάφορες περιοχές των νομών της Κρήτης, αφ' ετέρου λόγω της ραγδαίας πολεοδομικής ανάπτυξης που επήλθε στο λεκανοπέδιο Αττικής και της δυσκολίας επικοινωνίας των Κρητικών μεταξύ των, ιδρύθηκαν στην κάθε περιοχή Δήμου ή Κοινότητας της τέως Διοικήσεως Πρωτεύουσας από ένας σύλλογος με αποτέλεσμα να υπάρξει ένας αρκετά μεγάλος αριθμός Κρητικών συλλόγων και σωματείων που δρούσαν αυτόνομα.

Το 1984 μια ομάδα Κρητών του Πολιτιστικού χώρου με πρωτοβουλία του κ. Σωτήρη Αρετουλάκη ξεκινάει τη διαδικασία ίδρυσης Δευτεροβάθμιου Σωματείου στο χώρο του πολιτιστικού κινήματος.

27. Ένωση Ποντίων Ν. Σμύρνης - Δάφνης - Αγ. Δημητρίου "Η Μαύρη Θάλασσα"

Διεύθυνση:	Εθνικής Στέγης 33	Τ.Κ. 17124, Ν. Σμύρνη
Επικοινωνία:	210-9313288	
Ιστότοπος/Fb:	http://www.mavrihalassa.org.gr/	

‘Η Ένωση Ποντίων ιδρύθηκε το **1988** με πρωτοβουλία τριών Ποντίων [...]. Η Ένωση Ποντίων ιδρύθηκε με στόχους την διάδοση της ιστορικής γνώσης, που αποτελεί και βασικό στόχο του συλλόγου, την αναγνώριση της γενοκτονίας 353.000 Ποντίων από τους νεότουρκους του Κεμάλ, τη διάσωση της πολιτιστικής μας κληρονομιάς και ιδιαίτερα της πανάρχαιας Ιωνικής Ποντιακής Διαλέκτου, την ανάπτυξη σχέσεων συνεργασίας και αλληλεγγύης μεταξύ των μελών αλλά και μεταξύ του συλλόγου και άλλων φορέων, καθώς και την επιδίωξη επίλυσης προβλημάτων που απασχολούν τα μέλη του συλλόγου.’

28. ΕΣΒΕΠ – Ελληνικός Σύνδεσμος Βιομηχανιών Επωνύμων Προϊόντων

Διεύθυνση:	Εφέσου 6	Τ.Κ. 171 21, Ν. Σμύρνη
Επικοινωνία:	210-9329650	
Ιστότοπος/Fb:	http://www.esvep.gr/	

Ιδρύθηκε το 1993 (στη Νέα Σμύρνη)

Σκοποί του Συνδέσμου σύμφωνα με το Καταστατικό του. Ειδικότερα, και σύμφωνα με το καταστατικό του, σκοπός του Ε.Σ.Β.Ε.Π. είναι :

Η μελέτη, προστασία και εν γένει προαγωγή των ηθικών, οικονομικών και επαγγελματικών συμφερόντων των μελών του και η προάσπιση των νομίμων συμφερόντων τους.

Η προάσπιση των συμφερόντων των μελών κυρίως σε θέματα που σχετίζονται με την στα πλαίσια των νόμων προώθηση, διάθεση και διακίνηση των παραγομένων από τα μέλη του Συνδέσμου επωνύμων προϊόντων

29. Ηλιαχτίδα

Διεύθυνση:	2ας Μαΐου 5	T.K. 17121, Ν. Σμύρνη
Επικοινωνία:	210-9346139, 6932274982, Fax: 210 9341101	iliachtida@otenet.gr
Ιστότοπος/Fb:	www.iliachtida.gr	facebook: iliachtida NGO

Ο Σύλλογος «ηλιαχτίδα» είναι Μη Κερδοσκοπική Οργάνωση (Μ.Κ.Ο) που ιδρύθηκε στην αρχή του 2000 στην Νέα Σμύρνη. Σκοπός του, ν' ασχοληθεί με το παιδί, ηθικά, οικονομικά, ψυχολογικά καθώς και με το οικογενειακό του περιβάλλον. Επίσης, με την ευαισθητοποίηση και ενημέρωση της κοινής γνώμης σχετικά με τα προβλήματα που αντιμετωπίζει κάθε παιδί.

30. Σύλλογος Τενεδίων "Ο ΤΕΝΝΗΣ"

Διεύθυνση:	Ελ. Βενιζέλου 8ο	T.K. 17122, Ν. Σμύρνη
Επικοινωνία:	210-9318203	info@tenedos.info
Ιστότοπος/Fb:	http://www.tenedos.info/	Σύλλογος Τενεδίων "Ο ΤΕΝΝΗΣ"

‘Ο Σύλλογος Τενεδίων ο Τέννης ιδρύθηκε το 2006 από μια μικρή ομάδα Τενεδίων προσφύγων που είναι εγκατεστημένοι στην Αττική και εκδιώχθηκαν από την Τένεδο εδώ και σαράντα περίπου χρόνια, με τις εθνικιστικές τακτικές που εφάρμοσε η Τουρκία μετά το 1964. Πρωταρχικός στόχος του Συλλόγου, όπως ρητά αναφέρεται και στο καταστατικό της ίδρυσής του, είναι η διατήρηση των δεσμών όλων των Τενεδίων, όπου γης, οι οποίοι αμέσως αγκάλισαν αυτή την προσπάθεια, γεγονός που αποδεικνύει ότι η έλλειψη ενός συλλόγου αμιγώς Τενεδιακού ήταν αισθητή που έπρεπε να καλυφθεί έστω και καθυστερημένα. [...]

Σήμερα, 40 χρόνια μετά και ύστερα από πολλές δυσκολίες, οι Τενέδιοι έχουν καταφέρει να σταθούν ξανά στα πόδια τους ως κοινότητα. Ο Σύλλογος Τενεδίων ο Τέννης, ο οποίος διάγει τον δεύτερο χρόνο λειτουργίας του, έχει καταφέρει σε αυτό το πολύ μικρό χρονικό διάστημα να έχει 225 εγγεγραμμένα μέλη και να ασχολείται στενά και αποτελεσματικά με τα προβλήματα της ελληνικής κοινότητας στο νησί μας, αξιοποιώντας παράλληλα και την ευρωπαϊκή προοπτική της Τουρκίας, η οποία μας δίνει την ελπίδα ότι τα προβλήματα των Τενεδίων αλλά και των ελληνικών μειονοτήτων της Κωνσταντινούπολης και της Ίμβρου θα γίνουν προβλήματα όλης της Ευρώπης. Η στενή συνεργασία μας με όλους τους φορείς και τα θεσμοθετημένα όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποτελεί άμεση προτεραιότητα του συλλόγου μας.

Η βοήθεια του αδελφού συλλόγου Ιμβρίων Αθηνών, από την αρχή του δύσκολου εγχειρήματός μας, υπήρξε ουσιαστική και άμεση. Ήδη από την ίδρυσή του ο σύλλογός μας βρήκε στέγη στο κτήριο του συλλόγου Ιμβρίων στη Ν. Σμύρνη. Η εμπειρία των Ιμβρίων αλλά και η συνεργασία μαζί τους παραμένει πάντα αρωγός στην προσπάθειά μας να ευοδωθούν οι στόχοι του συλλόγου μας.

Σ' αυτή την προσπάθειά μας η στενή επαφή όλων των Τενεδίων με τον Σύλλογο αποτελεί απαραίτητο στοιχείο της προόδου μας. Όλοι μας πρέπει να έχουμε ως σημείο αναφοράς το γραφείο του σωματείου μας, όπου διαρκώς προβάλλεται η ιδιαίτερη πατρίδα μας, όπου αλληλοενημερωνόμαστε και προσπαθούμε να ευαισθητοποιήσουμε την κοινή γνώμη για τις εξελίξεις στο νησί μας.

Επιμέρους στόχοι του Συλλόγου Τενεδίων είναι η καταγραφή της ιστορίας της Τενέδου και η διάσωση της πολιτιστικής μας κληρονομιάς, η σύσφιξη των σχέσεων των ξενιτεμένων, η συχνή παρουσία μας στο νησί και η παροχή βοήθειας στους εναπομείναντες κατοίκους, η ειρηνική συνύπαρξη των κατοίκων της Τενέδου, Ελλήνων και Τούρκων, η ανασύλωση των εξωκλησιών, η έκδοση βιβλίων κ.λπ. '

31. Ελληνική Εταιρεία Υπέρτασης και Καρδιοαγγειακής Προστασίας

Διεύθυνση:	Ομήρου 41-43	Τ.Κ. 171 21, Ν. Σμύρνη
Επικοινωνία:	211-0122581	
Ιστότοπος/Fb:	http://www.ypertasi.gr/	

Η εταιρεία μας ιδρύθηκε το 2006 στην Αθήνα

32. Κέντρο Πρόληψης "Ήλιος"

Διεύθυνση:	Αρτάκης 34	Τ.Κ. , Ν. Σμύρνη
Επικοινωνία:	210-9336031	
Ιστότοπος/Fb:	http://www.kpilios.gr/	

Το Κέντρο Πρόληψης των Εξαρτήσεων και Προαγωγής της Ψυχοκοινωνικής Υγείας «ΗΛΙΟΣ», ιδρύθηκε τον Μάρτιο του 2006 ως αστική μη κερδοσκοπική εταιρεία, από τις τοπικές αυτοδιοικήσεις των Δήμων της Νέας Σμύρνης και του Αγίου Δημητρίου, σε συνεργασία με τον Οργανισμό κατά των Ναρκωτικών (ΟΚΑΝΑ).

33. Φαιναρέτη

Διεύθυνση:	Γορδίου 1 & 2ας Μαΐου 14	Τ.Κ. 171 21, Ν. Σμύρνη
Επικοινωνία:	210-9319054	
Ιστότοπος/Fb:	http://www.fainareti.gr/	

Η Αστική μη Κερδοσκοπική Εταιρεία (ΑμΚΕ) «ΦΑΙΝΑΡΕΤΗ» ιδρύθηκε το 2006 με σκοπό την έρευνα και την παρέμβαση για την προαγωγή της υγείας της γυναίκας και της οικογένειας στην Ελλάδα.

34. Fair Planet

Διεύθυνση:	Θ. Σοφούλη 6	Τ.Κ. 171 22, Ν. Σμύρνη
Επικοινωνία:	210 9409519, fax: 210 9409519	fairplanet@gmail.com
Ιστότοπος/Fb:	http://www.fairplanet.gr	

Ιδρύθηκε 2007

Σύντομη περιγραφή

Η Fair Planet είναι Ελληνική Ανθρωπιστική Οργάνωση

Σύνοψη εταιρείας. Η Fair Planet είναι ελληνική ανθρωπιστική οργάνωση που έχει σκοπό την παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας, επείγουσας ή αναπτυξιακής, στην Ελλάδα και σε ολόκληρο τον Κόσμο.

Η Fair Planet είναι εγγεγραμμένη στα ειδικά μητρώα εθελοντικών οργανώσεων του Υπουργείου Υγείας καθώς και στο μητρώο μη κυβερνητικών οργανώσεων του Υπουργείου Εξωτερικών.

35. Πράξεις Ζωής - Δίκτυο Εθελοντών Κοινωνικής Αλληλεγγύης

Διεύθυνση:	Αγ. Φωτεινής 25	Τ.Κ. 17121, Ν. Σμύρνη
Επικοινωνία:	210-9347311	info@praxeiszois.org
Ιστότοπος/Fb:	www.praxeiszois.org	facebook: Πράξεις Ζωής

Τον Νοέμβριο του 2010 μια ομάδα φίλων, με κοινωνικές ευαισθησίες κι αγάπη στον άνθρωπο, δημιούργησαν τον πρώτο πυρήνα ενός Δικτύου Εθελοντών Άμεσης Κοινωνικής Δράσης "ΠΡΑΞΕΙΣ ΖΩΗΣ" για την εκπλήρωση κοινωφελών σκοπών σε άτομα & ομάδες ατόμων με απειλητικές ασθένειες και «ευπαθείς» κοινωνικές ομάδες.

36. Φιλανθρωπικό Σωματείο Προστασίας Παιδιού "Ο Άγιος Πολύκαρπος Σμύρνης"

Διεύθυνση:	Προύσης 4	Τ.Κ. 171 23, Ν. Σμύρνη
Επικοινωνία:	210-9336130	
Ιστότοπος/Fb:		

Οικογενειακή Μονάδα Προστασίας Παιδιού

37. Ερεχθείδες Διεθνής Οργάνωση Ελληνίδων & Ελληνόφωνων Γυναικών

Διεύθυνση:	Μαγκριώτου 5	Τ.Κ. 17121, Ν. Σμύρνη
Επικοινωνία:	210 9351108, 210 9355273	
Ιστότοπος/Fb:		

38. Ίωνες Νέας Σμύρνης

Διεύθυνση:	Ελ. Βενιζέλου 93 & Δαμασκηνού	Τ.Κ. 17123, Ν. Σμύρνη
Επικοινωνία:	210-9330107, 210-9240025	
Ιστότοπος/Fb:		

Οι "ΙΩΝΕΣ Ν. ΣΜΥΡΝΗΣ" είναι ένας σύλλογος μη κερδοσκοπικός και μη πολιτικού χαρακτήρα. Κύριος σκοπός του είναι η καλύτερη ανθρώπινη επικοινωνία (σε πνεύμα συντροφικότητας, αλληλοστήριξης, αλληλοενθάρρυνσης...) και η φυγή από την αδράνεια και την αδιαφορία.

39. Λ.Α.Ι.Ο.Ν.Σ. Λέσχη Ν. Σμύρνης

Διεύθυνση:	Βρυούλων & Κοτταίου	Τ.Κ. 17122, Ν. Σμύρνη
Επικοινωνία:	210-7643033	
Ιστότοπος/Fb:		

40. Οι Φίλοι της Νέας Σμύρνης

Διεύθυνση:	Ελ.Βενιζέλου 150	Τ.Κ. 17122, Ν. Σμύρνη
Επικοινωνία:	210-9320187, 210-9338787	
Ιστότοπος/Fb:		

41. Όμιλος "ΖΩΝΤΑ"

Διεύθυνση:	Πλαστήρα 75	Τ.Κ. 17122, Ν. Σμύρνη
Επικοινωνία:	210-9325983	
Ιστότοπος/Fb:		

42. Παναθηναϊκή Πανελλαδική Οργάνωση Γυναικών

Διεύθυνση:	Αδραμυτίου 30	Τ.Κ. , Ν. Σμύρνη
Επικοινωνία:	210 9346868	210 9344083
Ιστότοπος/Fb:	http://www.panathinaiki.gr/	

Σκοπός της οργάνωσης είναι, η εκπαίδευση, η ενημέρωση, η ευαισθητοποίηση και η κοινωνική προσφορά σε θέματα ισότητας, υγείας, περιβάλλοντος, ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η προώθηση της γυναίκας στον Ευρωπαϊκό και Διεθνή χώρο και η αναβάθμιση, η προστασία και η βοήθεια στην οικογένεια!

43. Ανθρώπινη Επικοινωνία

Διεύθυνση:	Προύσσης 21	Τ.Κ. 171 24, Ν. Σμύρνη
Επικοινωνία:	210-9311 344, 210-9374 198, 210-9344 459	
Ιστότοπος/Fb:		

Επιμορφωτικός- Πολιτιστικός Σύλλογος

44. Ε.Β.Ε.Ν.Σ. Ένωση Βιοτεχνών Επαγγελματιών Ν. Σμύρνης

Διεύθυνση:	Ικονίου 26	Τ.Κ. 17123, Ν. Σμύρνη
Επικοινωνία:	210 9335435, FAX: 210 9349112	
Ιστότοπος/Fb:		

45. Εθνική Σοροπτιμιστική Ένωση Ελλάδας

Διεύθυνση:	Βυζαντίου 5	Τ.Κ. 17121, Ν. Σμύρνη
Επικοινωνία:	210 9324199	

Ιστότοπος/Fb:	http://www.soroptimist.gr/	https://www.facebook.com/greeksoroptimist

Ο Σοροπτιμισμός είναι Διεθνής Μη Κυβερνητική Οργάνωση για γυναίκες που εργάζονται σε θέσεις διαχείρισης και επιστημών και πιστεύουν στον αναπτυξιακό εθελοντισμό. Είναι μια παγκόσμια σφαιρική φωνή για τις γυναίκες μέσα από τη συνειδητοποίηση, υποστήριξη και Δράση. Αναπτύσσει δίκτυα υποστήριξης και φιλίας. Ιδρύθηκε το 1921 στην Καλιφόρνια των ΗΠΑ. Είναι πολιτικά και θρησκευτικά αυστηρά ουδέτερος. Είναι μια από τις 139 Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις που εκπροσωπούνται στην κατηγορία 1 του Οικονομικού και Κοινωνικού Συμβουλίου του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών.

46. Σύλλογος Φιλάθλων

Διεύθυνση:	Βυζαντίου 44	Τ.Κ. 17122, Ν. Σμύρνη
Επικοινωνία:	210-9332991	
Ιστότοπος/Fb:		

47. Σύνδεσμος Κερκυραίων "Η Κορυφή"

Διεύθυνση:	Αρτάκης 165	Τ.Κ. 17123, Ν. Σμύρνη
Επικοινωνία:	210 9346459, 210-9320187	
Ιστότοπος/Fb:	http://www.koryfo.gr/	

48. Σωματείο Κωνσταντινουπολιτών

Διεύθυνση:	Βυζαντίου 42	Τ.Κ. 17122, Ν. Σμύρνη
Επικοινωνία:	210 9330607	
Ιστότοπος/Fb:		

49. Ένωση Γονέων

Διεύθυνση:	Αγχιάλου 21	Τ.Κ. 17124, Ν. Σμύρνη
Επικοινωνία:	210 9321000	
Ιστότοπος/Fb:	http://enos1.tripod.com/	https://www.facebook.com/enosigoneonneassmyrnis

50. Ένωση Ιπτάμενων Συνταξιούχων Μηχανικών & Πιλότων Ολυμπιακών

Διεύθυνση:	Ιωσηφόγλου 1	Τ.Κ. 171 21, Ν. Σμύρνη
Επικοινωνία:	210-934 1205	
Ιστότοπος/Fb:		

51. Νέα Ζωή

Διεύθυνση:	Πατριάρχη Γρηγορίου Ε΄ 3	Τ.Κ. 171 24, Ν. Σμύρνη
Επικοινωνία:	210-9332308	
Ιστότοπος/Fb:		

Ορθόδοξη Χριστιανική Ένωση (ΟΧΕ)

52. Ένωση Χειριστών Πολιτικής Αεροπορίας

Διεύθυνση:	Ιωσηφόγλου 1	Τ.Κ. 171 21, Ν. Σμύρνη
Επικοινωνία:	210-9344330	
Ιστότοπος/Fb:		

επαγγελματική ένωση

53. HELMEPA

Διεύθυνση:	Περγάμου 5	Τ.Κ. 171 21, Ν. Σμύρνη
Επικοινωνία:	210-9341233	
Ιστότοπος/Fb:		

Ελληνική Ένωση Προστασίας Θαλασσίτου Περιβάλλοντος

54. Ένωση Βρονταδουσιών Αττικής

Διεύθυνση:	Περγάμου 5	Τ.Κ. 171 21, Ν. Σμύρνη
Επικοινωνία:	210-9310791	
Ιστότοπος/Fb:		

55. ΕΣΥΝΕΣ- Εμπορικός Σύλλογος Νέας Σμύρνης

Διεύθυνση:	Ομήρου 68	Τ.Κ. , Ν. Σμύρνη
Επικοινωνία:	210-9326540	
Ιστότοπος/Fb:		

56. Σύλλογος Στυψιανών Λέσβου

Διεύθυνση:	Αμισού 12	Τ.Κ. , Ν. Σμύρνη
Επικοινωνία:	210-9357451	
Ιστότοπος/Fb:		

57. Σύλλογος Βατουσαίων "Κοιμ. Θεοτόκου"

Διεύθυνση:	Γ. Σαράφη 11	Τ.Κ. , Ν. Σμύρνη
Επικοινωνία:	210-9351248	
Ιστότοπος/Fb:		

58. Νότια Αφρική - Νοτιοαφρικανικός Σύλλογος Ελλάδος

Διεύθυνση:	Εμμανουηλίδη 12	Τ.Κ. 17122, Ν. Σμύρνη
Επικοινωνία:	210-9359356	
Ιστότοπος/Fb:		

59. Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός (Περιφερειακή Επιτροπή Ν.Σ.)

Διεύθυνση:	Ελ. Βενιζέλου & Μάουτου	Τ.Κ. 17123, Ν. Σμύρνη
Επικοινωνία:		
Ιστότοπος/Fb:		

Ο Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός ιδρύθηκε στις 10 Ιουνίου 1877, με πρωτοβουλία της βασίλισσας Όλγας. Από τη στιγμή της ίδρυσής του αναγνωρίστηκε από τη Διεθνή Επιτροπή Ερυθρού Σταυρού και σήμερα αποτελεί μέρος της «οικογένειας» του Διεθνούς Κινήματος Ερυθρού Σταυρού και Ερυθράς Ημισελήνου. Στη μακρά πορεία του παραμένει σταθερά αφοσιωμένος στις διεθνείς ανθρωπιστικές αρχές και στην αλληλέγγυα εθελοντική προσφορά βοήθειας προς τον συνάνθρωπο.

60. Σώμα Ελλήνων Προσκόπων Τοπική Εφορεία Προσκόπων Νέας Σμύρνης

Διεύθυνση:	Πλατεία Βασ. Σοφίας & Φιλαδελφείας (έναντι ταχυδρομείου)	Τ.Κ. , Ν. Σμύρνη
Επικοινωνία:	210 9370521	
Ιστότοπος/Fb:	http://agelins.blogspot.gr/ http://www.sep.org.gr/	

1908 ίδρυση από Αθανάσιο Λευκαδίτη

Ιδιωτικά Εκπαιδευτήρια

Ελληνικόν Εκπαιδευτήριον του Π. Δ. Νεσλιχανίδη (1931)

Τότε ο Σμυρναίος Παναγιώτης Νεσλιχανίδης, πρώην διευθυντής του Ορφανοτροφείου και των Σχολών της Αμερικανικής Περίθαλψης, όπως και της Σχολής Μπάξτερ στη Σμύρνη, ίδρυσε εξατάξιο δημοτικό σχολείο σε ιδιόκτητο χώρο επί της οδού Σμύρνης (σημερινή οδός Πλαστήρα). Εντύπωση

προκαλεί το γεγονός ότι παρά τις δύσκολες συνθήκες διαβίωσης που αντιμετώπιζαν οι Νεοσμυρνιώτες, καθώς ακόμα δεν είχε λυθεί οριστικά το θέμα της ηλεκτροδότησης και της υδροδότησης του συνοικισμού, στο ιδιωτικό σχολείο του Νεσλιχανίδη διδάσκονταν μαθήματα Γαλλικών και μουσικής. Το πρόγραμμα των μαθημάτων –αν και επρόκειτο για δημοτικό σχολείο– φαίνεται εμφανώς επηρεασμένο από τα προγράμματα σπουδών στη Σμύρνη πριν από την Καταστροφή, τα οποία υπηρετούσαν τις ανάγκες μιας αστικής και πολυπολιτισμικής κοινωνίας' (Χατζατουριάν 2010).

Η Ιωνική Σχολή της Ελένης Μανέγα (1932)

‘Η Ιωνική Σχολή ιδρύθηκε το 1932 από την Ελένη Μανέγα. Λειτουργήσε για πρώτη φορά κατά το σχολικό έτος 1933-1934, όταν στην περιοχή λειτουργούσαν ήδη το 1ο Δημοτικό Σχολείο Νέας Σμύρνης και το Ελληνικό Εκπαιδευτήριο του Νεσλιχανίδη. Το γεγονός ότι, ενώ υπήρχε μόνο ένα δημόσιο σχολείο, είχαν ιδρυθεί ήδη δύο ιδιωτικά εκπαιδευτήρια, υπογραμμίζει τη φιλομάθεια των προσφύγων. Ο παράγοντας αυτός τους έκανε να δραστηριοποιούνται παράλληλα με τις κρατικές αρχές, ώστε να αντιμετωπίσουν χωρίς καθυστέρηση το ζήτημα της εκπαίδευσης της νέας γενιάς' (Χατζατουριάν 2010).

Η Σχολή Ξενοπούλου (1936)

Ιδρύθηκε από τον ‘Ιωακείμ Ξενόπουλο, πρώην διευθυντή των Σχολών Ζαππείου Near East' (Χατζατουριάν 2010).

Σχολή Παλλάδιον (1961)

Λεόντειο Λύκειο (1962)

‘Μέρος του κτήματος Τατάκη αγοράστηκε το 1905 από τον Ιωάννη Χρυσάκη. Έναν χρόνο αργότερα ο Χρυσάκης αγόρασε και γειτονικό αγροτοτεμάχιο από την Καλομοίρα Σκοτίδα, κληρονόμο του κτηματία Κ. Λύντη. Έτσι σχηματίστηκε το κτήμα Χρυσάκη, όπου μέχρι το 1963 υπήρχαν τα ομώνυμα βουστάσια. Αργότερα απαλλοτριώθηκε, προκειμένου να ανεγερθούν σχολικά κτήρια για το Λεόντειο Λύκειο και το Δημοτικό «Χρυσόστομος Σμύρνης» East' (Χατζατουριάν 2010).

Καλλιθέα

i. Οίκος Τυφλών

Διεύθυνση:	Ελευθερίου Βενιζέλου και Σπάρτης	Τ.Κ. 176 73, Καλλιθέα

‘Ο Οίκος Τυφλών ιδρύθηκε στην Καλλιθέα το **1906**. Η ιδέα για τη θεμελίωση ενός φιλανθρωπικού ιδρύματος για την προστασία και την εκπαίδευση των τυφλών ανήκε στον συγγραφέα Δημήτριο Βικέλα (1835-1908) και τον ποιητή Γεώργιο Δροσίνη (1859-1951). Η διεύθυνση του Οίκου Τυφλών ανατέθηκε στην Ειρήνη Λασκαρίδου (1882-1958), μικρότερη κόρη του Λασκάρους Λασκαρίδη, που είχε κάνει σπουδές τυφλογολίας σε ευρωπαϊκά πανεπιστήμια.

Αρχικά, ο Οίκος Τυφλών στεγάστηκε στην οικία της Ε. Λασκαρίδου. Ένα χρόνο αργότερα οι αδελφοί Ανανίας και Ραφαήλ Άμπετ προσέφεραν κληροδότημα με στόχο την ανέγερση κτηρίου για να στεγάσει το ίδρυμα. Έτσι, το 1910 ξεκίνησε η οικοδόμηση του εντυπωσιακού Αμπέτειου Μελάθρου επί της σημερινής λεωφόρου Βενιζέλου. Οι αδελφοί Άμπετ ήταν Σύριοι έμποροι και τραπεζίτες εγκατεστημένοι στην Αίγυπτο, οι οποίοι απέκτησαν την ελληνική υπηκοότητα. Εκτός από τον Οίκο Τυφλών χρηματοδότησαν και την Αμπέτειο Σχολή του Καΐρου’ (Λερίου και Μουρουγκλού 2006).

ii. Διδασκαλείο Νηπιαγωγών (1912)

Διεύθυνση:	Φορνέζη και Κρέμου	Τ.Κ. 176 73, Καλλιθέα

‘Το 1897 η Αικατερίνη Λασκαρίδου ίδρυσε στην Αθήνα το Διδασκαλείο Νηπιαγωγών. Εκεί, η Λασκαρίδου εφάρμοσε τα πρωτοποριακά συστήματα διδασκαλίας του μεγάλου Γερμανού παιδαγωγού Friedrich Fröbel (1782-1852), με τα οποία είχε έρθει σε επαφή στην Αυστρία, όπου είχε γεννηθεί, μεγαλώσει και σπουδάσει. Κατά το έτος 1912 το Διδασκαλείο Νηπιαγωγών μεταφέρθηκε στην Καλλιθέα, τον τόπο διαμονής της ιδρύτριάς του. Στεγάστηκε σε οίκημα στη γωνία των οδών Φορνέζη και Κρέμου. Δέκα χρόνια αργότερα μετατράπηκε σε κρατικό ίδρυμα, ενώ το 1959 αναδιοργανώθηκε σύμφωνα με τα πρότυπα των παιδαγωγικών ακαδημιών και μετονομάστηκε σε Σχολή Νηπιαγωγών. Λειτουργεί ως σχολή ανώτερης εκπαίδευσης υπαγόμενη στο Υπουργείο Παιδείας. Σύμφωνα με τον Τριανταφυλλίδη από το 1914 έως το 1970 αποφοίτησαν από τη Σχολή πάνω από 2.700 νηπιαγωγοί’ (Λερίου και Μουρουγκλού 2006).

iii. Σύλλογος Κατοίκων Καλλιθέας

‘Η αύξηση του πληθυσμού της Καλλιθέας κατά τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα ήταν ραγδαία. Παρ’ όλα αυτά, τα έργα υποδομής που είχαν πραγματοποιηθεί μέχρι το 1920 ήταν ανεπαρκή. Σύμφωνα με τον Σακελλαρόπουλο: «Καθαριότητα, όδοποιία, ύδρευσις, φωτισμός ήταν άγνωστα. Σ’ αυτή την κατάσταση παρουσιάζετο τότε ή Καλλιθέα, τέλος τοῦ 1922 καὶ ἀρχὲς τοῦ 1923, μ’ ἐπιδημία ἐξανθηματικοῦ τύφου, μηνιγγίτιδος καὶ δυσεντερίας, ἐκτὸς τῶν ἄλλων παιδικῶν νοσημάτων, κοκκύτου, ἰλαρᾶς καὶ ὄστρακιᾶς».

Προκειμένου να αντιμετωπίσουν τα παραπάνω προβλήματα και να βελτιώσουν αποτελεσματικά το βιοτικό τους επίπεδο, οι κάτοικοι της Καλλιθέας ίδρυσαν το **1923** τον Σύλλογο Κατοίκων Καλλιθέας. Έχοντας εξασφαλίσει την αμέριστη συμπαράσταση του Γεωργίου Φιλάρετου και άλλων επιφανών Καλλιθεατών, ο σύλλογος επεδίωξε και πέτυχε την πραγματοποίηση σημαντικών έργων υποδομής, όπως την κατασκευή δρόμων, τον ηλεκτροφωτισμό του οικισμού και την κατασκευή σταθμού του ηλεκτρικού σιδηροδρόμου. Βέβαια, το μεγαλύτερο επίτευγμα του Συλλόγου Κατοίκων Καλλιθέας ήταν η απόσπαση του οικισμού από τον Δήμο Αθηναίων και η ακόλουθη ίδρυση της Κοινότητας Καλλιθέας το 1925’ (Λερίου και Μουρουγκλού 2006).

iv. Κοινωνική Λέσχη Καλλιθέας

Το 1931 ιδρύθηκε η Κοινωνική Λέσχη Καλλιθέας, «φιλολογικό, καλλιτεχνικό και κοινωνικής πρόνοιας ίδρυμα», με στόχο την προώθηση του πολιτισμού στην Καλλιθέα, που το 1945 μετονομάστηκε σε «Παλλάδιον». Δημιούργημα του τότε διευθυντή του Ταχυδρομείου Καλλιθέας Κ. Θωμόπουλου και του ιατρού Χ. Σακελλαρόπουλου, η Λέσχη συγκέντρωσε στους κόλπους της όλους τους Καλλιθεάτες με καλλιτεχνικά και πνευματικά ενδιαφέροντα. Ο σύλλογος στεγάστηκε σε οίκημα (ιδιοκτησία Κανάρη) στη γωνία των οδών Ιφιγενείας και Εσπερίδων, όπου λάμβαναν χώρα ποικίλες ψυχαγωγικές εκδηλώσεις και δραστηριότητες, όπως συγκεντρώσεις, διαλέξεις, εκθέσεις, συναυλίες και χοροί. Παράλληλα, η Λέσχη Καλλιθέας προσέφερε σημαντικό κοινωνικό και φιλανθρωπικό έργο. Ο Τριαντάφυλλος Τριανταφυλλίδης τονίζει:

«Η Κοινωνική Λέσχη τής Καλλιθέας πράγματι ήκτινοβόλησε, διότι αϊ έκδηλώσεις της ύπῆρξαν πολλὰ και λαμπραί. Έφερε πρώτον εἰς στενήν και ἐγκάρδιον ἐπαφήν πληθύν ἐκλεκτῶν προσώπων τῆς Καλλιθέας και προσέφερε ἐπὶ πολλὰ ἔτη, ἀπὸ τῆς ἰδρύσεώς της μέχρι σῆμερον, ἀλλὰ και μετακατοχικῶς, ἀλησμονήτους ὥρας ὠραίας ποικίλης ψυχαγωγίας εἰς τὰ μέλη της».

Χαρακτηριστικό παράδειγμα των εκδηλώσεων αυτών ήταν τα «Ψυχικά Καλλιστεία της Γυναικός», που διοργανώθηκαν το 1937 με πρωτοβουλία του δραστήριου Νικόλαου Χαΐνη (1876-1970), γαμπρού του Γ. Φιλάρτου και αντιπροέδρου της Λέσχης Καλλιθέας. Η Ειρήνη Λασκαρίδου, ιδρύτρια και διευθύντρια του Οίκου Τυφλών, και η Ελευθερία Κατσούλη, διευθύντρια του Εθνικού Ορφανοτροφείου Πολέμου, βραβεύτηκαν «διὰ τὸ ψυχικόν των κάλλος». Η πλέον σημαντική εκδήλωση της Λέσχης κατά τη δεκαετία του 1930 ήταν η Α΄ Έκθεση Καλλιθεατῶν Ζωγράφων. Η έκθεση εγκαινιάστηκε στις 15 Δεκεμβρίου 1934 και είχε διάρκεια ενός μήνα: συμμετείχαν δεκατρείς σημαντικότεροι ζωγράφοι της Καλλιθέας, οι περισσότεροι με έργα πανελληνίας εμβέλειας, με ενενήντα τέσσερα έργα. Η έκθεση σημείωσε μεγάλη επιτυχία. Πλήθη επισκεπτῶν ἀπὸ τὴν Καλλιθέα ἀλλὰ και τὴν ὑπόλοιπὴν Αθήνα κατέκλυσαν τὶς αἴθουσες τῆς Λέσχης Καλλιθέας προκειμένου να θαυμάσουν τα έργα των Απ. Γκράικου (3 πίνακες), Π. Ζωγράφου (24 πίνακες), Σ. Λασκαρίδου (3 πίνακες), Στ. Ξενοπούλου (3 πίνακες), Ε. Ξενοπούλου (3 πίνακες), Γ. Οικονομίδη (9 πίνακες), Π. Οικονομίδη (5 πίνακες), Κ. Ρωμανίδη (7 πίνακες), Οδ. Φωκά (8 πίνακες), Σ. Φραγκουλίδη (5 πίνακες), Αλ. Χριστοφή (14 πίνακες), Κ. Μαλέα (6 πίνακες) και Β. Μαγιάση (3 πίνακες) (Λερίου και Μουρουγκλού 2006).

v. Σχολή Ξυλογλυπτικής και Αγιογραφίας Εθνικού Ιδρύματος

«Τον Δεκέμβριο του ίδιου χρόνου το δημοτικό συμβούλιο εγκρίνει την ενοικίαση οικήματος από τον δήμο για τη στέγαση της Σχολής Ξυλογλυπτικής και Αγιογραφίας Εθνικού Ιδρύματος, έπειτα από επίσημη πρόταση του τότε βασιλιά Παύλου Α΄, ο οποίος στις 16 Ιανουαρίου 1952 στέλνει ευχαριστήρια επιστολή στο δημοτικό συμβούλιο για την παραχώρηση τελικά δημοτικού οικοπέδου για τη δημιουργία παραρτήματος του Εθνικού Ιδρύματος. 14 Λίγες εβδομάδες αργότερα, το δημοτικό συμβούλιο θα εγκρίνει πίστωση για την αγορά δύο οικοπέδων, ένα για την ανέγερση σχολής ξυλογλυπτικής και ένα για τη δημιουργία δημοτικού σταθμού αυτοκινήτων» (Λερίου και Μουρουγκλού 2006).

vi. Στέκι Νεολαίας

«Το καλοκαίρι του 1984 ξεκίνησε η λειτουργία του πρωτότυπου Στεκιού της Νεολαίας στην πλατεία Δαβάκη. Η δημοτική αρχή τοποθέτησε εκεί ένα φορητό κυλικείο, μία έκθεση βιβλίου από τη Δημοτική Βιβλιοθήκη, τραπέζια για ψυχαγωγικά παιχνίδια, μία εξέδρα πολιτιστικών εκδηλώσεων και ηχητική εγκατάσταση με μεγάφωνα. Ο χώρος φιλοξένησε συναυλίες, θεατρικές παραστάσεις, αλλά και συζητήσεις. Το Στέκι Νεολαίας είχε ιδιαίτερη απήχηση, όχι μόνο στους νέους αλλά και στο σύνολο των κατοίκων της Καλλιθέας» (Λερίου και Μουρουγκλού 2006).

1. ΠΕΝ - Πρότυπο Εθνικό Νηπιοτροφείο Καλλιθέας

Διεύθυνση:	Φιλαρέτου & Κρέμου 128	T.K. 176 75, Καλλιθέα
Επικοινωνία:	210-9521728, 210-9560735 Fax: 210-9521735	info@pen-kallithea.gr
Ιστότοπος/Fb:	http://www.pen-kallithea.gr/	

‘Το Πρότυπο Εθνικό Νηπιοτροφείο Καλλιθέας (Π.Ε.Ν.) ιδρύθηκε από την Αικατερίνη Λασκαρίδου το 1912 και φιλοξενεί παιδιά Προσχολικής ηλικίας από την Ελλάδα και το εξωτερικό στις ιδιόκτητες εγκαταστάσεις του στην Καλλιθέα. Το 1912, δυο χρόνια μετά τη θεμελίωση του Αμπέτειου Μελάθρου, ιδρύθηκε το Εθνικό Ορφανοτροφείο Πολέμου με σκοπό τη στέγαση και περίθαλψη των άπορων ορφανών παιδιών του Α΄ Βαλκανικού Πολέμου. Η ανέγερση του κτηρίου στη σημερινή οδό Κρέμου 126 χρηματοδοτήθηκε από την Έλενα Σκυλίτση και τον Σταμάτη Εμπειρίκο. Το οικόπεδο παραχωρήθηκε από τις οικογένειες Δαμηλάτη, Γουλιμή και Λασκαρίδου. Η διακεκριμένη παιδαγωγός Αικατερίνη Λασκαρίδου, σύζυγος του Λασκάρεως Λασκαρίδη, πρωτοστάτησε στην οργάνωση του νεότευκτου ιδρύματος. Το 1969 νέα κτήρια και εγκαταστάσεις προστέθηκαν, ενώ λίγα χρόνια αργότερα το ίδρυμα μετονομάστηκε σε Πρότυπο Εθνικό Νηπιοτροφείο (Π.Ε.Ν.)’ (Λερίου και Μουρουγκλού 2006).

2. Αρμένικος Κυανούς Σταυρός

Διεύθυνση:	Αριστοτέλους 8	T.K. 176 71, Καλλιθέα
Επικοινωνία:	210-9574973 Fax: 210-9245334	arfgr@otenet.gr
Ιστότοπος/Fb:	http://www.armenikoskyanousstavros.gr/	

‘Ο Αρμενικός Κυανούς Σταυρός επιδιώκει την προώθηση ανθρωπιστικών αξιών μέσω φιλανθρωπικού και πολιτιστικού έργου. Για την επίτευξη των στόχων του:

- 1) Ενθαρρύνει το πνεύμα εθελοντισμού και αλληλεγγύης μεταξύ των μελών του.
 - 2) Συμμετέχει στις κοινωνικές, πολιτιστικές, ανθρωπιστικές και εκπαιδευτικές δραστηριότητες της αρμενικής κοινότητας.
 - 3) Συμπαρίσταται σε αναξιοπαθούντες και πληγέντες από πολέμους ή φυσικές καταστροφές, με διανομή τροφίμων, φαρμάκων και παροχή κάθε δυνατής υλικής και ηθικής βοήθειας.
 - 4) Διοργανώνει κατασκηνώσεις για νέους και άπορα παιδιά.
 - 5) Ενθαρρύνει τη διδασκαλία της αρμενικής γλώσσας, τη διάδοση και διαφύλαξη του αρμενικού πολιτισμού και παραδόσεων, καθώς και την προβολή της ελληνικής κουλτούρας μεταξύ των μελών της αρμενικής διασποράς σ όλο τον κόσμο.
 - 6) Διατηρεί τράπεζα αίματος.
 - 7) Προωθεί συνεργασίες με οργανώσεις που επιδιώκουν παρεμφερείς σκοπούς.
- [...]

Ο Αρμενικός Κυανούς Σταυρός ιδρύθηκε το 1924, λειτουργεί δε από το 1926 ως αναγνωρισμένο Σωματείο με μη κερδοσκοπική, εθελοντική, φιλανθρωπική δράση.

Η ίδρυσή του ήταν ο καρπός μιάς ενσυνείδητης, οργανωμένης κίνησης γυναικών με έντονο αίσθημα αλληλεγγύης. Στόχος τους ήταν η συμπαράσταση προς τους αρμενίους πρόσφυγες που βρήκαν καταφύγιο στην Ελλάδα, μετά την Μικρασιατική καταστροφή. Αρχικά, ο Αρμενικός Κυανούς Σταυρός λειτούργησε σαν κοινωνική πρόνοια, βοηθώντας τους πρόσφυγες ηθικά και υλικά με τη διοργάνωση συσσιτίων για απόρους, περίθαλψη ηλικιωμένων, παιδικών κατασκοινώσεων κλπ. Παράλληλα τέθηκαν τα θεμέλια για την ανέγερση υποτυπωδών δημοτικών σχολείων στις προσφυγουπόλεις της Κοκκινιάς (σημερινή Νίκαια) και Δουργούτιου (σημερινος Νέος Κόσμος), όπου είχε μετεγκατασταθεί η πλειονότητα των προσφύγων.

Με την πάροδο των ετών οι Αρμένιοι της διασποράς κατάφεραν να βελτιώσουν το βιοτικό τους επίπεδο, γεγονός που επέτρεψε στον Αρμενικό Κυανό Σταυρό να διευρύνει τα Προγράμματά του , με ανθρωπιστικά πάντοτε κριτήρια.

Μετά τον καταστροφικό σεισμό στην Αρμενία το 1988, ανοίχθηκε καινούργιο πεδίο δραστηριότητας και προσφοράς για όλους τους αρμενικούς συλλόγους της διασποράς. Παράλληλα με την κινητοποίηση της αρμενικής κοινότητας, σημαντική ήταν επίσης και η συμβολή της Ελληνικής Πολιτείας που διέθεσε μεταγωγικά αεροσκάφη για αποστολές ανθρωπιστικής βοήθειας στην νεοσύστατη Δημοκρατία της Αρμενίας. Διαχρονικά, γνώμονας πάνω στον οποίο προσαρμόζει τη δραστηριότητά του ο Αρμενικός Κυανός Σταυρός είναι η κάλυψη των αναγκών του αρμενικού λαού, όπως αυτές διαμορφώνονται και υπαγορεύονται από τις επικρατούσες συνθήκες.'

3. Σιβιτανίδιος Σχολή

Διεύθυνση:	Θεσσαλονίκης 151	T.K. 176 10, Καλλιθέα
Επικοινωνία:		
Ιστότοπος/Fb:	http://www.sivitanidios.edu.gr/	

1921: Ανοίγει η διαθήκη του Βασιλείου Σιβιτανίδη, σύμφωνα με την οποία η τεράστια περιουσία του περιέρχεται στο Ελληνικό κράτος, προκειμένου με τις προσόδους της να ιδρυθεί μια Σχολή Τεχνών και Επαγγελμάτων, στο όνομα του διαθέτη και του αδελφού του Λουίζου, σύμφωνα με τα Ευρωπαϊκά πρότυπα και κυρίως σύμφωνα με την περίφημη Παρισινή Σχολή "Arts et Metiers".

‘Σιβιτανίδειος Τεχνική Σχολή Τεχνών και Επαγγελμάτων (1927) Αυτό έγινε με τα χρήματα του Αιγυπτιώτη έμπορου Βασιλείου Σιβιτανίδη (1830-1921), ο οποίος κληροδότησε 76.000.000 δραχμές στο ελληνικό Δημόσιο με στόχο την ίδρυση Τεχνικής Σχολής στην Αθήνα κατά τα πρότυπα του Conservatoire des Arts et Metiers του Παρισιού. Με το ένα ήμισυ του παραπάνω ποσού θα κατασκευάζονταν τα κτήρια και οι εγκαταστάσεις της Σχολής, ενώ με τα υπόλοιπα θα εξασφαλιζόταν η συντήρησή της. Η Σιβιτανίδειος Τεχνική Σχολή Τεχνών και Επαγγελμάτων εντάχθηκε στο υπουργείο Εθνικής Οικονομίας και λειτουργεί σχεδόν χωρίς διακοπή από την ίδρυσή της μέχρι σήμερα. Αποτελεί Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου και διοικείται από επταμελές συμβούλιο με πρόεδρο τον εκάστοτε Αρχιεπίσκοπο Αθηνών και Πάσης Ελλάδος και αντιπρόεδρο τον εκάστοτε Πρόεδρο του Αρείου Πάγου. Στόχος της σχολής ήταν η παροχή «μέσης καί κατωτέρας βιομηχανικής τεχνικής καί έν γένει έπαγγελματικής μορφώσεως» (Λερίου και Μουρουγκλού 2006).'

4. Σύλλογος Κωνσταντινουπολιτών

Διεύθυνση:	Δημοσθένους 115-117	T.K. 17672, Καλλιθέα
Επικοινωνία:	210-9517072	
Ιστότοπος/Fb:	http://www.cpolitan.gr/	

‘Μεταφέροντας λοιπόν από τη θρυλική Βασιλεύουσα το κυριότερο και πολυτιμότερο στοιχείο που διακρίνει την ανθρώπινη φύση, δηλαδή τον πολιτισμό, λίγοι αλλά εκλεκτοί Κωνσταντινουπολίτες ίδρυσαν πριν από 84 χρόνια -**το 1928**- τον Σύλλογο Κωνσταντινουπολιτών, δικαιώνοντας τη ρήση του Αποστόλου Παύλου: «Ως αποθνήσκοντες και ιδού ζώμεν, ως παιδευόμενοι και μη θανατούμενοι, ως πτωχοί, πολλούς δε πλουτίζοντες, ως μηδέν έχοντες και πάντα κατέχοντες».

Στις 14 Μαΐου 1930 αγοράζεται οικόπεδο επί της οδού Δημοσθένους 117, στην Καλλιθέα, με γενναία χρηματική δωρεά του μεγάλου ευεργέτη του Συλλόγου, Κοινοτάρχη Καλλιθέας Δημήτριο Αναγνώστου, καθώς και με δωρεές μελών.'

5. Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

Διεύθυνση:	Ελ. Βενιζέλου 70	T.K. 176 76, Καλλιθέα
Επικοινωνία:		
Ιστότοπος/Fb:	http://www.hua.gr/	

Το Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο είναι ελληνικό Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα με έδρα την Αθήνα (τα κτίρια βρίσκονται εντός των ορίων του δήμου Καλλιθέας. Ιδρύθηκε το 1990 μετά την κατάργηση της Χαροκοπέου Σχολής Οικιακής Οικονομίας (ΧΑΣΟΟ), η οποία λειτουργούσε **από το 1929**. Έκτοτε, ο χαρακτήρας του πανεπιστημίου έχει διευρυνθεί σημαντικά με επέκταση και σε άλλα επιστημονικά αντικείμενα, σπάνια ή μοναδικά στον ακαδημαϊκό χάρτη της χώρας.

‘Χαροκόπειος Οικοκυρική και Επαγγελματική Σχολή Θηλέων (1915) Το 1915 ξεκίνησε η ανέγερση εκτεταμένου κτηριακού συγκροτήματος παρά της λεωφόρου Συγγρού, προκειμένου να στεγαστεί η Χαροκόπειος Οικοκυρική και Επαγγελματική Σχολή Θηλέων. Η σχολή αυτή, δημιούργημα του μεγάλεμπορου Παναγή Χαροκόπου (1835-1911), ιδρύθηκε προκειμένου να προσφέρει στις νεαρές Ελληνίδες θεωρητικές και πρακτικές γνώσεις οικιακής οικονομίας, αντίστοιχες με αυτές που πρόσφεραν πολλά εκπαιδευτικά ιδρύματα στη Δυτική Ευρώπη και τις Η.Π.Α., ήδη από τον 19ο αιώνα. Προκειμένου να υλοποιήσει το όραμά του για την ίδρυση μιας Οικοκυρικής Σχολής υψηλού επιπέδου, σύμφωνα με τα ευρωπαϊκά πρότυπα, ο Χαροκόπος ταξίδεψε στη Δυτική Ευρώπη και ενημερώθηκε σχετικά με τη μορφή και λειτουργία ανάλογων εκπαιδευτικών εγκαταστάσεων. Έπειτα αγόρασε το 1906 οικόπεδο έκτασης 20.000 τ.μ. στην περιοχή της Καλλιθέας. Τελικά, η Χαροκόπειος Οικοκυρική και Επαγγελματική Σχολή Θηλέων ξεκίνησε τη λειτουργία της το 1929. Περιλάμβανε τρία Τμήματα: το Οικοκυρικό Τμήμα, που στόχευε στην προετοιμασία ευκατάστατων κοριτσιών για τα καθήκοντα της οικοδέσποινας, το Επαγγελματικό, με στόχο την κατάρτιση φτωχότερων κοριτσιών στις «γυναικείες τέχνες» και το Τμήμα «προς ειδική μόρφωση υπηρετριών». Η φοίτηση, τριετής για όλα τα τμήματα, ήταν δωρεάν για τα δύο τελευταία τμήματα, ενώ τα διδάκτρα για το Οικοκυρικό Τμήμα ήταν αρκετά χαμηλά.

Η Χαροκόπειος Οικοκυρική και Επαγγελματική Σχολή Θηλέων μετατράπηκε σε δημόσιο ίδρυμα το 1931, ενώ τρία χρόνια μετά αναγνωρίστηκε ως Ανωτέρα Οικοκυρική Σχολή. Το 1937 επεκτάθηκε με την προσθήκη διευθύντριας διδασκαλείου οικοκυρικής εκπαίδευσης. Το 1951 μετονομάστηκε σε Χαροκόπειο Ανώτατη Σχολή Οικιακής Οικονομίας με στόχο την εκπαίδευση καθηγητριών στο αντικείμενο αυτό. Το 1982 επεκτάθηκε και στον τομέα της Διαιτολογίας. Από το 1990 και εξής λειτουργεί ως Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα (Α.Ε.Ι.) με την επωνυμία Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο’ (Λερίου και Μουρουγκλού 2006).

6. Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Διεύθυνση:	Λεωφ. Συγγρού 136	T.K. 176 71, Καλλιθέα
Επικοινωνία:		
Ιστότοπος/Fb:	http://www.panteion.gr/	

Το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, το οποίο συνήθως αναφέρεται απλά ως Πάντειο Πανεπιστήμιο, είναι πανεπιστήμιο με έδρα την Καλλιθέα Αττικής. Ιδρύθηκε το **1930** ως Ελευθέρα Σχολή Πολιτικών Οικονομικών Επιστημών από την Εταιρεία Εκπαιδευτική Αναγέννησις και ξεκίνησε να λειτουργεί επίσημα στις 18 Νοεμβρίου 1930. Η σύνδεσή του με το κράτος επιτυγχάνεται με την τοποθέτηση στην προεδρία της Διοικούσας Επιτροπής του Υπουργού Παιδείας. Το 1931 μετονομάστηκε σε Πάντειο Σχολή Πολιτικών Επιστημών, προς τιμήν του Αλέξανδρου Πάντου που άφησε κληροδότημα για την ίδρυση της σχολής, το 1937 ανακηρύχθηκε σε ανώτατη σχολή και γίνεται ίδρυμα δημοσίου δικαίου και το 1939 έλαβε την ονομασία Ανωτάτη Σχολή Πολιτικών Επιστημών και Δημοσίων Υπαλλήλων.

Το 1927 θεμελιώθηκε στην περιοχή της Καλλιθέας, επί της λεωφόρου Συγγρού, κτήριο με προορισμό τη στέγαση ειδικής σχολής για τη διδασκαλία των κοινωνικών και πολιτικών επιστημών. Αυτή η εξέλιξη ήταν αποτέλεσμα, κατά κύριο λόγο, της δράσης του Κύπριου δημοσιογράφου και πολιτικού Γεωργίου Φραγκούδη (1869-1939). Ο Φραγκούδης είχε σπουδάσει Νομική στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και Πολιτικές Επιστήμες στην École Libre des Sciences Politiques του Παρισιού. Επιστρέφοντας στην Ελλάδα επιδίωξε την ίδρυση μίας ανάλογης Σχολής Πολιτικών Επιστημών. Το 1924 σύστησε σωματείο με την επωνυμία «Εκπαιδευτική Αναγέννησις», προκειμένου να προωθήσει το όραμά του και να συγκεντρώσει τα απαραίτητα χρήματα μέσω εράνων σε διάφορες ευρωπαϊκές χώρες, τις Η.Π.Α., την Αίγυπτο και την Κύπρο. Εκτός από τους ιδιώτες χορηγούς, σημαντική δωρεά πρόσφερε και το ελληνικό Δημόσιο, η οποία οφειλόταν στον τότε υπουργό Παιδείας Γεώργιο Παπανδρέου (1888-1968). Η ανέγερση των κτηρίων της σχολής ολοκληρώθηκε γύρω στο 1930.

Ανάλογο εκπαιδευτικό όραμα με τον Φραγκούδη είχε και ο Αλέξανδρος Πάντος (1888-1930), γόνος ευκατάστατης οικογένειας του Βόλου με σπουδές στη Νομική του Πανεπιστημίου Αθηνών και Πολιτικών Επιστημών στην École Libre des Sciences Politiques του Παρισιού. Αν και ο Πάντος ακολούθησε ανάλογη πορεία με τον Φραγκούδη, οι δύο άνδρες δεν έτυχε να συναντηθούν, παρά μόνο πνευματικά. Στη διαθήκη του, που ανοίχτηκε αμέσως μετά από τον θάνατό του, τον Ιούνιο του 1930, ο Πάντος διέθετε το σύνολο της διόλου ευκαταφρόνητης περιουσίας του για την ίδρυση σχολής πολιτικών επιστημών. Ως εκτελεστής οριζόταν ο εκάστοτε Έλληνας πρωθυπουργός.

Η πειθώ και ο ενθουσιασμός του Φραγκούδη σε συνδυασμό με τη διορατικότητα του τότε πρωθυπουργού Ελευθέριου Βενιζέλου είχαν ως αποτέλεσμα τη συγχώνευση του κληροδοτήματος Πάντου με τις εγκαταστάσεις της Σχολής της Εκπαιδευτικής Αναγέννησης το 1931. Έτσι δημιουργήθηκε η Πάντειος Σχολή Πολιτικών Επιστημών, που αρχικά λειτούργησε ως Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου. Περιλάμβανε δύο τμήματα, το Πολιτικό-Ιστορικό και το Κοινωνικό-Οικονομικό. Η φοίτηση ήταν τριετής.

Το 1937 αναγνωρίστηκε ως δημόσιο εκπαιδευτικό ίδρυμα με την επωνυμία Πάντειος Ανώτατη Σχολή Πολιτικών Επιστημών. Το 1963 η φοίτηση στην Πάντειο έγινε τετραετής και τα προσφερόμενα μαθήματα μοιράστηκαν μεταξύ των Τμημάτων Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης. Είκοσι έτη αργότερα προστέθηκε και το τμήμα Κοινωνιολογίας, ενώ το τμήμα Πολιτικής Επιστήμης συμπεριέλαβε και τις Διεθνείς Σπουδές. Από το 1989 και εξής το ίδρυμα λειτουργεί ως Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών με εμπλουτισμένο πρόγραμμα σπουδών καταναμημένο σε εννέα τμήματα. Επίσης, στο πλαίσιο του Πάντειου Πανεπιστημίου λειτουργούν έξι μεταπτυχιακά προγράμματα, τρία ερευνητικά πανεπιστημιακά ινστιτούτα, δεκαοκτώ ερευνητικά κέντρα και τέσσερα εργαστήρια' (Λερίου και Μουρουγκλού 2006).

7. Σύλλογος Ποντίων «Αργοναύται-Κομνηνοί»

Διεύθυνση:	Δαβάκη 10 & Δοϊράνης	T.K. 17672, Καλλιθέα
Επικοινωνία:	210-9569518	
Ιστότοπος/Fb:	www.argonautai-komninoi.gr	

Ο Σύλλογος Ποντίων «Αργοναύται-Κομνηνοί» ιδρύεται το 1930 από Πόντιους πρόσφυγες των παραλιακών πόλεων Τραπεζούντας και Κερασούντας, που εγκαταστάθηκαν στην Καλλιθέα μετά την ανταλλαγή πληθυσμών το 1922. Οι δραστηριότητες του συλλόγου, διακρίνονται για τις σοβαρές του προσπάθειες να διασώσει και να διαφυλάξει όλα τα στοιχεία της πολιτιστικής κληρονομιάς του Πόντου.

Για το σκοπό αυτό δημιούργησε τμήματα ποντιακών χορών και θεάτρου, στα οποία συμμετέχουν ενήλικοι και παιδιά. Παράλληλα ο σύλλογος αναπτύσσει πλούσιο πολιτιστικό και φιλανθρωπικό έργο στην Καλλιθέα, με αποτέλεσμα να έχει κερδίσει την αγάπη και το σεβασμό όλων, Ποντίων και μη.

Τη Διοίκηση του Συλλόγου είχαν στα χέρια τους εξέχοντα μέλη της Ποντιακής κοινωνίας, που με την πλούσια δράση τους κατόρθωσαν να ανυψώσουν το κύρος του σε πανελλήνια ακόμη και σε παγκόσμια ακτινοβολία.

Έτσι στις 3 Νοεμβρίου του 1929 πραγματοποιήθηκε στο καφενείο «Το Τροχιοδρομικόν» συγκέντρωση για την ανασύσταση και την καλύτερη οργάνωση του σωματείου, για την ενεργοποίηση του συνδέσμου τους και τη

διεκδίκηση των δίκαιων αιτημάτων τους για την ταχύτερη αποκατάσταση των Τραπεζουντίων και όλων των προσφύγων.

8. Ένωση Γονέων Χριστιανική Αγωγή

Διεύθυνση:	Σαπφούς 103	T.K. 17676, Καλλιθέα
Επικοινωνία:	210-9510271	
Ιστότοπος/Fb:	http://gexa-athens.blogspot.gr/	

Η Πανελλήνιος Ένωση Γονέων "Η Χριστιανική Αγωγή" είναι ένα Σωματείο που δραστηριοποιείται στον χώρο της Ελληνικής Ορθοδόξου Χριστιανικής Οικογένειας από το 1935. Έχει 55 παραρτήματα σε όλη την Ελλάδα. Σκοπός της η στήριξη της Ελληνικής Οικογένειας.

9. Αδελφών Κυριών Καλλιθέας «Η Δάμαρις»

Διεύθυνση:	Κρήτης 9 & Λασκαρίδου 121	T.K. 17675, Καλλιθέα
Επικοινωνία:	210-9577636	
Ιστότοπος/Fb:	http://ncgw.org	

Σωματείο Εθνικού Συμβουλίου Ελληνίδων

Στις αρχές του 20ου αιώνα με δική του πρωτοβουλία γίνεται η πρώτη έρευνα για την "Κατάσταση των Ελληνίδων". Το 1920 εκδίδει το περιοδικό "Ελληνίδα" όπου καταγράφονται επί 21 χρόνια όλες οι σημαντικές εξελίξεις της θέσης των γυναικών, των αγώνων και των διεκδικήσεών τους την περίοδο του Μεσοπολέμου. Στη δεκαετία του '20 μεριμνά για την περίθαλψη Μικρασιατών προσφύγων και λειτουργεί α) νυκτερινές σχολές για την κατάρτιση γυναικών β) εργαστήρια χειροτεχνίας όπου οι γυναίκες καταρτίζονται και υποστηρίζονται στην επαγγελματική προώθηση των προϊόντων. Το 1922 ιδρύει Νομικό Γραφείο, το πρώτο στην Ελλάδα, που λειτούργησε συνεχώς μέχρι και τα μέσα της δεκαετίας του '90.

10. Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός - Εκπαιδευτικός Υγειονομικός Σταθμός Καλλιθέας

Διεύθυνση:	Ξενοφώντος 147	T.K. , Καλλιθέα
Επικοινωνία:	210-9417070	ees.eyes.kallitheas@gmail.com
Ιστότοπος/Fb:		

11. Τοπική Εφορεία Προσκόπων Καλλιθέας - Μοσχάτου

Διεύθυνση:	Ναυταθλητική μαρίνα Καλλιθέας και Κεφαλληνίας 38	T.K. 18345, Μοσχάτο
Επικοινωνία:	6973794558 – 6948100207	t.e.kallitheasmosxatoy@gmail.com
Ιστότοπος/Fb:		fb: Πρόσκοποι Καλλιθέας Μοσχάτου

12. Όμιλος Παναθητικός Καλλιθέας Έσπερος

Διεύθυνση:	Αραπάκη 6	T.K. 17676, Καλλιθέα
Επικοινωνία:	210-9515896	
Ιστότοπος/Fb:	http://www.esperos.com/	

Ο Παναθητικός Όμιλος Καλλιθέας ΕΣΠΕΡΟΣ ιδρύθηκε τον Ιούνιο του 1943.

13. ΕΒΕ Καλλιθέας- Ένωση Επαγγελματιοβιοτεχνών Εμπόρων

Διεύθυνση:	Λυκούργου 40	T.K. 17676, Καλλιθέα
Επικοινωνία:	6948187176	
Ιστότοπος/Fb:	http://www.ebekallitheas.gr/	

Η ένωσή μας έχει έτος ίδρυσης το 1945

14. Φάρος Τυφλών της Ελλάδος

Διεύθυνση:	Αθηνάς 17	T.K. 176 73, Καλλιθέα
Επικοινωνία:	210-9415222	
Ιστότοπος/Fb:	http://www.fte.org.gr/	

‘Από το 1946 ο Φάρος Τυφλών της Ελλάδας αποτελεί μια μεγάλη αγκαλιά για όλους τους ενηλίκους που αντιμετωπίζουν πρόβλημα όρασης.

Ο Φάρος αποτελεί σωματείο ειδικά αναγνωρισμένο ως Φιλανθρωπικό, μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, εποπτευόμενο ως προς το αντικείμενο από το Υπουργείο Εργασίας και επιχορηγούμενο από το Κράτος μέσω της Περιφέρειας Αττικής.

Μουσείο Αφής, ένα από τα ελάχιστα Μουσεία του είδους του στον κόσμο. Οι επισκέπτες έχουν τη δυνατότητα να αγγίζουν τα εκθέματα, πιστά αντίγραφα των πρωτοτύπων. Η δυνατότητα ψηλάφησης των εκθεμάτων αποτελεί και για τους βλέποντες έναν καινούργιο τρόπο προσέγγισης του αρχαιοελληνικού πολιτισμού.’

15. Ένωση Αρμένικης Νεολαίας Ελλάδας

Διεύθυνση:	Αριστοτέλους 8	T.K. 176 71, Καλλιθέα
Επικοινωνία:	210-9575302 210-9544973 694-8504633 210-9572851	ayf@master.gr
Ιστότοπος/Fb:	http://www.ayf.gr	

Αντικείμενα ενασχόλησης: Ανθρώπινα δικαιώματα, Εκπαίδευση και κατάρτιση, Πολιτισμός

16. Σύνδεσμος Φυσιολατρών «Ο Ζέφυρος»

Διεύθυνση:	Σαφφούς 90	T.K. 17676, Καλλιθέα
Επικοινωνία:	210-9596302	
Ιστότοπος/Fb:		

17. Αδελφότητα Ποντίων «Παναγία Γουμερά»

Διεύθυνση:	Γρυπάρη 181	Τ.Κ. 17673, Καλλιθέα
Επικοινωνία:	21009516225, 210-9589459	
Ιστότοπος/Fb:		

Με σεβασμό στην θρησκευτική παράδοση και με τη νοσταλγία των χαμένων πατρίδων, οι Πόντιοι της Αθήνας και του Πειραιά που κατάγονταν από την περιοχή της ιστορικής Μονής της Παναγίας Γουμερά, ίδρυσαν το 1966 στην Καλλιθέα, σύλλογο υπό την επωνυμία «ΑΔΕΛΦΟΤΗΣ ΠΟΝΤΙΩΝ ΠΑΝΑΓΙΑ ΓΟΥΜΕΡΑ». Η τροποποίηση του αρχικού Καταστατικού του Σωματείου το 1971, θέτει σαν κύριο στόχο την επανίδρυση της Ιεράς Μονής και την ανέγερση Ναού στην μνήμη της Γεννήσεως της Θεοτόκου.

Από τις αρχές της δεκαετίας του 1970, άρχισε η ανιστόρηση της μονής στους πρόποδες του βουνού Μπέλες, κοντά στο χωριό Μακρυνίτσα της επαρχίας Σιντικής (Σιδηροκάστρου) Ν.Σερρών από την ομώνυμη αδελφότητα Ποντίων της Καλλιθέας Αθηνών.

18. Επιτροπή Ειρήνης Καλλιθέας (ΕΕΔΥΕ)

Διεύθυνση:	Αναγνωσταρά 16 & Γρυπάρη	Τ.Κ. 17673, Καλλιθέα
Επικοινωνία:	210-9563870	
Ιστότοπος/Fb:		

19. Αρμένικο Εκπαιδευτικό και Πολιτιστικό Σωματείο – ΧΑΜΑΖΚΑΪΝ

Διεύθυνση:	Αριστοτέλους 8	Τ.Κ. 17671, Καλλιθέα
Επικοινωνία:	210-6726995 210-9572851	hamazkayin@vivodinet.gr kerop.ekizian@unilever.com
Ιστότοπος/Fb:	http://www.hamazkayin.com	

‘A group of Armenian intellectuals and activists living in Egypt — among whom were Levon Shant, Nigol Aghpalian, Vahan Navasartian, Dr. Hamo Ohanjanian, Kasbar Ipegian, Sdepan Yesaian, and Minas Khachadourian — headed this mission. L. Shant and N. Aghpalian were directing the Boghossian School in Alexandria. They both supported the idea of an Armenian high school and under their care led the school in that direction.’

20. Πανελλήνιος Σύνδεσμος Αγωνιστών Εθνικής Αντίστασης ΕΟΕΑ-ΕΔΕΣ

Διεύθυνση:	Αραπάκη 73Α	Τ.Κ. 17676, Καλλιθέα
Επικοινωνία:		
Ιστότοπος/Fb:		

21. Πανελλήνιος Σύνδεσμος Αγωνιστών Εθνικής Αντίστασης

Διεύθυνση:	Σωκράτους 86	T.K. 17672, Καλλιθέα
Επικοινωνία:	210-9516977, 210-9517269	
Ιστότοπος/Fb:		

22. Πανελλήνια Ένωση Αγωνιστών Εθνικής Αντίστασης ΠΕΑΕΑ

Διεύθυνση:	Γρυπάρη 63	T.K. 17676, Καλλιθέα
Επικοινωνία:	210-9561314	
Ιστότοπος/Fb:		

23. Εταιρεία Κοινωνικής Ψυχιατρικής και Ψυχικής Υγείας

Διεύθυνση:	Φιλαρέτου 103	T.K. 17675, Καλλιθέα
Επικοινωνία:	210-9567190	
Ιστότοπος/Fb:	http://www.ekpse.gr/	

Η Εταιρία Κοινωνικής Ψυχιατρικής και Ψυχικής υγείας είναι επιστημονικό Σωματείο, μη κερδοσκοπικό, μη κυβερνητικό. Ιδρύεται το 1981 και από τότε έχει αναπτύξει ένα ευρύ δίκτυο δραστηριοτήτων σε όλους τους τομείς που σχετίζονται με την Ψυχική Υγεία και παράλληλα έχει συμβάλει ιδιαίτερα στην Ψυχιατρική Μεταρρύθμιση στην Ελλάδα.

24. Ιστοπλοϊκός Όμιλος Προσωπικού ΔΕΗ

Διεύθυνση:	Λ. Ποσειδώνος Φαληρικό Δέλτα	T.K. 17674, Καλλιθέα
Επικοινωνία:	210-9419946	
Ιστότοπος/Fb:	http://www.iop-dei.gr/	

Ο Όμιλος ιδρύθηκε το 1982 από εργαζόμενους της ΔΕΗ που ήταν λάτρες της ιστοπλοΐας.

25. Παμποντιακός Σύλλογος «Αργώ»

Διεύθυνση:	Ανδανείας 1 & Περικλέους	T.K. 17673, Καλλιθέα
Επικοινωνία:	210-9596989	
Ιστότοπος/Fb:	http://www.argo-pga.org/	

Ο Παμποντιακός Σύλλογος "η Αργώ" δημιουργήθηκε στην Καλλιθέα Αττικής στα τέλη του 1985 και αρχές του 1986. Ιδρύθηκε από ποντίους από την πρώην Σοβιετική Ένωση, που εγκαταστάθηκαν στην Ελλάδα τις περιόδους 1976-84 και 1965-67. Προέρχονταν κυρίως από το Καζαχστάν, την απέραντη περιοχή της Σοβιετικής Ασίας, όπου δεκάδες χιλιάδες οικογένειες εξορίστηκαν από τα παράλια του Σοβιετικού Ευξείνου Πόντου, τον Καύκασο και την Ρωσία κατά την διάρκεια των σταλινικών διώξεων το 1938-1951. Μέλη του Συλλόγου έγιναν πολλοί Έλληνες από διάφορες περιοχές της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, που εγκαταστάθηκαν στην Ελλάδα

μετέπειτα. Από την αρχή, η δυναμική και η θεματική του προσέλκυσαν στις δραστηριότητές του και ποντίους γεννημένους στην Ελλάδα (απόγονοι των προσφύγων περιόδου 1922).

26. Σύλλογος Αιμοδοτών «Κοινωνική Αλληλεγγύη»

Διεύθυνση:	Ανδρομάχης 100	T.K. 17671, Καλλιθέα
Επικοινωνία:	210-9417607, 210-9532714	
Ιστότοπος/Fb:	http://www.posea.gr/	

Η Πανελλήνια Ομοσπονδία Συλλόγων Εθελοντών Αιμοδοτών (Π.Ο.Σ.Ε.Α), ιδρύθηκε το **1987** και η τελευταία τροποποίηση του Καταστατικού της έγινε στο μονομελές Πρωτοδικείο Αθηνών, με αρ. απόφασης 8154 της 21/12/2009.

Είναι μία μη Κυβερνητική Εθελοντική Οργάνωση και μέλη της είναι σήμερα εκατόν οκτώ {108} Σύλλογοι Εθελοντών Αιμοδοτών (Σ.Ε.Α) ανά την Επικράτεια.

27. Ομοσπονδία Χιακών Σωματείων Αττικής

Διεύθυνση:	Αριστείδου 129-133	T.K. 17672, Καλλιθέα
Επικοινωνία:	210-6496135	
Ιστότοπος/Fb:		

Η Ομοσπονδία Χιακών Σωματείων Αττικής ιδρύθηκε το **1989** με βασικούς σκοπούς:

Την κοινή εκπροσώπηση όλων των Χιακών Σωματείων που έχουν έδρα την Αττική, την ανάπτυξη δεσμών συνεργασίας μεταξύ τους και τον συντονισμό των δράσεων τους.

Την διατήρηση και την καλλιέργεια της αλληλεγγύης και των παραδόσεων του λαού μας, ήθη και έθιμα, την αγάπη προς την Χίο και τα νησιά αυτής Οινούσες και Ψαρά, μέσω της αδιάκοπης επαφής και γνωριμίας μεταξύ των μελών που αποτελούν τα Σωματεία.

Την ενεργό παρακολούθηση και προβολή των γενικών προβλημάτων όλων των Χίων και την συμβολή στην προώθηση της επίλυσης αυτών, για την πραγματοποίηση της πνευματικής, εκπολιτιστικής, οικονομικής και τουριστικής ανάπτυξης του νομού και την προβολή της ιστορίας, της λαογραφίας και της παραδοσιακής τέχνης τους.

28. Κέντρο Ελληνικού Χορού & Λαϊκού Πολιτισμού

Διεύθυνση:	Ελ. Βενιζέλου 134	T.K. 17676, Καλλιθέα
Επικοινωνία:	210-9586403, 210-9566812	
Ιστότοπος/Fb:	http://www.sachinides.com/	

Ιδρύθηκε το **1990**, ως μη κερδοσκοπικό Σωματείο και έχει έδρα την Καλλιθέα Αττικής. Σκοπός του είναι να καλλιεργήσει και να προωθήσει τις χορευτικές και άλλες πολιτιστικές παραδόσεις και αξίες.

29. Σύλλογος Φίλων Αγάπης «Ζωοδόχος Πηγή»

Διεύθυνση:	Ξενοφώντος 155α	Τ.Κ. 17674, Καλλιθέα
Επικοινωνία:	210-9401455, 210-9428147	
Ιστότοπος/Fb:		

Ιδρύθηκε το 1991, από την "Ένωση Γονέων – Κηδεμόνων και Φίλων Απρο-σάρμοστων Ατόμων", σε κτίριο που παραχώρησε ο ΟΤΕ, με σκοπό την παροχή υπηρεσιών προς παιδιά με νοητική υστέρηση και αυτισμό. Είναι ειδικώς αναγνωρισμένο ως φιλανθρωπικό Σωματείο. Το 2001, ιδρύθηκε ο Σύλλογος Φίλων Ζωοδόχου Πηγής, με στόχο την ηθική και υλική υποστήριξη του έργου του. Το 2002, ξεκίνησε το Κέντρο Ημέρας για άτομα με αυτισμό και συναφείς αναπτυξιακές διαταραχές και παράλληλα ιδρύθηκε ο ομώνυμος Αθλητικός Όμιλος. Σήμερα λειτουργούν Κέντρο Ημέρας, Εργαστήρια Επαγγελματικής Κατάρτισης, Ξενώνας, προγράμματα διακοπών και ελεύθερου χρόνου, και επαγγελματικής ένταξης ΑμεΑ.

30. Λασκαρίδειο Ίδρυμα

Διεύθυνση:	Λασκαρίδου 120 και Φιλαρέτου	Τ.Κ. 176 75, Καλλιθέα
Επικοινωνία:	210-9537314	
Ιστότοπος/Fb:		

«[...] ιδρύοντας και τη Δημοτική Επιχείρηση Πολιτιστικής και Κοινωνικής Ανάπτυξης, ενώ ο δήμος συμμετείχε και στην ίδρυση διαδημοτικού ραδιοφωνικού σταθμού. Παράλληλα, εντάθηκαν ιδιαίτερα οι κινητοποιήσεις για τη διάσωση και την απόκτηση της οικίας Λασκαρίδου [...] τον Δεκέμβριο του 2001 εγκαινιάστηκε από τον τότε Πρόεδρο της Δημοκρατίας Κωνσταντίνο Στεφανόπουλο η Δημοτική Πινακοθήκη «Σοφία Λασκαρίδου», φιλοξενώντας έκτοτε σειρά εκθέσεων εικαστικών τεχνών και άλλων πολιτιστικών εκδηλώσεων» (Λερίου και Μουρουγκλού 2006).

31. ΜΚΟ Κοινωνικής Παρέμβασης και Σχεδιασμού

Διεύθυνση:	Παναγή Τσαλδάρη 123	Τ.Κ. 176 76, Καλλιθέα
Επικοινωνία:	211-1826230	info@athena-net.gr
Ιστότοπος/Fb:	http://www.athena-net.gr	

‘Η Μη Κερδοσκοπική-Μη Κυβερνητική Οργάνωση Κοινωνικής Παρέμβασης και Σχεδιασμού «Αθηνά» συνεχίζει για δέκατο τέταρτο χρόνο το έργο της, με «επίκεντρο τον Άνθρωπο», εστιάζοντας στις μη προνομιούχες κοινωνικές ομάδες και την ενεργοποίηση της Κοινωνίας των Πολιτών, διατηρώντας πάντοτε τις ίδιες αρχές και τις ίδιες αξίες με κύριους σκοπούς:

Την ενδυνάμωση και αναβάθμιση του ρόλου της κοινωνίας των πολιτών και του τρίτου τομέα στην ελληνική κοινωνία

Την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού

Την επιστημονική μελέτη σύγχρονων κοινωνικών προβλημάτων και τη διάχυση της γνώσης στην κοινωνία.

Τη γεφύρωση του «χάσματος» ανάμεσα στη γνώση και στην κοινωνική παρέμβαση’

32. Ινστιτούτο Ψυχικής Υγείας Παιδιών και Ενηλίκων - Κέντρο Ημέρας Καλλιθέας

Διεύθυνση:	Εσπερίδων 85 Δημητρακοπούλου 94	Τ.Κ. 17672, Καλλιθέα
Επικοινωνία:	210-9530710	
Ιστότοπος/Fb:		

Ιδρύθηκε το 1996.

Το Ινστιτούτο Ψυχικής Υγείας Παιδιών & Ενηλίκων (Ι.Ψ.Υ.-Π.Ε.) είναι Μη κερδοσκοπικό Σωματείο, που έχει ιδρύσει Κέντρο Ημέρας για παιδιά, εφήβους και ενήλικες με ψυχικές διαταραχές και νοητική υστέρηση.

33. Διεθνής Ένωση Γυναίκων Λακωνίας «Λάκαινες»

Διεύθυνση:	Αραπάκη 74	Τ.Κ. 17676, Καλλιθέα
Επικοινωνία:	210-9582613	
Ιστότοπος/Fb:	http://www.pallakoniki.org/	

Ιδρύθηκε, 1 Ιανουαρίου 1997.

34. Σύλλογος των Απανταχού Βιγλιωτών Άρτης «Η Νύμφη Του Αμβρακικού»

Διεύθυνση:	Ηρακλέους 144	Τ.Κ. 17673, Καλλιθέα (Π.Κ. Θανασης Απαρτης)
Επικοινωνία:	6944435575	viglaartas@hotmail.gr
Ιστότοπος/Fb:		

Ίδρυση 1997

35. Κέντρο Στήριξης Ποντιακού Ελληνισμού

Διεύθυνση:	Πλάτωνος 45	Τ.Κ. 17673, Καλλιθέα
Επικοινωνία:	210-9561114	kespe@otenet.gr
Ιστότοπος/Fb:		

«Το Κέντρο Στήριξης Ποντιακού Ελληνισμού από την πρώην Σοβιετική Ένωση του Δήμου Καλλιθέας είναι μία πανελλαδικά πρότυπη και πιλοτική κοινωνική δράση για την στήριξη των οικογενειών που, λόγω της αδιαφορίας και ανεπάρκειας της κεντρικής κρατικής Διοίκησης, συναντούν ιδιαίτερα και δύσκολα προβλήματα με άμεση αρνητική επίπτωση στην οικογενειακή, εργασιακή, κοινωνική, πολιτισμική και οικονομική κατάστασή τους.

Η λειτουργία του Κε.Σ.Π.Ε. αναπτύσσεται από το 1999 και αποτελεί κίνηση στήριξης των πιο πάνω συμπατριωτών μας στην επίλυση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν» (<http://www.kallithea.gr/>).

36. Σύλλογος Ρουμελιωτών Καλλιθέας

Διεύθυνση:	Λυκούργου 13	T.K. 17676, Καλλιθέα
Επικοινωνία:	210-9513887	
Ιστότοπος/Fb:		

Ίδρυση 2001

Σκοπός του Συλλόγου είναι να διατηρήσει και να προωθήσει τα ήθη τα έθιμα και τις παραδόσεις των περιοχών καταγωγής των μελών του.

Ο Σύλλογος απαρτίζεται από 250 μέλη. Στις δραστηριότητες του Συλλόγου διακρίνονται σοβαρές προσπάθειες να διασώσει και να διαφυλάξει όλα τα στοιχεία της πολιτιστικής κληρονομιάς της Ρούμελης.

Για τον σκοπό αυτό δημιούργησε τμήμα Ρουμελιώτικων χορών που συμμετέχουν όσοι αγαπούν τους παραδοσιακούς χορούς. Παράλληλα ο Σύλλογος διοργανώνει εκδρομές σε ιστορικούς, θρησκευτικούς και τουριστικούς χώρους ανά την Ελλάδα με την συμμετοχή μελών και φίλων του Συλλόγου.

Διαδραματίζει πλούσια πολιτιστική δράση με αναφορές και εκδηλώσεις προβεβλημένων ηρώων της επανάστασης του 1821, καθώς επίσης συγγραφέων και ποιητών της Ρούμελης.

37. Εν. Ελλην. για την Οικογ. και τη Νεότητα (ENEON)

Διεύθυνση:	Ελ. Βενιζέλου 103 & Αγ. Πάντων	T.K. 17672, Καλλιθέα
Επικοινωνία:	210-9531551, 210-9570249, 210-9515813-15	vmargariti@yahoo.gr
Ιστότοπος/Fb:		

Ιδρύθηκε 2001

Φιλανθρωπική οργάνωση με σκοπό την επιμόρφωση της γυναίκας, την στήριξη της οικογένειας και την προστασία των παιδιών.

Αποστολή: Η ευαισθητοποίηση της γυναίκας, ώστε να λειτουργεί με ανιδιοτελή αγάπη

Επισκόπηση εταιρίας: Είμαστε μη κυβερνητική οργάνωση.

38. Πολιτιστικός Σύλλογος «Ο Καβάφης» Ελλήνων εξ' Αιγύπτου και Δημοτών Καλλιθέας

Διεύθυνση:	Σαπφούς 142	T.K. 17674, Καλλιθέα
Επικοινωνία:		
Ιστότοπος/Fb:		

39. Η Επιστροφή - Σύλλογος Επανένταξης Εθισμένων

Διεύθυνση:	Ιφιγενείας 30	T.K. 17672, Καλλιθέα
Επικοινωνία:	211-0171117	
Ιστότοπος/Fb:	http://www.epistrofi.com/	

Ο Σύλλογος Επανένταξης Εθισμένων «Η ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ» ιδρύθηκε το 2003 από 21 ευαισθητοποιημένους ανθρώπους και έμπειρους επαγγελματίες. Είναι ένα καταχωρημένο (αρ.: 24419) μη κερδοσκοπικό σωματείο, το

οποίο προσφέρει υψηλής ποιότητας υπηρεσίες θεραπευτικού, συμβουλευτικού και υποστηρικτικού χαρακτήρα σε άτομα με πρόβλημα εθισμού στα ναρκωτικά, το αλκοόλ και άλλες ψυχοτρόπες ουσίες.

40. Σωματείο «Η Αγάπη υπάρχει»

Διεύθυνση:	Κλειστό Γυμναστήριο του Δήμου Μοσχάτου, Γραφείο #1	T.K. Καλλιθέα
Επικοινωνία:	210-9407207	i.agapi_iparchi@yahoo.gr
Ιστότοπος/Fb:	http://www.epistrofi.com/	

Το Σωματείο μας ιδρύθηκε την 1η Ιουλίου του 2003 (αριθμ. δημοσίευσης 4.345/2003) από γυναίκες οι οποίες κινούνταν από την επιθυμία τους να προσφέρουν ανιδιοτελώς στο συνάνθρωπο. Ο σκοπός του Σωματείου μας λοιπόν είναι φιλανθρωπικός. Τα 1200 μέλη μας δραστηριοποιούνται με γνώμονα την παροχή αρωγής προς τους αδύναμους οικονομικά και κοινωνικά συνανθρώπους μας.

41. Λέσχη Συγγραφέων Μεταναστών εξ Αλβανίας "Drita"

Διεύθυνση:	Αθηνάς 52	T.K. 17673, Καλλιθέα
Επικοινωνία:	210-9582538 693-7577107	thanasg@otenet.gr
Ιστότοπος/Fb:	http://dritapelegrin.blogspot.com	

42. Άνιμα - Σύλλογος Προστασίας & Περίθαλψης Άγριας Ζωής

Διεύθυνση:	Μενελάου 134	T.K. 17676, Καλλιθέα
Επικοινωνία:	210-9510075	
Ιστότοπος/Fb:	http://www.wild-anima.gr/	

Ο Σύλλογος Προστασίας και Περίθαλψης Άγριας Ζωής ANIMA ιδρύθηκε το Σεπτέμβριο του 2005 και αποτελεί ουσιαστική συνέχεια των σοβαρότερων πρωτοβουλιών στον τομέα της περίθαλψης στην Ελλάδα.

43. Κοινωνικός Πολιτιστικός & Φιλανθρωπικός Σύλλογος "Θησέας"

Διεύθυνση:	Λεωφ. Θησέως 344	T.K. 17675, Καλλιθέα
Επικοινωνία:	210 9425305, 6944377709, φαξ. 210 9405604	
Ιστότοπος/Fb:		fb. Θησέας (κοινότητα) Fb 2006

44. Εστία Καλλιθέας

Διεύθυνση:	Χαροκόπου 65	T.K. 17672, Καλλιθέα
Επικοινωνία:	210 9514000-9512395	
Ιστότοπος/Fb:	http://arsis.gr/estia-prosfigon/	fb. Θησέας (κοινότητα) Fb 2006

Η Εστία Προσφύγων σχεδιάστηκε και ξεκίνησε τη λειτουργία της στα πλαίσια του Ευρωπαϊκού Ταμείου Προσφύγων **2010**, με τη συγχρηματοδότηση του Υπουργείου Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Πρόνοιας, με στόχο να λειτουργήσει ως προτυποποιημένη δομή προστασίας νεοεισερχομένων προσφύγων και αιτούντων άσυλο. Η δομή, παρέχει δωρεάν προσωρινή φιλοξενία, διάρκειας έξι μηνών, σε οικογένειες με ανήλικα τέκνα ως 12 ετών.

Η ΑΡΣΙΣ είναι κοινωνική μη κυβερνητική οργάνωση που δραστηριοποιείται από το 1992 για την υποστήριξη των παιδιών και των νέων και την προάσπιση των δικαιωμάτων τους.

45. Αθλητικός Όμιλος Καλλιθέας Ιλισσός

Διεύθυνση:	Δημητρακόπουλου 81	T.K. 17672, Καλλιθέα
Επικοινωνία:	210-9513960 6972172506	info@aοik.gr
Ιστότοπος/Fb:	http://www.aoik.gr/	

Το αθλητικό σωματείο με την επωνυμία "ΑΘΛΗΤΙΚΟΣ ΟΜΙΛΟΣ ΙΛΙΣΣΟΣ ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ" ιδρύθηκε το έτος 2012 και πραγματοποίησε έναρξη της δραστηριότητάς του τον Ιανουάριο του 2014. Στόχος και άμεση προτεραιότητα του συλλόγου μας είναι η καλλιέργεια και άλλων δημοφιλών αθλημάτων και η εγγραφή του στις αντίστοιχες ομοσπονδίες.

46. Πολιτιστικός & Δημιουργικός Σύλλογος Καλλιθέας

Διεύθυνση:	Βρισηίδος 2	T.K. 17676, Καλλιθέα
Επικοινωνία:		
Ιστότοπος/Fb:		

47. Λέσχη Κοινωνικού και Πολιτιστικού Προσανατολισμού

48. Λογοτεχνική εταιρεία «Νέος Πνευματικός Κύκλος»

49. Ροταριανός Όμιλος Καλλιθέας

50. Στέκι Πολιτισμού Αλβανών Μεταναστών

Διεύθυνση:	Ηρακλέους 121	T.K. 17672, Καλλιθέα
Επικοινωνία:	210-9571224 6932-595215	shqip@ath.forthnet.gr
Ιστότοπος/Fb:		

51. Αδελφότητα Τριπολιτών Πόντου «Αρχιστράτηγος Μιχαήλ»

Διεύθυνση:	Αριστείδου 183 & Φιλαρέτου	T.K. 17673, Καλλιθέα
Επικοινωνία:	210-4535756	
Ιστότοπος/Fb:		

52. Καλλιτεχνικός Οργανισμός Ποντίων Αθηνών

Διεύθυνση:	Αριστείδου 183	T.K. 17673, Καλλιθέα
Επικοινωνία:	210-9520164	
Ιστότοπος/Fb:		

53. Σωματείο Ποντίων «Η Πρόοδος»

Διεύθυνση:	Γρυπάρη 158	T.K. 17673, Καλλιθέα
Επικοινωνία:	210-9595988	
Ιστότοπος/Fb:		

54. Αρμένικη Εθνική Επιτροπή Ελλάδος

Διεύθυνση:	Λεωφ. Συγγρού 220	T.K. 17672, Καλλιθέα
Επικοινωνία:	210-9574973 6944-870755	
Ιστότοπος/Fb:		

55. Αρμενία - Πολιτιστικό Κέντρο "Armenia"

Διεύθυνση:	Σουλιωτών 12	T.K. 117 44
Επικοινωνία:	210-9359982	arsisath@compulink.gr
Ιστότοπος/Fb:	http://www.armenianculturalcentre.org/	

56. Σύλλογος Ποντιακού Ελληνισμού «Μιθριδάτης»

Διεύθυνση:	Ανδρομάχης 240	T.K. 17674, Καλλιθέα
Επικοινωνία:	210-9429219	mithridatis10@gmail.com
Ιστότοπος/Fb:	http://www.pontos-news.gr/	

57. Σύλλογος Γονέων με Τρία Παιδιά Νομού Αττικής

Διεύθυνση:	Σαφρούς 21	T.K. 17676, Καλλιθέα
Επικοινωνία:	210-9524869	triteknoiattikis@yahoo.gr
Ιστότοπος/Fb:	http://triteknoinomouattikis.blogspot.gr/	

58. Σύνδεσμος Ελλήνων Καθολικών «Ο Ευαγγελισμός»

Διεύθυνση:	Σοφοκλέους 138	T.K. 17672, Καλλιθέα
Επικοινωνία:	210-9598354	
Ιστότοπος/Fb:		

59. Ένωση Πολιτών Καλλιθέας

Διεύθυνση:	Ευριπίδου 3	T.K. 17674, Καλλιθέα
Επικοινωνία:	210-9426106, 210-9417657	
Ιστότοπος/Fb:		

60. Όμιλος Μπριτζ Καλλιθέας

Διεύθυνση:	Ελ. Βενιζέλου 78 (πρώην Θησέως)	T.K. , Καλλιθέα
Επικοινωνία:	211-4002448, 693-6484233	mpoka@hellasbridge.org
Ιστότοπος/Fb:		

61. Σύνδεσμος Κρητών Καλλιθέας

Διεύθυνση:	Κιλκίς 6 & Περικλέους	T.K. , Καλλιθέα
Επικοινωνία:	210-4176963	
Ιστότοπος/Fb:		

62. Πολιτιστικός Σύλλογος Κρητών «Η Μεγαλόνησος»

Διεύθυνση:	Αθηνάς 43-49	T.K. 17673, Καλλιθέα
Επικοινωνία:	210-9564427	
Ιστότοπος/Fb:		Fb: Σύλλογος Κρητών Καλλιθέας Μεγαλόνησος

63. Σύνδεσμος Αρκάδων Καλλιθέας «Θεόδωρος Κολοκοτρώνης»

Διεύθυνση:	Ιφιγενείας 88	T.K. 17672, Καλλιθέα
Επικοινωνία:	210-9581295	
Ιστότοπος/Fb:		

Σκοπός του σωματείου είναι:

-Η ανάπτυξη της πνευματικής, επιστημονικής, οικονομικής, πολιτιστικής, οικολογικής, τουριστικής και αθλητικής δραστηριότητας των Αρκάδων της Καλλιθέας και των όμορων Δήμων.

-Η διατήρηση και προβολή των παραδόσεων του Αρκαδικού λαού και η σύνδεσή τους με τις νέες παραδόσεις.

-Η προώθηση πρωτοβουλιών για κάθε πολιτιστικό και κοινωφελές έργο που θα βελτιώνει τον τόπο καταγωγής των μελών.

-Η διοργάνωση συνεδρίων, ημερίδων, πνευματικών, πολιτιστικών, ψυχαγωγικών και άλλων εκδηλώσεων που θα προάγουν τους σκοπούς του σωματείου.

64. Σύλλογος Ηπειρωτών Καλλιθέας

Διεύθυνση:	Σαπφούς 111	T.K. 17675, Καλλιθέα
Επικοινωνία:	210-9573455	
Ιστότοπος/Fb:		

65. Πολιτιστικός Σύλλογος Κεφαλονητών & Ιθακήσιων

Διεύθυνση:	Δημητρακοπούλου 112	T.K. 17676, Καλλιθέα
Επικοινωνία:	210-9584481, 210-9515481	
Ιστότοπος/Fb:		

66. Σύλλογος Μανιατών Καλλιθέας

Διεύθυνση:	Φιλαρέτου 60	T.K. 17672, Καλλιθέα
Επικοινωνία:	210-9428383	webmaster@maniates.org
Ιστότοπος/Fb:	www.maniates.org	

67. Σωματείο Υγεία- Ειρήνη- Αγάπη για τη γυναίκα το παιδί & τον άνδρα

Διεύθυνση:	Ελ. Βενιζέλου 221	T.K. 17673, Καλλιθέα
Επικοινωνία:	210-9520845	
Ιστότοπος/Fb:		

68. Σύλλογος Αποκατάστασης Τοξικομανών ΣΑΤ

Διεύθυνση:	Φεραίου Ρήγα 73	T.K. 17672, Καλλιθέα
Επικοινωνία:	210-6411914	
Ιστότοπος/Fb:		

69. Ένωση Κατασκευαστών Κτιρίων Ελλάδος ΕΚΚΕ

Διεύθυνση:	Λεωφόρος Συγγρού Ανδρέα 134	Τ.Κ. 17671, Καλλιθέα
Επικοινωνία:	210-9216870	
Ιστότοπος/Fb:	http://www.ekat.gr/	

70. Ομάδα Ελληνικών Παραδοσιακών Χορών Βασίλη Καρφή Δήμου Καλλιθέας

Διεύθυνση:	Μεγίστης 18-20	Τ.Κ. 17673, Καλλιθέα
Επικοινωνία:	210-9579446	
Ιστότοπος/Fb:		

71. Δύναμη

Διεύθυνση:	Ατθίδων 105	Τ.Κ. 17676, Καλλιθέα
Επικοινωνία:	210-9593718	
Ιστότοπος/Fb:		

Σύνδεσμος Χονδρεμπόρων Ζαχαρωδών Ψιλικών

72. Σύλλογος ΡΕΤΟ ΕΛΛΑΣ - Καλλιθέα

Διεύθυνση:	Πλωτάρχη Αρσλάνογλου Βασίλη (Σοφοκλέους) 256	Τ.Κ. 17674, Καλλιθέα
Επικοινωνία:	697-2089431	
Ιστότοπος/Fb:		

Το Σωματείο ΡΕΤΟ ΕΛΛΑΣ - ΠΡΟΚΛΗΣΗ ΤΗΣ ΕΛΠΙΔΑΣ είναι μια Μ.Κ.Ο (Μη Κρατική Οργάνωση) με κοινωφελή, κοινωνικό και μη κερδοσκοπικό χαρακτήρα, και σκοπό "την ψυχική, πολιτιστική και πνευματική βοήθεια στους ανθρώπους που ζουν στο περιθώριο και ιδιαίτερα τους τοξικομανείς" με έδρα στο Δήμο Κορωπίου [...]

73. Μωμόγεροι Ελληνικό Σωματείο Διάσωσης Διάδοσης της Πολιτιστικής μας Κληρονομιάς

Διεύθυνση:	Μαντζαγρωτάκη 38	Τ.Κ. 176 72, Καλλιθέα
Επικοινωνία:	210-9593884	
Ιστότοπος/Fb:	http://www.momoyeroi.gr/	

Στόχοι του Σωματείου είναι:

Η διατήρηση των Ελληνικών Λαϊκών Παραδόσεων & η αυθεντική παρουσίαση μουσικοχορευτικών δρωμένων του λαϊκού μας πολιτισμού.

Η προβολή του Ελληνικού Πολιτισμού εντός και κυρίως εκτός Ελλάδας.

Η ανάδειξη της αξίας & συμβολής του Ελληνικού Πολιτισμού στον Ευρωπαϊκό και Παγκόσμιο Πολιτισμό τόσο κατά την αρχαιότητα όσο και σήμερα.

Η δημιουργία «ζωντανού» λαογραφικού – πολιτιστικού οικισμού στην Βόρεια Ελλάδα.

74. Ένωση Αγροτικών Συνεταιρισμών Σητείας

Διεύθυνση:	Δημοσθένους 280	T.K. 17674, Καλλιθέα
Επικοινωνία:	210-9480406	
Ιστότοπος/Fb:		

75. Σύλλογος Πρακτικής Σκοποβολής- ΣΠΣ Αετός

Διεύθυνση:	Σκίπη Σωτήρη 11-13	T.K. 17675, Καλλιθέα
Επικοινωνία:	210-9598766	
Ιστότοπος/Fb:		

76. Σύνδεσμος Φίλων Αποτέφρωσης

Διεύθυνση:	Νηρέως 9-13	T.K. 17673, Καλλιθέα
Επικοινωνία:	210-9513764	
Ιστότοπος/Fb:		

77. Χριστιανική Αδελφότητα Φιλιπινέζων Agape

Διεύθυνση:	Τιμοθέοντος 5 & Δέφνερ	T.K., Καλλιθέα
Επικοινωνία:	6933-07762	Grecia@hotmail.com
Ιστότοπος/Fb:		